ETÄOPETUKSEN TILANNEKUVA KORONAPANDEMIASSA VUONNA 2020

Jaakko Vuorio
Matti Ranta
Kimmo Koskinen
Tuula Nevalainen-Sumkin
Juho Helminen
Anni Miettunen

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Raportit ja selvitykset 2021:4

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2021:4

ISBN 978-952-13-6736-6 (pdf)
ISSN-L 1798-8918
ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: Grano Oy

www.oph.fi

SISÄLTÖ

ESIPUHE 5

TIIVISTELMÄ 7

SAMMANDRAG 8

ABSTRACT 9

1 JOHDANTO 11
1.1 Koronaviruspandemian vaikutukset suomalaiseen koulutusjärjestelmään . . . 12
1.2 Opetuksen ja koulutuksen järjestäminen koronaviruspandemian aikana vuonna 2020 13
1.3 Mitä on etäopetus? 14

2 GLOBAALI KOULUTUKSEN TILANNEKUVA ETÄOPETUKSESTA 16
2.1 Kansainvälisten järjestöjen arviot pandemian vaikutuksista 16
2.2 Meneillään olevan oppimiskadon sosiaalisia ja taloudellisia näkökulmia 17
2.3 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmia globaalissa etäopetuksessa 20
2.4 Katsaus etäopetuksen sujumiseen maailmalla 21
2.5 Yhteenveto 31

3 TILANNEKUVA KOULUTUKSEN DIGITALISAATIOSTA ENNEN COVID-19-PANDEMIAA 33
3.1 Kansallinen tilannekuva koulutuksen digitalisaatiosta 34
3.2 Kansainväliset vertailevat tutkimushankkeet koulutuksen digitalisaation tilanteesta 38
3.3 Etäopetustilanne palveluiden tarjoajien näkökulmasta 42
3.4 Laitemäärät 43
3.5 Yhteenveto 45

4 KOTIMAISET SELVITYKSET POIKKEAVISTA OPETUSJÄRJESTELYISTÄ PERUSOPETUKSESSA 46
4.1 Yleiset kokemukset 47
4.2 Opetussuunnitelman toteutuminen 50
4.3 Digitaalinen infrastruktuuri 52
4.4 Digiosaaminen 57
4.5 Yhteydenpito ja vuorovaikutus 59
4.6 Oppilaiden työmäärä ja oppimisen tuki 64
4.7 Opettajien ja rehtoreiden tuki ja jaksaminen 68
4.8 Kehittämisehdotukset 73
4.9 Yhteenveto 75

5 KOTIMAISET SELVITYKSET POIKKEAVISTA OPETUSJÄRJESTELYISTÄ LUKIOKOULUTUKSESSA 77
5.1 Yleiset kokemukset 78
5.2 TVT-osaaminen ja käyttö 81
5.3 Työmäärä ja hyvinvointi 87
5.4 Oppimisen tuki 89
5.5 Opettajien tuki 90
5.6 Yhteenveto 90

6 KOTIMAISET SELVITYKSET POIKKEAVISTA OPETUSJÄRJESTELYISTÄ AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA 93
6.1 Poikkeustilanteen vaikutukset ammatillisen koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle 93
6.2 Ammatillisen koulutuksen johdon näkemykset poikkeusolojen vaikutuksista koulutuksen järjestämiseen 98
6.3 Opiskelijoiden mielipiteet poikkeusajan ammatillisesta koulutuksesta 105
6.4 Opettajien kokemuksia ammatillisesta koulutuksesta poikkeusolojen ajasta 107
6.5 Valmistuvien opiskelijoiden opintojen ja näyttöjen järjestäminen 109
6.6 Yhteenveto 110

7 POHDINTA 112

LÄHTEET 119

LIITTEET 123
LIITE 1 Perusopetuksen selvitykset 123
LIITE 2 Lukiokoulutuksen selvitykset 128
LIITE 3 Ammatillisen koulutuksen selvitykset 129

ESIPUHE

”Hyvää kriisiä ei pidä jättää hyödyntämättä”, on hoettu toistuvasti koronavuoden 2020 aikana. Kaikesta ikävästä huolimatta kriisiin sisältyy myös mahdollisuus oppia koetusta sekä parantaa niin yksilöiden, yhteisöjen kuin yhteiskunnankin resilienssiä, kykyä toipua ja kehittyäkin eteen tulevista yllättävistä tilanteista. Resilienssi on prosessi, jossa jäsennämme maailmaa ja kokemuksiamme, se on jatkuvasti kehittyvä eli opittavissa oleva kyvykkyys.

Ajatus resilienssin kasvattamisesta oli päällimmäisenä, kun heti koronakriisin puhjettua Opetushallituksessa käynnistettiin Etäopetuksen tilannekuva koronapandemiassa vuonna 2020 -selvitys.

Suomessa ja maailmalla käynnistyi jo vuoden 2020 maaliskuussa lukuisia selvityksiä, kyselyitä, arviointeja ja tutkimuksia siitä, miten etäoppiminen vaikuttaa oppimistuloksiin ja miltä etäkoulunkäynti tuntuu lasten, nuorten, vanhempien ja koulun henkilöstön näkökulmasta. Opetushallituksen selvityksen ajatuksena oli koota yhteen näissä erillisissä hankkeissa syntynyt evidenssi, ja muodostaa sen pohjalta kokonaisnäkemystä siitä, mikä on opetuksessa ja oppimisessa hyödynnettävän digitalisaation tilanne. Etäopetusvaihe tarjosi poikkeuksellisen röntgenkuvan tehdä havaintoja siitä, mitkä ovat digitalisaation vahvuudet ja heikkoudet koulutusjärjestelmän näkökulmasta. Röntgenkuva paljastaa tarkemmin asioita, jotka ovat olleet olemassa jo ennen kuvan ottamista. Samalla se antaa mahdollisuuden tehdä johtopäätöksiä ja ryhtyä toimiin näkyviin tulleiden havaintojen perusteella. Tämä on ollut myös Opetushallituksen selvityksen tarkoitus.

Suomessa koulutuksellisen tasa-arvo on selkeästi tärkein koulutuspolitiikkaa ohjaava arvo. Kun etäopetustilanteessa kaikki koulut keväällä 2020 olivat riippuvaisia digitaalisista työkaluista ja niiden käytön ja hyödyntämisen osaamisesta, digitaalisuuden tasa-arvoon kytkeytyvä merkitys korostui uudella tavalla. Nopea siirtymä etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen korosti myös sitä, miten kaiken keskiössä on oltava ratkaisut, jotka tukevat oppimista ja opetusta.

Koulutuksen tasa-arvon tavoittelussa olemme siirtyneet haastavampaan vaiheeseen, jossa osaamisen tasa-arvon toteutuminen edellyttää vahvempaa kykyä tukea yksilöllisiä oppimisen ja kasvun tarpeita. Yksilöllisten oppimispolkujen tukeminen ei saa olla ristiriidassa yhteisöllisen oppimisen luonteen kanssa. Tässä teknologia tarjoaa uusia mahdollisuuksia, mutta eri oppimisalustoissa on vielä paljon kehitettävää yhteisöllisen vuorovaikutuksen tukemisessa.

Opetuksen ja oppimisen digitaaliset mahdollisuudet edellyttävät lukuisten toimijoiden vahvaa ekosysteemimäistä kehittämistä. Visiosta ja oppimisen tarpeista on oltava yhteinen käsitys, samoin eri toimijoiden rooleista ja pelisäännöistä. Suomalaisen koulutusjärjestelmän luonne autonomisten toimijoiden verkostona edellyttää sitä, että opettajat, oppijat, koulut ja oppilaitokset, opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, oppimateriaalien tuottajat, digitaalisen infrastruktuurin valmistajat ja kehittäjät, opettajankouluttajat, kansalliset viranomaiset ja säädösohjaus kytkeytyvät toinen toisiinsa jatkuvasti toisiltaan oppien ja toistensa etenemistä tukien. Yhteinen oppiminen synnyttää luottamusta, luottamus vahvistaa kunkin toimijan omaa autonomiaa ja terve autonomia parantaa kykyä adaptoitua jatkuvaan toimintaympäristön muutokseen, jolloin voidaan jälleen oppia uutta yhdessä.

Suomessa on alkanut keskustelu etäopetuksen mahdollistamisesta koronan jälkeisessä ajassa yhtenä tapana toteuttaa perusopetusta. Pienenevät ikäluokat, väestön keskittyminen kasvukeskuksiin ja keskimääräisen koulukoon kasvu kasvattavat koulumatkoja osassa Suomea ja haastavat perusopetuksen saavutettavuuden. Etäopetuksen hyödyntäminen nykyistä laajemmin edellyttää huolellista harkintaa ja keskustelua siitä, mitä ymmärrämme hyvällä koululla. Yksi asia on kuitenkin selvä: etäopetuksen laaja-alaisempi hyödyntäminen ei ole perustelua ennen kuin sen edellyttämät digitaaliset ratkaisut ovat selvästi nykyistä paremmassa kunnossa. Silloin puhutaan yhteyksistä, infrastruktuurista, päätelaitteista, oppimisympäristöistä, oppimateriaaleista ja opettajien ja muun oppimista ja opetusta tukevan henkilökunnan osaamisesta hyödyntää digitaalisuutta ja kytkeä se pedagogisiin ratkaisuihin.

Tämä selvitys on tarkoitettu hyödyksi kaikille niille tahoille, jotka rakentavat suomalaiseen yhteiskuntaan sopivaa oppimisen ja opetuksen digitaalista ekosysteemiä. Selvitys itsessään on laajan yhteisön tulos. Kiitos jokaiselle erillisiin kyselyihin ja tutkimuksiin vastanneelle sekä arvioinnit, tutkimukset ja selvitykset toteuttaneille tutkimusyhteisöjen, sidosryhmien ja viranomaisten edustajille. Erityinen kiitos selvityksen kirjoittajille Jaakko Vuoriolle, Matti Rannalle, Kimmo Koskiselle, Tuula Nevalainen-Sumkinille, Juho Helmiselle ja Anni Miettuselle. Tehdään selvityksen pohjalta ratkaisuja suomalaisten lasten ja nuorten tulevaisuuden parhaaksi!

Helsingissä 26.3.2021

Olli-Pekka Heinonen
Pääjohtaja
Opetushallitus

TIIVISTELMÄ

Selvityksessä tarkastellaan kansainvälisiä ja kotimaisia tutkimuksia sekä selvityksiä liittyen koronapandemian aiheuttamaan koulujen ja oppilaitosten etäopetukseen perus- ja toisella asteella. Selvitys keskittyy koulutuksen digitalisaatiokehityksen tarkasteluun. Toimenpidesuosituksia perus- ja toisen asteen koulutuksen digitalisaation suhteen ryhdytään selvityksen pohjalta suunnittelemaan kansallisessa sidosryhmäyhteistyössä.

Suomessa perus- ja toisen asteen koulutus onnistui kansainvälisesti ja kansallisesti arvioituna siirtymään etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä keväällä 2020. Suomessa pystyttiin melko hyvin hyödyntämään jo ennen koronapandemiaa olemassa olevaa digitaalista infrastruktuuria sekä digitaalisia työkaluja ja oppimisympäristöjä. Yleisesti ottaen kouluissa sekä oppilaitoksissa näyttää päällisin puolin olleen laitteet ja osaaminen siihen, että lähiopetuksesta pystyttiin siirtymään etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen laajassa kansallisessa mittakaavassa. Haasteita esiintyi kuitenkin paljon.

Suurimmat haasteet ovat koulutuksen digitalisaatiokehityksen suuressa vaihtelevuudessa erityisesti peruskoulujen sekä kuntien kesken. Digitalisaatiokehityksen vaihtelevuus, eli erilaiset laitekannat, vaihteleva digitaalinen osaaminen ja käytänteet, on vaarantanut erityisesti peruskouluoppilaiden koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen. Osassa peruskouluja opettajilta ja oppilailta puuttuivat riittävät digitaaliset työvälineet, ja myös osaamisessa on ollut puutteita. Myös oppilaiden ja opiskelijoiden tuen muodoissa sekä vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden rakentamisessa etäyhteyksin on ollut haasteita. Videovälitteistä reaaliaikaista opetusta oli poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä selvästi liian vähän. Toisella asteella digitalisaatiokehitys on ollut tasaisempaa, mutta myös toisen asteen koulutuksessa on selviä kehittämisen kohteita.

Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus on osoittautunut kuormittavaksi valtaosalle opetus- ja ohjaushenkilöstöä sekä kasvatus- ja koulutusalan johtajia. Luultavasti perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteista ja arvioinnista on jouduttu kevään 2020 aikana poikkeamaan. Oppijoille etäopetuksen aikainen koulutyön ja opiskelun määrä on ollut ajoittain kuormittavaa etenkin yläkoulun ylemmillä vuosiluokilla ja toisella asteella. Uusia digitaalisia taitoja on opittu eri selvitysten mukaan laajasti, ja uusien menetelmien ja asioiden opettelu on koettu poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä vahvuudeksi. Opettajille merkittävä tuki on tullut erityisesti vertaisopettajilta ja esihenkilöiltä. Tutor-opettajat olivat myös tärkeässä roolissa peruskouluissa. Niin oppijat kuin koulujen opetus- ja ohjaushenkilöstö raportoivat merkittävästä digitaalisen osaamisen kehittymisestä, joka on luultavasti jatkunut läpi vuoden 2020.

Selvityksen sisältöjä toivotaan käytettävän hyödyksi kansallisessa ja paikallisessa koulutuksen kehittämistyössä. Tutkimusta etäopetuksen ja koronapandemian vaikutuksista tarvitaan lisää.

SAMMANDRAG

I utredningen granskas internationella och finländska undersökningar och kartläggningar som gjorts kring distansundervisningen som ordnats inom den grundläggande utbildningen och i utbildningen på andra stadiet på grund av coronapandemin. Utredningen har fokuserat på att granska den digitala utvecklingen inom utbildningen. Avsikten är att utifrån utredningen i samarbete med intressegrupperna på nationell nivå börja planera åtgärdsrekommendationer som berör digitaliseringen inom den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet.

Granskat både ur ett internationellt och ett nationellt perspektiv lyckades man i Finland med att inom den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet övergå till undervisning med digitala förbindelser under de avvikande undervisningsarrangemangen våren 2020. I Finland klarade man redan före coronapandemin rätt så bra av att utnyttja den befintliga digitala infrastrukturen samt digitala verktyg och lärmiljöer. Allmänt taget ter det sig som att skolorna och läroanstalterna har haft den utrustning och det kunnande som behövts för att i så stor skala i hela landet övergå från närundervisning till undervisning med hjälp av digitala förbindelser. Det förekom ändå många utmaningar.

De största utmaningarna gällde de stora skillnaderna i den digitala utvecklingen inom utbildningen, i synnerhet mellan grundskolorna och regionerna. Skillnaderna i den digitala utvecklingen, alltså beträffande utrustning samt varierande digitala färdigheter och verksamhetsmodeller, har äventyrat jämlikheten och likvärdigheten inom utbildningen, särskilt för grundskoleelevernas del. I en del grundskolor hade lärarna och eleverna inte tillräckliga digitala verktyg, och det fanns också brister i de digitala färdigheterna. Det har också funnits utmaningar som berör stödformerna som erbjuds eleverna och de studerande samt hur man bygger upp kommunikationen och en känsla av samhörighet i undervisning som ordnas med digitala förbindelser. Det är tydligt att det fanns för lite undervisning i realtid via videoförbindelse under den tid undervisningen ordnades med avvikande arrangemang. På andra stadiet har den digitala utvecklingen varit jämnare, men också inom utbildningen på andra stadiet fanns det tydliga utvecklingsbehov.

Undervisningen som ordnats med digitala förbindelser har visat sig vara påfrestande både för undervisnings- och handledningspersonalen och för ledarna inom utbildningssektorn. Det är troligt att man under våren 2020 har varit tvungen att avvika från målen och bedömningen som fastställts i läroplanen. Mängden skolarbete har under distansundervisningen tidvis varit påfrestande för eleverna och de studerande, i synnerhet i de högre årskurserna i den grundläggande utbildningen och i utbildningen på andra stadiet. Olika undersökningar visar att man i hög grad har lärt sig nya digitala färdigheter, och det har också upplevts som en styrka att under de avvikande undervisningsarrangemangen lära sig nya metoder och verksamhetssätt. För lärarna har i synnerhet kollegerna och cheferna utgjort ett viktigt stöd. Inom den grundläggande utbildningen spelade också tutorlärarna en viktig roll. Såväl eleverna och de studerande som skolornas undervisnings- och handledningspersonal rapporterar om att den digitala kompetensen har utvecklats betydligt. Den utvecklingen har troligtvis fortsatt under hela år 2020.

Målet är att utredningens innehåll kan användas i både det nationella och det lokala utvecklingsarbetet inom utbildningssektorn. Det behövs mera forskning om effekterna av distansundervisningen och coronapandemin.

ABSTRACT

The report examines international and Finnish studies and reports related to distance learning organised by schools and educational institutions in basic and upper secondary education during the coronavirus pandemic. The report focuses on examining the development of digitalisation in education. The planning of measures to be recommended regarding digitalisation in basic and upper secondary education will start nationally in cooperation with stakeholders. This report will provide the basis for the planning work.

According to international and national evaluations, basic and upper secondary education in Finland succeeded in changing over to teaching organised via remote connections during the exceptional teaching arrangements of spring 2020. Finland was able to use the digital infrastructure that already existed before the coronavirus pandemic as well as digital tools and learning environments reasonably well. On the face of it, schools and educational institutions seem to generally have had the equipment and competence required to make the change from contact learning to teaching organised via remote connections on a broad national scale. However, a great deal of challenges emerged.

The greatest challenges are caused by the wide variation in the development of digitalisation in education especially between different comprehensive schools and municipalities. The variation in the development of digitalisation (different equipment, varying digital competence and the practices) has particularly risked the realisation of the educational equality and equity of comprehensive school pupils. In some of the comprehensive schools, teachers and pupils lacked sufficient digital tools, and there have also been deficiencies in their competence. Challenges have also been discovered in the forms of support provided to pupils and students and in the building of interaction and a sense of community with the help of remote connections. The amount of real-time teaching through a video connection was clearly too small during the exceptional teaching arrangements. In upper secondary education, the development of digitalisation has been more even, but there are also areas clearly requiring development at the upper secondary level.

Teaching organised via remote connections has proved stressful for the majority of the teaching and guidance staff and managers in the education and training sector. It is likely that deviations from the objectives of the curriculum for basic education and assessments have had to be made during 2020. The amount of schoolwork during distance learning has at times been stressful for learners especially in the upper grades of secondary school and in upper secondary education. According to different reports, new digital skills have been learned widely and learning new methods and matters has been found a strength in the exceptional teaching arrangements. Teachers have received considerable support particularly from peer teachers and supervisors. Tutor teachers also had an important role in comprehensive schools. Both the learners and the teaching and guidance staff of schools reported considerable improvement of their digital competence, which is likely to have continued throughout 2020.

We hope that the content of this report will be made use of in the national and local development of education. More research is required on the impacts of distance learning and the coronavirus pandemic.

1 JOHDANTO

Tässä Opetushallituksen selvityksessä tarkastellaan suomalaisen peruskoulun sekä lukio- ja ammatillisen koulutuksen etäopetuksen käytänteitä digitalisaation näkökulmista globaalin SARS-CoV-2-viruspandemian aikana. SARS-CoV-2 (myös ”COVID-19”, ”koronavirus”, ”korona”) -viruspandemian takia lähes kaikki maailman koulut, oppilaitokset sekä koulutusjärjestelmät joko suljettiin kokonaan tai niissä siirryttiin poikkeaviin opetusjärjestelyihin, kuten etäopetukseen, maalis–huhtikuussa 2020. Tämä selvitys tarkastelee vuoden 2020 etäopetuksesta tehtyjä selvitys- ja tutkimusjulkaisuja.

Opetushallitus kokosi välittömästi maaliskuussa 2020 työryhmän seuraamaan ja koostamaan tilannekuvaa siitä, miten etäopetuksen käytänteet ja menetelmät kehittyvät poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä. Työryhmä keräsi aineistoa media- ja uutislähteistä sekä kansainvälisistä organisaatioista sitä mukaa, kun tietoa ja tilannekuvaa alkoi syntyä. Varhaisessa vaiheessa aloitettiin myös kansainvälisten kumppaneiden kanssa tiedonvaihto ja keskustelu siitä, miten eri maissa etäopetuksen järjestelyt sekä käytänteet ovat toimineet.

Selvityksen keskeinen tehtävä on tuottaa tilannekuvaa siitä, mitä seurauksia viruspandemialla on ollut kansainvälisesti ja kansallisesti perusasteen sekä toisen asteen koulutukselle etäopetuksen myötä. Lisäksi esitellään, millaisia etäopetuksen digitaalisia käytänteitä on syntynyt ja miten infrastruktuuri sekä valmiudet, taidot ja tiedot sekä osaamiset ovat pystyneet vastaamaan haastavaan ja historiallisesti poikkeukselliseen tilanteeseen, jossa kokonaiset koulutusjärjestelmät ovat joutuneet siirtämään opetuksensa täysin tai osittain etäopetukseen, jossa keskeiset työvälineet ovat olleet erilaiset tietokoneet ja ohjelmistot. Selvityksen keskeisenä aineistona ovat kansalliset sekä kansainväliset raportit, analyysit, media- ja uutislähteet, haastattelut, selvitykset sekä tutkimukset. Yhteiskunnallista ja kasvatustieteellistä tutkimusta aiheesta on julkaistu kasvavissa määrin. Tässä selvityksessä käytetyt aineistot ovat sekä tutkimusyhteisöjen ja ammatti- ja opiskelijajärjestöjen keräämiä aineistoja.

Selvityksessä esitellään ensin kotimainen konteksti, jossa koulut ja oppilaitokset siirtyivät poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin, ja kuvataan, miten kotimainen tilanne kehittyi syyslukukauden 2020 loppuun mennessä. Raportin kaksi keskeistä osiota ovat kansainvälinen etäopetuksen digitalisaation tilanne sekä kotimainen etäopetuksen digitalisaation tilanne. Selvityksen pohdinta -kappaleessa työryhmä käsittelee eri aineistoista esille nousseita havaintoja perus- ja toisen asteen koulutuksen kehittämisestä.

Työryhmän toive on, että selvitys toimii osaltaan koulutuksen kehittämisen ja uudistamisen välineenä ja että se osaltaan saa aikaan keskustelua koulutuksen ja digitalisaation kehittämisestä poikkeuksellisina aikoina sekä poikkeuksellisten olosuhteiden jälkeen.

1.1 Koronaviruspandemian vaikutukset suomalaiseen koulutusjärjestelmään

SARS-CoV-2 on koronavirus, joka eristettiin ensimmäisen kerran 7.1.2020 Kiinan Wuhanista. Virus levisi Kiinassa vuoden 2019 lopulla aiheuttaen lopulta globaalin viruspandemian, joka aiheuttaa ihmisissä vaihtelevia oireita aina oireettomuudesta vakavaan keuhkokuumeeseen ja vakavimmillaan kuolemaan. COVID-19:n yleisimmät oireet ovat kuume, kuiva yskä, väsymys, yskökset ja hengitysvaikeudet[1]. Korona-virus tarttuu nykytiedon valossa pääosin pisaratartuntana. Taudin edetessä on todettu, että koronavirus ei aiheuta vakavuudeltaan samanlaisia oireita kaikilla ihmisillä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan lapsilla ja nuorilla COVID-19-oireet ovat yleisesti lieviä, kun taas ikäihmisillä ja ihmisillä, joilla on valmiiksi joitakin pitkäaikaissairauksia, oireet voivat olla merkittävästi vakavampia. Koronaviruksen tarttumisen luonteen vuoksi keskeisiksi yksilön suojautumiskeinoiksi ovat muodostuneet fyysisen etäisyyden pitäminen muihin ihmisiin, käsien runsas peseminen ja kasvomaskin käyttäminen julkisissa tiloissa. Koronaviruksen tarttumismekanismeista, leviämisestä sekä suojautumisesta on edelleen käynnissä laaja tieteellinen keskustelu.

Koronavirukseen suojautuminen ja keskeisimmät viranomaisten toimenpiteet ja kansallinen varautuminen alkoivat Suomessa varhain vuoden 2020 alussa. Suomen ensimmäinen vahvistettu koronavirustapaus todettiin Lapissa tammikuun 2020 lopussa turistilla. Ensimmäinen Suomen kansalaisella oleva tartunta todettiin Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) alueella 26. helmikuuta. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 25.2.2020 sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista ja johtamista tukevan koordinaatioryhmän koronaviruksen leviämisen uhan takia[2]. Niin kansainvälisten kuin kansallisten tartuntatapausten määrien noustessa kohti maaliskuuta ryhtyivät valtioneuvosto sekä keskeiset viranomaiset valmistelemaan yhä merkittävämpiä rajoitus- ja suojautumistoimenpiteitä sekä luomaan edellytyksiä ottaa tarvittaessa käyttöön valmiuslaki väestön suojelemiseksi koronavirukselta.

Maaliskuun 16. päivä 2020 Suomen hallitus yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa totesi, että Suomessa vallitsevat koronavirustilanteen vuoksi poikkeusolot. Hallitus esitteli eduskunnalle valmiuslain käyttöönottoasetuksen 17.3.2020[3][4]. Osana merkittäviä sekä laajoja rajoituksia valtioneuvosto linjasi toimista varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen sekä korkeakoulutuksen järjestäjille koronaviruksen leviämisen estämiseksi. Linjausten tavoitteena oli tässä vaiheessa turvata varhaiskasvatus ja opetus sekä tutkintojen suorittaminen ja opiskelijavalinnat koronavirustilanteen jatkuessa[5]. Keskeiset suomalaiseen koulutusjärjestelmään kohdistuneet toimenpiteet ja rajoitukset on listattu seuraavaksi otsikoittain.

1 WHO, 2020.
2 Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020.
3 Valtioneuvosto, 2020a.
4 Valmiuslaki, 1552/2011.
5 Valtioneuvosto, 2020b.

1.2 Opetuksen ja koulutuksen järjestäminen koronaviruspandemian aikana vuonna 2020

Opetushallitus ohjeisti 13.3.2020 koulutuksen- ja opetuksenjärjestäjiä (esim. kunnat) varautumisesta ottaa käyttöön joustavia opetuksen ja koulutuksen toimintamuotoja. Hallitus päätti 16.3., että Suomessa siirrytään poikkeusoloihin ja että valmiuslain eräät toimivaltuudet otettiin käyttöön. Valtioneuvosto antoi 17.3. valmiuslain nojalla asetuksen varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista. Valtioneuvoston asetus tuli voimaan 18.3. Aluehallintovirastojen päätöksillä koulujen, oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä kansalaisopistojen ja muun vapaan sivistystyön sekä taiteen perusopetuksen tilat suljettiin ja lähiopetus niissä keskeytettiin ja siirryttiin etäopetukseen. Valtioneuvoston asetuksen perusteella lähiopetusta jatkettiin kuitenkin esiopetuksessa, perusopetuksen 1–3-vuosiluokilla sekä perusopetuslain 17 §:ssä tarkoitettujen erityisen tuen päätöksen saaneiden oppilaitten opetuksessa, joiden huoltajat työskentelivät yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisillä aloilla[6]. Lisäksi poikkeuksena järjestettiin erityisen tuen päätöksen saaneiden oppilaiden lähiopetus sitä tarvitseville.

Valtioneuvosto antoi 20.3. uuden asetuksen, jonka mukaan kaikilla esiopetuksen, perusopetuksen vuosiluokkien 1–3 sekä erityisen tuen oppilailla sekä perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilailla on oikeus lähiopetukseen. Muutosasetus tuli voimaan 23.3. Valtioneuvoston asetusta päädyttiin tarkentamaan, koska kriittisten alojen tyhjentävä määrittely osoittautui hankalaksi ja tulkinnanvaraiseksi. Lähiopetusoikeudesta huolimatta valtioneuvosto suositti vahvasti kaikkia oppilaita osallistumaan opetukseen etäopetuksen välityksellä, jos vain mahdollista. Huhtikuun 6. päivänä annetulla valtioneuvoston asetuksella rajoituksia lähiopetuksessa eri koulutusasteilla jatkettiin 13.5. asti. Opetuksen poikkeusjärjestelyjä varauduttiin samalla jatkamaan lukukauden 2019–2020 loppuun asti, mikäli pandemian rajoittaminen sitä olisi vaatinut.

Pääsääntöisesti vuosiluokkien 1–9 ja lisäopetuksen oppilaille järjestettiin opetus etäyhteyksiä hyödyntäen. Lähiopetusta tuli kuitenkin antaa perusopetuksen vuosiluokilla 1–3 oleville, erityisen tuen päätöksen saaneille, pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille sekä perusopetukseen valmistavaan opetukseen osallistuville oppilaille. Huoltajan pyynnöstä myös näille lähiopetukseen oikeutetuille oppilaille oli järjestettävä etäopetusta. Lukiokoulutuksessa etäopetukseen siirtymisellä oli erityisiä vaikutuksia etenkin ylioppilastutkinnon suorittamiseen. Ylioppilastutkinnon kokeet toteutettiin tiivistetyssä aikataulussa keväällä 2020.

Koronaviruksen eteneminen suomalaisessa yhteiskunnassa saatiin osittain hallintaan loppukeväällä 2020. Viranomaiset olivat myös kasvavissa määrin huolissaan oppilaiden ja perheiden tilanteesta pitkittyneessä etäopetus- ja etätyötilanteessa, ja koulun avaamisesta käytiin laajaa yhteiskunnallista keskustelua.

Esi- ja perusopetuksessa palattiin lähiopetukseen 14.5. Lähiopetuksessa tuli noudattaa opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeita[7]. Hallitus myös suositteli, että yliopistot, ammattikorkeakoulut, lukiot, ammatillinen koulutus, vapaa sivistystyö sekä aikuisten perusopetus jatkavat etäopetusta lukuvuoden 2019–2020 loppuun

6 Valtioneuvosto, 2020c.

7 Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020a.

saakka. Käytännössä paluu lähiopetukseen oli mahdollista 14.5.2020 alkaen. Lukuvuosi 2019–2020 päätettiin lauantaina 30.5.2020.

Syyslukukaudella 2020 perusopetus järjestettiin lähtökohtaisesti lähiopetuksena normaaliolojen lainsäädännön mukaisesti. Jos lähiopetusta ei voitu koronavirustilanteen vuoksi turvallisesti järjestää, voitiin opetuksessa siirtyä poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin kuten etäopetukseen [8]. Arvio lähiopetuksen turvallisuudesta tehtiin yhdessä alueellisten tartuntatautiviranomaisten kanssa. Perusopetuslain väliaikainen muutos hyväksyttiin 26.6., ja muutos oli voimassa 1.8.–31.12.2020. Muutoksella turvattiin perusopetuslain mukaisen opetuksen turvallinen järjestäminen syyslukukaudella 2020[9]. Muutos on voimassa myös 1.1.–31.7.2021.

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki muuttui väliaikaisesti näyttöjen osalta ja on voimassa 1.7.2020–31.7.2021.[10] Jos tutkinnon osien edellyttämiä ammattitaidon ja osaamisen näyttöjä ei koronatilanteen takia voida toteuttaa aidoissa työelämätilanteissa ja työprosesseissa, ne voidaan osoittaa muissa käytännön tehtävissä, jotka vastaavat mahdollisimman hyvin aitoja tilanteita. Lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa opetus on järjestetty toisen asteen normaaliolojen lainsäädännön mukaisesti, mikä mahdollistaa etäopetuksen. Osa lukioista ja ammatillisista oppilaitoksista siirtyi syksyllä 2020 etäopetukseen paikallisen epidemiatilanteen vuoksi. Osassa oppilaitoksia toteutettiin syksyn 2020 aikana myös niin kutsuttua hybridimallia, jossa opetusta järjestettiin samanaikaisesti lähi- ja etäopetuksena. Koronapandemian pitkittyessä yhä pidemmälle vuoteen 2021, voimassaolevaa lainsäädäntöä ja ohjeistuksia joudutaan tarkentamaan tilanteen mukaan.

1.3 Mitä on etäopetus?

Etäopetus. Kansanvalistusseuran mukaan[11] *"etäopetuksessa opettaja ja oppija eivät ole samassa tilassa."* Etäopetus voi olla:

1. Reaaliaikaista. Opettaja ja oppilaat ovat yhteydessä verkkoneuvotteluohjelman (esim. Microsoft Teams, Google Meet, Blackboard) välityksellä. Oppilaat näkevät ja kuulevat opettajan ja toisensa.
2. Ei-reaaliaikaista. Opiskeltavat sisällöt ja vuorovaikutus ovat esimerkiksi oppimisalustalla (Peda.net, Moodle, Claned). Oppilas voi tehdä tehtäviä ja osallistua keskusteluun silloin, kun hänelle sopii.
3. Yhdistelmä molempia, sekä reaaliaikaista opetusta ja ei-reaaliaikaista.

Monimuoto-opetus. Monimuoto-opetus on opetusmuoto, jolla tarkoitetaan *"tietylle kohderyhmälle suunnitelmalliseksi kokonaisuudeksi yhdistettyä lähi- ja etäopetusta sekä itseopiskelua, joita tukee opiskelijan ohjaus ja neuvonta"*[12]. Monimuoto-opetusta kuvaa erityisesti lähi- ja etäopetus ja itseopiskelu, sekä tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen. Ammatillisessa koulutuksessa monimuoto-opetus kattaa lähi- ja etäopetuksen ohjauksen sekä työssä tapahtuvan oppimisen.

8 Laki perusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta, 521/2020.
9 Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020b.
10 Opetushallitus, 2020a.
11 Etäkoulu Kulkuri, 2020.
12 Lakio, 1992.

Hybridiopetus. Hybridiopetus on myös termi, jota on ryhdytty käyttämään erityisesti kevään 2020 poikkeavien opetusjärjestelyiden jälkeen koronapandemian pitkittyessä. Sillä kuvataan tilannetta, jossa koulut ja oppilaitokset voivat alueellisesti ja paikallisesti siirtyä etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen osittain. Hybridiopetuksessa osa opetusryhmästä on läsnä opetustilassa ja osa etäyhteyksien päässä. Opetus on lähiopetuksen ja etäopetuksen yhdistelmä.

Poikkeukselliset opetusjärjestelyt. Poikkeuksellisilla opetusjärjestelyillä viitataan koronapandemiasta johtuviin normaalista opetuksesta poikkeaviin opetuksen järjestelyihin. Laki perusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta 20 a § mukaan[13], *"Poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana opetusta järjestetään osittain tai kokonaan muuna kuin lähiopetuksena etäyhteyksiä hyödyntäen"*. Jos opetusta ei tartuntatautilain nojalla annettavan päätöksen johdosta voida järjestää turvallisesti lähiopetuksena koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa, voidaan opetuksessa siirtyä opetuksen järjestäjän päätöksellä poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin.

Vuonna 2020, koronapandemian aikana, suomalainen etäopetus täytti 100 vuotta, jota juhlistettiin etäopetuksen edelläkävijän Kansanvalistusseuran (Kvs-säätiö) ja Opetushallituksen yhteisesti järjestämässä #etä100-juhlaseminaarissa 6.11.2020. Sata vuotta sitten vuonna 1920 Kansanvalistusseura sai rahoituksen kotiopetuksen edellytysten parantamiseen. Rahoituksen avulla seura perusti kirjeopiston 1920-luvulla. Tästä alkoi Suomen tunnettu etäopetuksen historia. Kirjeopisto oli suomalaisen etäopetuksen edelläkävijä. Siellä opiskeli parhaimmillaan lähes 40 000 oppilasta. Sittemmin kirjeopistosta on kehittynyt verkossa toimiva Etäkoulu Kulkuri, ja sen rinnalle on syntynyt suomenruotsalaisille lapsille ja nuorille suunnattu Nomadskolan.

13 Lakiperusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta. https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20200521

2 GLOBAALI KOULUTUKSEN TILANNEKUVA ETÄOPETUKSESTA

Globaali oppimisen kriisi oli käynnissä jo ennen koronapandemiaa. Tällä viitataan siihen, että yli puolet maailman ala- ja yläkouluikäisistä lapsista ja nuorista ei opi lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen perustaitoja, olivatpa he koulussa tai eivät. Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa määrän on arvioitu olevan jopa lähes 90 prosenttia.[14] 258 miljoonaa ala- ja yläkouluikäistä lasta ja nuorta oli koulutuksen ulkopuolella jo ennen koronapandemiaa. Aikuisia lukutaidottomia on globaalisti edelleen 773 miljoonaa.

Koronapandemialla on ollut koulutuksen globaalia kriisiä kiihdyttäviä vaikutuksia. Globaali lasten ja nuorten tilanne on heikentynyt erityisesti koulujen sulkeutumisen myötä. Koronapandemian vuoksi YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -tavoitteet ovat yhä vaikeammin saavutettavissa. Erityisesti agendan tavoite neljä *Hyvä koulutus* on vaarassa jäädä saavuttamatta koulujen ja oppilaitosten sulkeuduttua. Tilanne on erityisen vaikea kaikkein köyhimmissä maissa ja erityisesti lapsille, jotka tulevat kaikkein köyhimmistä olosuhteista. Etäopettaminen digitaalisia välineitä käyttäen ei myöskään ole mahdollista kaikkialla maailmassa, vaan se vaikuttaa olevan sellaisten tietoyhteiskuntien kyky, joissa infrastruktuuri, opettajien koulutus ja elintaso mahdollistavat etäopetuksen digitaalisia menetelmiä ja oppimisympäristöjä käyttäen[15]. Mutta myös tietoyhteiskunnissa, kuten Suomessa, käydään aktiivista keskustelua *digitaalisesta kuilusta* ja perheistä sekä kunnista, joissa edellytyksiä digitaaliselle etäopettamiselle ja -oppimiselle ei ole ollut täysimääräisesti olemassa johtuen esimerkiksi digilaitteiden ja digiosaamisen puutteista. Koronapandemia siis kiihdyttää jo olemassa olevia globaaleja ongelmia lasten ja nuorten keskuudessa sekä koulutuksen rakenteissa. Ongelmista voi tulla ylisukupolvisia, eli huonosti hoidettuna koulujen sulkeminen tulee näkymään myös seuraavien sukupolvien elintasossa ja kehityksessä.

2.1 Kansainvälisten järjestöjen arviot pandemian vaikutuksista

Tutkijat ja kansainväliset organisaatiot ovat tuoneet koronapandemiassa voimakkaasti esille sen, miten vahingollista koulujen sulkeminen on lapsille, nuorille ja perheille[16]. Lapset pystyvät sopeutumaan ja sietämään kriisiolosuhteita, mutta tämä on kytköksissä tukijärjestelmien toimivuuteen, kuten lasten suhteissa huoltajiin, perheisiin ja ystäviin, sekä resursseihin, joita perheet, huoltajat ja koulut sekä yhteisöt tarjoavat[17]. Globaalissa pandemiassa lapset ja nuoret luottavat ja hakeutuvat tukijärjestelmien pariin, ja näiden järjestelmien toimivuus ja häiriöttömyys on ensisijaisen tärkeää.

14 UNESCO-UIS, 2017.

15 Yhdistyneet Kansakunnat, 2020.

16 Esim. Munro & Faust, 2020; Hanushek & Woessman, 2020; Doyle, 2020; Dorn, Hancock, Sarakatsannis & Viruleg, 2020; Yoshikawa, Wuermli, Britto, et al., 2020; Liu & Doan, 2020.

17 Masten & Motti-Stefanidi, 2020.

Monet kansainväliset järjestöt ovat julkaisseet analyysejä ja projektioita koronan vaikutuksesta koulutukseen. Yhdistyneiden Kansakuntien laajuinen politiikkapaperi (eng. policy brief) 'Education during COVID-19 and Beyond'[18], julkaistiin Unescon koordinaatiolla ja viidentoista kansainvälisen tahon yhteistyöllä elokuussa 2020. YK:n pääsihteeri varoittaa oppimiskriisin ylisukupolvisista vaikutuksista ja antaa hallituksille suosituksia koulujen turvalliseen avaamiseen, koulutusinvestointien suojeluun sekä koulutusjärjestelmien resilienssin vahvistamiseen. YK kannustaa kehittämään koulutusta rohkeasti pandemiasta saatujen oppien pohjalta.

Vaikka pandemian seurauksena koulutusjärjestelmien haavoittuvaisuuksia ja puutteita on ryhdytty paikkaamaan merkittävilläkin koulutusinvestoinneilla, on globaali oppimisen kriisi kärjistymässä edelleen, mitä pidemmälle pandemia vaikuttaa koulujen saavutettavuuteen. Unescon seurannan mukaan 94 prosenttia kaikista maailman oppijoista varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle on kokenut oppilaitosten sulkemisen, mikä vastaa 1,6 miljardia oppijaa. Heistä noin puolella ei ollut kotitaloudessaan tietokonetta, ja 43 prosentilla ei ollut kotoaan pääsyä internetiin. Lokakuussa 2020 edelleen 34 maassa koulutusjärjestelmä oli kokonaan suljettu 580 miljoonalta oppijalta, ja monessa maassa taas osittain[19].

155 maassa 900 miljoonaa esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen opiskelijan olisi pitänyt palata kouluun elo–lokakuussa 2020. Unescon mukaan syyskuussa 2020 näistä opiskelijoista vain alle puolet oli palaamassa kontaktiopetukseen syksyn aikana, mikä vastaa noin 433 miljoonaa opiskelijaa[20]. Koulujen sulkemisen takia 24 miljoonaa oppijaa (sis. kaikki koulutusasteet) on vaarassa pudota koulutuksen piiristä sisältäen 10,9 miljoonaa ala- ja yläkouluikäistä lasta ja nuorta.

Tytöt ovat erityisen herkässä asemassa etenkin matalan keskitulon maissa. Aiemmista kriiseistä tiedetään, että lapsiavioliitot, teiniraskaudet, seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö lisääntyvät kriisien myötä. Esimerkiksi Ebola-epidemian aikana koulujen ollessa suljettuina teiniraskaudet lisääntyivät paikoin 65 prosenttia epidemia-alueilla. Koulutuksella on tytöille erityisen suojaava merkitys turvallisen arjen ja sosiaalisten suhteiden kannalta. Naiset ja tytöt kantavat suuren vastuun kotitöistä, ja siten opiskeluun jää myös siten vähemmän aikaa. Etätyön ja -opiskelun myötä erityisesti naiset ja tytöt voivat kärsiä pandemiakriisistä miehiä enemmän, koska heille kertyvät töiden ja opiskelun lisäksi kotityöt ja lasten hoitaminen kotioloissa[21].

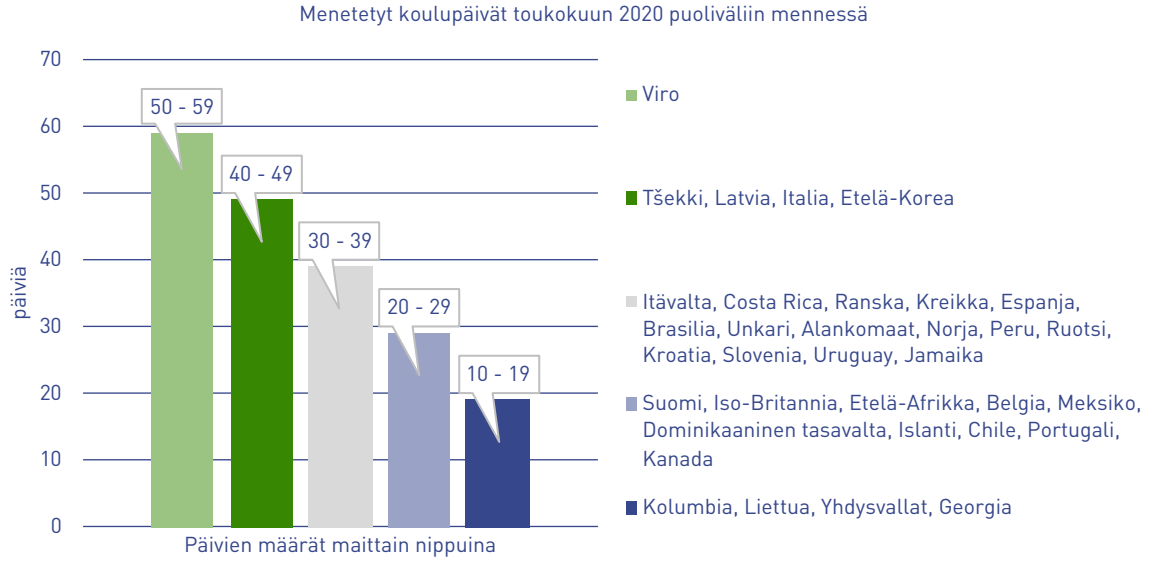
2.2 Meneillään olevan oppimiskadon sosiaalisia ja taloudellisia näkökulmia

Toistaiseksi tiedetään vähän, miten tehokkaasti kotona on etäopetusoloissa pystytty opiskelemaan ja miten kotona opiskelu vaikuttaa koko lasten ja nuorten populaation oppimisen ja taitojen kehittymiseen. Ottaen kuitenkin huomioon, että opetusta on useissa maissa etäopetuksen aikana ollut vain murto-osa tavanomaisesta viikkotuntimäärästä ja menetelmät järjestää etäopetus ovat olleet monissa maissa kehnot, on oppijoiden osaamisen ja taitojen tason lasku hyvin todennäköistä, ja se jakautuu todennäköisesti sosioekonomisen taustan

18 Unesco, 2020a.
19 Unesco, 2020b.
20 UN News, 2020a.
21 UN Women, 2020.

mukaan, jolloin köyhimmistä oloista tulevat oppijat kärsivät etäopetusoloista eniten[22]. Myös Suomessa Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi on ennakoinut perusopetuksen oppilaiden osaamistason laskun olevan todennäköistä johtuen etäopetusajasta[23]. Varsinaisen tutkimustiedon vielä puuttuessa on etäopetusajan vaikutusta oppijoihin tarkasteltu tutkimuksissa siten, millaisia tunnettuja vaikutuksia kesälomalla on oppijoille, jolloin koulut ovat kiinni useita viikkoja[24]. Kesäloman aikana monet oppijat taantuvat, unohtavat jo aiemmin oppimaansa ja kouluvuoden aikana opittuja taitoja. Lisäksi kesäloman aikana fyysinen aktiivisuus voi olla vähäisempää, valvominen myöhempään yleisempää ja ravinnon laatu sekä määrä voivat vaihdella merkittävästi eri perheissä.

Koulujen sulkemisella ja niiden kestolla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia, joita ei vielä täysin tunneta. Kuvioon 1 on listattu päivien määrät, jotka oppijat olivat poissa koulusta toukokuun 2020 puoliväliin mennessä. Suomi sijoittuu maiden välisessä vertailussa hieman keskiarvon alapuolelle (29 päivää). Eniten koulusta oltiin poissa Virossa (58 päivää) ja vähiten Kolumbiassa (15 päivää). On kuitenkin varhaista arvioida, millaisia vaikutuksia koulusta poisjäämisellä on ollut eri maissa vain päivien perusteella, sillä eri maiden kyvyt toteuttaa etäopetusta ovat vaihtelevia. Asiaan vaikuttavat myös monet muut seikat, kuten yleinen elintaso, kouluissa ja perheissä olevien laitteiden määrät ja kotitalouksien internetyhteydet sekä se, miten korona on levinnyt eri maissa, miten siihen on koulutuksessa vastattu ja miten opetusta on pystytty ylläpitämään läpi poikkeusolojen.

KUVIO 1. MAIDEN VÄLINEN VERTAILU, MONTAKO PÄIVÄÄ KOULUT OLIVAT KIINNI TOUKOKUUN 2020 PUOLIVÄLIIN MENNESSÄ. LÄHDE: HANUSHEK & WOESSMANN, 2020; REIMERS & SCHLEICHER, 2020.

22 Hanushek & Woessman, 2020

23 Karvi, 2020a.

24 Esimerkiksi 1960-luvulla Saksan osavaltioissa yhdenmukaistettiin kouluvuotta, mikä johti kahteen lyhyempään kouluvuoteen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että myöhemmin lyhyemmillä kouluvuosilla on ollut negatiivinen vaikutus lyhyempien kouluvuosien aikana opiskelleiden osaamiseen esimerkiksi matematiikassa sekä ansiotuloihin työmarkkinoilla.

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n arvion mukaan meneillään olevalla *oppimiskadolla* (eng. learning loss) on suoria taloudellisia vaikutuksia yksilölle ja yhteiskunnalle, mutta myös laajempia epäedullisia sosiaalisia vaikutuksia etenkin köyhistä oloista tuleville lapsille[25]. Huojentavaa on, että oppimiskatoa voidaan pystyä paikkaamaan, jos koulut ja oppilaitokset avataan ja niissä ryhdytään tekemään töitä mahdollisen oppimiskadon kuromiseksi umpeen seuraavina lukuvuosina.

Maailmanpankki on arvioinut, että koulujen ollessa suljettuna viisi kuukautta se vastaa kuuden kuukauden oppimisvajetta ja eliniän aikana kertyvänä tulonmenetyksenä jopa 10 prosenttia globaalista bruttokansantuotteesta tai 10 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria *oppimisköyhyyden* (eng. learning poverty) lisääntyessä. Tämä vastaa lähes 16 prosenttia hallitusten kyseisille ikäluokille kohdistamista perusopetuksen investoinneista. Nykyisellääänkin koulutusjärjestelmien tehottomuuden vuoksi 11,2 koulunkäyntivuotta vastaa vain 7,9 vuoden oppimista ja arvion mukaan tämä tulee laskemaan 6,3 vuoteen. Jo nykyisellään matalan ja keskitulon maiden lapsista 53 prosenttia ei osaa lukea ja ymmärtää yksinkertaista lausetta 10 ikävuoteen mennessä.[26] Myös OECD:n arvioiden mukaan pandemian aikaisten globaalien koulusulkujen myötä koululaisten koko eliniän tulot jäisivät 3 prosenttia pienemmiksi. Unicefin mukaan etenkin nyt koronapandemian aikana yksi esiopetukseen investoitu Yhdysvaltain dollari palautuu yhteiskuntaan *yhdeksänkertaisena* johtuen opintojen kertaamisen ja koulupudokkuuden vähenemisestä[27].

COVID-19-pandemian takia koulutuspanostuksia ja rahoitusta tarvitaan siis globaalisti lisää. Koronan aiheuttama tilanne edellyttää lisäinvestointeja koulutukseen johtuen tarpeesta paikata syntyneet oppimisvajeet ja luoda uusia oppimisen tukitoimia. Lisäksi lapsille ja nuorille tulee luoda polkuja kouluun palaamiselle erilaisilla mekanismeilla, kuten "second chance" -ohjelmilla, mikäli oppimispolku on ehtinyt katketa. Lisäksi on korkea aika investoida koulujen yleiseen ja digitaaliseen infrastruktuuriin sekä varusteluun. Vaikka tarve koulutuspanostuksille ja rahoitukselle on koronapandemian myötä ilmeinen, YK:n kestävän kehityksen koulutustavoitteen (SDG 4) osalta vuotuinen globaali rahoituskuilu on vaarassa nousta kolmanneksella, 148 miljardista Yhdysvaltain dollarista noin 200 miljardiin dollariin.

COVID-19-pandemian myötä on ryhdytty tekemään merkittäviä elvytyspaketteja, joilla pyritään tukemaan yritysten ja työpaikkojen kykyä selviytyä kriisistä sekä varmistaa markkinoiden toimivuus. Näissä globaaleissa stimuluspaketeissa ei ole juurikaan huomioitu koulutusta. Paketteihin oli syyskuun 2020 puoliväliin mennessä allokoitu globaalisti yhteensä 20,4 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria, josta koulutukseen vain 0,09 prosenttia eli 19 miljardia dollaria. Suurin osa (84 %) koulutukseen allokoiduista lisäresursseista on koottu monenkeskisen mekanismin kautta, eli hallitukset eivät ole omissa lisätalousarvioissaan huomioineet koulutusta lähes lainkaan. Silti kansainvälisten järjestöjenkin kautta allokoiduista rahoista ainoastaan 0,22 prosenttia on osoitettu koulutukseen (hallitusten omissa toimissa ainoastaan 0,015 prosenttia).[28] Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n mukaan vain 37 maata 196 maasta on sisällyttänyt koulutuksen stimuluspaketteihinsa. Näistä matalan tulotason maita on vain viisi.

25 Hanushek & Woessman, 2020.

26 Azevedo, Hasan, Goldemberg, Iqbal, & Geven, 2020.

27 Muroga, Zaw, Mizunoya, Lin, Brossard, & Reuge, 2020.

28 Devex, 2020.

Globaalit koulutusinvestoinnit ovat n. 4,7 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria. Tästä hallitusten osuus on 79,3 prosenttia, kotitaloudet kattavat 20,4 prosenttia ja avunantajat 0,3 prosenttia (matalan tulotason maissa avunantajien osuus on 12 prosenttia).[29] IMF:n mukaan kehittyneissä maissa bruttokansantuote laskee 8 prosenttia vuoden 2020 aikana, ja kehittyvissä maissa noin 3 prosenttia (arviot kesäkuulta 2020)[30]. Vaikka koulutuksen osuus kansallisissa budjeteissa säilyisikin samana, saattaa se tarkoittaa 8 prosenttia vähemmän käytettävissä olevia varoja koulutukseen, huomioiden bruttokansantuotteen lasku. Mikäli hallitukset priorisoivat esimerkiksi terveys- ja sosiaalisektoreita, 5 prosentin leikkaus koulutuksen budjetista tarkoittaisi 12 prosenttia vähemmän koulutukseen allokoitavia resursseja verrattuna koronaa edeltävään tilanteeseen. Oppilaitosten sulkujen pidentyessä rahoitusvaje kasvaa, sillä kustannukset kasvavat tuettavien oppijoiden määrän noustessa. Toisaalta maiden kansalliset budjetit ovat entistä haastavammat koronapandemian aiheuttamien massiivisten velanotto-ohjelmien ja työmarkkinoiden sekä työllisyyden haasteiden vuoksi. Vuoden 2008 talouskriisi osoitti, että koulutukseen kohdennettavat kehitysyhteistyömäärärahat (ODA) pienenivät. Koulutukseen kohdistettiin 14,8 prosenttia ODA:sta vuonna 2003, ja vuonna 2018 enää 10,8 prosenttia. Vertailuna energiasektorin osuus yli tuplaantui samassa ajassa. Globaalisti koulutukseen allokoitujen kehitysyhteistyömäärärahojen arvioidaan vähenevän kahdella miljardilla Yhdysvaltain dollarilla vuoteen 2022 mennessä.

2.3 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmia globaalissa etäopetuksessa

Etäopetus ei tavoita kaikkia oppijoita. Unescon, Unicefin ja Maailmanpankin noin 100 maata kattaneen kyselyn mukaan 31 prosenttia esiopetuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa olevista (noin 431 miljoonaa oppijaa) ei tavoiteta etäopetuksen keinoin eli esimerkiksi internetin, TV:n tai radion välityksellä. Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa lähes puolta oppijoista ei tavoiteta. Edes TV tai radio ei siis tavoita kaikkia. Kaikkein köyhimmistä perheistä vain 7–30 prosentilta löytyy radio, ja TV vain 5–22 prosentilta perheistä. Yhdysvaltain kehitysjärjestö USAID:n kyselyn mukaan 40 prosenttia maista ei järjestänyt etäopetusta lainkaan esiopetuksessa[31]. Lisäksi 40 prosenttia matalan ja keskitulon maista ei etäopetuksen aikana ole järjestänyt erityisiä toimenpiteitä tukeakseen erityisen tuen tarpeessa olevia oppijoita.[32]

Globaali koulujen ja oppilaitosten sulut ovat koskettaneet 63 miljoonaa perus- ja toisen asteen opettajaa**.** Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa vain 64 prosenttia perusopetuksen opettajista ja 50 prosenttia toisen asteen opettajista ovat muodollisesti päteviä opettajia. Opettajankoulutuksen sisällöt eivät ole useinkaan koskettaneet tieto- ja viestintäteknologisten (TVT) välineiden käyttämistä osana opetusta ja niiden käyttöön valmentavaa osaamista. Unescon, YK:n ja Maailmanpankin selvityksestä käy ilmi, että yli kolmannes kaikista maista eivät ole järjestäneet opettajille asianmukaista koulutusta etäopetuksen järjestämiseen.[33]

29 UNESCO, 2018.
30 IMF, 2020.
31 USAID, 2020.
32 UNESCO, 2020c.
33 UNESCO, UNICEF ja Maailmanpankki, 2020.

YK:n televiestintäliiton (ITU) mukaan puolella maailman väestöstä ei ole pääsyä internetiin. Kaikkein vähiten kehittyvissä maissa, joissa vain joka kymmenennellä kotitalouksista on internet ja/tai tietokone kotona. Niissä tapauksissa, kun teknologiaa on voitu hyödyntää etäopetuksessa, ei ole vielä riittävää näyttöä globaalisti siitä, minkälaisia vaikutuksia digitaalisella oppimisella tai TV:n sekä radion kautta opiskelulla on ollut oppimiseen.

Noin puolella etäopetuksen piiriin jossakin pandemian vaiheessa joutuneesta 1,6 miljardista oppijasta globaalisti ei ollut pääsyä tietokoneeseen kotitaloudessaan, ja 43 prosentilla ei ole kotonaan käytössä internetiä. Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa 89 prosentilla oppijoista ei ole kotitaloudessaan tietokonetta, ja 82 prosentilla oppijoista ei ole kotoaan pääsyä internetiin.[34]

Etäopetuksen myötä on toisaalta vahvistunut käsitys siitä, että teknologialla on hyvin vaikeaa korvata läsnä olevan ammattitaitoisen opettajan ja koulun vaikutusta oppijan oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä ja sosiaalisella tilalla, jossa opitaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, on suuri vaikutus oppimiselle. Myös vertaisvuorovaikutuksella on tärkeä kouluun ja opiskeluun kiinnittävä tehtävä - yhteisöön kiinnittyminen pitää koulupolulla[35]. Myös monet kouluaineet, kuten liikunta, leikki, taideaineet ja käden taitoa kehittävät aineet, soveltuvat huonosti etäopiskeluun. Erityisesti ammatillisen oppimisen työssäoppiminen, erikoisvälineiden opettelu ja oppimisnäyttöjen suorittaminen eivät ole olleet täysimääräisesti mahdollisia yhteiskuntien ollessa suljettuina ja rajoitusten ollessa voimassa.

Etäopetustilanne on nostanut myös globaaliin keskusteluun yksityisyyteen, tietosuojaan ja tietoturvaan liittyviä kysymyksiä. Monikansallisilla teknologia-alan yrityksillä on ollut merkittävä rooli etäopettamisen mahdollistamisessa ja sen edistämisessä tarjoamalla muun muassa ilmaisia oppimateriaaleja kouluille ja opettajille maailmanlaajuisesti. Useat tutkijat ovat toisaalta huolissaan, miten koronakriisi on luonut mahdollisuuksia yksityiselle sektorille luoda uusia riippuvuussuhteita koulutusjärjestelmien sisälle, ja teknologiayrityksille on syntynyt mahdollisuuksia uudelleen muotoilla julkisia koulutusinfrastruktuureja haluamallaan tavalla[36]. Yhä meneillään olevassa kriisissä on vaarana, että koulut ja oppilaitokset tulevat yhä riippuvaisemmiksi ylikansallisten teknologiayritysten palveluista, jotka pääsevät yhä laajemmin käsiksi muun muassa opiskelijahallintojärjestelmiin sekä niissä oppilaista kerättyyn dataan. Pitkällä aikavälillä on huolehdittava siitä, että koulutuksen rooli julkisena palveluna turvataan, mutta huomioidaan myös yritysten rooli koulutuksen digitalisaation ratkaisuissa.

2.4 Katsaus etäopetuksen sujumiseen maailmalla

Useat maat siirtyivät etäopetukseen maalis–huhtikuussa 2020. Kansalliset keskustelut etäopetuksen vaikutuksista, ilmiöistä sekä haasteista ja hyödyistä ovat olleet hyvin samansuuntaisia. Monessa maassa opettajat ovat olleet huolissaan tietokoneiden riittävyydestä ja verkkoyhteyksistä sekä siitä, miten oppilaat pärjäävät kotioloissa. Opettajien jaksaminen ja työn kuormitus on ollut myös hyvin samansuuntaista eri puolilla maapalloa. Etäopettamiseen siirtyminen on näyttäytynyt koko koulutusjärjestelmää haastavana prosessina, jossa on mahdollisesti opittu myös uusia taitoja. Kun puhutaan etäopetuksesta, on muistettava, että globaalissa kontekstissa digitaalisesti järjestetty etäopetus on luultavasti ollut laajamittaisesti

34 UNESCO, 2020d.

35 Lerkkanen & Pakarinen, 2018.

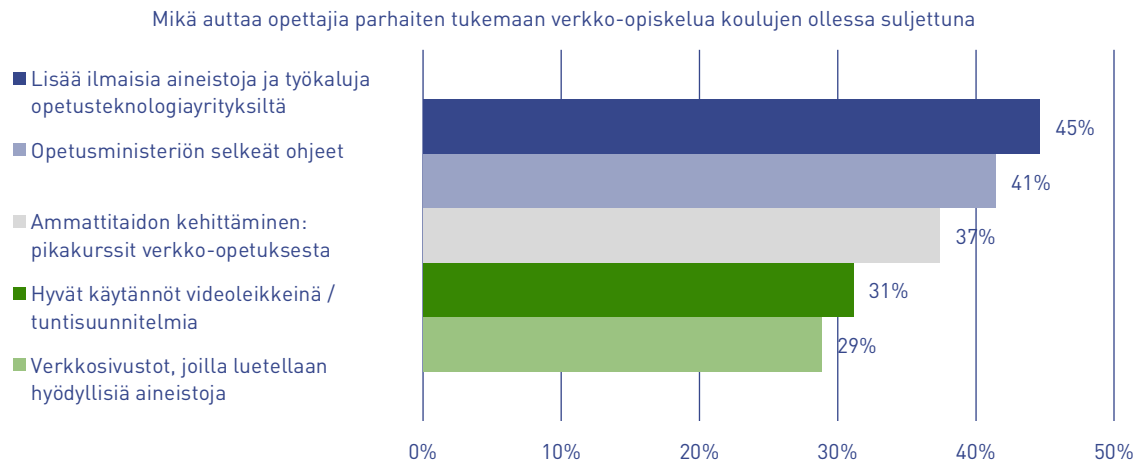
36 Esim. Williamson & Hogan, 2020; Teräs, Suoranta, Teräs & Curcher, 2020.

mahdollista vain kehittyneissä tietoyhteiskunnissa. Digitaalinen etäyhteyksiä hyödyntävä tietokoneisiin perustuva opetus on globaalisti jakautunut epätasa-arvoisesti, koska sen järjestäminen on kiinni yhteiskuntien, koulujen ja oppilaitosten sekä perheiden resursseista.

Harvardin yliopiston ja OECD:n yhteisessä raportissa[37] listattiin kriittisimmät prioriteetit meneillään olevassa koulutuksen kriisissä pohjautuen eri maiden vastauksiin. Viisi kriittisintä prioriteettia ovat (1) koulutuksen ja oppimisen jatkuminen, (2) ammatillisen tuen tarjoaminen opettajille, (3) opettajien hyvinvoinnin tukeminen, (4) niiden oppilaiden tukeminen, joilla on puutteelliset itsenäisen opiskelun taidot, ja (5) oppilaiden hyvinvoinnin tukeminen. Etäopetuksella on ollut myös odottamattomia positiivisia vaikutuksia, kuten (1) uuteen teknologiaan tutustuminen ja uudet innovaatiot, (2) oppilaiden lisääntynyt autonomia, (3) vahvistunut yhteistyö perheiden ja huoltajien kanssa, (4) moniammatillisen asiantuntijatyön lujittuminen (esim. opiskeluhuolto) ja (5) opettajien vapaampi pedagoginen autonomia.

Kouluopetuksen eurooppalaisen verkkofoorumin etäopetuskysely

Kouluopetuksen eurooppalainen verkkofoorumi (eng. School Education Gateway) teetti kyselyn[38], joka oli avoinna 9.4.–10.5.2020. Kyselyyn vastasi 4 859 vastaajaa, joista 87 % on opettajia ja/tai rehtoreita. Kyselyssä on edustettuna yli 40 maata, ja eniten vastaajia on Ranskasta (36 %), Bulgariasta (19 %) ja Portugalista (14 %). Kyselyssä kartoitettiin verkko- ja etäopetuksen tilannetta Euroopan maissa. Lähes kaikkien vastaajien kouluissa on siirrytty etäopetuksen muotoihin pandemian alettua. Yli 60 prosenttia vastaajista uskoo, että koulujen käytänteet muuttuvat pandemian takia, ja erityisesti verkko- ja etäopetus tulee lisääntymään jatkossa. Kaksi kolmasosaa vastaajista on saanut koulujen sulkeutumisen myötä ensimmäisen kokemuksensa verkko- ja etäopettamisesta, joka on ollut sekä positiivista että myös haastavaa. Kuvioon 2 on listattu keinoja, jotka tukisivat opettajia parhaiten verkko-opetuksessa.

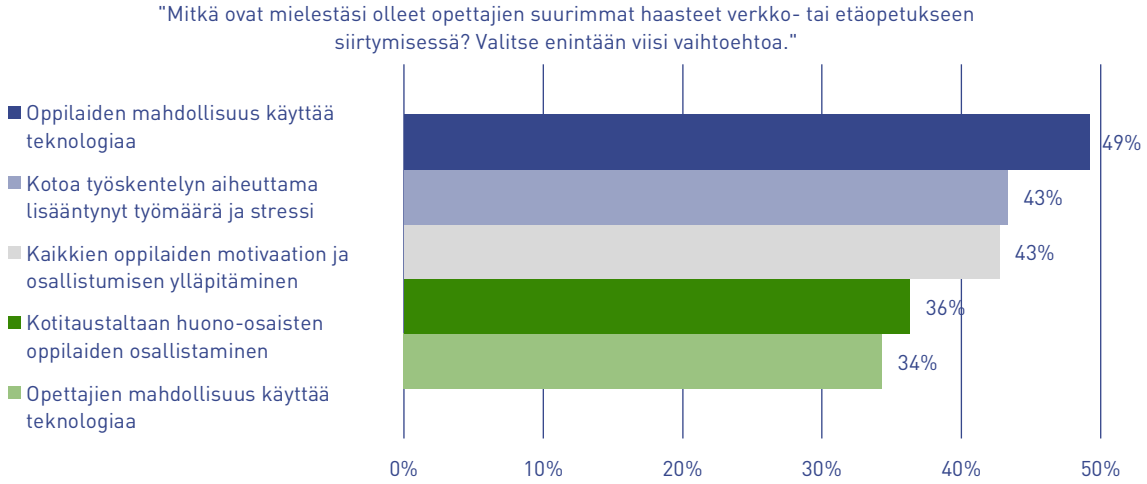

KUVIO 2. VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTÄMÄÄN MONIVALINTAKYSYMYKSESSÄ. LÄHDE: KOULUOPETUKSEN EUROOPPALAINEN VERKKOFOORUMI.

37 Reimers & Schleicher, 2020; kts myös Reimers, Schleicher, Saavedra & Tuominen, 2020.

38 Kouluopetuksen eurooppalainen verkkofoorumi, 2020.

Eniten vastaajat ovat valinneet verkko-opetusta edistäväksi ilmaiset aineistot sekä työkalut opetusteknologiayrityksiltä (45 %). Seuraavaksi tulevat opetusministeriön selkeät ohjeet (41 %) sekä ammattitaidon kehittäminen erityisesti verkko-opetuksen näkökulmasta (37 %). Näyttää siis siltä, että avoimet sekä laadukkaat oppimateriaalit, näiden käyttöä tukevat koulutukset ja vinkit helposti omaksuttavassa muodossa sekä selkeät ohjeet verkko-opetuksen toteuttamisesta ovat asioita, jotka tämän kyselyn perusteella olisivat tukevia toimenpiteitä verkko-opetuksen edistämisessä. Kyselyssä kartoitettiin myös suurimpia haasteita koskien verkko- ja etäopetuksen järjestämistä. Tästä keskeisimmät tulokset löytyvät kuviosta 3.

KUVIO 3. VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTÄMÄÄN MONIVALINTAKYSYMYKSESSÄ. LÄHDE: KOULUOPETUKSEN EUROOPPALAINEN VERKKOFOORUMI.

Suurimmaksi haasteeksi on ilmoitettu oppilaiden mahdollisuus käyttää teknologiaa (49 %). Tällä tarkoitetaan oppilaiden ja perheiden mahdollisuuksia osallistua etäopetukseen teknologian osalta (laitteet, ohjelmistot, vakaa internetyhteys). Toiseksi suurimmat haasteet ovat kotoa työskentelyn aiheuttama lisääntynyt työ- ja stressimäärä (43 %) sekä oppilaiden motivaation ja osallistumisen ylläpitäminen (43 %). Digiosaamisen heikko taso oli haaste sekä oppilaille että opettajille, joista molemmista noin neljännes koki digi(pedagogisen) osaamisensa haasteeksi. Etäopetus koettiin toisaalta myös mahdollisuudeksi koulun uudistamiselle. Vastaajat olivat myönteisimmin yllättyneitä innovoinnista (39 %), joustavuudesta (34 %) ja monipuolisista työkaluista (31 %). Jotain uutta on siis kokeiltu ja opittu. Lisäksi vastaajista 61 prosenttia koki, että koulusta tulee erilainen tai hieman erilainen koronapandemian jälkeen ja että verkko-opetuksesta tulee olennainen osa tai sitä on hieman enemmän kuin ennen pandemiaa.

Etäopetus Isossa-Britanniassa

National Foundation for Educational Research (NFER) teetti kyselyn[39], joka kerättiin huhtikuussa 2020. Siihen vastasi noin 4 000 kouluikäisen lapsen huoltajaa. Tulosten mukaan hieman yli puolet kaikista oppilaista, jotka olivat etäopetuksessa, eivät saaneet etäopetusta videovälitteisesti suorana tai ns. ”livenä”. Kaikista yleisimmät etäopetuksen muodot olivat tehtävälistojen tekeminen tai videotallenteiden katsominen. Toisen asteen oppilaat saivat perusasteen oppilaita yleisemmin live-opetusta, mutta yleisemmin oppiminen tapahtui silti ilman live-opetusta. Raportin mukaan erityisesti oppilaat, jotka tulevat sosioekonomisesti suotuisimmista perheistä, käyttivät enemmän aikaa kotitehtävien tekemiseen kuin ne lapset, jotka tulivat sosioekonomisesti epäsuotuisista olosuhteista.

Syyskuussa 2020 tehdyssä seurantakyselyssä keskityttiin erityisesti kouluvuoden 2020–2021 alkuun liittyviin ongelmakysymyksiin. Kyselyyn vastasi 1 176 koulun johtajaa ja 1 782 opettajaa perus- ja toiselta asteelta 1305 koulusta. Kyselyyn vastanneet perusopetuksen koulut edustavat 7,6 prosenttia koko populaatiosta ja kyselyyn vastanneet toisen asteen koulut vastaavat 26,5 prosenttia koko populaatiosta Englannissa. Seurantakysely[40] toteaa, että 98 prosenttia opettajista ilmoitti, että heidän oppilaansa ovat noin kolme kuukautta jäljessä oppimisessaan kouluvuoden 2019–2020 päätyttyä. Lisäksi 61 prosenttia opettajista ilmoittaa, että oppimiskuilu sosioekonomisten ryhmien välillä on laajentunut kouluvuoden 2019–2020 aikana.

Monilla Ison-Britannian kouluista ei ole riittäviä digitaalisia laitteita etäopetuksen toteuttamiseen digitaalisin menetelmin. Yli kolmasosa (35 %) opettajista ilmoitti, että he käyttivät etäopetuksessa omaa tietokonettaan, ja 41 prosenttia opettajista käytti omaa videokameralaitteistoaan verkkovälitteiseen opetukseen. Koulun johtajat myös arvioivat, että noin 28 prosentilla lapsista ei ollut riittäviä digilaitteita etäopetukseen kotona.

Etäopetus Saksassa

Vodafone-säätiö tilasi selvityksen[41] Allensbach-instituutilta saksalaisten perusopetuksen ja lukioasteen (saks. grundschule, hauptschule, gymnasien, gesamtschule, förderschule, weiterführende schulen) opettajien (n=310) etäopetuskokemuksista, joka toteutettiin puhelinhaastatteluna 2.–14.4.2020. Tutkimuksen suunnittelivat ja analysoivat Paderbornin yliopiston tutkijat. Selvityksen mukaan 66 prosentilla saksalaisista kouluista ei ollut suunnitelmaa etäopetuksen järjestämiseen. Vain kolmannes (33 %) vastaajista ilmoitti, että heidän koulunsa oli hyvin varautunut uuteen etäopetustilanteeseen johtuen aiemmasta runsaasta digitaalisten menetelmien käytöstä ja digioppimisen edistämisestä.

Suurin osa (73 %) opettajista ilmoitti, että he ovat saaneet tukea vertaisiltaan ja koulultaan etäopetuksen järjestämisessä, kun taas neljäsosa opettajista (24 %) ilmoitti jääneensä ilman tukea. Suuri osa (87 %) opettajista piti yhteydenpitoa oppilaisiin todella tärkeänä, mutta jopa kaksi kolmasosaa (63 %) opettajista ilmoitti, että pystyvät olemaan yhteydessä vain osaan oppilaistaan. Puolet opettajista (51 %) pelkäsi, että koulujen sulkeminen on kasvattanut oppilaiden sosiaalista epätasa-arvoa.

39 Eivers, Worth & Ghosh, 2020.

40 Sharp, ym., 2020.

41 Eickelmann & Drossell, 2020.

Selvityksen mukaan *digitaaliset pioneerikoulut*[42] käyttävät digitaalisia menetelmiä tavanomaisia kouluja enemmän ja useammin, ja näissä kouluissa oppilaat tavoitettiin helpommin kuin tavanomaisissa kouluissa. Näissä *"digikouluissa"* vastaajat myös arvioivat kodin vaikutuksen lapsen koulumenestykselle pandemiakriisissä merkittävästi alemmaksi kuin muissa kouluissa. Selvityksen mukaan opettajien yleisimmin käytetyt menetelmät olla oppilaisiin yhteydessä ja toteuttaa etäopetusta ovat olleet sähköposti (57 %), digitaalinen oppimisympäristö (22 %), pikaviestipalvelut (19 %), perinteiset puhelut (15 %) ja videochatit (6 %), kuten Teams ja Zoom.

Selvitys suosittelee useita kehittämistoimenpiteitä etäopettamisen ja koulutuksen järjestämiseksi koronakriisin aikana ja sen jälkeen. Näitä ovat mm. digilaitteiden hankinnat kaikille oppilaille, suunnitelmien päivitys, täydennyskoulutus, avoimet digiresurssit, verkostojen luominen ja lujittaminen, työmäärän ja -hyvinvoinnin hallinta, jatkuva palautteenkeruu ja perheiden osallistaminen.

Etäopetus Latviassa

Latvia siirtyi poikkeusoloihin 12.3.2020, minkä takia koulut ja oppilaitokset suljettiin välittömästi talvilomien jälkeen ja ne siirtyivät etäopetukseen 23.3.2020 alkaen. Latvian opetus- ja tiedeministeriöllä oli noin viikko aikaa valmistella kansallista koulutusjärjestelmää uuteen tilanteeseen. Latvian kouluilla oli valmiina useita kansallisia digioppimisympäristöjä[43], ja alkaen 6.4.2020 TV:ssä ryhdyttiin esittämään päivittäisiä Tava Klase (suom. "Sinun oppituntisi") -oppitunteja perusasteen vuosiluokille 1–9 tukemaan oppilaita, perheitä ja opettajia etäopetuksessa. Latvian opetus- ja tiedeministeriö tilasi Eduriolta selvityksen[44] etäopettamisen sujumisesta Latvian perus- ja toisella asteella. Selvityksen aineisto kerättiin nettilomakkeella, joka oli avoinna 31.3.–3.4.2020, ja siihen saatiin vastauksia suuri määrä: 27 087 huoltajaa, 23 316 oppilasta[45], 9 657 opettajaa[46] ja 790 rehtoria. Tuloksista tehty analyysi suosittelee kolmea kohtaa etäopetuksen kehittämiseen: (1) hyvä kommunikaatio, (2) työmäärän hallinta ja (3) yhteistyö.

Selvityksen mukaan koulun selkeällä kommunikaatiolla ja oppilaan positiivisen etäopetuskokemuksen välillä on selvä yhteys oppilaiden ja opettajien vastauksissa. Vanhemmista 76 prosenttia, jotka ovat tyytyväisiä koulun viestintään, suhtautuvat myös positiivisesti lapsensa saamaan etäopetukseen. Koulun johtajille esitetään suosituksia viestinnän kehittämiseen, joita ovat tiedon jakaminen ja mahdollisuuksien luominen kysymyksille ja keskustelulle sekä toisaalta informaation säännöstely, jotta ei synny "informaatioähkyä" jo valmiiksi kuormitetuille perheille. Myös tiedon jakaminen kouluverkostoissa ja kokemusten levittäminen muille kouluille on tärkeää.

Yli 60 prosenttia kyselyn latvialaisista oppilaista ilmoittaa, että he käyttävät enemmän aikaa koulutehtäviin kuin aikaisemmin koulussa opiskellessaan. Perheet joutuvat oppilaan kasvaneen työmäärän vuoksi myös työskentelemään kovemmin ollessaan itsekin etätöissä kotona. Työmäärää etäopetuksessa tulee tarkasti suunnitella ja priorisoida. Työmäärän on koettu lisääntyneen erityisesti vanhempien oppilaiden keskuudessa (10–12-vuotiaat), jossa

42 Kirjoittajien oma suomennos, saks. *digitale vorreiterschulen*.

43 Esimerkiksi E-Klase kouluhallintojärjestelmä, jota suurin osa Latvian kouluista käyttää. Myös oppimisympäristöt, kuten Uzdevumi.lv ja Soma.lv.

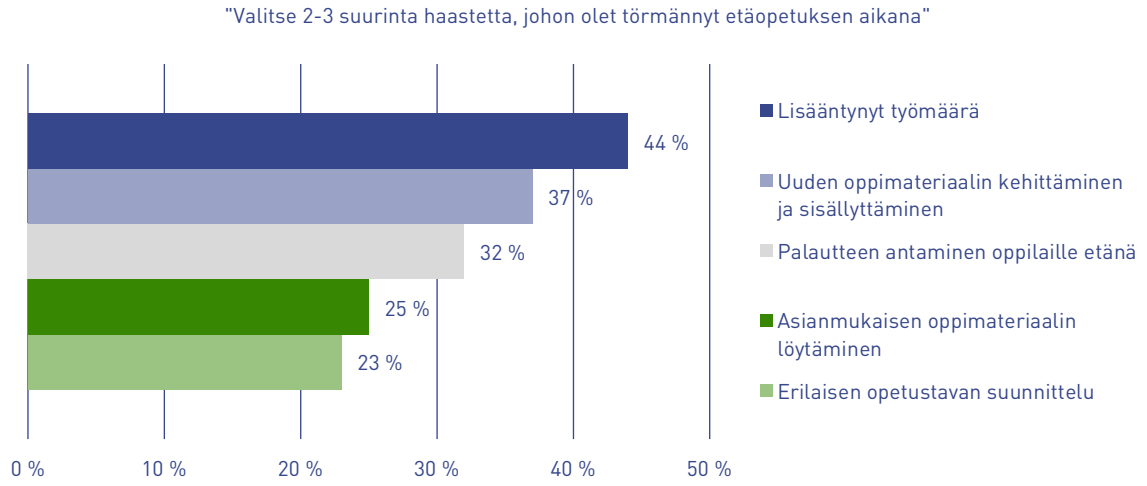
44 Jenavs & Strods, 2020.

45 Noin 20 prosenttia ikäluokkien oppilaista.

46 Noin 30 prosenttia Latvian opettajista.

joka viides oppilaista ilmoittaa käyttäneensä enemmän kuin seitsemän tuntia päivittäiseen opiskeluun. Koulun johtajille suositellaan keskeisimpien oppimistavoitteiden tunnistamista ja tavoitteiden selkeää ilmoittamista oppilaille. Oppimistehtäviä tulisi myös pilkkoa osiin ja keskustella päivittäisistä ja viikoittaisista tehtävistä ja siirtyä perinteisestä lukujärjestyksestä enemmän kohti päiväkohtaista lukujärjestystä. Myös jatkuvaa arviointia tulee kehittää ja saada myös tietoa oppilaiden mielenterveydestä ja tunteista etäopiskelun aikana ja tukea oppilaita tässä kokonaisuudessa.

Ne koulut, joissa etäopettaminen on tiimityötä, selviävät paremmin ja pienemmällä työmäärällä, kuin ne koulut, joissa pitäydyttiin vanhassa lukujärjestyksessä, jota suoritettiin opettajajohtoisesti yksin. Kuviossa 4 on listattu opettajien ilmoittamia haasteita etäopetuksen aikana.

KUVIO 4. OPETTAJIEN MONIVALINTAVASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT KYSYMYKSEEN. LÄHDE: EDURIO (2020).

Kolme suurinta vastaajien ilmoittamaa haastetta ovat olleet työmäärän lisääntyminen (44 %), uuden (oppi)materiaalin kehittäminen tai soveltaminen (37 %) ja palautteen tarjoaminen oppilaille etänä (32 %). Opettajista myös neljännes on ilmoittanut haasteeksi sopivan oppimateriaalin löytämisen. Ehkä aiemmista selvityksistä ja haasteista poiketen vastaajat eivät ole listanneet TVT-taitoja tai puutteita teknologiassa kovinkaan suuriksi haasteiksi. Koulun johtajille esitetään, että lukujärjestykset ja oppimiselle kohdistetut tavoitteet suunniteltaisiin yhdessä. Lisäksi esitetään, että koulut fasilitoivat opettajien välistä yhteistyötä ja resursseja kohdennettaisiin oppilaiden tukemiseen. Kouluille myös suositellaan, että opetus tapahtuisi reaaliaikaisesti (esim. live-videokokoukset) luokkien ja pienempien oppilasryhmien tukemiseksi. Lisäksi oppilaiden arviointiin tulee kiinnittää huomiota ja viestiä paremmin oppilaille heihin kohdistuvista odotuksista ja siitä, miten heitä ja heidän koulutyötään arvioidaan.

Etäopetus Irlannissa

Irlannin hallitus sulki koulunsa alkaen 13.3.2020 ja koulut pysyivät kiinni 19.4. asti. Päätös koulujen sulkemisesta tuli hyvin nopeasti ja koulujen kyky muuntautua etäopetukseen oli hyvin erilainen, joissakin kouluissa onnistuttiin paremmin kuin toisissa. Irlannissa koulujen sulkeminen ja siirtyminen etäopetukseen on kasvattanut huolia sosiaalisen tasa-arvon toteutumisesta koulutuksessa, etenkin lasten ja perheiden keskuudessa. Irlannin kansallisen

yliopiston Maynoothin yliopiston tutkimus[47] kartoitti kyselyllään peruskoulun (eng. primary school) rehtoreilta (n=2 808) kokemuksia ja yleisiä tietoja koulujen suoriutumisesta poikkeusolojen aikana. Selvityksen tavoitteena oli levittää hyviä käytänteitä ja pystyä kehittämään koulujen kykyjä tuleville lukuvuosille. Selvityksen takana on Irlannin ministeriöitä, opetus- ja kasvatusalan ammattijärjestöjä sekä muita keskeisiä koulutusalan sidosryhmiä. Kysely lähetettiin rehtoreille 25.3. ja siihen oli vastausaikaa kaksi päivää.

Yleiskoulujen[48] rehtoreista puolet uskoo, että poikkeusoloilla on negatiivinen vaikutus oppilaisiin ja opettajiin. Puolet vastaajista myös uskoo, että poikkeusoloista on löydettävissä positiivisia asioita. Oppilaille etäopetuksen positiivisia asioita ilmoitettiin olevan 1) mahdollisuudet tutkia sekä oppia digioppimisen avulla, 2) mahdollisuus kerrata jo opittuja asioita ja 3) mahdollisuus viettää aikaa perheen kanssa. Negatiivisia asioita oppilaille ilmoitettiin olevan 1) jääminen ilman koulun sosiaalistavaa vaikutusta ja tehtävää, 2) jääminen ilman vuorovaikutusta etäopetuksessa ja 3) huolet oppilaiden hyvinvoinnista ja turvallisuudesta etäopetuksen aikana.

Suurin osa kouluista oli yhteydessä oppilaisiinsa vähintään kerran viikossa. Kouluista 90 prosenttia käytti Twinkl-oppimisympäristöä ensisijaisena digitaalisena resurssina, 70 prosenttia Scoilnet-palvelua ja 50 prosenttia PowerPointia[49]. Kolme neljäsosaa vastaajista koki kustantajien nettisivut ja opettajien ammatillisen kehittymisen nettisivut[50] kaikkein hyödyllisimpinä ammatillisina resursseina etäopetuksessa. Kolme neljäsosaa kouluista käytti sähköpostia yhteydenpitoon oppilaiden kanssa. Lisäksi käytettiin Aladdin-oppimisympäristöä[51] (40 %). Kolmanneksi yleisin yhteydenpitoväline olivat paperimonisteet[52]. Google Classroomia tai Microsoft Teamsia ilmoitettiin käytettävän hyvin harvoissa kouluissa. Opettajat viestivät vanhemmille pääasiallisesti sähköpostilla (79 %), yksisuuntaisesti[53] koulun oppilashallintojärjestelmän kautta (52 %), yksisuuntaisesti TextaParent.ie:n kautta (42 %) ja käyttäen koulun sosiaalisen median kanavia (31 %). Opettajat viestivät keskenään käyttäen WhatsAppia (89 %), sähköpostia (79 %), puhelinta (68 %), ja videokonferenssipalveluita (24 %).

Merkittävä määrä vastaajista kaipasi selkeitä ohjeita ja tukea etäopetuksen järjestämiseen, mikä tuli ilmi laadullisissa vastauksissa hyvin laajasti. Huomattavassa määrässä vastauksia (n=1 200) kaivattiin TVT-koulutusta etäopettamisen toteuttamiseen ja tietoa, miten kriisitilanteessa opetus tulisi järjestää. Vastaajista noin 40 prosenttia oli yhtä mieltä, että Irlannin kouluissa on digitaalinen kuilu (ts. digitaalista epätasa-arvoa). Vastaajista 20 % ilmoitti, että 80 prosentilla heidän oppilaistaan on pääsy internetiin, ja neljännes (25 %) vastaajista ilmoitti, että 80 prosentilla heidän oppilaistaan on olemassa laite (esim. tietokone, tabletti).80 prosenttia vastaajista ilmoitti, että noin 80 prosentilla heidän koulunsa opettajista on etäopettamisen mahdollistava laite. Rehtorit ilmoittivat, että joihinkin perheisiin ei ole saatu yhteyttä ja rehtorit ovat joutuneet käyttämään perinteisiä menetelmiä, kuten puhelinta ja kirjeitä tavoittaakseen perheitä. Digitaitojen taso on vaihtelevaa alueittain.

47 Burke & Dempsey, 2020.

48 Selvityksessä Irlannin peruskoulut jaetaan *Yleiskouluihin, Yleiskouluihin erityisluokilla ja Erityiskouluihin.*

49 Muita oppimisympäristöjä olivat Seomra, ClassDojo, SeeSaw, Google, Zoom.

50 Professional Development Service for Teachers. https://www.pdst.ie/

51 Aladdin. https://www.aladdin.ie/

52 Englanniksi "hard copy".

53 Oletettavasti tällä tarkoitetaan yksisuuntaista viestintää, jossa viesti kulkee vain koulusta kotiin, ei toisinpäin.

Etäopetus Pohjoismaissa ja Baltian maissa

Teleoperaattori Telia toteutti etäopetuksesta selvityksen[54] yhteistyössä pohjoismaisten lastenjärjestöjen[55] kanssa. Selvitykseen saatiin 1 000:n vastaajan aineistot Norjasta, Ruotsista, Tanskasta, Suomesta, Virosta, Latviasta ja Liettuasta. Vastaajien ikähaarukka on 10–18 vuotta, ja kyselyaineisto kerättiin keväällä 2020 digitaalisesti. Eri muuttujista luotiin keskiarvotulokset, joiden perusteella selvitys tuo esiin, mikä on ollut hyvää ja mikä taas huonoa etäopetuksen sujumisessa.

Hyviä asioita on ollut oppijoiden suurempi itsenäisyys, parantuneet oppimistulokset ja huoltajien osallistuminen. Huonoa on ollut vuorovaikutuksen ja tuen vähentyminen niin oppilaiden kuin opettajien kesken. Selvityksen mukaan mielenterveys ja fyysinen terveys eivät ole merkittävästi kärsineet etäopetuksen aikana. Osa vastaajista on ilmoittanut voineensa paremmin etäopetuksen aikana, mutta osa on myös voinut huonommin. Kiusaaminen on vähentynyt, mutta verkkourkinta[56] on ollut yleistä erityisesti Pohjoismaissa. Etäopetus ei ollut useimmille vastaajista aktivoivaa, vaan se koettiin hieman tylsäksi, ja yhteistä aikaa kaivattiin ystävien kanssa. Ruutuaika lisääntyi lapsilla ja nuorilla kauttaaltaan.

Suomalaiset lapset ja nuoret ovat yleisesti ottaen olleet tyytyväisiä etäopetukseen – etenkin nuorimmat lapset (10–12 vuotta) ovat olleet kaikista maista tyytyväisimpiä. Kaksi kolmesta suomalaisesta lapsesta ja nuoresta oli tyytyväisiä, ja kolme neljästä ilmoitti, että heillä on ollut hyvä laite- ja nettitilanne. Tanskalaiset lapset ja nuoret ovat olleet kaikkein vähiten tyytyväisiä etäopetukseen. Virolaiset lapset ja nuoret ovat keskiarvoa tyytyväisempiä etäopetukseen. Neljä viidestä virolaisesta lapsesta ja nuoresta ilmoitti, että heillä oli hyvät digiresurssit ja he ovat päässeet helposti käsiksi koulun oppimateriaaleihin. Myös kotitehtäviin laitettu aika lisääntyi. Sekä Liettuassa että Latviassa vain puolet vastaajista oli tyytyväisiä etäopetukseen. Kaikissa maissa vastaajat ilmoittavat, että kotitehtäviin laitettu aika lisääntyi kevään etäopetuksen aikana ja opettajien tuki väheni, mitä kompensoitiin perheen tuella. Vastaajat myös ilmoittivat, että heidän digitaalinen osaamisensa on parantunut kevään aikana. Kaikissa maissa lasten ja nuorten hyvät digiresurssit, kuten laite ja kunnollinen verkko, korreloivat voimakkaasti vastaajien yleisen etäopetustyytyväisyyden kanssa.

Etäopetus Ruotsissa

Ruotsin Suomen Opetushallitusta vastaava organisaatio *Skolverket* (eng. Swedish National Agency for Education) on teettänyt koronapandemian aikana kaksi väliraporttia ruotsalaisen perus- ja toisen asteen koulutuksen tilasta. Lopullinen raportti on suunniteltu julkaistavaksi toukokuussa 2021. Skolverket on saanut tehtävänannon Ruotsin hallitukselta seurata ja arvioida COVID-19-pandemian vaikutuksia ruotsalaiselle koulutusjärjestelmälle ja tuottaa ennusteita lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Loppuraportin keskeisimmät huomiot tulevat koskettamaan (1) koulutuksen saavutettavuutta, (2) koulutuksen laatua ja (3) koulun kykyä kompensoida oppijoiden välisiä eroja. Saatavilla olevat väliraportit on tehty yhteistyössä Ruotsin Kouluasioiden valvontaviraston (ruots. Skolinspektionen) sekä Ruotsin Erityisopetuksesta vastaavan viranomaisen kanssa (ruots. Specialpedagogiska skolmyndigheten). Ensimmäinen väliraportti[57] julkaistiin elokuussa 2020, ja se käsittelee huomioita kevään 2020 tilanteesta.

54 Fritz & Persson, 2020.

55 Suomessa yhteistyökumppanina oli Pelastakaa lapset -järjestö.

56 Eng. phising.

57 Skolverket, 2020a.

Toinen väliraportti[58] julkaistiin lokakuussa 2020, ja se täydentää varhaisia huomioita sekä antaa lisätietoja ja tilannekuvaa koulutuksen tilanteesta. Yleisesti ottaen Ruotsin koulutusjärjestelmä pidettiin hyvin avoinna koko pandemian aikana keväällä 2020, ja yleisesti ottaen peruskoulut pysyivät auki ja tyypillisessä lähiopetuksessa, kun taas lukio- ja aikuiskoulutus toimi pääosin etäopetuksena. Ruotsi siirtyi poikkeaviin opetusjärjestelyihin 18.3.2020 ja muutti poikkeavia opetusjärjestelyitä koskevia asetuksia osittain kesällä 2020 paremmin vastaamaan alkavan kouluvuoden joustavia etäopetustarpeita. Koska perusaste pysyi jokseenkin muuttumattomana lähiopetuksessa, koskettavat raporttien huomiot enemmän toisen asteen koulutusta.

Alustavat tulokset osoittavat, että arvosanat perusasteen yhdeksännellä luokalla eivät huonontuneet verrattuna aiempiin lukuvuosiin, ja lukiokelpoisten yhdeksännen luokan oppilaiden määrä kasvoi. Lukiolaisia myös valmistui aikaisempia lukuvuosia nopeammin. Keväällä 2020 oppilaiden sekä opetushenkilöstön poissaolot ovat lisääntyneet, mutta tasoittuneet lukuvuoden 2019–2020 loppupuolella. Lukiossa siirtyminen etäopetukseen on Skolverketin mukaan sujunut hyvin. Etäopetus lukioissa toteutettiin keväällä ns. hybridiopetuksena eli osittain etänä ja osittain lähiopetuksena. Etäopetus ei näyttänyt olevan toimiva vaihtoehto niille opiskelijoille, joille ruotsi oli toinen äidinkieli tai joilla oli haastava perhetausta, sosiaalisia ongelmia tai puutteita etäopetuksen mahdollistavissa internetyhteyksissä ja/tai digitaalisissa laitteissa.

Selvitysten mukaan monet ongelmat ovat johtaneet siihen, että arvioinnista etäopetuksen aikana on tullut vaikeampaa ja työläämpää ja esimerkiksi käytännön oppiaineet soveltuvat huonosti etäopetukseen ja niitä on siten vaikeaa arvioida. Ongelmat arvioinnin kanssa on nostettu yhdeksi riskitekijäksi, kun puhutaan oppijoiden oikeusturvasta ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Toisaalta selvitykset nostavat esiin myönteisiä asioita, kuten uusien pedagogisten menetelmien oppimisen. Etäopetukseen siirtyminen on opettanut kouluhenkilöstölle uusia asioita, mutta se on ollut myös haastavaa. Opettajat ovat raportoineet työmäärän lisääntymisestä kevään 2020 aikana, ja oppijoiden tukimuotojen toteutumisen ja kohdentumisen kanssa on raportoitu haasteita. Haastavien oppijoiden kanssa on pidetty huolta siitä, että he ovat voineet koska tahansa palata takaisin lähiopetukseen ja tuen piiriin. Oppijoiden tukimuotoihin on myös teetetty uusia digitaalisia menetelmiä, joilla tuen tarpeita voidaan kartoittaa. Koulujen ja oppilaitosten johtajat ovat raportoineet, että he ovat kevään tilanteen perusteella muuttaneet kouluvuoden 2020–2021 suunnitteluperusteita.

Ruotsin Kouluasioiden valvontavirasto teetti myös erillisen selvityksen[59], jossa se haastatteli 260 (n=260) toisen asteen rehtoria. Tulosten mukaan etäopetus on haastavaa ja/tai vahingollista etenkin erityistä tukea vaativille opiskelijoille, uusille opiskelijoille, jotka tarvitsisivat orientaatiota ja tukimuotoja opiskeluiden aloittamisen kanssa, sekä opiskelijoille, joilla ei ole kotona edellytyksiä etäopiskeluun. Etäopiskelun kanssa on ollut myös erityisiä ongelmia etenkin työssäoppimisen edellytysten kanssa. Selvitys alleviivaa erityisesti, että koulujen ja oppilaitosten siirryttyä etäopetukseen koulujen kyky *kompensoida* oppijoiden perhetaustaa ja muita eroja ei enää toteudu, vaan oppijat ja oppiminen eriytyvät ja koulutus epätasa-arvoistuu.

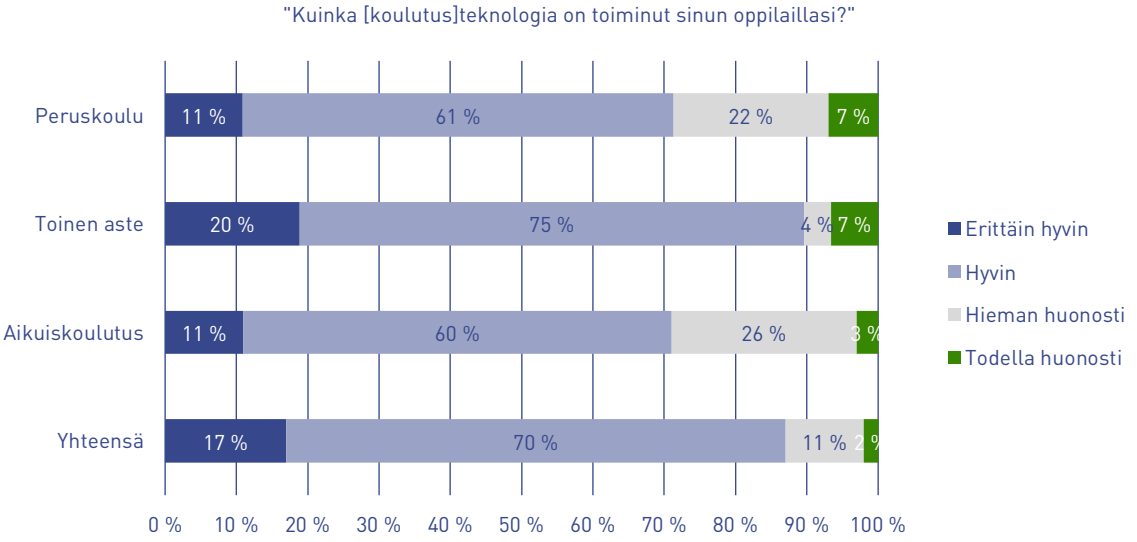
Ruotsin opettajien ammattijärjestö (ruots. Lärarnas Riksförbund) keräsi noin tuhannelta (n=1 000) opettajajäseneltään tietoa, miten etäopetus ja pandemia-aika on sujunut

58 Skolverket, 2020b.

59 Skolinspektionen, 2020.

ruotsalaisissa kouluissa ja oppilaitoksissa[60]. Noin 40 prosenttia opettajista ilmoitti, että ollut kyennyt toteuttamaan kaikkea opetusta täysimääräisesti kevään 2020 aikana. Keskimäärin noin 75 prosenttia opettajista arvioi, että korona-ajalla on negatiivinen vaikutus oppijoiden osaamisen kehittymiseen, ja opettajat arvioivat, että ruotsi toisena kielenä -oppijat sekä erityistä tukea tarvitsevat oppijat tulevat kärsimään tästä eniten. Opettajat arvioivat, että osaaminen tulee merkittävästi laskemaan ja opetukseen sekä koulutusjärjestelmään syntyy taloudellista tehottomuutta, kun kohdennetuilla talousresursseilla ei saada aikaan haluttua oppimista ja osaamispääomaa. Tämä huoli kohdistuu ennen kaikkea perusasteen jälkeisiin koulutusasteisiin, joissa etäopetusmenetelmät ovat laajamittaisemmin käytössä. Ruotsin opettajien ammattijärjestön mukaan osaamisvaje ja oppimiskato on merkittävin ongelma koronapandemian aikana, ja siihen tulee keskittää lisäresursseja sekä tukitoimia. Järjestö myös arvioi, että koronapandemian suorat kustannukset kaikkien koulutusasteiden koulutus- ja opetuksenjärjestäjille oppimiskadon myötä ovat 5 508 045 000 kruunua (noin 530,3 miljoonaa euroa).

Ammattijärjestö selvitti myös etäopettamiseen ja digioppimiseen liittyviä seikkoja[61]. Perusasteen opettajista neljännes (25 %) ilmoitti toteuttavansa opetustaan etänä (opettaja ja oppija fyysisesti eri paikoissa), toisen asteen opettajista 82 prosenttia ja aikuiskoulutuksen opettajista 46 prosenttia. Yli 90 prosenttia vastaajista ilmoitti, että opetusteknologia toimii joko melko tai todella hyvin etäopetuksessa, ja 87 prosenttia vastaajista ilmoitti myös, että opetusteknologia toimii heidän oppilaillaan joko todella tai melko hyvin. (Kuvio 5)

KUVIO 5. RUOTSALAISTEN OPETTAJIEN VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTEESEEN. LÄHDE: LÄRARNAS RIKSFÖRBUND, 2020B.

Selvityksessä mainitaan koulutusastekohtaisia eroja, ja näyttää siltä, että perusasteella ja aikuiskoulutuksessa koulutusteknologiaan ollaan vähiten tyytyväisiä, joskin luvut ovat kohtalaisen korkeita sielläkin. Sekä peruskoulussa että aikuiskoulutuksessa noin joka kolmas opettaja kokee, että koulutusteknologia on toiminut hieman tai todella huonosti, kun vastaava lukema toisen asteen koulutuksessa (ruots. gymnasieskolan) on yksi kymmenestä.

60 Lärarnas Riksförbund, 2020a.
61 Lärarnas Riksförbund, 2020b.

Bergdahl ja Nouri (2020) tutkivat, miten ruotsalainen peruskoulu siirtyi etäopetukseen keväällä 2020 ja mitkä tunnistettavat pedagogiset ratkaisut nousivat esiin kriisiajan opetuksen toteuttamisessa laadullisessa sisällönanalyysissä (teemoittelu). Aineisto koostuu 153:sta peruskouluopettajan vastauksesta kyselylomakkeeseen. Tulosten perusteella koulut olivat teknologisilta valmiuksiltaan kohtalaisen valmiita etäopetukseen, mutta opettajilta puuttui strategista pedagogista osaamista sopeutua etäopetukseen.

Nourin ja Bergdahlin teemoittelun mukaan neljä keskeisintä pedagogista kokonaisuutta, jotka määrittelevät ja ohjaavat kriisiajan etäopetusta, ovat (1) videopohjainen kommunikaatio, (2) oppimateriaalin sekä tehtävien välittäminen ja jakaminen, (3) oppilaiden vuorovaikutus ja yhteistyö ja (4) arviointi ja kokeiden järjestelyt. Videopohjainen kommunikaatio nähtiin keskeisenä, ja sitä oli sekä tallenteina että livenä, isoissa ja pienissä ryhmissä sekä pareittain. Keskeiset videoneuvottelun työkalut olivat Zoom, Google Hangouts ja MS Teams.

Vastaajat kokivat, että vaikka etäopetukseen siirtyminen oli osittain kaoottista, se meni yllättävän hyvin ja sujuvasti. Vastaajat kokivat, että etäopetus antoi uusia näkökulmia vuorovaikutukselle. Vuorovaikutus etäyhteydellä aktivoi aiemmin marginaaliin jääneitä oppilaita[62], ja oppilaiden näkeminen kotiympäristössä oli mielenkiintoista. Haasteita koettiin teknologian häiriötilanteissa sekä oppilaalla että opettajalla ja tähän liittyvän heikon tuen kanssa. Lisäksi arviointien ja kokeiden tekeminen koettiin hyvin haastavaksi. Vastaajat olivat myös huolissaan oppilaiden hyvinvoinnista ja jaksamisesta pitkittyneessä etäopetustilanteessa.

2.5 Yhteenveto

Kansainvälisesti arvioiden COVID-19-pandemia on kiihdyttänyt aiempia koulutukseen liittyviä haasteita sekä vaarantanut pitkän aikavälin globaalit koulutukselle asetetut strategiset tavoitteet. Globaalissa mittakaavassa käynnissä on ennen näkemätön koulujen ja oppilaitosten sulkeminen, joka on jatkunut läpi vuoden 2020. Yhä vuoden 2020 lopussa useissa maissa kokonaiset koulutusjärjestelmät ovat kiinni, ja mahdollisuudet sekä resurssit etäopetukseen ovat rajalliset. Pandemian pitkittyessä haasteet lisääntyvät ja vaarana on, että kouluihin ei enää palata, syntyy peruuttamatonta vahinkoa etenkin köyhimmistä oloista tuleville lapsille ja globaalin tason tavoitteet jäävät saavuttamatta jo entuudestaan haastavassa tilanteessa. Globaalit talouspaketit eivät näytä kohdentuvan riittävästi koulutuksen turvaamiseen. Niin kansainvälisesti kuin kansallisesti oppimiskadon paikkaaminen on ensisijaisen tärkeää, jotta vältetään kokonaisiin sukupolviin kohdistuvat negatiiviset taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset.

Etäopetuksen toteuttaminen pääasiassa digitaalisesti on ollut tietoyhteiskuntien kyky, jossa Suomi sijoittuu korkealle maiden välisissä vertailuissa. Globaalilla tasolla etäopetuksen menetelmiin ovat kuuluneet niin perinteiset välineet kuin digitaalisetkin. Etäopetusta on toteutettu sanomalehtien avulla, radiossa, TV:ssä, puhelimilla ja postilla.

Kansainvälisissä etäopetuksen selvityksissä useassa maassa koulujen digitaalinen varustelu ja valmiudet toteuttaa etäopetusta eivät olleet valmiina, vaan niitä on jouduttu käynnistämään ja tuottamaan kriisin edetessä. Tilanne Pohjoismaissa ja Baltian maissa on selvitysten valossa jokseenkin hieman parempi, ja keskeinen infrastruktuurista ja laitteisto on ollut olemassa jo ennen pandemiaa. Vaihtelua koulujen välillä on kuitenkin ollut hyvin paljon, ja

62 Esim. lapset, joilla on autismikirjon häiriöitä, hiljaiset lapset, koulutyöstä kieltäytyvät lapset ja teknologiasta kiinnostuneet lapset.

digitaalinen etäopetus on ollut luultavasti vain osittain mahdollista. Ruotsissa monet etäopetuksen ilmiöt, haasteet ja ylipäätään keskustelu etäopetuksen ympärillä ovat hyvin samanlaisia kuin Suomessa. Vaikuttaa myös siltä, että maissa, joissa etäopetus on sujunut haasteellisissa olosuhteissa jokseenkin sujuvasti, on ollut käytössä suurten monikansallisten yritysten, kuten Googlen ja Microsoftin palvelut, joita on täydennetty paikallisilla ratkaisuilla. Digitaalinen kuilu eli digitaalisten resurssien ja osaamisen epäsuhtainen kasautuminen on aito ongelma useassa Euroopan maassa, myös Suomessa.

3 TILANNEKUVA KOULUTUKSEN DIGITALISAATIOSTA ENNEN COVID-19-PANDEMIAA

Suomi, Ruotsi, Tanska ja Alankomaat ovat Euroopan Unionin DESI (The Digital Economy and Society Index 2020) indeksin kärkimaat, ja siten myös maailman digitalisoituneimpia yhteiskuntia. Koulutuksen digitalisaatiota ja sen tilaa on tutkittu ja kehitetty Suomessa ja kansainvälisesti kasvavissa määrin viimeisen vuosikymmenen aikana. Tietoa opetus- ja kasvatushenkilöstön sekä oppijoiden tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta on kartoitettu kansallisilla itsearvioinneilla[63] sekä erilaisissa kansainvälisissä vertailuissa. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n PISA, TALIS ja ICILS-tutkimusohjelmissa on tehty kansainvälistä vertailua muun muassa tieto- ja viestintäteknologisesta (TVT) osaamisesta ja koulujen sekä oppilaitosten digitaalisen varustelun tasosta. Selvitykset kohdistuvat pääosin perus- ja toisen asteen koulutuksen tarkasteluun. Viimeisimmät kansalliset tarkastelut perusopetuksen digitalisaation kehityksestä ovat Digiajan peruskoulu -selvitykset I ja II[64]. Suomessa huomio on useimmiten peruskoulun digitalisaatiossa, sillä lukio -ja ammatillisella asteella opiskelijoilla on omat digitaaliset laitteet ja digiosaaminen on jo edistyneempää. Toisaalta toiseen asteen opiskelijoiden digiosaamisen taso ei ole ollut välttämättä riittävä toisellakaan asteella, ja tästäkin syystä peruskoulun yhdeksän vuosiluokkaa ovat tässä raportissa hieman enemmän huomion kohteena, sillä perusopetuksen yhdeksällä vuosiluokalla luodaan perusteet ja edellytykset tietojen ja taitojen suhteen siirtyä toiselle asteelle. Lukiossa erityisesti Abitin eli Ylioppilastutkintolautakunnan vuonna 2015 julkaiseman sähköisen koejärjestelmän kehitystyön myötä digilaitteisto ja -osaaminen on myös ottanut uusia harppauksia. Tulevaisuudessa huomio kiinnittynee myös yhä voimakkaammin esi- ja varhaiskasvatuksen digitalisaatioon. Oppivelvollisuuden laajennus toiselle asteelle tuonee tähän aiheeseen uusia näkökulmia tulevaisuudessa.

Suomalaisen koulutuksen digitalisaation kehityksen tilanteesta on ollut vuosien varrella erilaisia arvioita. Kehitys on ollut hidasta mutta nousujohteista usealla eri alueella alkaen laitemääristä ja laadusta, nettiyhteyksistä kouluissa ja oppilaitoksissa ja opettajien ja oppijoiden osaamisesta ja asenteista aina digitalisaation johtamiseen ja suunnitteluun. Toisaalta koulutuksen digitalisaation kehitys on edennyt eri tahtiin koulujen, kuntien ja alueiden välillä. Koulutuksen digitalisaation kehitys on ollut pitkäjänteistä työtä kouluissa, oppilaitoksissa ja kunnissa, ja siihen kytkeytyy myös laajemmin suomalaisen yhteiskunnan nopeahko muuttuminen agraariyhteiskunnasta tietoyhteiskunnaksi, jossa myös koulutussektori siirtyi käyttämään tietokoneita, laitteistoja ja verkkoyhteyksiä opetuksen ja koulutuksen järjestämisessä. Arvioitaessa koulutuksessa ja opetuksessa etäyhteyksin järjestettävää opetusta sekä sen järjestelyjä ja toimivuutta tulee siis ottaa huomioon myös laajempi yhteiskunnallinen digitalisaation kehitys sekä se, miten digitalisaatiota on otettu käyttöön ja hyödynnetty ei vain pelkästään koulussa, vaan myös perheissä, järjestöissä, harrastuksissa, nuorisotyössä ja niin edelleen. Puhuttaessa digitalisaatiosta on tärkeää myös muistaa, että teknologian käyttö opetuksessa ei ole itsetarkoitus, vaan käytöllä tulee olla opetusta, oppimista ja taitoja tukeva tarkoitus.

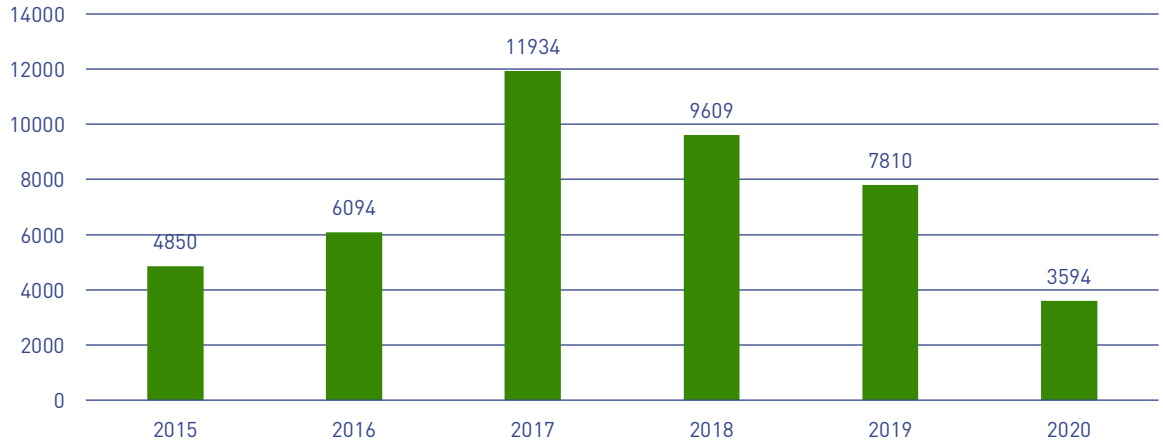
63 Esim. Tampereen yliopiston ylläpitämät TVT-itsearviointityökalut Opeka, Ropeka ja Oppika.

64 Tanhua-Piiroinen, ym., 2019; Tanhua-Piiroinen, ym., 2020.

3.1 Kansallinen tilannekuva koulutuksen digitalisaatiosta

Digiajan peruskoulu II -raportin mukaan peruskoulujen digitalisaatiokehitys on edistynyt eri tahdissa kunnissa ja kouluissa. Yleisesti ottaen kehitys on ollut 2010-luvulla myönteistä, mutta myönteinen kehitys riippuu alueita ja kuntia enemmän koulusta ja sen toimintakulttuurista. Opettajien TVT-taidot ovat kehittyneet, mutta eivät enää aivan viimeisinä kuluneina vuosina. Tutor-opettajatoiminta ja täydennyskoulutukset ovat olleet avainasemassa opettajien luottamuksen kasvattamisessa omiin tietoteknisiin taitoihinsa sekä uusien asioiden kokeilemisessa. Rehtoreiden mukaan digitalisaatiota otetaan käyttöön maltillisesti ja pedagogiset lähtökohdat edellä sekä opettajia osallistamalla[65].

Opettajien TVT-itsearviointityökalu Opekan vuosien 2015–2020 tulosten perusteella monella koulutuksen digitalisaation keskeisellä osa-alueella on tapahtunut edistystä ennen vuoden 2020 maaliskuun poikkeusoloja ja siirtymistä etäopetukseen[66]. Kuviossa 6 on listattuna Opekaan vastanneiden opettajien määrät kalenterivuosittain. Opekaan vastanneet opettajat edustavat suurimmilta osin yleissivistävän koulutuksen opettajia painottuen perusopetuksen vuosiluokkien 1–9 luokan- ja aineenopettajiin sekä lukion opettajiin, mutta joukossa on myös jonkin verran ammatillisia opettajia[67].

KUVIO 6. VUOSIEN 2015–2020 OPEKA-KYSELYN VASTAAJAMÄÄRIEN JAKAUMAT. LÄHDE: OPEKA.

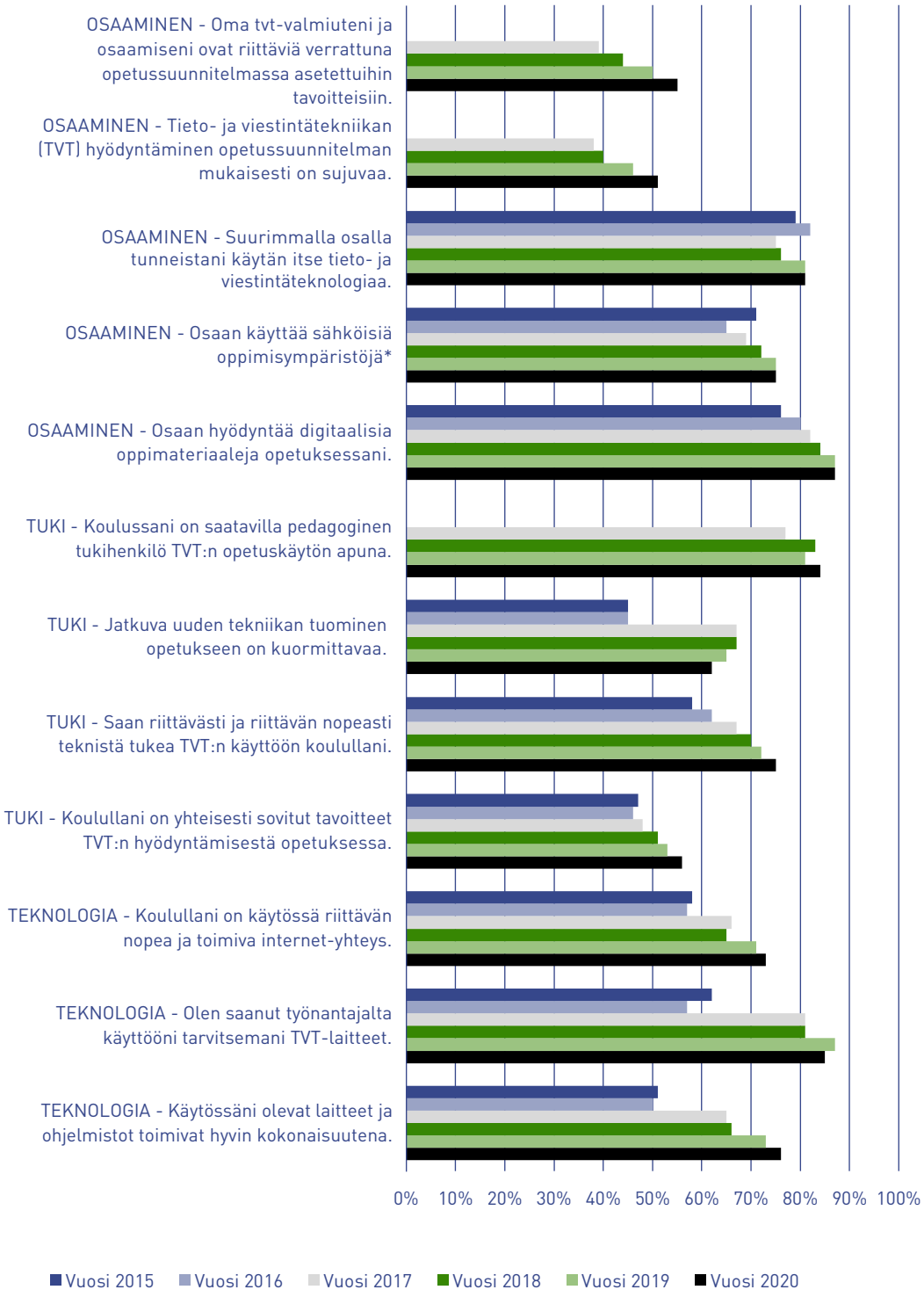
Kuvioissa 7 tarkastellaan vuosien 2015–2020 välisiä muutoksia muuttujissa, jotka kuvaavat opettajien TVT-valmiuksien ja opetussuunnitelman tavoitteiden suhdetta, koulujen ja oppilaitosten teknologista varustelua sekä työyhteisön tukimuotojen toteutumista liittyen tieto- ja viestintäteknologian käyttöön[68]. Kuvioiden prosentit on muodostettu viisi-asteikollisista likert-vastauksista, joissa vastaaja on voinut valita vaihtoehdoista ”Täysin eri mieltä” (1), ”Jokseenkin eri mieltä” (2), ”Ei eri eikä samaa mieltä” (3), ”Jokseenkin samaa mieltä” (4) ja ”Täysin samaa mieltä” (5). Kuvion 7 prosentit on muodostettu *positiivisista* vastauksista eli vaihtoehdot 4 ja 5 on laskettu yhteen. Prosentteja ei siis tule tulkita absoluuttisina, vaan enemmänkin trendeinä kuvaamaan eri muuttujien vastausten jakaumien kehitystä.

65 Tanhua-Piiroinen, ym., 2020.

66 On toisaalta huomioitava, että vuositasolla vastaajamäärien suuret erot kyselyssä pitää ottaa huomioon tulosten analysoinnissa. Esimerkiksi miten 2017 ja 2020 vastaajien demografiat eroavat toisistaan ja miten ne mahdollisesti vaikuttavat keskiarvojen muodostumiseen.

67 Joukossa voi myös olla koulujen ja oppilaitosten rehtoreita sekä muuta opetus- ja kasvatushenkilöstöä.

68 Osaa muuttujista on Opekassa alettu kysymään myöhemmin kuin vuonna 2015. Lisäksi osaa muuttujista on muokattu sanamuodoiltaan vuosien varrella. Koulun internetyhteyksiä koskevan muuttujan arvot on luotu kahdesta eri muuttujasta, joita on kysytty eri vuosina hieman eri tavalla (langattomat yhteydet, luokkahuoneen yhteydet).

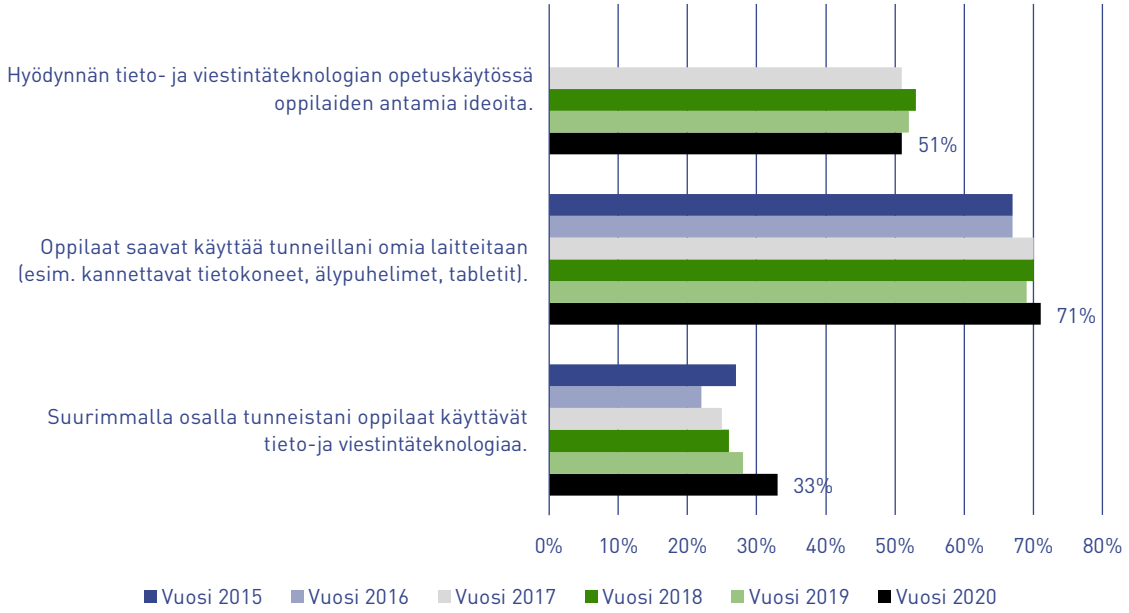
KUVIO 7. POSITIIVISTEN VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT KYMMENEEN VÄITTÄMÄÄN VUOSITTAIN. LÄHDE: OPEKA.

Opettajien TVT-valmiuksissa näyttää tapahtuneen hidasta positiivista kehitystä vuosina 2015–2020. Opettajien itsearvioima TVT-valmius, osaaminen ja niiden koettu riittävyys verrattuna opetussuunnitelman tavoitteisiin näyttäytyy kehittyvän vuosien myötä positiiviseen suuntaan. Kun vuonna 2017 noin 40 prosenttia opettajista oli väittämän kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä, oli vuonna 2020 vastaava osuus jo 55 prosenttia. Vastaavasti negatiiviset vastaukset ovat vähentyneet vuosien varrella. On kuitenkin hyvä todeta, että kehitettävää

edelleen riittää – joka toinen opettaja kokee, että taidot ja osaaminen suhteessa opetussuunnitelmaan eivät ole riittäviä. Tulos näkyy selkeästi osaamisen kahdessa muuttujassa, joissa molemmissa viitataan opetussuunnitelman mukaiseen TVT:n käyttämiseen. Toisaalta jopa 75 prosenttia opettajista on jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että osaa käyttää jotain sähköistä oppimisympäristöä, ja jopa 87 prosenttia arvioi osaavansa hyödyntää digitaalisia oppimateriaaleja opetuksessaan. Niin sähköisten (digitaalisten) oppimisympäristöjen kuin oppimateriaalien suhteen kehitys on ollut vuodesta 2015 alkaen selvästi nousujohteista. Näyttää myös siltä, että merkittävä osa opettajista käyttää jo lähes jokaisella oppitunnilla tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyksi opetuksessaan (81 %).

Myös tukimuotoihin liittyvät väittämät ovat tuloksiltaan edistyneet vuodesta 2015 alkaen positiiviseen suuntaan. Pedagogisella tukihenkilöllä TVT:n opetuskäyttöön liittyen on luultavasti vastaajien keskuudessa viitattu digitutoreihin ja muihin koulun TVT-vastaaviin, jotka ovat vertaiskollegoita. Tuen riittävyyden ja nopeuden tunne vastaajien keskuudessa on myös kehittynyt varsin myönteisesti tarkastelujakson aikana, jossa 75 prosenttia on myönteisiä vastauksia. Sen sijaan koulun yhteisesti sovitut TVT-suunnitelmien tavoitteet eivät ole vastaajien kouluissa joko käytössä ollenkaan ja/tai vastaajat eivät tiedä niiden olemassaolosta ja sisällöstä. Vain noin puolet vastaajista on jokseenkin tai täysin samaa mieltä väittämän kanssa siitä, että heidän koulullaan on yhteisesti asetettuja tavoitteita TVT:n opetuskäytölle. On kiinnostavaa, että uuden tekniikan (teknologian) tuominen opetukseen ja kokemus sen kuormittavuudesta on ottanut vuoden 2016–2017 taitteessa selvän muutoksen huonompaan suuntaan.

Opettajien käyttöön saamat TVT-laitteet sekä koulun varustelu vaikuttaa kehittyneen viidessä vuodessa positiivisesti, joskin kehitettävää edelleen on. Vuosina 2017–2020 yli 80 prosenttia opettajista on jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että työnantaja on tarjonnut heidän tarvitsemansa TVT-laitteet. Silti, edelleen noin joka viides opettajista kertoo, että he eivät ole saaneet työnantajalta tarvitsemiaan TVT-laitteita. Sen sijaan internetyhteydet ovat jo luultavasti olemassa jokaisessa suomalaisessa koulussa, mutta niiden laadussa, kattavuudessa ja luotettavuudessa voinee esiintyä edelleen pieniä puutteita. Vaikuttaa myös siltä, että opetuskäytössä olevien laitteiden ja ohjelmistojen toimivuus on parantunut huomattavasti viiden vuoden tarkastelujaksolla. Tätä tukee yleinen käsitys siitä, miten teknologia yleisesti on kehittynyt käytettävyydeltään, luotettavuudeltaan ja ymmärryksestä siitä, miten kouluissa ja oppilaitoksissa teknologiaa käytetään ja mitä siltä vaaditaan. Edelleen tarkastellaan vielä muuttujia liittyen siihen, miten opettajat ovat arvioineet oppijoiden TVT:n käyttöä ja roolia (kuvio 8).

KUVIO 8. POSITIIVISTEN VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT KOLMEEN VÄITTÄMÄÄN VUOSITTAIN. LÄHDE: OPEKA.

Näyttää siltä, että oppijoiden rooli koulun tieto- ja viestintäteknologian käyttäjinä ei ole tulosten valossa muuttunut paljoa kuluneen viiden vuoden aikana. Selkeä nousu vaikuttaa tapahtuneen vuoden 2020 aikana liittyen oppilaiden tieto- ja viestintäteknologian käyttöön oppitunneilla ja omien laitteiden käyttöön. Oppijoilla tulisi olla keskeinen rooli tieto- ja viestintäteknologian käytössä. Voi myös olla, että aiemmin esitetyt väittämät eivät onnistu luomaan kokonaiskuvaa oppijoiden roolista koulujen ja oppilaitosten teknologian käyttäjinä, ja toisekseen tätä kysymystä on myös kysyttävä oppijoilta itseltään eikä vain opettajilta.

Teknologian käytön intensiteetti, jonka tasosta on useassa lähiaikojen selvityksessä kannettu huolta, on kehittynyt hitaasti positiiviseen suuntaan. Opekan perusteella kolmanneksen opettajista opetuksessa teknologia on pääsääntöisesti mukana. On kuitenkin huomattava, että noin puolella opettajista ei suurimmalla osalla tunneista käytetä teknologiaa. Kysymyksenasettelu ei valitettavasti kerro riittävän tarkasti todellisesta teknologian opetus- ja oppimiskäytön tasosta. Tästä tarvittaisiin tarkempaa tutkimusta.

Digiajan peruskoulu -selvityksessä[69] kuvataan oppitunneilla käytettävää teknologiaa ja sen käytön intensiteettiä. Aineisto kerättiin ICT-taitotestin taustakyselyssä. Sekä opettajien että oppilaiden arvioimana voidaan yleisesti todeta, että teknologiaa käytetään keskimäärin viikoittain (1) tiedonhakuun internetissä ja (2) verkko-oppimateriaalien sekä (3) digitaalisten oppimisympäristöjen käyttämiseen. Kaikki muu teknologiakäyttö, kuten videopalvelut, digitaaliset oppimispelit tai muut sovellukset ovat käytössä vain toisinaan tai tätäkin harvemmin. Merkittävää trendin muutosta ei ole havaittavissa, joskin 2019 alkaen erityisesti verkko-oppimateriaalien ja digitaalisten oppimisympäristöjen käyttö näyttää lisääntyneen sekä opettajien että oppilaiden arvioimana.

69 Tanhua-Piiroinen, ym., 2020.

3.2 Kansainväliset vertailevat tutkimushankkeet koulutuksen digitalisaation tilanteesta

European Survey of Schools: ICT in Education 2013 ja 2019

Eurooppalaisen kouluverkoston (European Schoolnet) ja Liègen yliopiston ESSIE-selvitys (European Survey of Schools: ICT in Education) vuodelta 2013 on mitannut eurooppalaisten opettajien ja rehtoreiden itsearvioitua osaamistasoa, asenteita ja koulun digitaalisia käytänteitä. Vuoden 2013 tuloksia on arvioitu jo aiemmin Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisussa[70]. Tuolloin vuoden 2013 selvityksen tuloksia kuvattiin seuraavasti:

"Suomalaisissa kouluissa on tulosten perusteella Euroopan parhaimmat edellytykset laajalle ja monipuoliselle tieto- ja viestintätekniikan käyttämiselle opetuksessa ( ) Kouluissa on ***kohtalainen*** *määrä oppilaille suunnattuja työasemia, kannettavia tietokoneita ja muita laitteita kaikilla luokka-asteilla, mutta tulokset jättävät myös* ***parantamisen varaa*** *laitteiden määriin. Tulosten perusteella sekä opettajat että oppilaat käyttävät tietokoneita kouluissa kokonaisuutena* ***vähemmän*** *kuin muissa [Euroopan maissa]."*

Erityinen huomio selvityksessä kohdistui siihen, että suomalaiset koulut olivat oppilaiden tieto- ja viestintäteknologian opiskelukäyttöä mitattaessa vertailun viimeisiä. Oppilaiden teknologiakäytön vähyydestä kouluissa on saatu tutkimustietoa sittemmin myös OECD:n kautta.

Vuonna 2019 julkaistu toinen vastaava Survey of Schools: ICT in Education -selvitys[71] tutki EU28-maiden, Islannin, Norjan ja Turkin ISCED-luokituksen tasojen 1–3 eli peruskoulun ja toisen asteen opettajia, rehtoreita, oppijoita ja huoltajia ja heidän näkemyksiään ja asenteitaan teknologian käytöstä opetuksessa. Suomesta vuoden 2019 selvitykseen osallistui 311 rehtoria, 98 peruskoulun 6. luokan opettajaa, 158 9. luokan opettajaa ja 148 lukion opettajaa sekä 670 huoltajaa[72].

Suomalaisissa kouluissa on muihin EU-maihin verrattuna korkeatasoinen ja nopea internetyhteys. Vaikka Suomi ei ole vertailussa aivan kärjessä kysyttäessä nopeutta ja valokuituyhteyttä, pysyy Suomi koulujen internetyhteyksien vertailussa EU-maiden huipussa Ruotsin, Tanskan, Norjan, Islannin ja Viron kanssa. Koulujen langattomissa yhteyksissä Suomi sijoittuu kaikilla kyselyn koulutusasteilla ensimmäiseksi tai toiseksi. Laitemäärien suhdelukuja määritettäessä Suomi sijoittuu myös maiden kärkeen. Alakoulussa suhdeluku on 1:2[73] EU-keskiarvon ollessa 1:18, yläkoulussa 1:2 (EU-keskiarvo 1:7) ja lukiossa 1:3 (EU-keskiarvo 1:8). Suomalaisissa kouluissa oppilailla on käytössään koulun tarjoama sähköposti, joka sekään ei ole aivan tavallista EU-maissa. Hyvin keskeinen tulos on, että alakouluista 89 prosentilla on ollut käytössä digitaalinen oppimisympäristö, yläkouluista 90 prosentilla, ja lukioista 100 prosentilla – kaikilla koulutusasteilla Suomi sijoittuu tuloksissa joko EU-maiden ensimmäiseksi tai toiseksi. Oppilaat myös pääsevät käsiksi oppimisympäristöihin koulun ulkopuolelta, ja Suomen sijoittuminen tässä noudattaa samaa trendiä kuin aiemminkin. Klusterianalyysissä, joka siis yhdistää kaikki digitaaliseen kouluun liittyvät muuttujat prosentuaaliseksi arvoksi eli kuinka digitaalinen ja verkottunut koulu on, Suomi

70 Tanhua-Piiroinen, ym., 2016.

71 Deloitte, IPSOS & Euroopan Unionin komissio, 2019a.

72 Deloitte, IPSOS & Euroopan Unionin komissio, 2019b.

73 Eli yksi laite kahta oppilasta kohden.

sijoittuu alakouluissa toiseksi, yläkouluissa kolmanneksi ja lukioissa viidenneksi kaikista 28 EU-maasta.

Oppilaiden kouluissa tapahtuvassa teknologian käytössä näyttää olevan edelleen kehitettävää. Yläkoulussa 72 prosenttia oppilaista käyttää internetiä oppimistarkoituksiin ainakin kerran viikossa ja lukiossa 84 prosenttia. Suomi on hieman EU-keskiarvon yläpuolella, mutta jää verrokkimaistaan jälkeen. Tietokoneen[74] käytön suhteen samassa väittämässä yläkoulussa vain 44 prosenttia ja lukioissa 69 prosenttia oppijoista ilmoitti käyttävänsä tietokonetta koulussa vähintään kerran viikossa. Erityisesti yläkoulun tulos jää kauas EU-keskiarvosta (52 %), kun taas lukion tulos on EU:n viidenneksi korkein, mutta jää selvästi jälkeen muista Pohjoismaista, kuten Tanskasta (95 %), Ruotsista (96 %), Norjasta (96 %) ja Islannista (100 %). Toisaalta vain 6 prosenttia yläkoulun oppilaista ilmoitti, että ei ole koskaan tai melkein koskaan käyttänyt tietokonetta koulussa viimeisten 3 kuukauden aikana, mikä on kaikista EU-maista pienin määrä. Esimerkiksi Virossa vastaava luku on 25 prosenttia: joka neljäs Viron yläkouluoppilaista ei ole koskaan tai melkein koskaan käyttäneet tietokonetta viimeisen 3 kuukauden aikana. Vastaavasti Suomi jää aivan viimeiseksi kysyttäessä, kuinka usein oppilaat yläkoulussa ja lukiossa ovat käyttäneet koodausohjelmia tai ohjelmoineet[75].

Opettajien osalta informaatio- ja viestintäteknologian käyttö oppitunneilla on intensiteetiltään hyvin maltillista niin ala- kuin yläkoulussa, jossa jäädään EU-maiden viimeiseen neljännekseen. Lukiossa tilanne on EU-keskiarvoa. Toisaalta on huomattava, että tässä asiayhteydessä Pohjoismaat hajoavat prosentuaalisella asteikolla sekä ylempään että alempaan neljännekseen; teknologian käytön intensiteetillä tai sillä, käytetäänkö digiteknologiaa jokaisella oppitunnilla, ei näytä olevan selkeää trendiä, mikä on näkynyt aiemmissa väittämissä. Klusterianalyysissä kuvataan opettajien digitaalista kompetenssia, luottamusta omiin taitoihinsa ja teknologian käytön aktiivisuutta. Analyysissä suomalaisten opettajien tulokset ovat selvästi EU-maiden keskiarvoa paremmat: alakoulun opettajat ovat sijalla 8, yläkoulun opettajat sijalla 4 ja lukion opettajat sijalla 3.

Kokonaisuutena Survey of Schools: ICT in Education -kyselyistä piirtyvä kuva on, että suomalaisten koulujen digiteknologinen varustelu ja kyky toteuttaa opetusta digitaalisissa oppimisympäristöissä on eurooppalaisittain varsin hyvää[76]. Myös opettajien digitaalinen kompetenssi vaikuttaa kehittyneen vuosikymmenen takaisesta tilanteesta, ja myös opettajien osaaminen ja luottamus omiin taitoihin on EU-vertailussa hyvä. Sen sijaan oppilaiden koulussa tapahtuva teknologian käyttö luo edelleen haasteellisen kuvan: esimerkiksi Tanskassa oppilaat vaikuttavat olevan hyvin osallistettuja koulun digiteknologian käyttämisessä ja oppilaat käyttävät digiteknologiaa usein ja monipuolisesti. Toisaalta Suomessa on vertailumaista vähiten oppilaita, jotka eivät ole koskaan tai hyvin harvoin käyttäneet tietokoneita oppitunneilla.

TALIS-tutkimusohjelma 2018

TALIS-tutkimusohjelma (Teaching and Learning International Survey) on OECD:n opetuksen ja oppimisen tutkimus, johon osallistuu noin 48 maata tai aluetta. Vuoden 2018 tutkimukseen osallistui 9 400 rehtoria, joista noin 150 Suomesta, ja 160 000 opettajaa, joista noin

74 Tietokone tässä yhteydessä tarkoittaa joko pöytäkonetta, kannettavaa tietokonetta tai tablettitietokonetta.

75 Tässä yhteydessä mikään EU-maa ei nouse merkittävästi esiin, mutta esimerkiksi Latviassa ja Liettuassa on historiaa Neuvostoliiton ajoilta opettaa lapsille koodaamisen alkeita jo perusasteella.

76 Toisaalta esim. internetyhteyden laadun suhteen on myös ristiriitaista dataa PISA2018-tulosten kautta, kts. Reimers & Schleicher, 2020.

2 800 olivat Suomesta[77]. Kotimaiset vastaajat edustavat perusopetuksen vuosiluokkien 7–9 rehtoreita ja opettajia.

Vain noin 4 prosenttia suomalaisista rehtoreista ilmoitti, että heidän koulussaan on huono internetyhteys, ja noin joka viides rehtoreista ilmoitti, että heidän koulussaan on puutteita digitaalisissa laitteissa. Maavertailussa Suomi sijoittuu toiseksi näiden vastausten osalta. Suomalaisista opettajista vain 13 prosenttia koki, että tieto- ja viestintäteknologiaan investoiminen on erittäin tärkeää – vähiten kaikista maista[78]. Tässä yhteydessä verrokkimaat, kuten muut Pohjoismaat, ovat vastauksissaan samansuuntaisia eli teknologiaan investoiminen ei nouse erittäin tärkeäksi aiheeksi opettajien keskuudessa. Noin joka viides suomalaisista opettajista kokee suuren tarpeen TVT-täydennyskoulutuksille, mikä on EU-maiden keskiarvoa. Sen sijaan vain 21 prosenttia opettajista kokee olevansa hyvin tai erittäin valmiita TVT:n opetuskäyttöön, mikä on kaikista TALIS-maista selvästi alhaisimpia tuloksia. Noin puolet suomalaisista opettajista ilmoittaa, että antaa oppilaidensa käyttää usein tai aina TVT:tä koulutyöhön. Tämä on hieman EU-keskiarvon yläpuolella, mutta jää jälkeen muista Pohjoismaista, kuten Tanskasta, jossa vastaava luku on 90 prosenttia.

ICILS-tutkimusohjelma 2018

Suomi osallistui vuonna 2018 peruskoulun kahdeksannen luokan oppilaiden monilukutaitoa tutkivaan ICILS-tutkimushankkeeseen[79] (International Computer and Information Literacy Study). Tutkimukseen osallistui 145 peruskoulua ja 2 546 kahdeksannen luokan oppilasta. Lisäksi tutkimukseen osallistui 1 853 opettajaa otoskouluista. Koko tutkimukseen osallistui 14 maata ja aluetta[80].

Myös ICILS 2018 -tutkimuksen aineistosta ilmenee, että suomalaiskoulujen TVT-resurssit kestävät hyvin kansainvälistä vertailua. Lähes kaikissa suomalaisissa kouluissa oli käytössä internetyhteydet, langaton netti sekä keskeiset teknologiset laitteet ja sovellukset. Myös esimerkiksi robotteja löytyi lähes kahdesta kolmasosasta kouluja. Kouluissa oli keskimäärin 1:3-laitetilanne, joskin vaihtelevuutta esiintyi runsaasti koulujen välillä.

Suomalaisopettajien antama opetus erilaisiin monilukutaidon sisältöihin oli ICILS-tutkimukseen osallistuneiden maiden vähäisintä. Opettajien kiinnostus hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa opetuksessa vaihteli. Suomessa tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen opetuksessa ei jakaudu tasaisesti, ja perheen sosioekonominen tausta selittää osaamistasoa. Puolet suomalaisopettajista käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa viikoittain opetuksessaan, mikä on hieman kansainvälistä keskiarvoa useammin. Vertailussa suomalaisopettajat käyttivät teknologiaa eniten viestintään perheiden ja huoltajien kanssa (77 %) sekä tiedon esittämiseen opettajajohtoisesti, suorana luokkaopetuksena (70 %). Nämä olivat myös kansainvälisen vertailun yleisimmät käyttötarkoitukset eri maissa. Vaikka kouluissa tehdään hyvin monipuolista opetusta, teknologiaa ei hyödynnetä eri tarkoituksiin kovinkaan laajasti. Kansainvälisesti vertaillen TVT-laitteiden hyödyntäminen erityyppisissä oppimistehtävissä ja toimissa oli Suomessa melko vähäistä.

77 Taajamo & Puhakka, 2018.

78 Tämä on kiinnostava havainto, sillä myös jo 2013 julkaistussa Survey of Schools: ICT in Education -selvityksessä suomalaiset opettajat suhtautuivat varauksella TVT:tä kohtaan yhdessä pohjoismaiden verrokkimaiden, kuten Ruotsin ja Norjan, kanssa.

79 Jyväskylän yliopisto, 2019.

80 Leino, Rikala, Puhakka, Niilo-Rämä, Sirén, & Fagerlund, 2019.

Suomi sijoittui maiden välisessä vertailussa hyvälle neljännelle sijalle monilukutaidossa. Kolmanneksella suomalaisnuorista on erinomainen monilukutaidon taso ja neljänneksellä heikko. Monilukutaidon arvioinnissa erinomaisen tason saavutti 30 prosenttia oppilaista, kun taas heikko monilukutaidon taso oli 28 prosentilla oppilaista, joista enemmistö oli poikia. Heikosti osaavilla oppilailla on hyvin puutteelliset taidot navigoida tietoverkoissa, ja heillä on vaikeuksia löytää, arvioida ja hyödyntää tai tuottaa tietoa. Ohjelmoinnillisessa ajattelussa Suomi sijoittuu kolmanneksi. Tytöt olivat poikia keskimäärin taitavampia myös ohjelmoinnillisessa ajattelussa.

Suomalaiset nuoret ovat käyttäneet kauimmin tietokoneita ja älypuhelimia ICILS-maista, ja tämä näkyy myös yhteytenä parempiin tuloksiin ICILS-tutkimuksessa[81]. Toisaalta myös ICILS-tutkimus vahvistaa, että suomalaisnuoret käyttivät muita maita vähemmän TVT-laitteita oppimisen apuna ja tiedon tuottamisessa – TVT-laitteiden käyttö onkin paljon yleisempää vapaa-ajalla kuin kouluissa. Näyttääkin siltä, että suomalaisnuoret ovat itseoppineita TVT:n käytön suhteen eivätkä he välttämättä opi oleellisia digitaalisia taitoja koulussa lukuun ottamatta sähköisten esitysten ja dokumenttien tekemistä. Huolestuttavaa on, että myös ICILS-tutkimuksessa näkyvät sekä tyttöjen että poikien osaamiserot ja maahanmuuttajaoppilaiden selvästi heikompi osaamistaso.

PISA-tutkimusohjelma 2018

PISA-tutkimusohjelma (Programme for International Student Assessment) on OECD:n joka kolmas vuosi toteutettava oppilaita koskeva tutkimus, jossa seurataan taitojen ja oppimisen kehitystä eri maissa vaihtuvilla painotuksilla. Vuoden 2018 PISA-tutkimusohjelmassa oli erillinen tieto- ja viestintäteknologian käyttöä koskeva kysely, jossa kartoitettiin oppilaiden kokemuksia ja tietoa digilaitteiden käytöstä[82]. Yhdessä perinteisten oppimista ja taitoja mittaavien sekä muiden taustamuuttujien kanssa voidaan saada tilannetietoa myös oppilaiden digilaitteiden käyttöä ja oppimista koskevista yhteyksistä. Vuoden 2018 tuloksia voidaan myös verrata osittain vuoden 2012 tuloksiin digilaitteiden käytön osalta. Esimerkiksi suomalaisoppilailla tyypillisenä koulupäivänä koulussa internetissä käytetty aika oli lisääntynyt keskimäärin 18 minuutista (2012) 74 minuuttiin (2018). Myös tyypillisenä arkipäivänä koulun ulkopuolella internetissä käytetty aika oli lisääntynyt tunnista ja 40 minuutista (2012) lähes 2 tuntiin ja 50 minuuttiin (2018).

79 koulutusjärjestelmästä ja datasta, joka edustaa yli 600 000 oppijan vastauksia kansainvälisesti, Suomi sijoittuu PISA 2018 -maavertailuissa useimmiten OECD:n keskiarvon yläpuolelle, kun tarkastellaan eri muuttujia, joilla on hyvin mahdollisesti ollut merkitystä etäopetuksen sujumisessa. Suomessa nuorilla on ollut hiljainen paikka opiskella (6.), heillä on ollut käytössään tietokone opiskelua varten (13.) ja internetyhteys (2.). Verkkoyhteyden ja ohjelmistojen laaduissa on sen sijaan aineiston perusteella parannettavaa, mikä hieman poikkeaa esimerkiksi Survey of Schools -tuloksista. Kun tarkastellaan opettajien valmiuksia ottaa digitaalista teknologiaa opetuksessaan käyttöön, tulokset romahtavat ja Suomi sijoittuu OECD-maiden hännille[83]. Vastaava trendi, jossa Suomi jää reilusti OECD-maiden keskiarvosta, on nähtävissä muissa vastaavissa kysymyksenasetteluissa, kuten onko opettajilla ollut riittävästi aikaa valmistella teknologiatuettuja oppitunteja, onko opettajille riittävästi tehokkaita ammatillisen kehittymisen resursseja tarjolla liittyen digilaitteiden käyttämiseen

81 Tämä yhteys havaittiin jo vuoden 2013 tutkimuksessa.

82 Leino, ym., 2019.

83 Vastaukset hajoavat voimakkaasti, ja myös muita Pohjoismaita löytyy vertailun hänniltä. Vastaukset on saatu rehtoreilta, ja tulokset luotu oppilaiden prosentuaalista määristä niissä kouluissa, joissa rehtori on ollut väittämän kanssa täysin tai samaa mieltä.

opetuksessa ja onko opettajille olemassa kannusteita integroida digilaitteiden käyttöä opetukseensa. Toisaalta kysyttäessä, onko opettajilla käytössään tehokas digitaalinen oppimisympäristö, Suomi sijoittuu OECD-maista kuudenneksi.

PIAAC-tutkimusohjelma 2012

PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) on OECD:n tutkimusohjelma, jossa arvioidaan 16–65-vuotiaiden perustaitojen tasoa ja niiden käyttöä. Vuoden 2012 tarkastelussa oli tiedon käsittelyn ja hallinnan taidot, kuten lukutaito, numerotaito ja tietotekniikkaa soveltava ongelmanratkaisutaito. PIAAC-taustakyselyssä kartoitetaan lisäksi vastaajien koulutusta ja työkokemusta sekä pyydetään arvioimaan kognitiivisten, fyysisten, tietoteknisten ja sosiaalisten taitojen sekä vuorovaikutus- ja oppimistaitojen tarvetta ja käyttöä.

Tuloksissa suomalaisten aikuisten lukutaito oli osallistujamaiden kärkeä, mutta hajonta hyvin suurta. Keskimääräinen numerotaito oli myös osallistujamaiden huippua. Niin luku- ja numerotaidossa vain Japani suoriutui hieman paremmin. Suomalaisista 41 prosentilla on hyvät tai erinomaiset tietotekniikkaa soveltavat ongelmanratkaisutaidot, joka on selvästi OECD-keskiarvon yläpuolella. Arvio on, että Suomen 16–65-vuotiaasta aikuisväestöstä 30 prosentilla eli noin miljoonalla aikuisella on puutteelliset tietotekniikkaa soveltavat ongelmanratkaisutaidot. Suomessa erityisesti nuorten aikuisten osaaminen on tutkimuksen huipputasoa. Suomalaiset 20-34-vuotiaat ovat tutkimuksen parhaita lukijoita, numerotaitajia sekä tietotekniikan soveltajia ongelmanratkaisussa yhdessä Japanin ja Ruotsin vastaavien ikäluokkien kanssa.

Toinen tutkimuskierros (PIAAC II) käynnistyy keväällä 2021 koronapandemian keskellä.

3.3 Etäopetustilanne palveluiden tarjoajien näkökulmasta

Suurimmat Suomessa toimivat kaupalliset kustantajat tarjosivat kevään 2020 poikkeusoloissa digitaaliset oppimateriaalinsa maksutta yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen. Oppimateriaalien ja muiden kustantajien tuottamien oppimisen palveluiden käyttöaste nousikin nopeasti kaksin- tai kolminkertaiseksi normaalitilanteeseen nähden. Monille kouluille ja kunnille kustantajien, oppimateriaalituottajien ja koulutusalan eri yritysten palveluiden tarjoaminen ilmaiseksi käyttöön mahdollisti nopean etäopetukseen siirtymisen. Myös maailmalla tapahtui vastaava ilmiö oppimateriaalien suhteen. Yleissivistävä koulutus nojaa edelleen vahvasti sisältöihin ja kustantajien tuottamaan materiaaliin, ja näin ollen voidaan sanoa oppimateriaalien maksuttomuuden mahdollistaneen etäopetuksen toteuttamisen laajasti. Nopeassa siirtymisessä etäopetukseen ei ollut mahdollista suunnitella opetuksen rakennetta yllättävässä ja äkillisessä aikataulussa, eikä opettajien aika riittänyt oppimateriaalisisältöjen korvaamiseen muulla aineistolla. Formaatin muuttumisesta huolimatta on ratkaisu ollut luultavasti edullinen myös oppijoiden kannalta sikäli, kun laitteita on ollut käytössä riittävästi.

Opettajien toiveet kuvastavat edelleen hyvin perustason digitaalisia ratkaisuja ja digitaalisten järjestelmien perusominaisuuksia. Toive helppokäyttöisyydestä korostuu niin materiaalien kuin alustojenkin kohdalla. Opettajat kaipaavat käyttöönsä lisää digitaalisia harjoituksia ja kokeita sekä mahdollisuutta seurata oppijoiden edistymistä ja antaa palautetta.

Perusopetuksessa korostuivat laitteet kaikille sekä mahdollisuus käyttää materiaalia mobiililaitteella sikäli, kun kaikilla oppilailla ei laitetta koulun puolesta ole. Lukiossa korostuivat sellaiset digitaaliset kokeet, joissa ei voi käyttää vilppiä, sekä automaattisesti korjattavat kokeet. Ammatillisessa koulutuksessa arvostettiin valmiita verkkokursseja. Opetushallituksen vuonna 2019 toteuttamassa oppimateriaaleja koskevassa verkkoaivoriihessä korostuivat myös oppimateriaalien helppokäyttöisyys ja selkeys[84]. Vaikka perusopetuksessa painetulla oppikirjalla on edelleen vahva asema eikä valtaosa opettajista vielä hyödynnä oppimisanalytiikkaa, viittasivat aivoriihestä nousseet toiveet tulevaisuuden ihanneopimateriaalista vahvasti digitaalisuuteen: eriyttämisen mahdollisuus, adaptiivisuus, modulaarisuus ja yksilöllisen oppimisen tukeminen.

Etäopetustilanteessa oppimateriaalien käytön ajoittuminen on noudatellut koulujen työjärjestystä. Poikkeusolojen aikana huomattavasti lisääntynyt käytön määrä ei ole aiheuttanut poikkeamia normaalitilanteeseen käytön ajoittumisessa eri vuorokaudenaikoihin. Huhtikuun 2020 aikana oppimateriaalien käyttäminen viikonloppuisin lisääntyi vain hieman normaalioloihin verrattuna[85].

Oppimisalustoilla käyttövolyymin kasvu näkyi myös selvästi. Esimerkiksi Moodle-palveluita tarjoava Mediamaisteri raportoi käyttöasteen kasvaneen kymmenillä prosenteilla ja tietoliikenteen kaksinkertaistuneen etäopetusjakson aikana. ViLLE-oppimisjärjestelmän aktiivisten käyttäjien määrä lähes kaksinkertaistui ja digitaalisten tehtävien palautusten määrän kasvuhuippu oli 108 % viikolla 12. Lisäksi ViLLE:n piiriin tuli etäjakson aikana noin 1 500 uutta opettajaa ja 30 000 oppilasta.

Huoltajien toimiminen oppimisen tukena etäopetuksen aikana näkyi selvästi sisältöjä ja palveluita tarjoavien yritysten asiakaspalveluissa ja tukipyynnöissä. Käyttäjämäärien kasvun myötä myös digitaalisiin palveluihin tottumattomat opettajat tarvitsivat tukea esimerkiksi oppimateriaalien ja palveluiden käyttöön sekä digitaalisen arvioinnin kysymyksiin.

Kustantajien digitaalisiin oppimateriaaleihin liittyy hyvin usein myös oppimisanalytiikan palveluita. Myös ne opettajat ja oppijat, joilla ei ole näistä palveluista aiempaa kokemusta, ovat luultavasti saaneet kevään 2020 aikana niihin tuntumaa.

3.4 Laitemäärät

Laitetilanne eli se, kuinka paljon ja millaisia mobiililaitteita, tietokoneita, tabletteja, älypuhelimia ja niin edespäin on kouluissa sekä oppilaitoksissa, nousi esiin merkittävänä ongelmana erityisesti perusopetuksen järjestäjien keskuudessa[86]. Karvin joulukuussa 2020 julkaistussa arvioinnissa poikkeustilanteen vaikutuksista nousee tietoteknisten välineiden puute yhdeksi keskeiseksi tekijäksi, joka on vaarantanut oppilaiden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Johtopäätöksissä todetaan, että laitteiden tasapuolista saatavuutta on parannettava[87]. Perusopetuksessa laitetilanteen kansalliseksi keskiarvoksi (tietokoneet ja tabletit) arvioidaan noin yksi laite neljää oppilasta kohti (1:4). On myös kouluja, joissa on yksi henkilökohtainen laite jokaista oppilasta kohti (1:1). Laitteiden määrä ja laatu vaihtelevatkin paljon

84 Opetushallitus, 2020b.

85 Lähde: Suomessa toimiva oppimateriaalikustantamo.

86 YLE, 2018.

87 Karvi, 2020b.

koulujen välillä. Täysin tarkkaa kuvaa siitä, kuinka paljon sekä millaisia laitteita koulut omistavat, on haastavaa todeta. Tilanne muuttuu ja kehittyy.

Lukiokoulutuksessa opiskelijoiden laitteiden määrä mahdollistaa opetuksen toteuttamisen etäopetuksessa, sillä lähes kaikilla opiskelijoilla on oma laite (1:1). Hyvä laitetilanne antaa paremmat lähtökohdat digitaalisen pedagogiikan kehittämiseen. Erityisesti tämä on näkynyt ylioppilaskirjoitusten digitalisaatiossa, joka on laajuudeltaan kansainvälisestikin merkittävä, joskin tämä on suunta, johon koulutuksessa ollaan luultavasti laajemmissa määrin siirtymässä[88]. Ammatillisessa koulutuksessa tilanne ei ole kattavasti yhtä hyvä kuin lukiossa, ja koulutuksen järjestäjien kesken on laitetilanteessa vaihtelevuutta. Tarpeet vaihtelevat koulutusaloittain merkittävästi.

Hyväkin laitetilanne on vasta pohja, jolle rakentaa, eikä laite itsessään ratkaise niitä uusia ja koulutusasteittain hyvin vaihtelevia haasteita, joita etäopetustilanne aiheuttaa. Normaalioloissakin laadukkaan oppimisen ja opetuksen kannalta on olennaista riittävän kattava ja monipuolinen työkalujen ja sovellusten tarjonta, niiden yhteen toimivuus ja oppilaitosyhteisön osaaminen. Jos jälkimmäisenä mainitut asiat eivät ole kunnossa, niin hyvänkin laitetilanteen edut menetetään.

Digiajan peruskoulu II -selvityksessä rehtoreiden arvion mukaan opettajien laitetilanne on kohentunut suhteellisen nopeasti tarkastelujaksolla 2017–2019. Vuonna 2019 rehtoreista 72 prosenttia ilmoitti, että heidän koulunsa kaikilla opettajilla on käytettävissä oma henkilökohtainen laite. Vaikkakin suunta on oikea, on täysin ilman tai osittain ilman laitetta noin kolmannes (29 %) opettajista [89].

Kaikille kone -kampanja

Pian poikkeaviin opetusjärjestelyihin siirtymisen jälkeen yritykset organisoivat yhteistyössä Opetushallituksen kanssa Kaikille kone -kampanjan[90], jonka tavoitteena oli saattaa perusopetuksen koulujen käyttöön yrityksiltä liikeneviä laitteita etäopetuksen sujuvoittamiseksi. Kampanjan tuloksena kouluille toimitettiin 2 785 tietokonetta ja rahalahjoituksina samaan tarkoitukseen kertyi lähes 130 000 euroa.

Opetushallitus toteutti kampanjan aluksi opetuksen järjestäjille kyselyn, jonka perusteella määritettiin laitteiden tarvetta. Laitteiden vastaanottajiksi ilmoittautui 247 opetuksen järjestäjää, joista 167 (67,6 %) ilmoitti laitetarpeekseen enimmäismääränä ilmoitetun 20 laitetta per koulu. Kyselyssä kysyttiin myös laitteiden todellista tarvetta, mikäli laitteita olisi jaossa rajoittamaton määrä. Yli puolet vastaajista ilmaisi todellisen tarpeen olevan mainittua 20 laitetta suurempi. Tässä ilmoitetussa tarpeessa keskiarvo oli 25 laitetta ja mediaani 19 laitetta.

Kaikille kone -kampanjan taustakyselyn tulos ei kerro absoluuttista laitteiden tarvetta. Suuntaa antavasti voidaan taustakyselyn perusteella kuitenkin arvioida, että perusopetuksessa lienee välitön akuutti tarve noin 4 000 laiteelle. Ideaali laitemäärä lienee kaksinkertainen eli noin 8 000 laitetta. Tilanne on luultavasti jo muuttunut keväästä 2020, ja laitehankintoja on tiettävästi tehty kunnissa kuten ennenkin.

88 European Commission/EACEA/Eurydice, 2019.

89 Tanhua-Piiroinen, ym., 2020, 42.

90 Kaikille kone -kampanja. https://www.kaikillekone.fi/

Laitteiden riittävä määrä näyttää olevan merkittävä tekijä sekä etäopetustilanteen onnistumisessa että normaalioloissa tapahtuvan opetuksen ja koulutuksen opetussuunnitelman mukaisessa toteuttamisessa. Näyttää vahvasti siltä, että niissä kunnissa ja kouluissa, joissa laitteiden sekä muun infrastruktuurin (mm. internetyhteys) määrät ja laadut ovat olleet kunnossa jo ennen pandemiaa, ovat pärjänneet etäopetukseen siirtymisessä muita ketterämmin. Erityisesti ne koulut, joissa on myös juurrutettu erilaisia digipedagogisia käytänteitä koulun toimintakulttuuriin, panostettu täydennyskoulutukseen ja pidetty huolta osaamisesta, ovat nähtävästi kyenneet siirtymään poikkeaviin opetusjärjestelyihin verrattain hyvin. Näin ollen Suomessa on myös kouluja, joissa tilanne on päinvastainen: laitteita ei ole riittävästi, toimintakulttuuri ei ole ottanut digitalisaation mahdollisuuksia huomioon, ja opettajien osaaminen ja osaamisen päivittäminen eivät ole olleet kunnossa. Kyse ei siis ole vain laitekysymyksestä, vaan koulun toimintakulttuurista, johtamisesta sekä koko oppivan yhteisön jaetusta näkemyksestä ja halusta kehittää myös koulun digitaalista kulttuuria.

3.5 Yhteenveto

Suomalaiset koulut ja oppilaitokset olivat ennen COVID-19-pandemiaa teknologisilta valmiuksiltaan, kuten verkkoyhteyksiltään sekä laitemääriltään, valmiita siirtymään etäopetukseen. Eri selvityksistä ja tutkimuksista katsottuna, suomalaisten koulujen ja oppilaitoksien digitaalinen valmius on ollut jo ennen pandemiaa vähintään sellainen, että etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen pystyttiin siirtymään nopealla aikataululla. Kansainvälisesti voitaisiin arvioida, että tilanne on ollut melko hyvä, mutta myös kehittämisen paikkoja on nähtävissä. Vuosien varrella opettajien digitaalinen osaaminen on jatkanut positiivista kehitystä, joskin kehitys on ollut hidasta, ja luultavasti jakautunut epätasaisesti kuntien, koulujen ja opettajien kesken. Kokonaisuutena niin opettajien että oppijoiden osaaminen näyttää kehittyneen, ja osaaminen on oletettavasti noussut myös vuoden 2020 aikana. Erityisen tehokkaita opettajien digitaalisen osaamistason, teknologiankäyttöön liittyvien asenteiden ja valmiuksien kehittämisessä ovat olleet täydennyskoulutukset sekä tutor-opettajajärjestelmän perustaminen ja systemaattinen kehittäminen sekä jalkauttaminen paikallisesti sekä alueellisesti. Jatkossa on tarpeen edelleen tarkastella täydennyskoulutusjärjestelmän tehokkuutta sekä opettajankoulutuslaitosten toimintaa tässä suhteessa.

Opettajat eivät kuitenkaan edelleen käytä teknologiaa opetuksessaan riittävän laaja-alaisesti. Oppilaat eivät näytä käyttävän tieto- ja viestintäteknologiaa kouluissa siten, että he oppisivat riittävästi olennaisia tieto- ja viestintäteknologisia taitoja. Näiden taitojen oppiminen jää siten liialti koulun ulkopuoliseen toimintaan, jossa näitä taitoja oppivat luultavasti ne oppilaat, joilla on siihen parhaat mahdollisuudet. Hyvin usein kansainvälisissä vertailuissa muut Pohjoismaat, erityisesti Tanska ja Islanti, nousevat esiin maina, jossa opetusteknologia on laajasti ja usein käytössä, ja oppilailla on eri koulutusasteilla hyvin monipuolinen osallistuminen koulutusteknologian käyttämiseen jokapäiväisessä koulu- ja oppilaitostyössä. Suomessa teknologian käyttö on aineistojen perusteella edelleen opettajajohtoista. Huolestuttavaa on, että oppilaiden digitaalinen kuilu on syventymässä myös Suomessa. Tämä näkyy erityisesti tyttöjen ja poikien osaamistasojen suurissa eroissa, maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten heikommissa teknologisissa valmiuksissa, koulujen ja alueiden eroissa tieto- ja viestintäteknologian laitemäärien ja laadun osalta, resursseissa sekä perhetaustan vaikutuksessa lasten digiosaamisen tasoon.

4 KOTIMAISET SELVITYKSET POIKKEAVISTA OPETUSJÄRJESTELYISTÄ PERUSOPETUKSESSA

Kotimaisia selvityksiä ja tutkimuksia etäopetuksesta julkaistiin vuoden 2020 aikana useita. Niistä keskeisimmät käsitellään perusopetuksen osalta tässä kappaleessa. Tarkoituksena on yhdistää eri selvitykset ja niiden päähuomiot yhteen ja luoda siten tilannekuvaa etäopetuksesta digitalisaation näkökulmasta.

Tässä perusopetusta käsittelevässä kappaleessa on tuotu yhteen seuraavat selvitykset:

- Perusopetuksen järjestäjien omat selvitykset
- KARVI-selvitys hyvistä käytänteistä poikkeavissa opetusjärjestelyissä
- KARVI-selvitys poikkeustilanteen vaikutuksista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen
- Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n selvitys
- Suomen Vanhempainliiton selvitys
- Kuntaliiton selvitys
- Tampereen ja Helsingin yliopiston tutkimus
- Turun yliopiston tutkimus
- Jyväskylän yliopiston tutkimus
- Tampereen yliopiston tutoropettaja -tutkimus

Selvitysten ja tutkimusten tarkempi kuvaus on liitteessä 1. Kevään 2020 etäopetustilanteen analysoinnissa on nostettu muita selvityksiä enemmän esiin opetuksen järjestäjien eli kuntien tekemiä kyselyitä ja niistä tehtyjä päätelmiä, joita tarkastellaan muiden selvitysten kanssa yhdessä. Tämän kappaleen perusopetuksen järjestäjien kyselyt ja niiden analyysit ovat uusia ennen julkaisemattomia tietoja, ja ne on kerätty suoraan opettajilta, oppilailta ja huoltajilta kunnissa. Perusopetusta koskevat selvitysten ja tutkimusten tulokset on viety seuraaviin teemoihin:

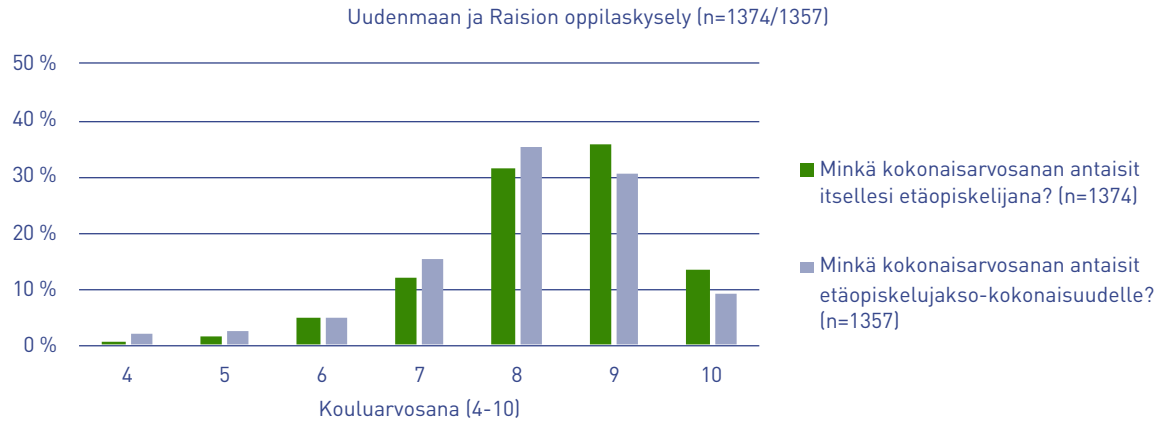
1. Yleiset kokemukset
2. Opetussuunnitelman toteutuminen
3. Digitaalinen infrastruktuuri
4. Digiosaaminen
5. Yhteydenpito ja vuorovaikutus
6. Oppilaan työmäärä ja oppimisen tuki
7. Opettajien ja rehtoreiden tuki ja jaksaminen
8. Kehittämisehdotukset

Jokaista teemaa tarkastellaan sekä oppilaan, opettajan että huoltajan näkökulmasta siltä osin kuin se on käytettävissä olevien aineistojen perusteella mahdollista.

4.1 Yleiset kokemukset

Kaikki selvitykset perusopetuksen osalta ovat päätyneet positiivisiin arvioihin etäopetukseen siirtymisestä ja sen sujumisesta niin oppilaiden, koulun henkilöstön sekä huoltajien arvioimana. On kuitenkin tärkeää tässä yhteydessä korostaa kevään 2020 tilanteen ainutlaatuisuutta ja valtavaa haastetta, jonka poikkeusjärjestelyt aiheuttivat koko koulutusjärjestelmälle. Siten myös positiivisiakin arvioita poikkeavista opetusjärjestelyistä ja etäopetuksesta tulee tarkastella tämän linssin kautta, jossa aikaa siirtymiselle poikkeaviin opetusjärjestelyihin oli hyvin niukalti ja monia toimintatapoja opeteltiin ikään kuin matkan varrella. Haasteesta siis selvittiin, ja koulutus jatkui läpi poikkeusolojen, mutta ei ongelmitta. OAJ:n mukaan perusopetuksen opettajista 68 prosenttia koki poikkeusjärjestelyiden toimivan joko erittäin hyvin tai hyvin ja 30 prosenttia arvioi niiden toimineen kohtalaisesti.

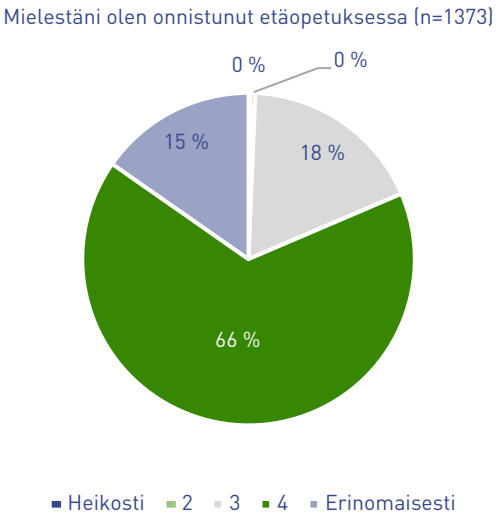
Perusopetuksen järjestäjien selvitysten mukaan oppilaat kokevat etäopetuksen sujuneen pääasiassa positiivisesti ja oppilaat ovat olleet enimmäkseen tyytyväisiä myös omaan opiskeluunsa etäopetusjakson aikana. Uudenkaupungin ja Raision oppilaskyselyiden vastaajista 75 prosenttia antoi etäopetusjaksolle arvosanan 8–10 asteikolla neljästä kymmeneen. Vain 10 prosenttia kyselyyn vastanneista oppilaista antoi etäopetusjaksolle arvosanaksi kuusi tai vähemmän.

KUVIO 9. RAISION JA UUDENKAUPUNGIN VUOSILUOKKIEN 3–9 OPPILAIDEN ARVOSANA ETÄOPETUSJAKSOLLE SEKÄ ITSELLE ETÄOPISKELIJANA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Perusopetuksen järjestäjien eri aineistoja yhdisteltäessä ja luokka-astekohtaisia eroja tarkasteltaessa voidaan nähdä, että tyytyväisyys heikkenee oppilaan luokka-asteen kasvaessa. Tyytyväisimpiä etäopetusjaksoon ovat olleet alakoululaiset ja tyytymättömimpiä lukio-opiskelijat. Kaikkien käyttämiemme opetuksen järjestäjien aineistojen perusteella kuitenkin vain 1,6–5 prosenttia vastaajista on kokenut, että etäopetus on sujunut huonosti.

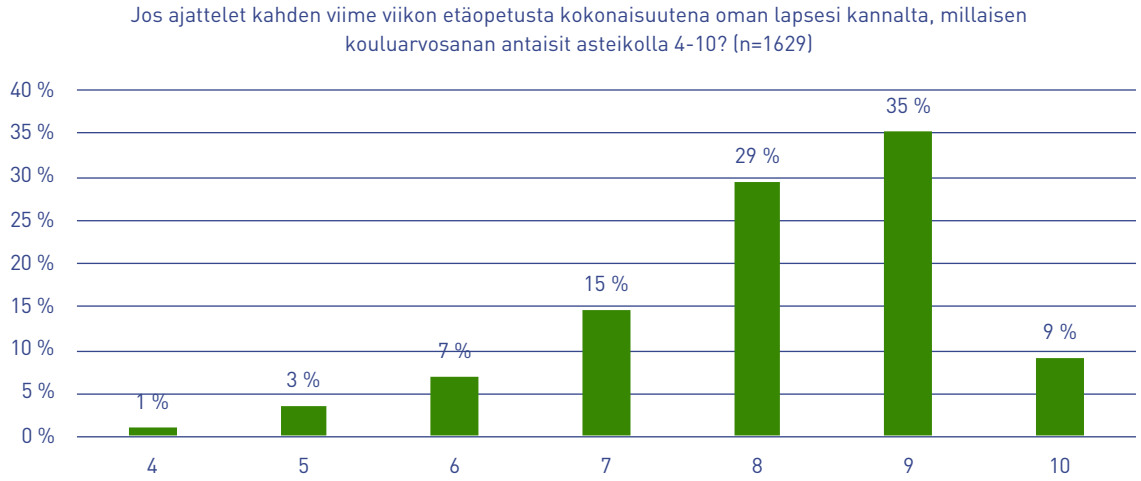
Myös opettajat ovat kokeneet etäopetusjakson sujuneen pääsääntöisesti hyvin. Eri kyselyissä opettajat antoivat etäopetusjakson yleiselle sujumiselle keskimäärin arvosanan 3,8–4 asteikon ollessa 1–5. Enemmistö opettajista kokee onnistuneensa itse etäopetusjaksolla hyvin tai erinomaisesti. Pirkanmaan opettajakyselyn (n=1 373) vastaajista 81 prosenttia kokee onnistuneensa etäopetuksessa hyvin tai erinomaisesti, ja Laukaan opettajakyselyn (n=85) vastaajat antoivat itselleen keskimäärin arvosanan 3,7 asteikolla 1–5.

KUVIO 10. PIRKANMAAN (PL. TAMPERE) OPETTAJAKYSELYN (N=1 373) VASTAAJIEN KOKEMUSTA OMASTA SUORIUTUMISESTA ETÄOPETUKSESSA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Opettajien suurimpia ilon ja onnistumisen aiheita etäopetusjaksolla ovat olleet yhteydenpito oppilaisiin, teknologian käytön oppiminen ja sen hyödyntäminen sekä oppilaiden aktiivinen osallistuminen ja työskentely.

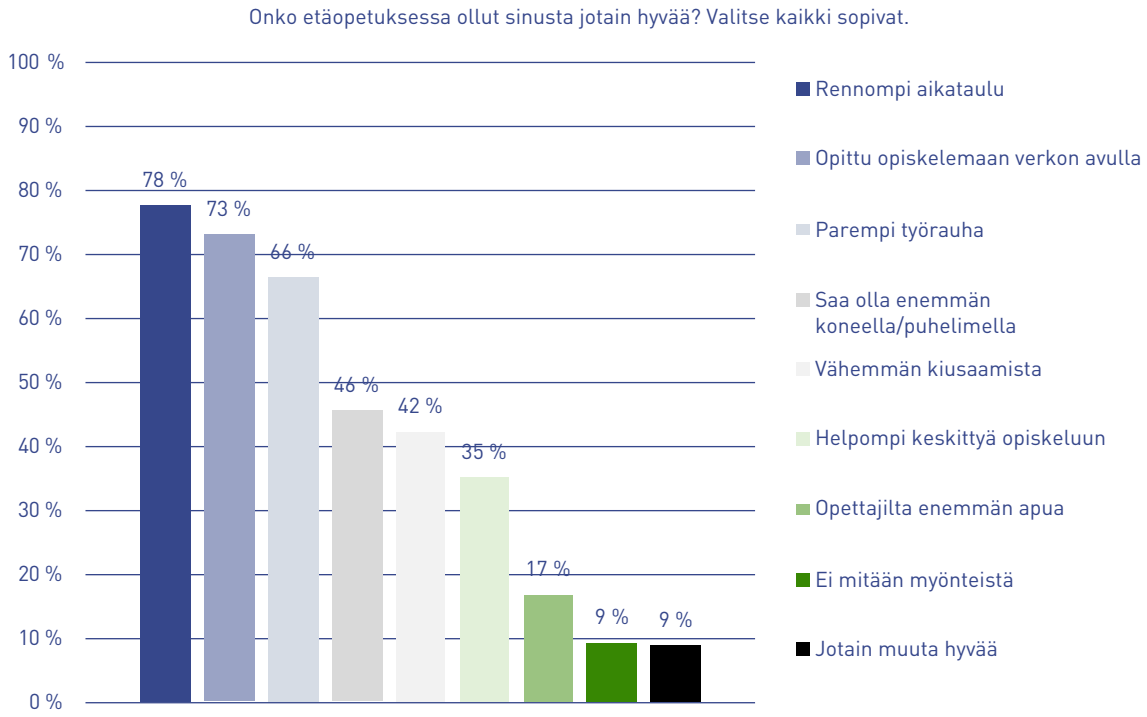
Oppilaiden ja opettajien tavoin myös huoltajat ovat olleet tyytyväisiä huollettaviensa etäopetusjaksoon kokonaisuutena. Esimerkiksi Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n huoltajakyselyn vastaajien (n=1 629) antamien arvosanojen keskiarvo etäopetusjaksolle on yli kahdeksan. Huoltaja-aineiston perusteella yli 80 prosenttia huoltajista koki, että heidän huollettaviensa opiskelu sujui etäopetusjaksolla vähintään melko hyvin.

KUVIO 11. HÄMEENLINNAN KAUPUNGIN JA HÄMEENLINNAN SEUDUN VANHEMPAINYHDISTYS RY:N HUOLTAJAKYSELYN VASTAAJAT (N=1 629) OLIVAT PÄÄASIASSA TYYTYVÄISIÄ ETÄOPETUSJAKSOON. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Vanhempainliiton selvityksen mukaan 65 prosenttia perheistä ilmoitti voivansa hyvin, 30 prosenttia ei hyvin eikä huonosti ja 5 prosenttia heikosti poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana. Vastaavat luvut erityisen tuen oppilaiden perheissä ovat 40 %, 30 % ja 19 %. Selvityksen mukaan vanhemmat ovat etäopetuksen myötä tulleet tietoisemmiksi lapsensa tai nuorensa vahvuuksista ja heikkouksista opintoihin liittyvissä asioissa. Vanhemmat myös kokivat, että etäopetus on lisännyt monen lapsen tai nuoren omatoimisuutta ja vastuunottoa omasta koulutyöstään. Myös vanhempien ymmärrys lapsen tai nuoren koulunkäynnin vaatimuksista syventyi poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana. Toisaalta perheissä on ollut erilaisia voimavaroja olla tukena etäopetuksen aikana, ja opettajien antama tuki oppilaalle ja perheelle on vaihdellut.

Turun yliopiston selvityksessä kerättiin myös aineistoa siitä, miten oppilaat ovat kokeneet etäopetuksen sujuneen. Kuviossa 12 on listattuna yleisimmät maininnat siitä, mikä oli oppilaiden mielestä hyvää etäopetuksessa.

KUVIO 12. KAIKKI VUOSILUOKAT JA VASTAAJAT (N=48 338). LÄHDE: TURUN YLIOPISTON TUTKIMUS.

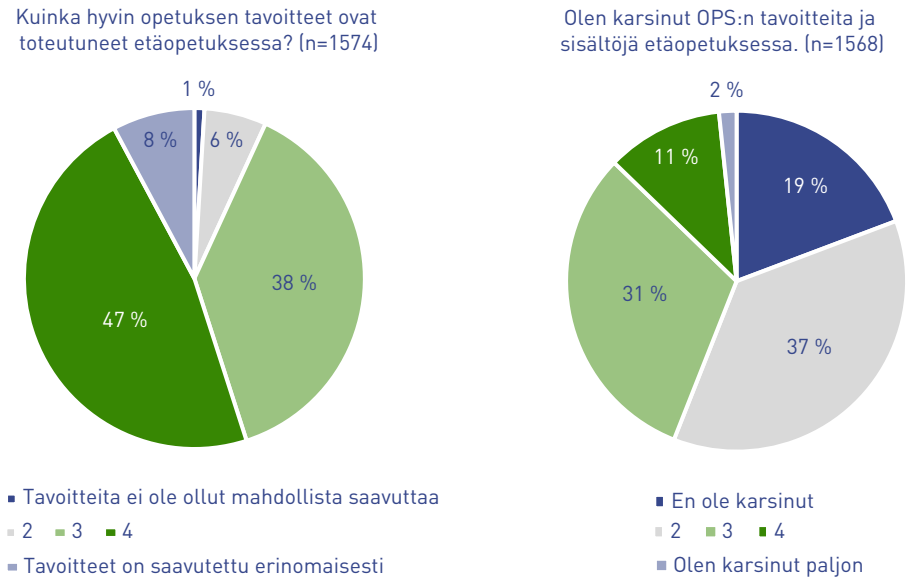
Turun yliopiston tutkimuksessa kysyttiin oppilailta etäopetuksen hyviä puolia. Kaksi selkeästi yleisintä mainintaa ovat opiskelun rennompi aikataulu (78 %) ja se, että on ylipäätään opittu opiskelemaan etäyhteyksillä verkossa (73 %). Myös työrauhan lisääntyminen on ollut hyvin yleinen myönteinen tekijä etäopetuksessa (66 %). Vaikka tyypillinen kouluarki voi osalle oppilaista tuntua kiireiseltäkin, on haastavaa arvioida tässä yhteydessä, onko rennompi aikataulu välttämättä hyvä asia ottaen huomioon, että poikkeavissa opetusjärjestelyissä on ollut myös haasteita vuorovaikutuksen rakentamisessa, yksinäisyyden ja yksin jäämisen sekä yhteisöllisyyden kanssa. Muita hyviä puolia etäopetuksessa oli oppilaiden ilmoittamana, että sai olla enemmän puhelimella ja/tai koneella, esiintyi vähemmän kiusaamista, oli helpompi keskittyä opiskeluun, ja opettajilta sai enemmän apua. Noin joka kymmenes oppilas koki, että etäopetuksessa ei ollut mitään myönteistä.

4.2 Opetussuunnitelman toteutuminen

Opettajien mukaan opetussuunnitelman tavoitteet on kevään 2020 poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana pääsääntöisesti saavutettu. Enemmistö vastanneista opettajista ilmoittaa kuitenkin myös karsineensa opetussuunnitelman mukaisia tavoitteita ja sisältöjä etäopetuksen aikana. OAJ:n selvityksen mukaan nimenomaan pitkittyneessä etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa noin kolme neljästä perusopetuksen opettajasta arvioi, että opetussuunnitelman tavoitteista, sisällöistä ja työtavoista on tällöin tingittävä. Neljäsosa perusopetuksen opettajista ilmoitti, että näitä tavoitteita sekä sisältöjä joudutaan tällöin karsimaan *suurelta osin.* Pitkittyneessä etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa vaarana siis on, että opetussuunnitelmaa ei pystytä täysimääräisesti toteuttamaan ja täyttämään siellä asetettuja tavoitteita.

Perusopetuksen järjestäjien selvityksissä Hämeenlinnan ja Pirkanmaan (pl. Tampere) kyselyihin vastanneista 23:n opetuksen järjestäjän piirissä työskentelevistä opettajista (n=1 574) yksi prosentti katsoi, että opetuksen tavoitteita ei ole ollut mahdollista saavuttaa etäopetuksessa. Kahdeksan prosenttia ilmoitti, että tavoitteet on saavutettu erinomaisesti. Lähes puolet vastaajista arvioi, että opetuksen tavoitteet saavutettiin etäopetusjakson aikana arvosanan neljä arvoisesti, kun asteikon yksi tarkoittaa *Tavoitteita ei ole ollut mahdollista saavuttaa* ja asteikon viisi tarkoittaa *Tavoitteet on saavutettu erinomaisesti.* Vastaajista 38 prosenttia valitsi vastausvaihtoehdon kolme, ja siten vastaajissa on paljon niitä, jotka eivät ole varmoja, toteutuivatko opetukselle asetetut tavoitteet etäopetuksessa.

Hämeenlinnan ja Pirkanmaan opettajakyselyiden aineiston mukaan vain kaksi prosenttia opettajista on karsinut opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä paljon etäopetuksessa. Lähes kaksikymmentä prosenttia ilmoittaa, ettei ole tehnyt lainkaan opetussuunnitelmien sisältöjä ja tavoitteita koskevaa karsintaa. Toisaalta 13 prosenttia vastaajista ovat karsineet opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä etäopetuksessa vähintään jonkin verran. Tässäkin kysymyksessä lähes kolmasosa vastaajista (31 %) valitsivat vastausvaihtoehdon kolme, ja eivät ole valinnassaan olleet täysin varmoja.

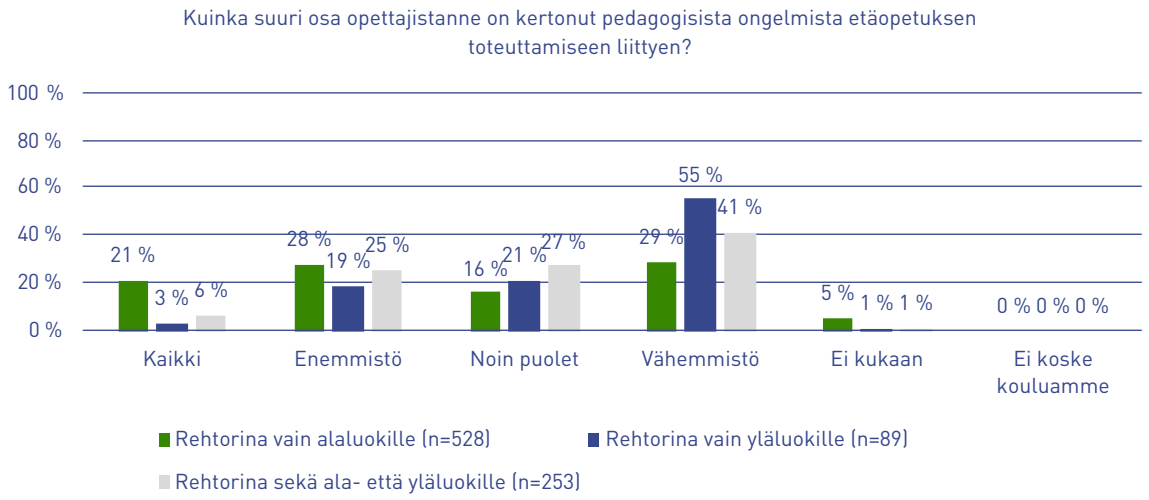

KUVIO 13. HÄMEENLINNAN JA PIRKANMAAN (PL. TAMPERE) OPETTAJAKYSELYIDEN (N=1 568/1 574) TULOKSET OPETUKSEN JA OPETUSSUUNNITELMAN TAVOITTEIDEN JA SISÄLTÖJEN TOTEUTUMISESTA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Laukaan (n=85 opettajaa) opettajakyselyn vastausten perusteella näyttää siltä, että selvä enemmistö opettajista kokee oppilaidensa saavuttaneen opetettavan oppiaineen olennaisen sisällön. Niukka enemmistö (57 %) kyselyyn vastanneista opettajista ilmoittaa kuitenkin vähentäneensä oppisisältöjä etäopetusjakson aikana. Tässä yhteydessä on huomioitava, että suurin osa kouluvuoden 2019–2020 sisällöistä oli jo käyty läpi ennen siirtymistä poikkeaviin opetusjärjestelyihin.

Helsingin ja Tampereen yliopiston tutkimuksessa noin puolet (51 %) rehtoreista ilmoitti, että heidän koulussaan rehtori tai opetuksenjärjestäjä antoi arviointia varten ohjeet, joita kaikkien tuli noudattaa. Noin kolmasosa (31 %) ilmoitti, että opettajat sopivat yhteisesti arviointiperiaatteista poikkeusolojen aikana, ja noin viidesosa (19 %) ilmoitti, että kukin opettaja toimi oman harkintansa mukaisesti. Kysyttäessä arviointikäytänteistä poikkeusoloissa tarkemmin vastaukset vaikuttavat hajaantuvan. Rehtoreista 64 prosenttia oli väittämän kanssa joko täysin eri mieltä (38 %, ”ei pidä paikkaansa”), osittain (13 %) tai hieman eri mieltä (13 %). Rehtoreista noin viidesosa (22 %) on joko hieman (9 %), osittain (8 %) tai täysin samaa mieltä (5 %, ”pitää täysin paikkansa”) väittämän kanssa. Tutkimuksen tulosten perusteella arviointia ei pystytty täysin toteuttamaan opetussuunnitelman mukaisesti.

Helsingin ja Tampereen yliopiston tutkimuksessa on esitetty tuloksia pedagogisista ongelmista etäopetuksessa opettajien keskuudessa rehtoreiden arvioimana. Alaluokkien rehtoreista (n=528) noin puolet (49 %) ilmoitti, että joko *kaikki* tai *enemmistö* opettajista ovat ilmoittaneet ongelmista, mikä on selkeästi eniten verrattuna yläluokkien (22 %, n=89) sekä ylä- ja alaluokkien (31 %, n=253) rehtoreihin verrattuna.

KUVIO 14. KUINKA SUURI OSA OPETTAJISTA ILMOITTI PEDAGOGISISTA ONGELMISTA ETÄOPETUKSESSA. LÄHDE: HELSINGIN JA TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKIMUS.

Hyvin pieni osa rehtoreista on ilmoittanut, ettei ongelmia olisi opettajien keskuudesta ilmoitettu ollenkaan. Noin joka kolmas (29 %) alakoulujen rehtoreista on ilmoittanut, että vähemmistö heidän koulunsa opettajista ovat ilmoittaneet pedagogisista ongelmista etäopetuksen toteuttamiseen liittyen, yläkoulujen rehtoreista noin puolet (55 %) ja ylä- ja alakoulujen rehtoreista 41 prosenttia. Tulosten perusteella eniten ongelmia on koettu rehtoreiden keskuudessa, jotka johtavat vain alakoulua, kun taas vähiten vain niiden rehtoreiden keskuudessa, jotka johtavat vain yläkoulua.

tutoropettajatutkimuksen mukaan noin 70 prosentissa kouluista ja kunnista oli yhteinen ohjeistus etäopetuksen toteuttamisesta, ja 80 prosenttia tutoropettajista vastasi, että yhteisen ohjeistuksen noudattaminen onnistui vähintään jokseenkin hyvin.

4.3 Digitaalinen infrastruktuuri

Karvin selvityksessä opetus- ja ohjaushenkilöstön esiin tuoma yksi keskeinen tasa-arvoisen oppimisen edellytys etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa liittyy tietoteknisiin välineisiin. Selvitysten ja tutkimusten perusteella koulujen laitetilanne oli poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana keväällä 2020 kohtuullinen, ja sillä pystyttiin pääosin pitämään huoli opetuksen jatkumisesta haastavissa olosuhteissa. Tästä huolimatta koulujen laitetilanteessa on paljon parannettavaa. Lisäksi koulujen tietoteknisessä varustelussa näyttää esiintyvän vaihtelua alueiden ja koulujen välillä. Opettajilta puuttuu edelleen työntekoon liittyvät keskeiset tietoteknisen työvälineet.

Digilaitteet ja -välineet

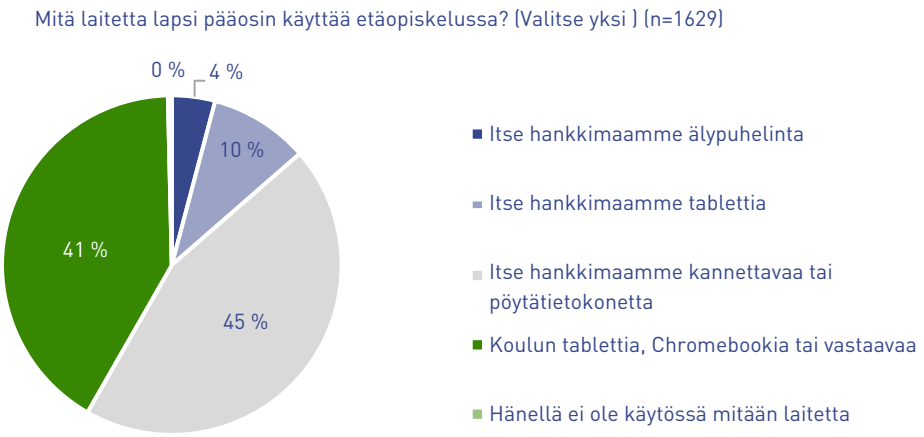
Poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana oppilailla on ollut kohtalaiset mahdollisuudet käyttää digitaalisia laitteita sekä opiskeluun että yhteydenpitoon. Sekä oppilaiden että opettajien henkilökohtaiset tai perheen yhteiset päätelaitteet ja älypuhelimet ovat täydentäneet laitevalikoimaa tilanteissa, joissa perusopetuksen järjestäjä ei ole pystynyt tarjoamaan oppilaalle henkilökohtaista digilaitetta. Tämä on johtanut usein tilanteisiin, joissa luokan tai koulun käytettävien laitteiden kirjo on ollut hyvin monimuotoinen. OAJ:n mukaan pääosalla perusopetuksen oppilaista

on digilaitteet, mutta puolet opettajista raportoi laitteita puuttuvan yksittäisiltä oppilailta. Joka kuudes opettajista raportoi, että laitteita uupuu usealta oppilaalta. Lähes kolmasosa (30 %) opettajista arvioi laitepuutteiden heikentävän opetusta merkittävästi. Kaksi kolmesta opettajasta arvioi, ettei poikkeavien opetusjärjestelyiden eli kevään 2020 etäopetusjakson aikana koulun digilaitteiden tilanteeseen saatu parannusta. Noin kolmasosa raportoi, että parannusta tuli hieman. Useat koulut jakoivat koulun laitteita kotiin, jos puutteita havaittiin.

OAJ:n selvityksen mukaan opettajat työskentelevät pääasiassa työnantajan tarjoamilla laitteilla, mutta puutteita esiintyy. Asianmukaisia työpuhelimia on vain 44 prosentilla perusopetuksen opettajista[91], ja opettajat ovat käyttäneet etäopetuksen toteuttamiseen omaa henkilökohtaista verkkoyhteyttään. Esimerkiksi Oulussa työpuhelimia ryhdyttiin hankkimaan vasta, kun niiden ilmeinen tarve nousi esiin. OAJ:n mukaan noin joka viides opettaja ei pysty laitepuutteiden vuoksi olemaan reaaliaikaisesti yhteydessä suurimpaan osaan oppilaistaan perusopetuksessa. Käytännössä reaaliaikainen etäopetus ei täten ole ollut mahdollista suurilta osin siksi, koska siihen ei ole ollut riittäviä digitaalisia laitteita. Tampereen yliopiston tutoropettajaselvityksessä 53 prosenttia vastaajista ilmoitti opettajien käyttävän työnantajan tarjoamia laitteita, 42 prosenttia sekä työnantajan laitteita ja omia laitteita. Vain 5 prosenttia tutoropettajista ilmoitti opettajien käyttävän pelkästään omia laitteita.

Vanhempainliiton selvityksessä perheen näkökulmasta onnistuneessa etäopetuksessa koulut ovat huolehtineet, että jokaisella opiskelijalla on opiskeluun soveltuvat laitteet ja toimivat yhteydet sekä opiskeluun tarvittavat materiaalit.

Perusopetuksen järjestäjien aineistojen perusteella on haasteellista tehdä tarkkaa arviointia käytettyjen digilaitteiden omistajuudesta. Hämeenlinnan huoltajakyselyssä (n=1 629) 41 prosenttia vastaajista ilmoittaa oman huollettavan käyttäneen etäopiskelussa pääasiassa koulun tablettia, Chromebookia tai vastaavaa. Itse hankittu älypuhelin oli pääasiallinen etäopiskelulaite hieman yli neljällä prosentilla, itse hankittu tabletti vajaalla kymmenellä prosentilla ja itse hankittu kannettava- tai pöytätietokone lähes 45 prosentilla. Vain kuusi vastaajaa 1 629:sta (0,4 %) ilmoitti, että huollettavalla ei ole käytössä mitään etäopiskelulaitetta.

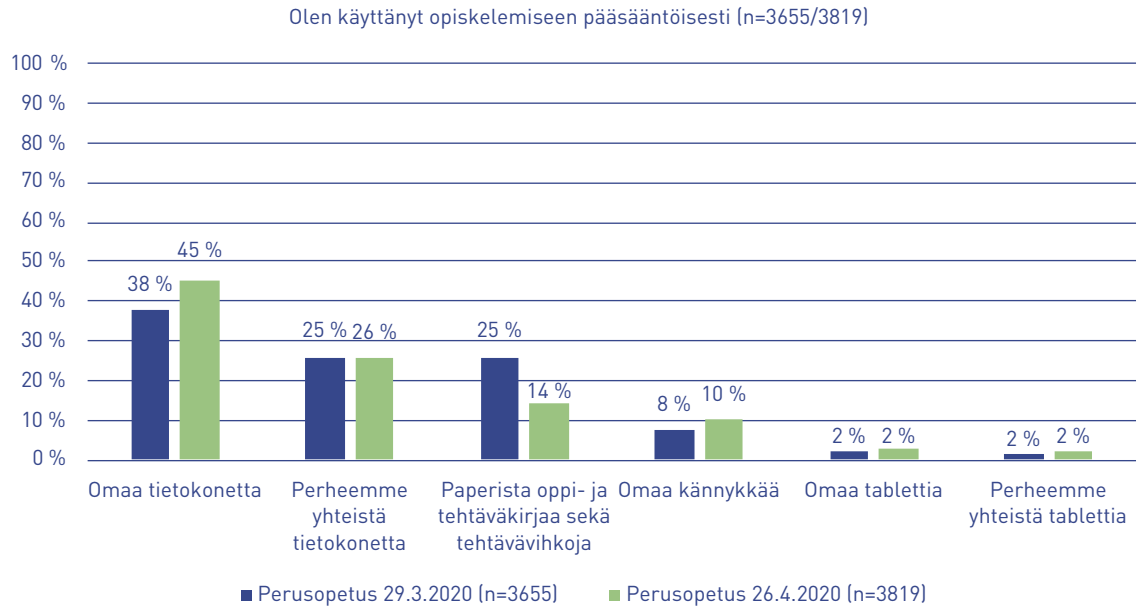

KUVIO 15. HÄMEENLINNAN KAUPUNGIN JA HÄMEENLINNAN SEUDUN VANHEMPAINYHDISTYS RY:N HUOLTAJAKYSELYN (N=1 629) MUKAAN ITSE HANKITTUJA LAITTEITA ON KÄYTETTY HIEMAN KOULUN PÄÄTELAITTEITA ENEMMÄN ETÄOPISKELUN AIKANA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

91 Helsingin ja Tampereen yliopistojen selvityksessä samansuuntainen tulos koskien opettajien työpuhelimia.

Jyväskylän kaupungin huoltajakyselyn (n=3 921) mukaan 80 prosentilla oppilaista on etäopiskelun aikana käytössään älypuhelin ja 69 prosentilla kannettava tietokone. Hieman yli puolella on mahdollisuus käyttää tablettia ja 23 prosenttia vastaajista voi etäopiskella pöytätietokonetta käyttäen.

Kuopion kaupungin oppilaskyselyn (n=3 655/3 819) mukaan hieman alle puolet oppilaista on käyttänyt pääsääntöisesti omaa tietokonetta etäopetusjakson aikaisessa opiskelussa. Perheen yhteistä tietokonetta on käyttänyt pääasiallisena opiskeluvälineenä noin neljäsosa vastaajista ja omaa kännykkää noin kymmenesosa vastaajista. Paperisen oppi- ja tehtäväkirjan käyttö suhteessa digitaalisiin päätelaitteisiin on tämän aineiston perusteella jonkin verran vähentynyt etäopetusjakson aikana.

KUVIO 16. KUOPION KAUPUNGIN OPPILASKYSELYN (N=3655/3819) MUKAAN TIETOTEKNISTEN LAITTEIDEN SUHTEELLINEN KÄYTTÖ ON KASVANUT ETÄOPETUSJAKSON AIKANA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Helsingin ja Tampereen yliopistojen tutkimuksen 40 prosenttia opettajista vastasi, että heidän oma digitaalisen infrastruktuurin taso ei ole estänyt heitä toteuttamasta toivomiansa opetusjärjestelyjä. Kolmannes opettajista ilmoitti kuitenkin infrastruktuurin vaikeuttaneen opetusjärjestelyitä vähän ja 24 prosenttia jossain määrin. Oppilaiden digitaalisen infrastruktuurin suhteen opettajien arviot ovat suurempia, ja 38 prosenttia ilmoitti, että oppilaiden laitteiden, verkon ja ohjelmistojen taso esti jossain määrin opetusjärjestelyiden toteuttamista.

Tutoropettaja-selvityksessä 96 prosenttia vastaajista oli joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että etäopiskelu sujui oppilailta hyvin käyttöön valituilla laitteilla.

Sovellukset

Opetuksen järjestäjien aineistojen perusteella käytetyimpiä digitaalisia sovelluksia ovat olleet erityisesti Microsoftin ja Googlen pilvipalvelut sekä niiden yhteydessä toimivat livekokousratkaisut. Hyvin suosittuja ovat olleet myös oppilashallinnon verkkopalvelu Wilma sekä WhatsApp ja muut vastaavat pikaviestipalvelut. Työsähköpostin ja kustannetun digitaalisen oppimateriaalin käyttö on ollut kohtalaisen yleistä.

Oppilaan ja opettajan välisen liveyhteyden yleisimmät ratkaisut ovat olleet perinteinen puhelinyhteys, WhatsApp-puhelut ja -videopuhelut sekä Microsoft Teams-, Google Meet- ja Google Hangouts -sovellukset. Opettajien ja huoltajien välisessä vuorovaikutuksessa Wilma on selvästi suosituin sovellus. Aineistosta riippuen 93–99 prosenttia opettajista raportoi hyödyntäneensä Wilmaa kodin ja koulun yhteydenpidossa.

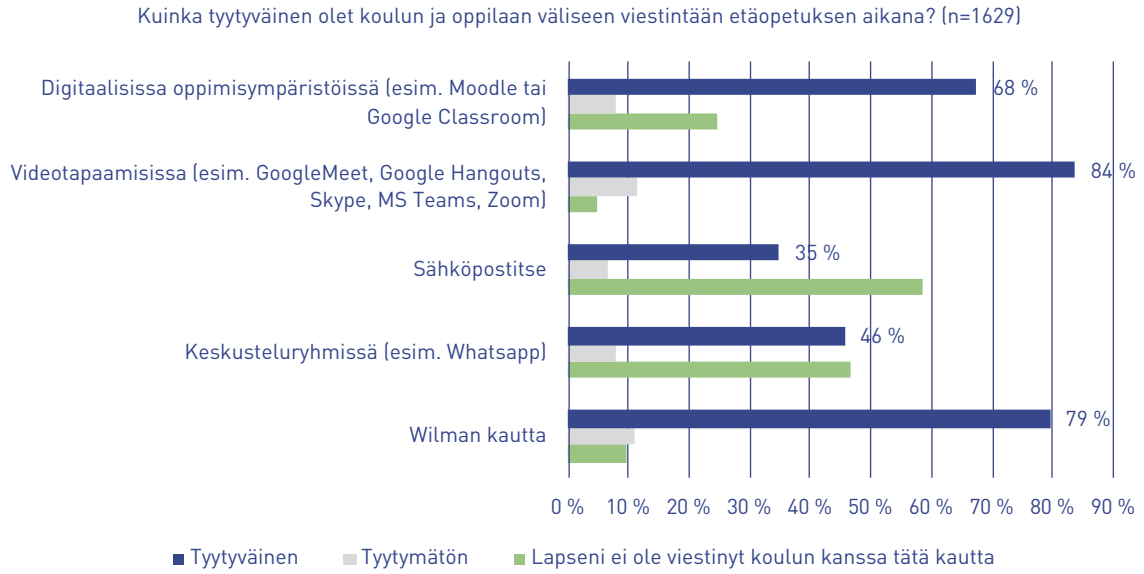
Vanhempainliiton selvityksen mukaan sujuvassa etäopetuksessa hyödynnettävissä sovelluksissa on huomioitu erilaisten oppijoiden kyky omaksua ja käyttää erilaisia oppimisympäristöjä. Vanhemmat arvostivat myös sitä, että opetuksessa ja oppimisessa hyödynnettäviä sovelluksia oli maltillinen määrä ja ne olivat helppokäyttöisiä ja helposti omaksuttavia niin vanhempien kuin oppilaidenkin osalta. Monien viestintäkanavien käyttö etäopetuksessa tuntui kyselyyn vastanneista vanhemmista vaikeasti hallittavalta sekä kuormittavalta. Tilanne on haastavin yläkoulussa ja sitä ylemmillä koulutusasteilla. Myös monilapsisissa perheissä sovellusten suuri määrä ja erilaiset järjestelmät voivat kuormittaa.

Tutoropettajatutkimuksessa 99 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että etäopiskelu sujui hyvin käyttöön valituilla sovelluksilla ja palveluilla.

Verkkoyhteydet ja teknologian toimintavarmuus

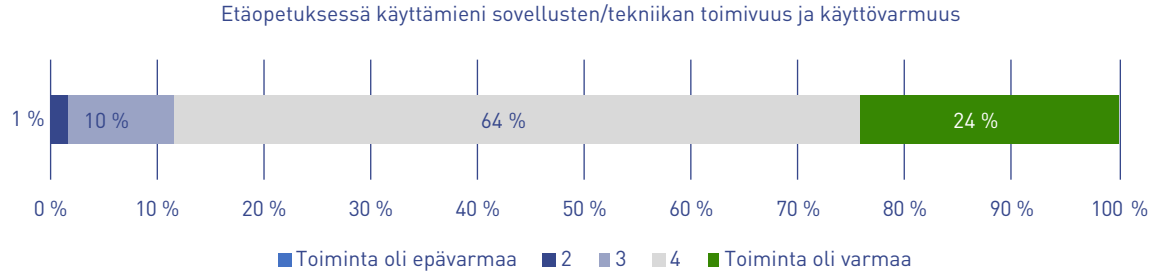
Joissakin aineistoissa on raportoitu verkkoyhteysongelmista etäopetusjakson aikana. Esimerkiksi Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n huoltajakyselyssä (n=1 629) vastaajat arvioivat, että usean henkilön etäopiskelu ja -työskentely samassa taloudessa on heikentynyt riittämättömien verkkoyhteyksien vuoksi. Tästä johtuen oppilailla on saattanut olla toisinaan ongelmia liveoppituntien ja tehtävien palautuksien kanssa.

Perusopetuksen järjestäjien aineiston huoltajakyselyiden vastausaineistojen perusteella enemmistö huoltajista on ollut tyytyväisiä koulun ja oppilaan väliseen digitaaliseen viestintään etäopetuksen aikana. Vaikka tämä ei suoraan kerro teknologisesta toimintavarmuudesta, voidaan olettaa, että teknologian toimimattomuus laskee huoltajien tyytyväisyyttä arvioinnin kohteena olevaan teknologiaan. Myös Vanhempainliiton selvityksessä huoltajat vaikuttavat olleen tyytyväisimpiä niissä perheissä, joissa viestintä on ollut aktiivista ja vuorovaikutus on perustunut videovälitteiselle opetukselle.

KUVIO 17. HÄMEENLINNAN KAUPUNGIN JA HÄMEENLINNAN SEUDUN VANHEMPAINYHDISTYS RY:N HUOLTAJAKYSELYN (N=1 629) MUKAAN HUOLTAJAT OLIVAT HYVIN TYYTYVÄISIÄ KOULUN JA OPPILAAN VÄLISEEN VIESTINTÄÄN ETÄOPETUKSEN AIKANA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Hämeenlinnan (n=201), Tampereen (n=360) ja muun Pirkanmaan (n=1 373) opettajakyselyiden perusteella opettajat ovat olleet enimmäkseen tyytyväisiä teknologian ja sovellusten toimintavarmuuteen. 88 prosenttia vastaajista raportoi teknologian ja sovellusten käyttövarmuuden ja toimivuuden olleen varmaa tai melko varmaa (arvosana neljä asteikolla 1–5). Vain 1,5 prosenttia vastaajista kertoi sovellusten ja teknologian toimivuuden ja käyttövarmuuden olleen epävarmaa tai melko epävarmaa (arvosana kaksi asteikolla 1–5).

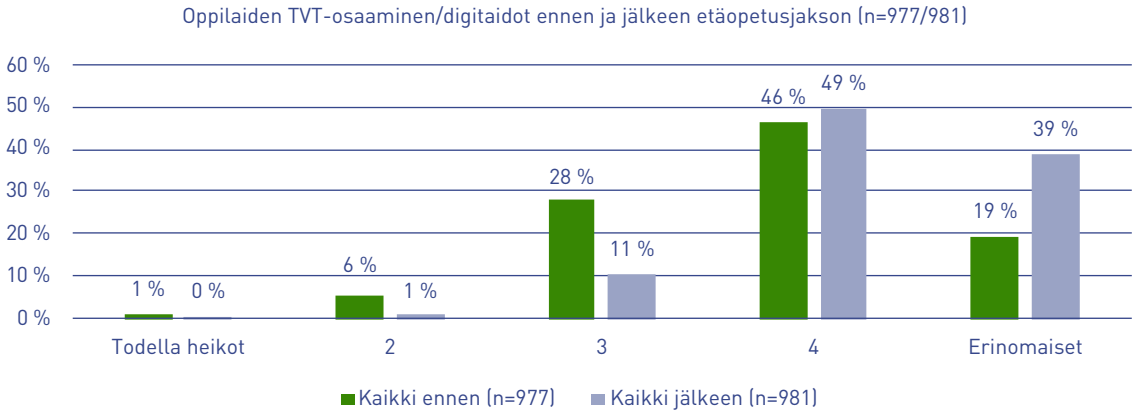

KUVIO 18. HÄMEENLINNAN, TAMPEREEN JA PIRKANMAAN OPETTAJAKYSELYIDEN (N=1 934) VASTAAJIEN ARVIO ETÄOPETUKSESSA KÄYTTÄMIENSÄ SOVELLUSTEN JA TEKNIIKAN TOIMIVUUDESTA JA KÄYTTÖVARMUUDESTA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

4.4 Digiosaaminen

Karvin mukaan merkittävä osa perusopetuksen parissa työskentelevistä koki kevään ja syksyn 2020 aikana, että digiosaamisen kehittyminen ja erilaisten verkko-ohjelmien osaaminen on etäopetusaikana lisääntynyt sekä henkilöstöllä että oppilailla. Kertyneitä digitaitoja halutaan ylläpitää jatkossakin. Perusopetuksen opettajista, opinto-ohjaajista ja kuraattoreista lähes 40 prosenttia mainitsi Karvin kyselyssä digitaitojen positiivisen kehittymisen etäopetuksen aikana. Myös etäkokousten toivottiin jatkuvan myös etäopetuksen jälkeen. Myös OAJ raportoi, että opettajista 40 prosenttia on kokeillut etäopetuksessa täysin uusia digilaitteita ja ohjelmistoja.

Perusopetuksen järjestäjien kyselyiden perusteella niin oppilaiden, opettajien kuin huoltajienkin tieto- ja viestintäteknologiset taidot ovat kyselyvastaajien arvion mukaan kehittyneet merkittävästi etäopetusjakson aikana. Perusopetuksen järjestäjien selvityksissä Raision kaupungin ja Uudenkaupungin etäopetusjakson toteutetuista oppilaskyselyistä (n=977/981) nähdään, että oppilaat kokevat omien digitaitojen kehittyneen merkittävästi. Esimerkiksi 39 prosenttia vastaajista arvioi etäopetusjakson jälkeen digitaitonsa erinomaisiksi, kun ennen etäopetusjaksoa näin arvioi vain 19 prosenttia vastaajista. Todella heikoiksi tai melko heikoiksi (arvosana 2 asteikolla 1–5) omat digitaitonsa arvioi etäopetusjakson jälkeen vain yksi prosentti kyselyyn vastanneista oppilaista.

KUVIO 19. UUDENKAUPUNGIN JA RAISION OPPILAIDEN (N=977/981) TVT-OSAAMINEN/ DIGITAIDOT ENNEN JA JÄLKEEN ETÄOPETUSJAKSON OMAN ARVION MUKAAN. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

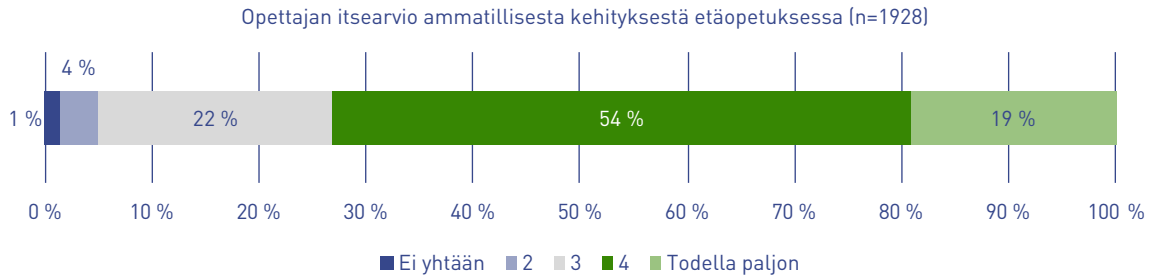
Myös monissa opettajakyselyissä vastaukset viittaavat siihen, että oppilaiden tieto- ja viestintäteknologisessa osaamisessa on tapahtunut selvää edistymistä. Yhdessäkään tämän osion lähdeaineistossa ei ole suoraan kysytty opettajien arviota oppilaiden tieto- ja viestintäteknologisten taitojen kehityksestä, mutta opettajat raportoivat useiden eri kyselyiden avovastauksissa havainneensa oppilaiden digitaitojen kehittyneen etäopetusjakson aikana.

Opettajien ammatillinen kehittyminen on ollut etäopetusjakson aikana merkittävää. Hämeenlinnan, Tampereen ja Pirkanmaan opettajakyselyiden vastaajista (n=1 928) 73 prosenttia vastaa, että ammatillista kehittymistä on tapahtunut paljon tai todella paljon. Vain viisi prosenttia kyselyyn vastanneista opettajista kokee ammatillista kehitystä tapahtuneen vähän tai ei lainkaan. Voimakas ammatillinen kehitys näkyy myös Päijät-Hämeen opettajakyselyn

(n=523) tuloksissa, sillä maakunnan opettajakyselyn vastaajat antoivat omalle ammatilliselle kehittymiselleen etäopetuksessa keskimäärin arvosanan 3,8 asteikolla 1–5, kun yksi tarkoittaa *Ei yhtään* ja viisi tarkoittaa *Todella paljon*.

OAJ:n selvityksen mukaan noin puolet opettajista kokee osaamisensa riittäneen hyvin ja puolet kohtalaisesti. Niin digitaalinen kuin pedagoginenkin osaaminen on kuitenkin koettu riittäväksi poikkeavissa opetusjärjestelyissä.

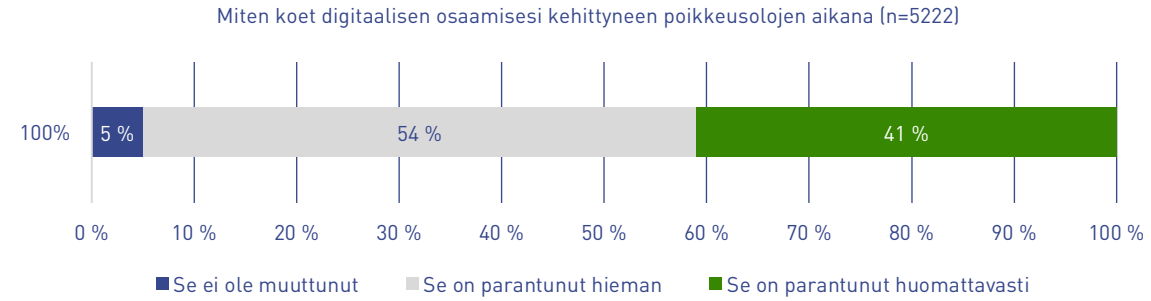
Monet kyselyihin vastanneet opettajat ovat avovastauksissa tarkentaneet, että yksi etäopetusjakson positiivisista asioista on ollut erityisesti tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittyminen sekä sen myötä laajentuneet mahdollisuudet hyödyntää digitaalisia ratkaisuja myös tulevaisuudessa. Tämänkaltaisia huomioita on kirjattu avovastauksiin niin heikommilta kuin edistyneemmiltäkin tieto- ja viestintäteknologian käyttäjiltä.

KUVIO 20. HÄMEENLINNAN, TAMPEREEN JA PIRKANMAAN OPETTAJAKYSELYIDEN (N=1 928) PERUSTEELLA OPETTAJAT ARVIOIVAT AMMATILLISEN KEHITYKSENSÄ OLLEEN ETÄOPETUKSESSA VOIMAKASTA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n huoltajakyselyn (n=1 629) mukaan huoltajat ovat osallistuneet monipuolisesti huollettaviensa tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämiseen. Kyseisen huoltajakyselyn vastaajista 56 prosenttia kertoo opetelleensa lapsen etäopetuksen vuoksi uusien sovellusten käyttöä ja 41 prosenttia kokee oppineensa samalla itsekin hyödyllisiä tieto- ja viestintäteknologisia taitoja.

Helsingin ja Tampereen yliopiston tutkimuksessa on tarkasteltu, miten opettajien osaaminen on muuttunut poikkeusolojen aikana.

KUVIO 21. OPETTAJIEN VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTÄMÄÄN OSAAMISEN KEHITTYMISESTÄ. LÄHDE: HELSINGIN JA TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKIMUS.

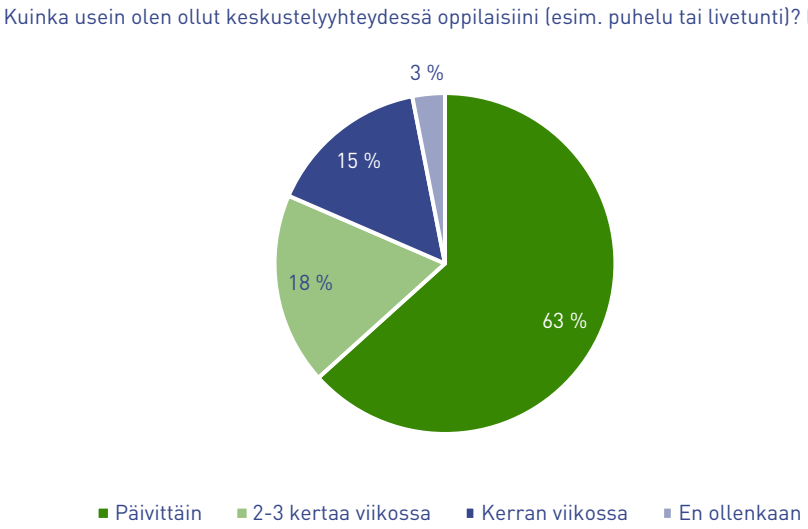
Tulokset vahvistavat, että poikkeusolojen aikana tapahtui osaamisen kehittymistä digitaalisessa osaamisessa. Vain 5 prosenttia vastaajista on ilmoittanut, että osaaminen ei ole muuttunut, kun taas 54 prosenttia ilmoitti, että se on parantunut hieman, ja 41 prosenttia, että osaaminen on parantunut huomattavasti. 95 prosenttia opettajista siis ilmoittaa, että osaaminen on parantunut, ja näistä 38,95 prosenttia on ilmoittanut, että tämä muutos on ollut huomattavaa.

4.5 Yhteydenpito ja vuorovaikutus

Perusopetuksen järjestäjien kyselyiden perusteella enemmistö opettajista on ollut yhteydessä oppilaisiinsa päivittäin. Yhteydenpidon muodot voidaan jakaa karkeasti kirjalliseen viestintään digitaalisissa palveluissa, puheluihin sekä videotapaamisiin. Sekä opettajat, oppilaat että huoltajat kokevat yhteydenpidon olleen pääsääntöisesti riittävää, mutta erityisesti aikataulutettujen videoyhteydellä toteutettujen oppituntien määrään on toivottu lisäystä.

OAJ:n selvityksen mukaan etäopetus on ollut vain osittain reaaliaikaista. Perusopetuksen opettajista 61 prosenttia ilmoittaa antavansa reaaliaikaista opetusta (ts. live-opetusta videoyhteydellä). Muussa tapauksessa opetus perustuu työskentelyssä annettaviin tehtäviin, jotka annetaan jokaiselle oppitunnille erikseen ja päiväkohtaisesti. Työaikaa kuluu paljon erityisesti oppilaiden henkilökohtaiseen palautteenantoon, joka on kuormittanut opettajien jaksamista.

Perusopetuksen järjestäjien selvityksissä opettajien ja oppilaiden välinen keskusteluyhteys on ollut useimpien opettajien kohdalla päivittäistä. Hämeenlinnan, Pirkanmaan, Tampereen ja Päijät-Hämeen opettajakyselyiden (n=2 458) mukaan noin 63 prosenttia opettajista on ollut päivittäisessä keskusteluyhteydessä oppilaisiin. 18,2 prosenttia ilmoittaa olleensa keskusteluyhteydessä oppilaiden kanssa 2–3 kertaa viikossa ja noin 15 prosenttia kerran viikossa. 3,1 prosenttia kyselyihin vastanneista opettajista ei ole ollut lainkaan keskusteluyhteydessä oppilaisiinsa etäopetusjakson aikana. On hyvä huomata, että aineistot on kerätty etäopetusjakson aikana ja perusopetuksen järjestäjät ovat keränneet aineistot eri aikoina. Näin ollen on mahdollista, että tulokset voisivat olla jossain määrin erilaisia, mikäli tilannetta olisi arvioitu kokonaisuutena vasta kevään 2020 etäopetusjakson jälkeen.

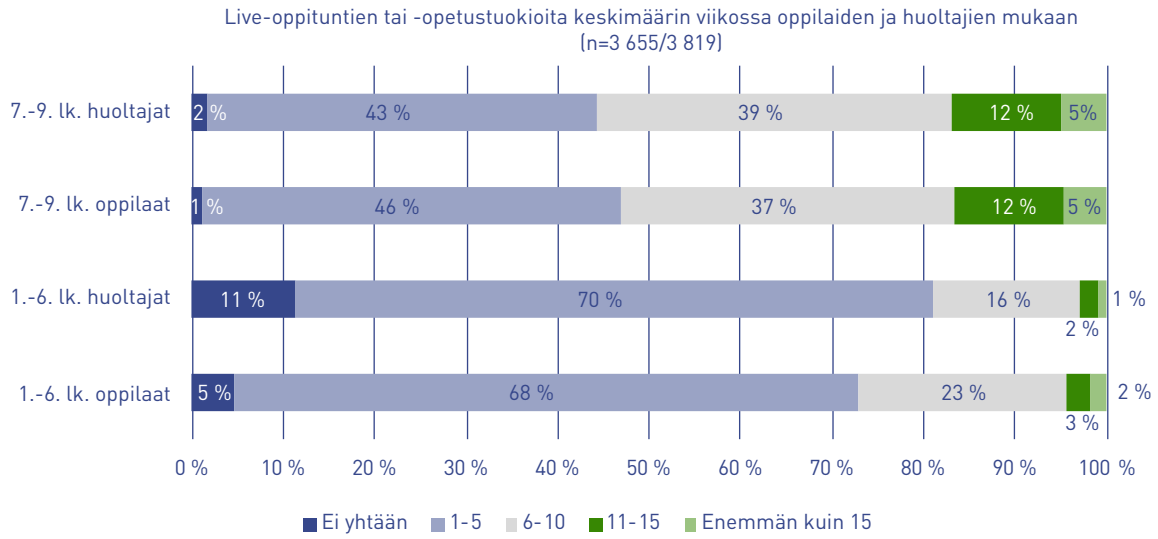

KUVIO 22. HÄMEENLINNAN, TAMPEREEN, PIRKANMAAN JA PÄIJÄT-HÄMEEN OPETTAJAKYSELYN (N=2 458) VASTAAJISTA ENEMMISTÖ OLI OPPILAISIIN KESKUSTELUYHTEYDESSÄ PÄIVITTÄIN. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Noin 70 prosenttia Kuopion laajaan oppilaskyselyyn (n=3 655/3 819) vastanneista alakoulun oppilaista ja heidän huoltajistaan ilmoittaa live-oppitunteja tai opetustuokioita olleen 1–5 kappaletta viikossa etäopetusjakson aikana. Samaan kyselyyn osallistuneista yläkoulun oppilaista 46 prosenttia raportoi live-oppitunteja tai -opetustuokioiden viikoittaisen lukumäärän olleen 1–5, ja 37 prosenttia kertoo viikoittaisia live-oppitunteja olleen 6–10 kappaletta. Ottaen huomioon perusopetuksen viikkotuntimäärän, joka on alakoulun alimmilla vuosiluokilla vähintään 20 tuntia ja yhdeksännellä vuosiluokalla vähintään 30 tuntia, ovat ilmoitetut live-oppituntien määrät hyvin alhaisia.

Laukaan opettajakyselyyn (n=85) vastanneet ovat oman arvionsa mukaan opettaneet koko luokkaa videoyhteyden kautta keskimäärän 3–4 tuntia viikossa ja yksilöitä tai pienryhmiä[92] keskimäärin 0,5–2 tuntia viikossa.

92 Aineisto jättää epäselväksi, onko tuntimäärä per pienryhmä/yksilö vai per opettaja.

KUVIO 23. KUOPION OPPILAS- JA HUOLTAJAKYSELYIDEN TULOKSIA LIVE-OPPITUNTIEN JA -OPETUSTUOKIOIDEN VIIKKOMÄÄRISTÄ. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

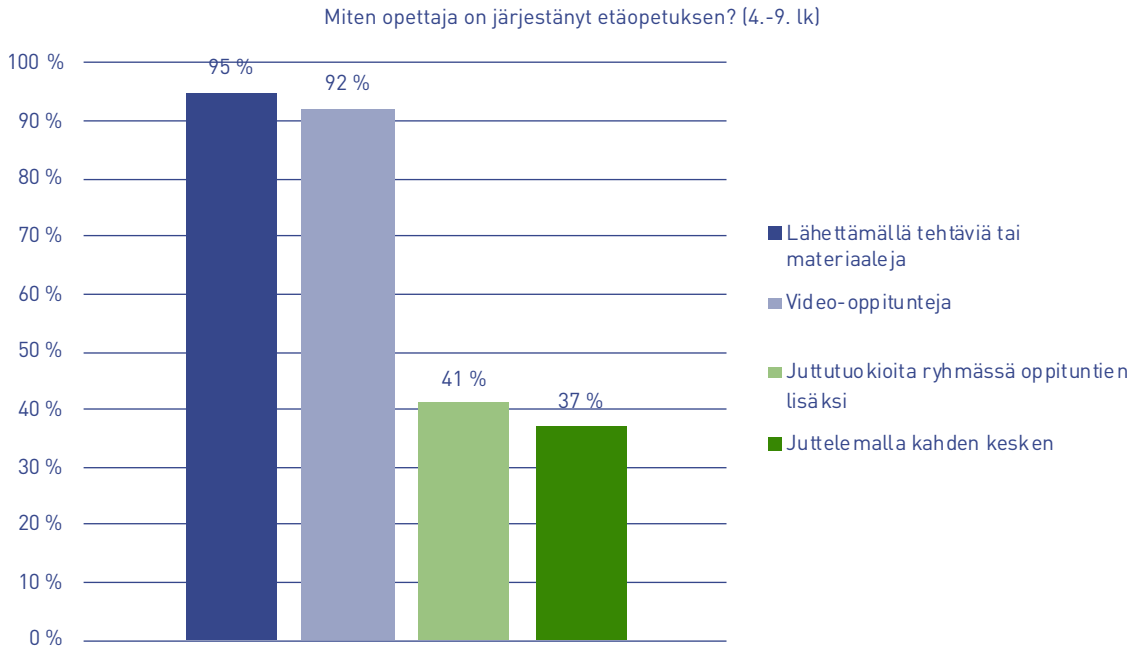
Käytetyt perusopetuksen järjestäjien aineistot eivät anna tukea kodin ja koulun välisen yhteydenpidon absoluuttisen määrän arviointiin, mutta useimmat huoltajat kokevat yhteydenpidon olleen etäopetusjakson aikana riittävää. Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n (n=1 629) kyselyvastausten mukaan noin 80 prosenttia huoltajista on pitänyt kodin ja koulun välistä yhteydenpitoa riittävänä. 85 prosenttia Jyväskylän alueen huoltajista (n=3 817) kertoo, että oman huollettavan opettaja on ollut sopivasti yhteydessä oppilaaseen etäopetusjakson aikana ja 74 prosenttia kokee saaneensa riittävästi tietoa oman huollettavan opintojen etenemisestä. Etäopetusmenetelmistä huoltajat ovat kaikkein tyytyväisimpiä koulun ja oppilaan välisiin videotapaamisiin.

Perusopetuksessa on etäopetuksen aikana havaittu ongelmia joidenkin oppilaiden ja perheiden tavoittamisessa. OAJ:n mukaan perusopetuksen opettajista 69 prosenttia ilmoitti, että heillä on etäopetuksena aikana ollut yksittäisiä tavoittamattomia tai heikosti tavoitettavia oppilaita. Toisaalta myös normaalioloissa on tyypillistä, että osa lapsista ei käy koulussa eikä osallistu koulunkäyntiin. Opettajista 59 prosenttia arvioikin, että etäopetus aiheuttaa suuria vaikeuksia suurelle osalle heidän oppilaistaan. Toisaalta kolme neljäsosaa opettajista arvioi, että etäopetuksella on myös joitakin positiivisia vaikutuksia yksittäisille oppilaille, jotka kärsivät esimerkiksi kouluahdistuksesta.

Vanhempainliiton selvityksessä vanhemmat ovat kokeneet, että etäopiskelussa oppilaan opiskelumotivaation ylläpitämisen edellytyksenä on eteneminen lukujärjestyksen mukaisesti, videovälitteisesti sekä opettajan että muiden oppilaiden kanssa. Vaikka videoyhteydellä ei järjestettäisi koko ajan opetusta, on tärkeää, että yhteys säilyy, opettaja on nähtävissä, samoin myös muut oppilaat. Tämä yhdessä luo yhteisöllisyyttä ja kuulumisen tunnetta. Vanhemmat myös pitivät siitä, että opettaja selkeästi kertoi kellonajoista, koska hän on missäkin viestintäkanavassa koulupäivän aikana sekä mahdollisesti koska on tavoitettavissa vanhempia varten. Opettajien aktiivinen yhteydenpito koteihin koettiin kultaakin arvokkaampana ja etäopetuksen onnistumisen takeena, mikä säästi myös vanhempien voimavaroja poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä. Vanhempainliiton selvityksestä käy myös ilmi, että useissa perheissä oppilaat kaipasivat opettajien aktiivisempaa yhteydenpitoa ja läsnäoloa. Osa

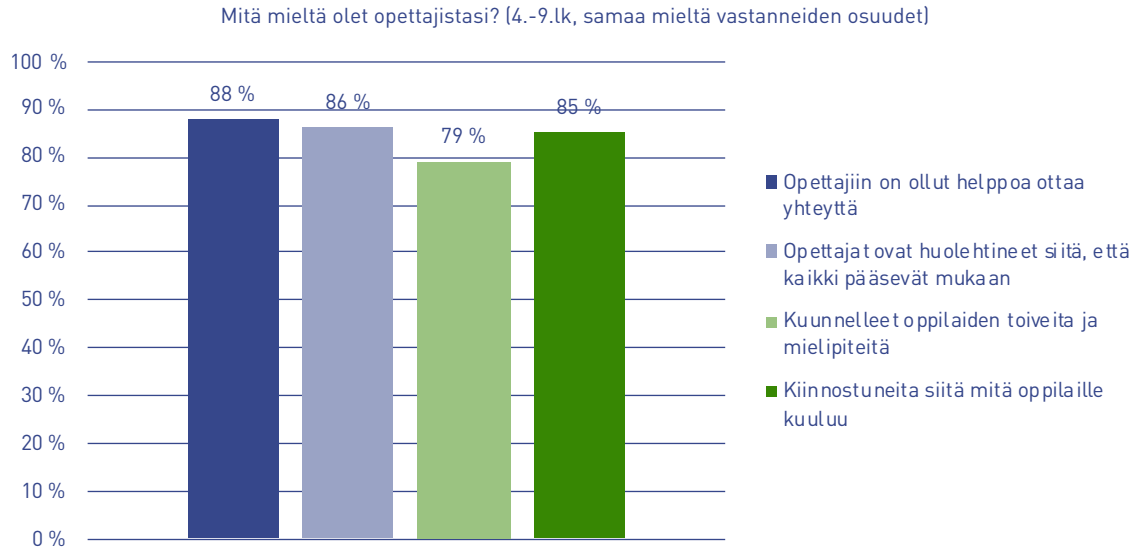
opettajista ei ollut yhteydessä kotiin muuten kuin tehtävistä viestimällä eivätkä järjestäneet etäopetusta live-yhteydellä. Monilapsisissa perheissä koulusta tuleva informaation määrä voi toisaalta kääntyä voimavaroja kuluttavaksi informaatioähkyksi.

Turun yliopiston tutkimuksessa 92–95 prosenttia oppilaista on vastannut (4.–9.lk), että heidän opettajansa on järjestänyt etäopetuksen lähettämällä tehtäviä tai materiaaleja ja järjestämällä video-oppitunteja.

KUVIO 24. MITEN OPETTAJA ON JÄRJESTÄNYT ETÄOPETUKSEN? LÄHDE: TURUN YLIOPISTON TUTKIMUS.

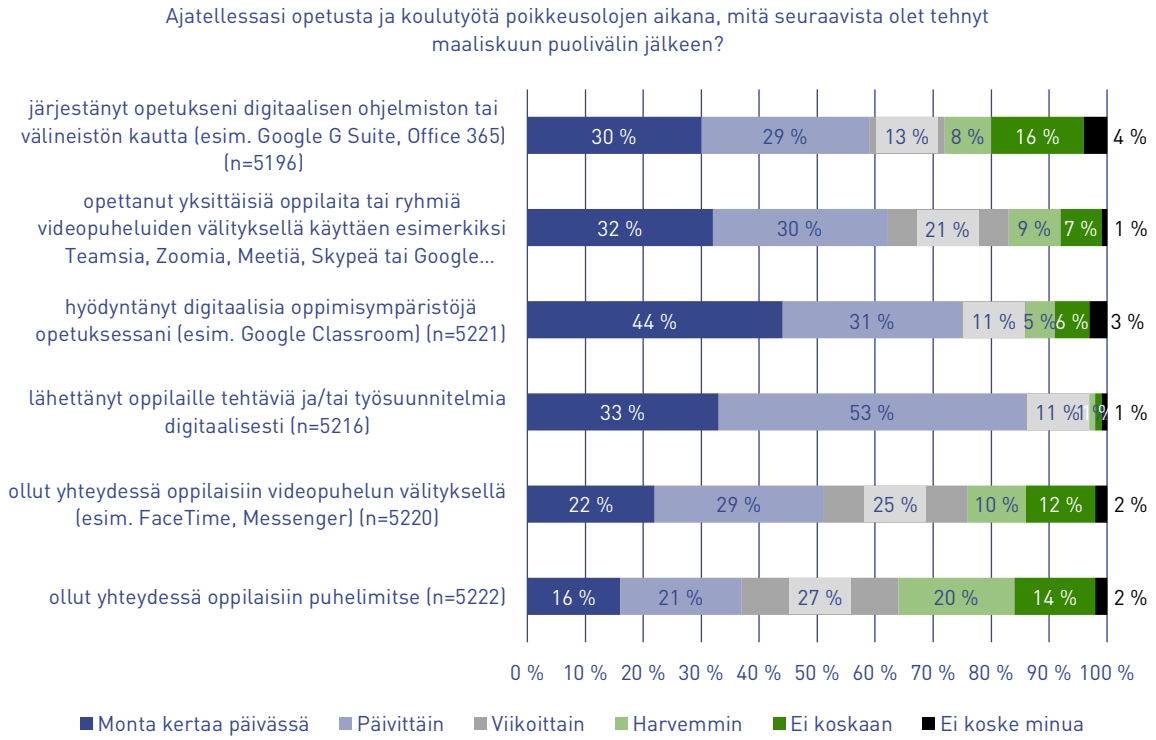
Juttutuokioita koko luokan kesken tai ryhmissä ilmoitti vain 41 prosenttia oppilaista, ja 37 prosenttia ilmoitti, että heillä opettaja on järjestänyt kahdenkeskisiä keskusteluja oppilaan kanssa. Oppilaat vastasivat kyselyssä myös muihin väittämiin, jotka ovat kuviossa 25.

KUVIO 25. PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTÄMIIN. LÄHDE: TURUN YLIOPISTON TUTKIMUS.

Oppilaista 88 prosenttia koki, että opettajiin on ollut helppoa ottaa yhteyttä, ja 86 prosenttia koki opettajien huolehtineen, että kaikki pääsevät mukaan. Oppilaista 79 prosenttia koki, että opettajat ovat kuunnelleet oppilaiden toiveita ja mielipiteitä, ja 85 prosenttia on ilmoittanut, että opettajat ovat olleet kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista.

Tampereen ja Helsingin yliopiston tutkimuksessa kysyttiin opettajilta usealla eri kysymyksellä, miten ja kuinka usein he ovat olleet yhteydessä oppilaisiinsa ja millä alustalla. Vastaukset on esitetty kuviossa 26.

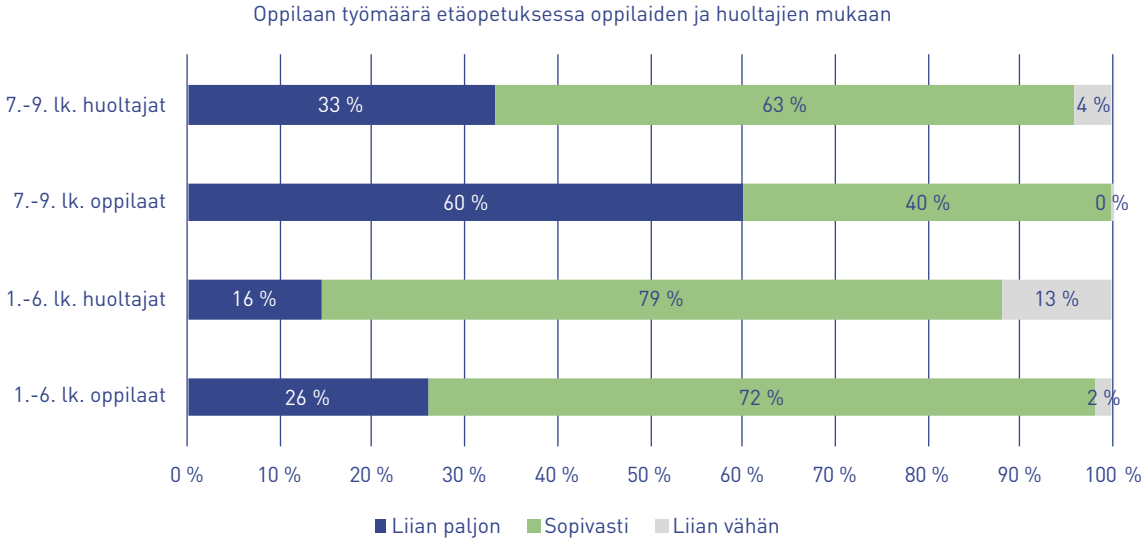

KUVIO 26. VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTÄMÄÄN. LÄHDE: HELSINGIN JA TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKIMUS.

Lähes kaksi kolmesta opettajasta (59 %) on järjestänyt opetuksensa digitaalisen alustan kautta ja käyttänyt sitä useasti tai päivittäin opetuksessaan. Samansuuntainen tulos (62 %) koskee videovälitteisen opetuksen järjestämistä. Opettajista 75 prosenttia hyödynsi digitaalisia oppimisympäristöjä opetuksessaan päivittäin, ja 86 prosenttia opettajista lähetti tehtäviä digitaalisesti päivittäin. Opettajista noin neljännes (22 %) ilmoitti olleensa oppilaisiin monta kertaa päivässä yhteydessä esimerkiksi FaceTimella tai Messengerillä, ja noin kolmannes päivittäin (29 %). Puhelimitse oppilaisiin monta kertaa yhteydessä on ollut päivittäin vain 16 prosenttia, 21 prosenttia päivittäin ja 27 prosenttia viikoittain.

4.6 Oppilaiden työmäärä ja oppimisen tuki

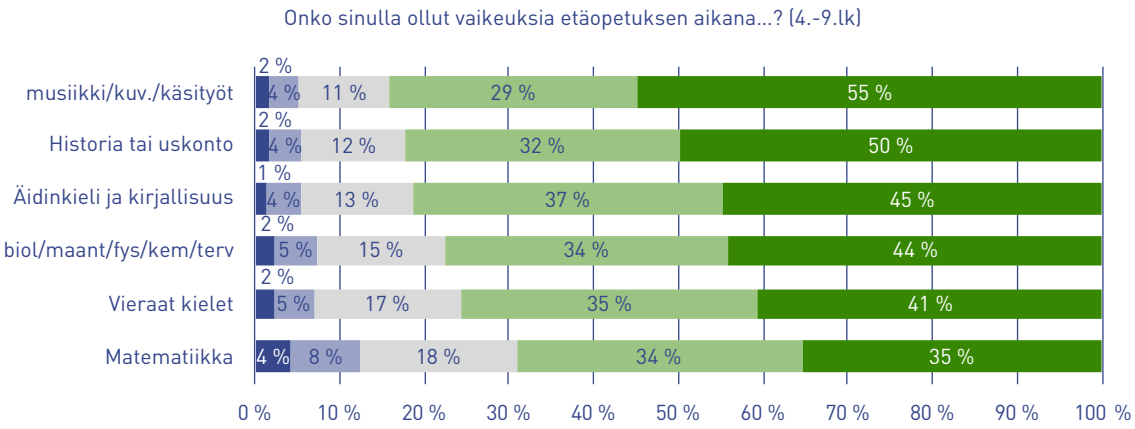
Perusopetuksen järjestäjien kyselyissä merkittävä osa oppilaista ja opiskelijoista kokee, että koulutehtäviä on ollut etäopetusjakson aikana liikaa. Näin raportoi lähes puolet Kuopion kyselyn (n=3655/3819) vastaajista. Vastauksissa on kuitenkin hyvin merkittävää ikäluokkakohtaista eroa, sillä vuosiluokkien 1–6 oppilaista 72,1 prosenttia ilmoittaa tehtävämäärän olleen etäopetusjakson aikana sopiva, kun vuosiluokkien 7–9 vastaajista samaa mieltä on vain 39,7 prosenttia. Alakoululaisista 26 prosenttia kertoo tehtäviä olleen liian paljon ja noin 2 prosenttia kertoo tehtävämäärän olleen liian vähäinen. Vastaavasti vuosiluokkien 7–9 oppilaista yli 60 prosenttia kertoo tehtävämäärän olleen liian suuri ja vain 0,1 prosenttia kertoo tehtäviä olleen liian vähän.

KUVIO 27. KUOPION KAUPUNGIN OPPILASKYSELYYN VASTANNEIDEN OPPILAIDEN JA HUOLTAJIEN NÄKEMYS OPPILAAN TYÖMÄÄRÄSTÄ ETÄOPETUKSEN AIKANA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n (n=1 629) sekä Jyväskylän kaupungin (n=3 921) huoltajakyselyiden mukaan jopa yli 80 prosenttia huoltajista pitää oppilaan työ- ja tehtävämäärää etäopetuksen aikana sopivana. Molemmissa kyselyissä huoltajista noin 14 prosenttia pitää oppilaan tehtävämäärää liian suurena ja noin 5 prosenttia liian vähäisenä.

Karvin mukaan etäopetus on tukenut oppilaiden itsenäistä työskentelyä, ja osalle oppijoista etäopetus on tuonut selkeitä hyötyjä. Toisaalta etäopiskelussa on myös raportoitu oppiainekohtaisia ongelmia. Turun yliopiston tutkimuksessa oppilaat (4.–9. lk) ilmoittivat, että eniten oppiainekohtaisia vaikeuksia he kohtasivat matematiikassa ja vieraissa kielissä (kuvio 28). Toisaalta opettajat ovat ilmoittaneet, että eniten vaikeuksia on ollut nimenomaan taito- ja taideaineissa, ja opettajatkin pystyvät oppilaita tarkemmin arvioimaan muun muassa opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamista tässä kysymyksessä.

	Matematiikka	Vieraat kielet	biol/maant/fys/ kem/terv	Äidinkieli ja kirjallisuus	Historia tai uskonto	musiikki/kuv./ käsityöt
Erittäin paljon	4 %	2 %	2 %	1 %	2 %	2 %
Melko paljon	8 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %
Jonkin verran	18 %	17 %	15 %	13 %	12 %	11 %
Melko vähän	34 %	35 %	34 %	37 %	32 %	29 %
Ei lainkaan	35 %	41 %	44 %	45 %	50 %	55 %

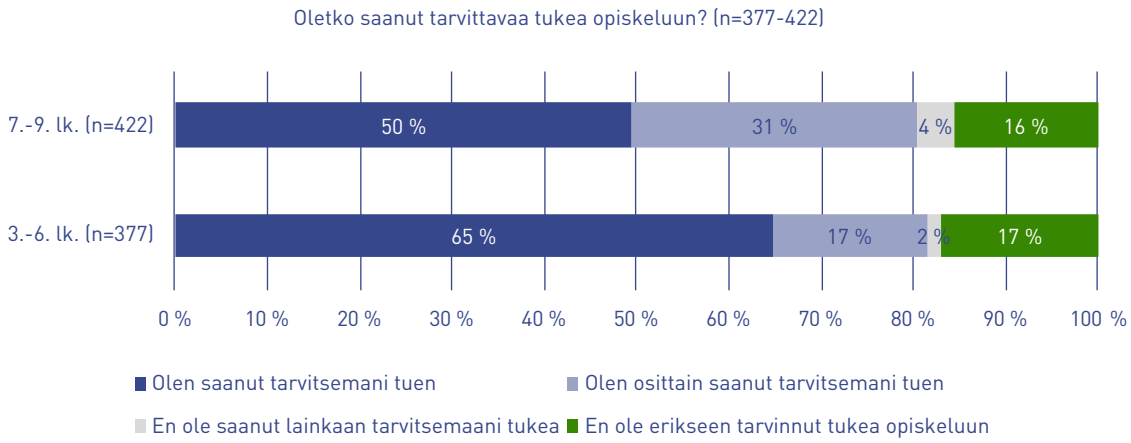
KUVIO 28. VASTAUSTEN PROSENTUAALISET JAKAUMAT VÄITTÄMÄÄN OPPIAINEKOHDITTAIN. LÄHDE: TURUN YLIOPISTON SELVITYS.

Matematiikassa erittäin paljon tai melko paljon vaikeuksia ilmoitti 12,5 prosenttia ja vieraissa kielissä 7 prosenttia. Vähiten vaikeuksia koettiin taito- ja taideaineissa, mikä on toisaalta ollut hieman hankalaa opettajien näkökulmasta järjestää etäopetuksena.

Oppimisen tuki

Perusopetuksen järjestäjien kyselyaineistojen perusteella voidaan tarkastella oppilaiden, opettajien ja huoltajien näkemyksiä siitä, minkälaista tukea oppilaat ovat etäopetusjakson aikana saaneet opettajilta ja huoltajilta. Lisäksi joidenkin kyselyiden perusteella voidaan tehdä huomioita kolmiportaisen tuen toteutumisesta etäopetusjakson aikana. OAJ:n mukaan oppimisen tuen järjestelyissä ja kattavuudessa on ongelmia. Vain viidennes opettajista kokee erityisen tuen riittäväksi, ja 80 prosenttia opettajista ilmoittaa sekä tuen määrässä että järjestämisessä olevan puutteita.

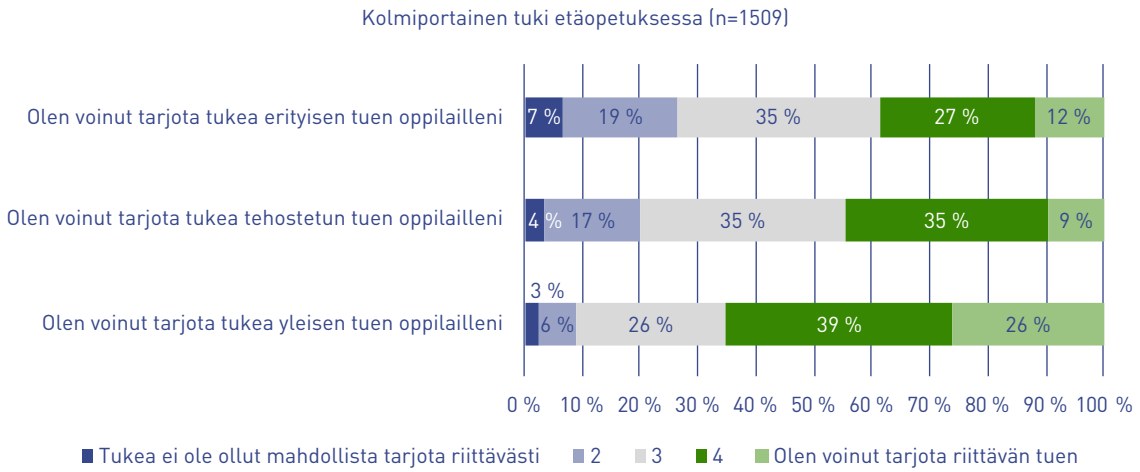
Perusopetuksen järjestäjien Raision (n=559) ja Uudenkaupungin (n=799) oppilaskyselyiden mukaan kaupungista ja luokka-asteesta riippuen noin 80–90 prosenttia oppilaista kokee saaneensa opiskeluun tarvitsemansa tuen kokonaan tai osittain etäopetusjakson aikana. 10–17 prosenttia oppilaista ei koe tarvinneensa tukea, ja enintään neljä prosenttia oppilaista kertoo jääneensä kokonaan vaille tarvitsemaansa tukea. Uudenkaupungin opettajakyselyn (n=81) vastaajista 16 prosenttia arvioi, että oppilaan tarvitsema tuki on voitu antaa hyvin ja 59 prosentin mukaan melko hyvin.

KUVIO 29. UUDENKAUPUNGIN (N=799) OPPILASKYSELYN VASTAAJISTA SELVÄ ENEMMISTÖ ON SAANUT TARVITSEMANSA TUEN AINAKIN OSITTAIN. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Huoltajien mukaan oppilaat ovat saaneet opettajalta useimmiten riittävästi tukea etäopiskeluun. Esimerkiksi Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n kyselyaineiston (n=1 629) vastaajista 90 prosenttia ilmoittaa, että huollettavalla on ollut mahdollisuus saada lisäohjeita opettajalta etäopetusvälineitä käyttäen ja 64:llä prosenttia huollettavista on saanut riittävästi henkilökohtaista tukea omalta opettajalta. Lähes kolme neljästä huoltajasta ilmoittaa, että oppilaalla on ollut mahdollisuus saada tukea koulutehtävien tekoon huoltajalta koulupäivän aikana. 71 prosenttia vastaajista kertoo huoltajan tukea olevan tarjolla koulutehtävien tekoon iltaisin. Vain 16 prosenttia huoltajista kokee, että oppilas tarvitsisi kohtuuttoman paljon huoltajan tukea etäopetuksessa. Vanhempainliiton selvityksessä yhdeksi etäopiskelun tärkeäksi elementiksi nostettiin oppituntien ikätasoinen rakentaminen niin että oppilas selviää niistä suurimmaksi osaksi itsenäisesti opettajan tuella.

Kolmiportaisen tuen tarjoamisessa on ollut etäopetusjakson aikana haasteita. Perusopetuksen järjestäjien selvityksissä tuen tarpeisiin vastaamisessa on onnistuttu sitä paremmin mitä alemmasta portaasta on ollut kyse. Hämeenlinnan ja Pirkanmaan opettajakyselyiden (n=1 509) vastaajista 26 prosenttia kertoo voineensa tarjota oppilaille riittävän yleisen tuen ja noin 10 prosenttia riittävän tehostetun ja erityisen tuen. Aineistojen perusteella kolmiportaisen tuen tarjoamisessa on onnistuttu alakoulussa paremmin kuin yläkoulussa. Päijät-Hämeen opettajakyselyn (n=522) tulokset ovat hyvin samankaltaisia ja tukevat sitä näkemystä, että oppimisen tuen järjestämisessä on onnistuttu kohtalaisesti etäopetusjakson aikana, mutta mitä korkeammalle oppimisen tuen portaalle noustaan, sitä useammin riittävän tuen järjestäminen ei ole ollut mahdollista.

KUVIO 30. HÄMEENLINNAN JA PIRKANMAAN (PL. TAMPERE) OPETTAJAKYSELYIDEN (N=1 509) VASTAUKSET KOLMIPORTAISEN TUEN TARJONTAAN LIITTYEN ETÄOPETUSJAKSON AIKANA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Karvin selvityksessä etäyhteydet vaikuttivat helpottavan oppijan yksilöllistä tukemista. Etäyhteyksien avulla oli helppoa antaa tukiopetusta ja yksilöllistä ohjausta, mutta se myös vei opettajilta paljon työaikaa. Tuen pyytämisen kynnys tulisi olla oppilaille todella matalalla. Noin viidennes opetus- ja ohjaushenkilöstöstä arvioi, että oppilailla ja opiskelijoilla on ollut paljon haasteita opintojen edistymisessä. Karvi tuo myös esiin, että etäopiskelun aikana kodin tuen merkitys kasvoi perusopetuksessa ja kotoa saadun tuen vaihtelevuus aiheutti eriarvoisuutta tasa-arvoisten oppimisen edellytyksissä. Yhtä lailla korostunut itseohjautuvuus vaarantaa yhdenvertaisen perusopetuksen toteutumisen, sillä itseohjautuvuus on myös osittain kiinni perhetaustasta. Keskeisimmät tasa-arvoiseen opetukseen liittyvät seikat olivat Karvin mukaan etäopetuksen aikana saatu tuki, tietotekniset välineet ja itsenäisen opiskelun osaaminen.

Vanhempainliiton selvityksessä tuotiin esiin, miten tärkeää erityisen tuen oppilaan perheelle on, että perheiltä kysyttiin kuulumisia säännöllisin väliajoin poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä. Erityisesti perheissä, joissa oppilaalla on neuropsykiatrisia vaikeuksia, etäopiskelu on edistänyt lapsen tai nuoren hyvinvointia ja kykyä opiskella, kun sosiaaliset kuormitukset ja aistikuormat ovat vähentyneet.

4.7 Opettajien ja rehtoreiden tuki ja jaksaminen

Perusopetuksen järjestäjien keräämien opettajakyselyiden aineistojen perusteella opettajat kokevat saaneensa kohtalaisen hyvin tukea omalle työlle etäopetusjakson aikana. Huomionarvoista on se, että varsin suuri osa vastaajista ei ole tarvinnut esimerkiksi rehtorin tai digitutorin tukea etäopetuksen aikana. Kollegoiden ja muiden vertaisten tukeen sekä myös lähiesimiesten tukeen on oltu keskimäärin tyytyväisempiä kuin tietohallinnon ja opetustoimen johdon ohjeistukseen ja tukeen. Kyselyihin vastanneet opettajat kertovat merkittävimmiksi tuen tarpeiksi erityisesti tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön ja peräänkuuluttavat selkeämpää ohjeistusta työskentelylle.

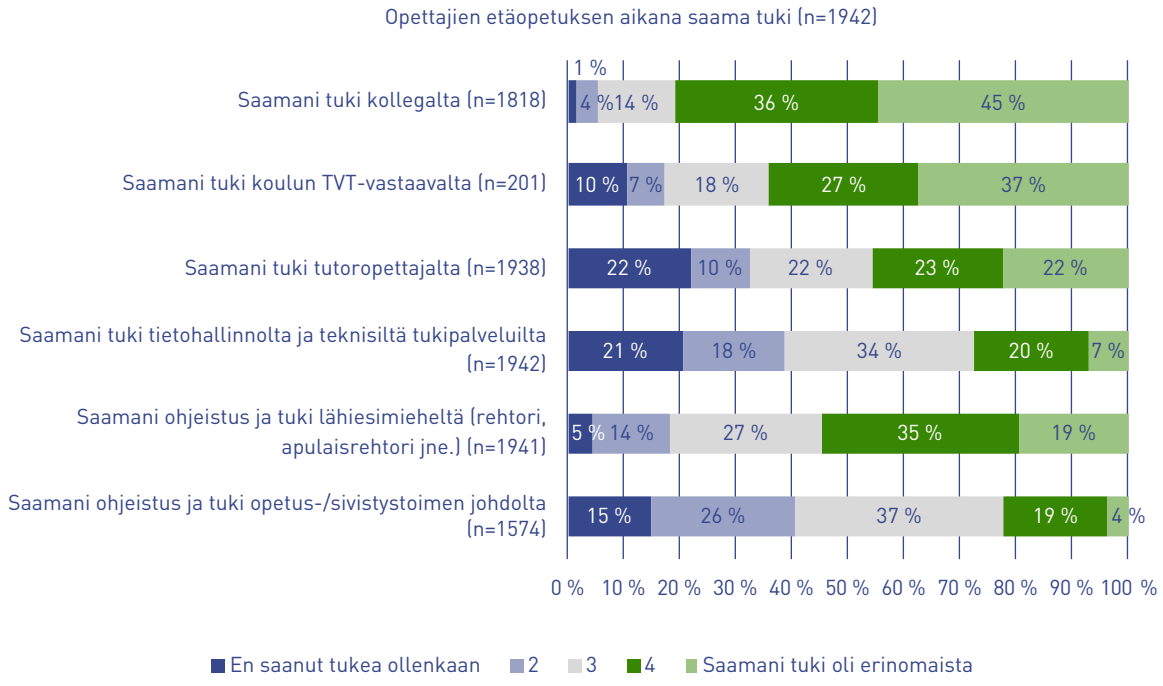
OAJ:n selvitysten mukaan yli puolet opettajista piti saamaansa tukea hyvänä tai melko hyvänä (59 %), kun taas joka neljäs opettaja piti tukea kohtalaisena ja noin 15 prosenttia

puutteellisena. Erityisesti lähikollegoiden ja esihenkilöiden tuki saivat paljon kiitosta, kun taas valtakunnallisiin ohjeistuksiin oltiin tyytymättömämpiä.

Perusopetuksen järjestäjien kyselyissä Hämeenlinnan, Tampereen ja Pirkanmaan kyselyihin vastanneista opettajista (n=1 942) hieman yli 20 prosenttia kertoo saaneensa hyvää tai erinomaista tukea ja ohjeistusta opetus- ja sivistystoimen johdolta. Noin 55 prosenttia vastaajista on saanut hyvää tai erinomaista ohjausta ja tukea omalta lähiesimieheltään etäopetuksen aikana. Vain alle viisi prosenttia vastaajista ei ole oman arvionsa mukaan saanut lainkaan tukea lähiesimieheltään. Tietohallinnon tukea hyvänä tai erinomaisena pitää hieman yli neljännes vastaajista, mutta niiden vastaajien osuus, jotka eivät ole saaneet lainkaan tukea tietohallinnolta, on verrattain suuri, yli 20 prosenttia.

Vertaisten tukeen ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä. Erityisen tyytyväisiä ollaan kollegoiden tukeen, sillä jopa yli 80 prosenttia vastaajista kertoo saaneensa hyvää tai erinomaista tukea kollegoiltaan. Koulun TVT-vastaavan tuesta on kysytty vain Hämeenlinnan kaupungin (n=201) kyselyssä, mutta sen perusteella TVT-vastaavien tuki on ollut enemmistön mielestä hyvää tai erinomaista. Tutoropettajien tukeen on oltu niin ikään varsin tyytyväisiä, sillä lähes puolet vastaajista kertoo saaneensa tutoropettajilta hyvää tai erinomaista tukea.

On hyvä huomata, että joissakin tilanteissa kollegan, TVT-vastaavan ja tutoropettajan roolissa voi toimia sama henkilö ja tällaisessa tilanteessa kyselyvastaaja on voinut itse valita, mitä roolia kyseisen henkilön kohdalla arvioi. Lisäksi aineiston perusteella on haastavaa arvioida, miten ovat vastanneet ne opettajat, jotka eivät ole tarvinneet kyseisen tuen antajan palveluita lainkaan. Esimerkiksi Uudenkaupungin opettajakyselyn (n=81) perusteella tukea tarvitsemattomien opettajien määrä on ollut yli 40 prosenttia kaikista vastaajista. Näiden lisäksi on hyvä tuoda ilmi, että eri tuenantajien roolit ja vastuut saattavat vaihdella opetuksen järjestäjäkohtaisesti.

KUVIO 31. HÄMEENLINNAN, TAMPEREEN JA PIRKANMAAN OPETTAJAKYSELYIDEN VASTAAJIEN (N=1 942) ETÄOPETUKSEN AIKANA SAAMA TUKI JOHDOLTA, VERTAISILTA JA TIETOHALLINNOLTA. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

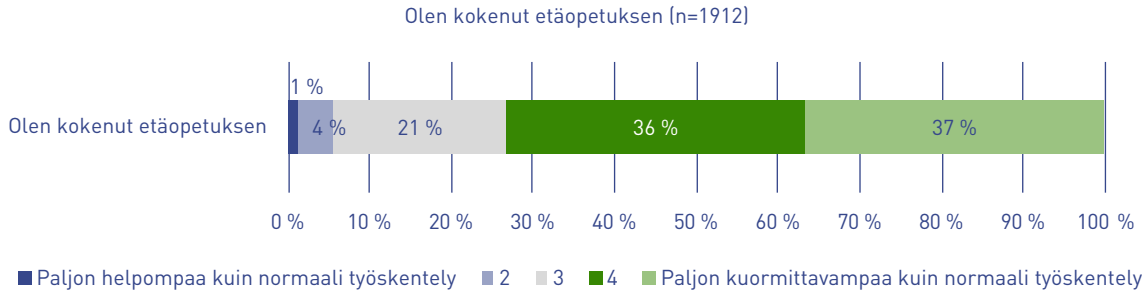
Päijät-Hämeen opettajakyselyssä (n=523) kaikista paras pistekeskiarvo asteikolla 1–5 annettiin lähiesimiehille (ka 3,58), kun tuen antajista vertailtiin sivistystoimenjohtoa (ka 2,6), ICT-tukea (ka 3,10) ja tutoropettajan tukea (ka 3,32). Uudenkaupungin opettajakyselyn vastaajista (n=81) 42 prosenttia ilmoitti, ettei tarvinnut etäopetuksessa lainkaan rehtorin tukea. 43 prosenttia vastaajista ei tarvinnut digitutorin tukea ja 44 prosenttia vastaajista ei tarvinnut oppilashuoltohenkilöstön tukea.

Päijät-Hämeen opettajakyselyn mukaan suurimmat tuen tarpeet liittyvät teknisiin sovelluksiin (54 % vastaajista), erilaisten oppimateriaalien hyödyntämiseen (34 % vastaajista) ja laatimiseen (27 %) sekä arviointiin (32 % vastaajista). Pirkanmaan opettajakyselyn (n=1 373) vastaukset ovat hyvin saman suuntaisia, sillä suurimmat tuen tarpeet kohdistuvat niin ikään teknisiin sovelluksiin (43 % vastaajista), arviointiin (42 % vastaajista) ja erilaisten oppimateriaalien hyödyntämiseen (33 % vastaajista) sekä laatimiseen (25,4 %).

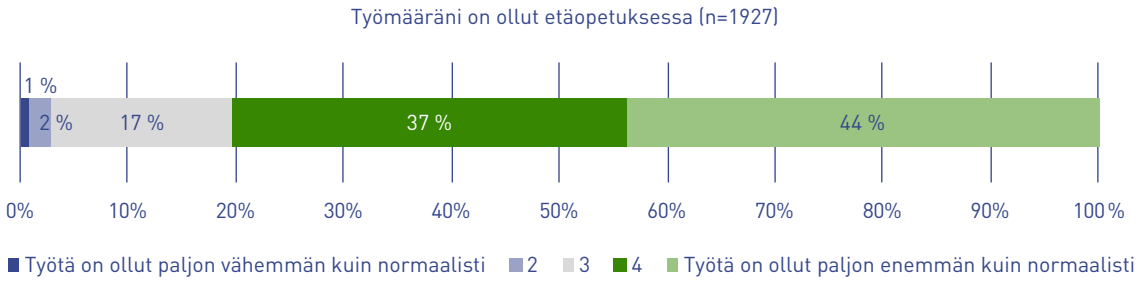
Opettajien jaksaminen

Vaikka etäopetuksen koetaan sujuneen keskimäärin hyvin, on opetushenkilöstön työssäjaksaminen ollut koetuksella. Etäopetusjakso on koettu keskimäärin selvästi kuormittavampana kuin normaali lähiopetus, ja sen on koettu jonkin verran laskeneen työhyvinvointia.

Hämeenlinnan, Pirkanmaan ja Tampereen opettajakyselyiden vastaajista (n=1 912) 37 prosenttia on kokenut etäopetuksen paljon kuormittavampana kuin normaalin työskentelyn ja 44 prosenttia vastaajista ilmoittaa työtä olleen paljon enemmän kuin normaalisti. Vain hieman reilu prosentti vastaajista on kokenut etäopetuksen paljon helpompana kuin normaalin työskentelyn ja alle prosentti vastaajista kertoo työmääränsä vähentyneen paljon normaalista.

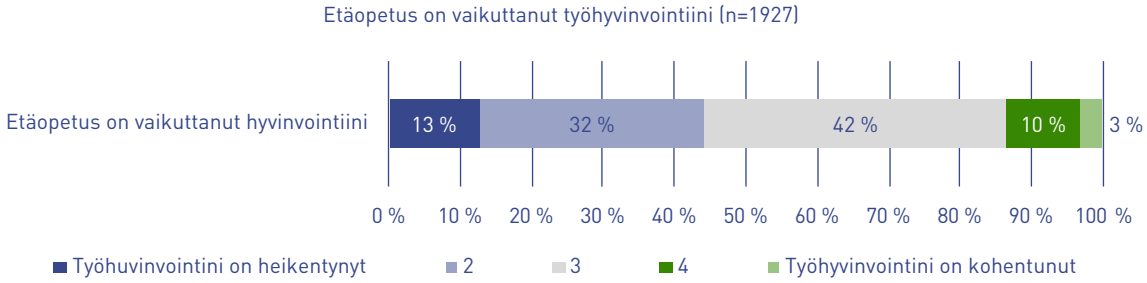
KUVIO 32. HÄMEENLINNAN, PIRKANMAAN JA TAMPEREEN OPETTAJAKYSELYIDEN VASTAAJISTA (N=1 912) MERKITTÄVÄ ENEMMISTÖ ON KOKENUT ETÄOPETUKSEN KUORMITTAVAMPANA KUIN NORMAALIN TYÖSKENTELYN. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

KUVIO 33. HÄMEENLINNAN, PIRKANMAAN JA TAMPEREEN OPETTAJAKYSELYIDEN VASTAAJIEN (N=1 927) MUKAAN ETÄOPETUKSEN TYÖMÄÄRÄ ON OLLUT PALJON SUUREMPI KUIN OPETUSTYÖSSÄ NORMAALISTI. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

Uudenkaupungin opettajakyselyn (n=81) vastaajista 60,5 prosenttia on pitänyt työpäivien kuormittavuutta etäopetuksessa melko raskaana ja 13,6 prosenttia todella raskaana.

Etäopetus on vaikuttanut työhyvinvointiin useimmissa tapauksissa negatiivisesti tai neutraalisti, mutta joidenkin vastaajien työhyvinvointi on myös kohentunut. 44 prosenttia Hämeenlinnan, Pirkanmaan ja Tampereen opettajakyselyiden vastaajista (n=1 927) ilmoittaa, että työhyvinvointi on etäopetuksen vuoksi heikentynyt ainakin jonkin verran (vastaukset 1 ja 2 asteikolla yhdestä viiteen), mutta toisaalta myös työhyvinvoinnin kohentumisesta ilmoittaa 14 prosenttia vastaajista (pisteet 4 ja 5 asteikolla yhdestä viiteen). Päijät-Hämeen opettajakyselyn (n=523) vastaukset ovat hyvin samankaltaisia ja vahvistavat sen tuloksen, että etäopetus on koettu useimmiten normaalia työskentelyä kuormittavampana ja työmäärää lisäävänä, mutta toisaalta etäopetuksen vaikutukset työhyvinvointiin ovat voineet olla vastaajasta riippuen joko positiivisia, neutraaleja tai negatiivisia.

KUVIO 34. HÄMEENLINNAN, PIRKANMAAN JA TAMPEREEN OPETTAJAKYSELYIDEN (N=1 927) PERUSTEELLA ETÄOPETUSJAKSO ON VAIKUTTANUT VASTAAJIEN HYVINVOINTIIN USEAMMIN HEIKENTÄVÄSTI KUIN KOHENTAVASTI. LÄHDE: PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄJIEN SELVITYKSET.

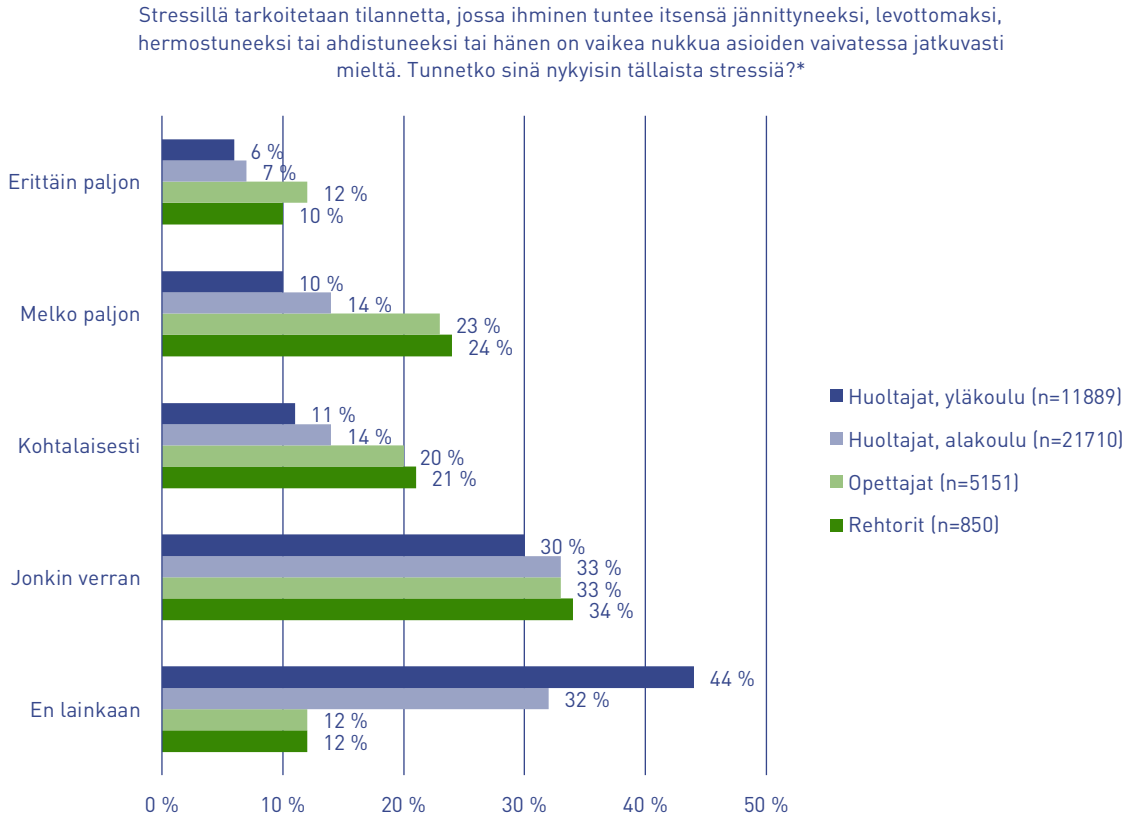
Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n selvityksessä perusopetuksen opettajista 75 prosenttia ilmoittaa, että poikkeavat opetusjärjestelyt lisäsivät työhön käytettyä aikaa paljon, ja noin joka viides perusopetuksen opettaja kokee työssäjaksamisensa heikoksi. Poikkeavat opetusjärjestelyt eli etäopetus lisäsi työn kuormittavuutta. Kuormittavuuden kokemuksessa keskeinen tekijä oli lisääntynyt työmäärä oppilaskohtaisessa palautteenantamisessa muun muassa kirjallisissa tuotoksissa, sekä oppituntien ulkopuolisen viestinnän lisääntyminen.

Jyväskylän yliopiston tutkimuksen mukaan koronatilanne keskimäärin lisäsi opettajien myös muutoin kokemaa työstä johtuvaa kuormittuneisuutta ja stressiä. Alakoulun opettajien

riittämättömyyden tunne lisääntyi 40 prosentilla opettajista, mutta toisaalta 20 prosenttia opettajista raportoi riittämättömyyden tunteen vähentyneen etätyöskentelyn aikana. Myös opettajien oman pystyvyyden tunteen ylläpidossa oli haasteita. Haasteet koskivat etäopetuksen laatua ja digitaalisten välineiden käyttöä sekä lähi- ja etäopetuksen yhdistämistä. Opetuksen valmistelun koettiin myös vievän paljon enemmän aikaa kuin aiemmin. Erityisiä haasteita kohdattiin eriyttämisessä alaspäin ja tukea tarvitsevien oppilaiden ohjauksessa. Myös arviointi koettiin haastavaksi, kun se pohjautui pääasiassa palautettuihin töihin, eikä opettajilla ollut varmuutta esimerkiksi vanhempien panoksesta tuotoksiin.

Jyväskylän yliopiston tutkimuksessa rehtorit raportoivat oman työmääränsä kasvaneen selvästi etäopetuksen aikana. Työn kuormittavuutta ja stressiä lisäsivät ylemmältä taholta tulleet epäselvät tai ylimalkaiset ohjeistukset, uudet opetusjärjestelyt, äkkinäiset muutokset ylipäätään ja henkilökohtaiset riittämättömyyden tunteet. Lisäksi epävarmuus tilanteen jatkumisesta vaikeutti tulevan lukuvuoden suunnittelua.

Myös Helsingin ja Tampereen yliopiston tutkimuksessa kysyttiin opettajien, rehtoreiden ja huoltajien stressin tunnetta. Vastaukset on koottu oheiseen kuvioon 35.

KUVIO 35. HUOLTAJIEN, OPETTAJIEN JA REHTOREIDEN STRESSIN KOKEMUS PROSENTUAALISINA JAKAUMINA. LÄHDE: HELSINGIN JA TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKIMUS.

Opettajat ja rehtorit vaikuttavat kokevan yhtäläisesti stressin tunnetta. Stressiä kokee erittäin tai melko paljon noin 35 prosenttia sekä opettajista että rehtoreista. Vain 12 prosenttia sekä opettajista että rehtoreista ilmoitti, että eivät koe poikkeavia opetusjärjestelyitä lainkaan stressaavina. Huoltajien stressin kokemuksen seuraaminen on tässä yhteydessä kiinnostavaa, sillä se luo hieman vertailupintaa sekä kuvaa, miten toisaalta perheissä, joissa lapset ja

nuoret keväällä opiskelivat etänä, on koettu stressin tunnetta. Pienempien lasten huoltajat (alakoulu) ovat selvästi kokeneet yläkouluikäisten lasten huoltajia enemmän stressiä. Tulos selittynee sillä, että alakouluikäisiä lapsia joutunee ohjaamaan yläkouluikäisiä enemmän, ja teini-ikäiset nuoret voivat olla jo yksinkin kotona eivätkä vaadi jatkuvaa aikuisen läsnäoloa.

4.8 Kehittämisehdotukset

Etäopetuskokemuksen myötä oppilailla, opettajilla ja huoltajilla on runsaasti kehittämisehdotuksia etäopetuksen toteuttamiseen liittyen. Kyselyaineistoista nousee myös useita sellaisia kehittämisehdotuksia, jotka soveltuvat hyvin opetuksen kehittämiseen myös normaalissa lähiopetustilanteessa. Erityisesti monet opettajakyselyiden vastaajista kertovatkin kehittävänsä tai jo kehittäneensä omaa opetustaan etäopetusjaksolla tehtyjen havaintojen ja kokemusten perusteella.

Perusopetuksen järjestäjien oppilaskyselyissä tärkeimpänä kehittämisehdotuksena mainitaan toiminnan ja toimintaohjeiden selkeyden lisääminen. Esimerkiksi Raision oppilaskyselyn (n=799) kuusi tärkeintä kehittämistoivetta pitävät sisällään neljä selkeyden lisäämiseen tähtäävää ehdotusta, jotka ovat parempi organisoiminen, tehtävien ja verkkokokousten julkaisu samassa paikassa, tehtäväpalautusten kellonaikojen yhdenmukaistaminen sekä selkeämpi tehtävien anto ja ohjeistus. Kyseisen kyselyn kaksi muuta oppilaiden kehittämistoivetta ovat konkreettisen opetuksen määrän lisääminen sekä toisaalta tehtävämäärän karsiminen. Uudenkaupungin oppilaskyselyssä (n=559) on kartoitettu oppilaiden näkemyksiä etäopetuksen haasteista, jotka voidaan toisaalta kääntää myös etäopetuksen kehittämisehdotuksiksi. Yleisimmiksi haasteiksi on nimetty Raision kyselyn tavoin muun muassa tehtävänantojen epäselvyys, tehtävien suuri määrä ja opetuksen vähyys, mutta toisaalta myös laite- ja teknologiaongelmat sekä avun puuttuminen.

Perusopetuksen järjestäjien opettajakyselyiden perusteella tärkeimmät etäopetuksessa havaitut kehittämiskohteet ovat tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ja digipedagogiikka, laitekanta ja teknologian yhdenmukaisuus, oppimateriaalien käyttö ja laatiminen, vuorovaikutus etäyhteydellä, arviointi ja palautteen antaminen, työn määrän ja työajan hallinta sekä linjaukset, ohjeet ja tiedotus. Esimerkiksi Pirkanmaan opettajakyselyyn (n=1 373) vastanneiden mukaan viisi tärkeintä kehittämiskohdetta ovat vuorovaikutus oppilaiden kanssa, oman työmäärän ja -ajan hallinta, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen, laitekanta ja verkkoyhteydet sekä johdon linjaukset, tiedotus ja tuki. Laukaan opettajakyselyssä (n=85) vastaukset ovat hyvin samankaltaisia ja harjoittelutarvetta koetaan olevan erityisesti tieto- ja viestintäteknologisessa osaamisessa ja digipedagogiikassa, mikä pitää sisällään niin sovellusosaamisen, digitaalisten oppimateriaalien laatimisen ja käytön kuin etäoppituntien monipuolistamisen ja sähköiset kokeet. Lisäksi kehitettävää nähtiin muun muassa vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa sekä työmäärän ja -ajan rajaamisessa. Hämeenlinnan (n=201), Päijät-Hämeen (n=523) ja Uudenkaupungin (n=81) opettajakyselyiden aineistot vahvistavat sen, että opettajien mukaan keskeiset kehittämiskohteet ovat maantieteellisestä sijainnista riippumatta samat.

Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry:n kyselyaineiston perusteella 71 prosenttia huoltajista toivoo, että oppilaan oppimistehtävät annettaisiin päiväksi kerrallaan. Oppimistehtävien antamista viikoksi kerrallaan toivoo 21 prosenttia vastaajista. Live-oppituntien parempi laajuus ja koko koulupäivän jatkuva videoyhteys oppilaisiin

takaisi paremmin sen, että myös oppimistehtävät olisivat päiväksi kerrallaan, ja myös etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa oppimistehtävät ja koulutyö noudattaisi tavallista lukujärjestystä ja koulutyötä.

Jyväskylän (n=3 921) ja Uudenkaupungin (n=781) huoltajakyselyiden tulokset ovat hyvin samankaltaisia kuin Hämeenlinnan. Huoltajat toivovat selkeyttä ohjeistuksiin sekä yhdenmukaisempaa viestintää ja vuorovaikutusta. Lisäksi opettajajohtoista videovälitteistä opetusta toivotaan nykyistä enemmän, minkä lisäksi opetus- ja sovelluskäytäntöjen toivotaan olevan yhdenmukaisempia. Myös oppilaan tuen tarpeisiin toivotaan parempaa vastaamista etäopetustilanteesta huolimatta. Kaikissa huoltajakyselyissä nousee esiin yhtenä kehittämisehdotuksena myös laitekanta sekä siihen liittyvät tekniset ongelmat. Osa huoltajista raportoi oppilaiden olevan eriarvoisessa asemassa vaihtelevan laitekannan ja vaihtelevien verkkoyhteyksien vuoksi.

OAJ:n selvityksissä on esitetty lukuisia kehittämisehdotuksia. Poikkeavissa opetusjärjestelyissä olisi vältettävä tilannetta, jossa opettaja joutuu samanaikaisesti antamaan lähi- ja etäopetusta. Opettajien ja rehtoreiden kokema työn kuormittavuus on poikkeavissa opetusjärjestelyissä kestämättömällä tasolla, ja työmäärää sekä työn kuormittavuutta tulee pystyä hallitsemaan jatkuvaa palautteenantamista ja oppituntien ulkopuolista työmäärää vähentämällä. Opettajilla tulisi olla asianmukaiset työvälineet ja osaaminen kaikissa kunnissa. Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus ei mahdollista perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista, ja perusopetuksen on ensisijaisesti perustuttava lähiopetukseen. Etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta voidaan hyödyntää lähiopetuksessa opetustarjonnan monipuolistamiseen, ja sitä voidaan hyödyntää edelleen poikkeustiloissa, kuten koronapandemiassa, ja/tai oppilaasta aiheutuvasta erityistilanteesta. Opetus pitäisi kaikissa tilanteissa ennalta suunnitella ja järjestää joko lähiopetuksena tai etäopetuksena, mutta ei samanaikaisesti molempina.

Karvin selvityksessä opettajat ja koulun muu henkilöstö ehdottavat etäkokouksien pitämistä osana koulun toimintakulttuuria jatkossakin, ja niitä olisi hyvä pitää myös kotien kanssa. Etäyhteyksien käyttämisestä voi myös olla hyötyä oppilaiden yksilölliseen ohjaukseen ja keskusteluun. Karvin mukaan opetus- ja ohjaushenkilöstön digitaalista ja pedagogista osaamista tulee vahvistaa sekä varmistaa laitteiden ja ohjelmistojen tasapuolinen saatavuus.

Kuntaliiton mukaan koronan aikana syntyneitä hyviä digitaalisia käytänteitä tulisi edelleen kehittää sekä jatkaa. Myös etäopetuksen ja digitaalisuuden menetelmiä sekä mahdollisuuksia tulisi olla jatkossakin joustavasti käytössä. Noin puolet kunnista kannatti poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana käyttöön otettujen digitaalisten käytäntöjen lisäämistä entisestään niin opetus- ja kulttuuritoimessa kuin nuoriso- ja liikuntapalveluissa. Erityisesti nuorisopalveluissa toivottiin digitaalisten käytänteiden lisääntymistä. Digitaalisuuden lisäämistä painotettiin hieman enemmän suurissa kaupungeissa, joissa se nähtiin lisämahdollisuutena parantaa kunnan palvelujärjestelmän toimivuutta.

Tutoropettajaselvityksen vastaajien avovastauksissa on useita kehittämisehdotuksia, jotka on tiivistetty kehittämisen teemoiksi. Näitä ovat (1) koulun selkeät ohjeet poikkeustilanteissa, (2) joustava mahdollisuus osallistua opetukseen tarvittaessa etänä, (3) riittävät laiteresurssit, (4) digitaaliset oppimisympäristöt, sovellukset ja materiaalit, (5) sähköiset kokeet ja arviointi, (6) yhteisten aineistojen ja ideoiden jakokanava opettajille, (7) henkilöstön roolien ja vastuiden selkeyttäminen ja (8) verkkokoulutukset opettajille.

4.9 Yhteenveto

Etäopetus poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä sujui hyvin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki olisi ollut helppoa tai että etäopetus ei olisi ollut ongelmatonta, mutta kevään 2020 olosuhteissa, jotka olivat yllättäviä ja haasteellisia, perusopetus onnistui siirtymään etäopetukseen, ja opetus jatkui. Yleinen arvio kevään järjestelyille on ollut positiivinen niin oppilaiden, opetus- ja ohjaushenkilöstön kuin huoltajien arvioimana. Uusia taitoja opittiin ja kokeiltiin rohkeasti erilaisia digipedagogisia menetelmiä.

Opetussuunnitelman tavoitteita on poikkeavissa opetusjärjestelyissä pääsääntöisesti saavutettu hyvin, vaikkakin näyttää siltä, että koulutyön tavoitteita on myös jouduttu karsimaan. Etenkin tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla tavoitteiden saavuttamisessa on ollut haasteita. Arviointikäytänteet ovat olleet myös osittain haasteellisia etäopetuksen aikana, eikä niistä ole välttämättä ehditty tehdä selkeitä linjauksia.

Peruskouluissa on hyvät langattomat verkot, joskin edelleen joissakin kouluissa voi olla parantamisen varaa. Etenkin jos perheissä on ollut paljon verkonkäyttäjiä, on live-oppituntien pitäminen ollut hankalaa. Ylipäätään videovälitteistä opetusta ja live-oppitunteja pidettiin poikkeavissa opetusjärjestelyissä todella vähän viikkotuntimäärästä. Digilaitteiden määrissä ja laaduissa sen sijaan on selvästi parannettavaa. Laitteiden laaduissa ja määrissä näyttää myös olevan merkittävää koulu- ja aluekohtaista eroa. Oppilaille jaettavien digilaitteiden määrien vaihtelu on vaarantanut oppilaiden tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen kohtelun. Vaikka opettajien laitetilanne on ollut hieman parempi, on myös työnantajien opettajille tarjoama laitetilanne vaihteleva. Etenkin työpuhelimia on perusopetuksen opettajilla vain alle puolella. Perusopetuksen järjestäjät ovat pääsääntöisesti käyttäneet etäopetuksen järjestämisessä Microsoftin ja Googlen digitaalisia oppimisympäristöjä, jotka olivat käytössä jo ennen pandemiaa. Muita keskeisiä käytössä olleita sovelluksia perusopetuksessa ovat olleet WhatsApp ja Wilma. Etenkin WhatsAppin kaltaiselle mobiilialustalla toimivalle pikaviestinsovellukselle oli etäopetuksessa suuri kysyntä.

Poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä opetus- ja ohjaushenkilöstön ja oppilaiden digitaaliset taidot sekä osaaminen ovat kehittyneet merkittävästi. Lähes kaikki opettajat ovat selvityksien perusteella maininneet tämän kehityksen. Erityisesti opettajien osaamisen jakamisessa ja verkostoitumisessa sosiaalinen media näyttelee tänä päivänä yhä suurempaa roolia. Vaikka tämä ei suoranaisesti tule selvitysaineistosta esiin, on somen merkitys huomattu selvästi osaamisen päivittämisessä ja jakamisessa poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana. Kevään 2020 poikkeavissa opetusjärjestelyissä opettajat hyödynsivät digitaalisen osaamisen kehittämisessä vertaistukeen perustuvia sosiaalisen median yhteisöjä, kuten Facebookissa olevat ryhmät Tieto- ja viestintätekniikka opetuksessa/ICT in Education, Microsoft Office365 opetuksessa ja oppimisessa, ja GWE Finland - Google Workspace for Education. Kolmiportaisen tuen kattavuus ei ole ollut riittävä, ja tuen kohdentaminen on vaikeutunut erityisesti erityisen tuen osalta.

Selvästi yli puolet (70–80 %) opettajista on ollut yhteydessä oppilaisiinsa päivittäin jollakin tavalla, joko kerran tai useita kertoja. Hieman yli puolet (n. 60 %) opettajista on päivittäin ollut yhteydessä oppilaisiinsa puhelin- ja/tai videoyhteydellä. Useimmiten opettajat järjestivät etäopetuksensa joko lähettämällä tehtäviä ja/tai pitämällä video-oppitunteja, mutta harvemmin pitämällä juttutuokioita ryhmissä tai kahden kesken oppilaan kanssa. Vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä kaivattiin lisää niin oppilaiden kuin huoltajienkin vastauksissa.

Yleinen etäopetuksen tapa on ollut erilaisten oppimistehtävien lähettäminen sähköisesti, ja oppilaskohtaiset puhelut sekä viestit koulutyön sujumisesta.

Oppilailla on ollut useimmiten sopivasti koulutöitä, mutta etenkin vanhemmilla oppilailla yläkoulussa on selvästi ollut liikaa koulutöitä. Etäopiskelu on vaatinut itsenäistä työskentelyä ja itseohjautuvuutta, mikä voi viedä oppilaan voimavaroja. Vaikeimmiksi oppiaineiksi ilmoitettiin matematiikka ja vieraat kielet, ja vaikeimmin etänä toteutettaviksi oppiaineiksi taito- ja taideaineet. Oppimisen tukimuodoissa on parannettavaa. Kolmiportaisen tuen kattavuus ei ole ollut riittävä, ja tuen kohdentaminen on vaikeutunut erityisesti erityisen tuen osalta.

Opettajien saama tuki on ollut melko hyvää. Erityisesti kollegoiden tarjoamaan tukeen on oltu tyytyväisiä. Myös koulun johdon tuki on useimmille ollut hyvää. Tyytymättömimpiä on oltu tekniseen IT-tukeen. Opettajien ja rehtoreiden jaksaminen on ollut koetuksella, ja työhyvinvointi on laskenut ja stressin kokemus lisääntynyt. Työmäärä etäopetuksessa on ollut suurempaa kuin normaalisti.

5 KOTIMAISET SELVITYKSET POIKKEAVISTA OPETUSJÄRJESTELYISTÄ LUKIOKOULUTUKSESSA

Kevään 2020 etäopetustilanteen tarkastelussa on lukiokoulutuksen aineistoina hyödynnetty koulutuksen järjestäjien, Suomen Lukiolaisten Liiton ja OAJ:n tekemiä kyselyitä. Kyselyt on toteutettu maalis–toukokuussa 2020 ja vastaajaryhminä ovat olleet opiskelijat ja opetushenkilöstö sekä osin myös huoltajat. Lisäksi lukion opettajien digiosaamista, teknologisia valmiuksia, toimintatapoja, TVT-opetuskäyttöä ja asenteita on tarkasteltu Opeka-kyselyn tulosten perusteella ja opiskelijoiden digiosaamista ja käyttöä Lukiolaisbarometrin 2019 avulla. Analyysissa on hyödynnetty myös Karvin arviointitietoa.

Analyysin lähdeaineistona on pääosin käytetty kyselyistä tehtyjä raportteja, koosteita tai vastaavia julkaisuja. Tämän lisäksi on hyödynnetty jonkin verran myös alkuperäistä kyselydataa. Kevään 2020 kyselyihin on vastannut yhteensä noin 5 800 lukion opiskelijaa ja noin 600 opettajaa, osa kahteen kyselyyn. Opeka-kyselystä on tilanneanalyysiin otettu mukaan erityisesti vuoden 2020 aikana vastanneet 230 opettajaa ja Lukiolaisbarometrin kyselystä noin 3 000 opiskelijan vastaukset. Lukiokoulutuksen selvitysaineistot ovat listattuna ja tarkemmin esiteltynä liitteessä 2.

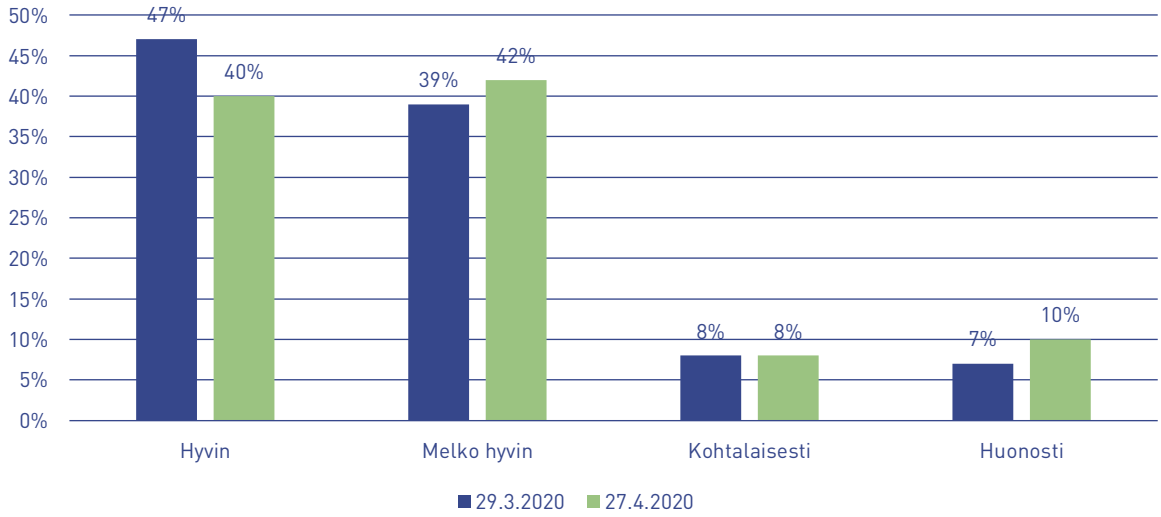
Aineistojen tulokset on jaettu seuraaviin teemoihin, joita on tarkastelu sekä opiskelijoiden että opettajien näkökulmista eri alaluvuissa:

1. Yleiset kokemukset
2. TVT-osaaminen ja käyttö
3. Työmäärä ja hyvinvointi
4. Oppimisen tuki
5. Opettajien tuki
6. Kehittämisehdotukset

5.1 Yleiset kokemukset

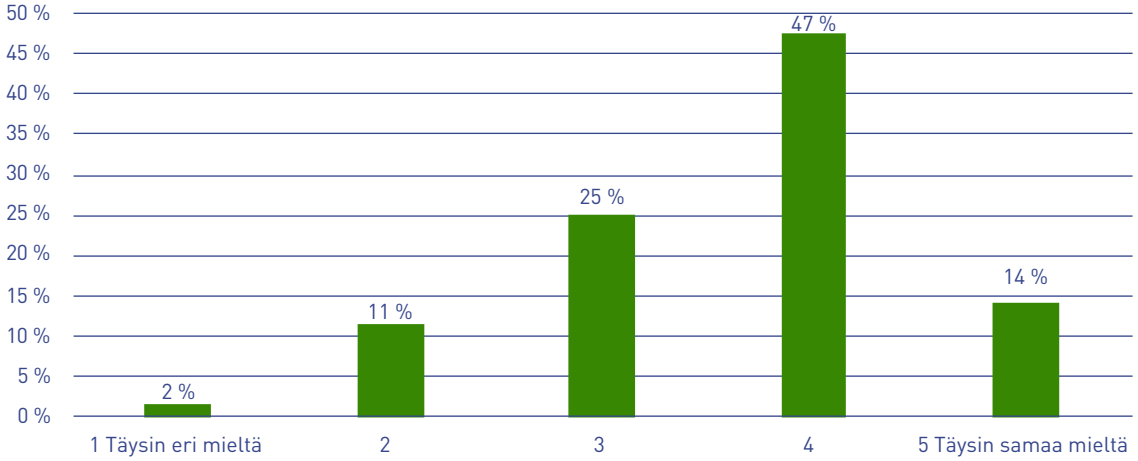
Opiskelijat

Pääosa lukio-opiskelijoista oli kyselyiden mukaan yleisesti ottaen tyytyväisiä etäopiskelun sujumiseen kevään 2020 etäopetusjakson aikana, ja vain alle 10 prosenttia opiskelijoista koki etäopiskelun sujuneen itseltään huonosti.

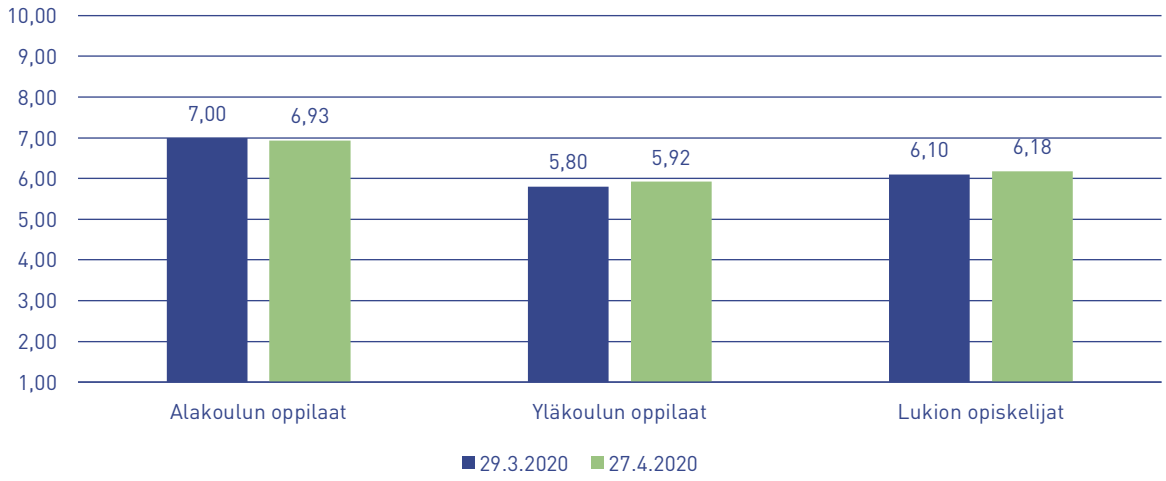
KUVIO 36. MITEN MONIMUOTO-OPISKELU ON SUJUNUT? OPISKELIJOIDEN VASTAUKSET. LÄHDE: KUOPION KAUPUNGIN KYSELYT 29.3.2020 (N=858) JA 27.4.2020 (N=825).

Myös Suomen Lukiolaisten Liiton kyselyssä valtaosa opiskelijoista oli tyytyväisiä etäopetukseen siirtymisen sujumiseen lukiossaan. Vastaajista 61 prosenttia oli väittämän kanssa vähintään jokseenkin samaa mieltä. Vastaajista 13 prosenttia oli väittämän kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä.

KUVIO 37. SIIRTYMINEN ETÄOPETUKSEEN SUJUI LUKIOSSANI HYVIN. OPISKELIJOIDEN VASTAUKSET. LÄHDE: SLL:N KYSELY (N=1 487).

Kuopion kaupungin opettajien arvioiden mukaan suurin osa opiskelijoista tuntui päässeen hyvään etäopiskelurytmiin. Useimmilla opiskelijoilla arvioitiin olleen ”hyvät fiilikset” etäjakson aikana. Lukiolaisten omat vastaukset yleisfiiliksestään olivat keväällä hieman korkeammat kuin yläkoulun oppilaiden.

KUVIO 38. OPPILAIDEN/ OPISKELIJOIDEN YLEISFIILIS (ASTEIKOLLA 1–10). LÄHDE: KUOPION KAUPUNGIN KYSELYT 29.3.(N=4 510) JA 27.4.2020 (N=4 608).

Lukio-opiskelijat olivat olleet opettajien mukaan pääasiassa motivoituneita ja työskennelleet hyvin. Opettajista erityisen ilahduttavaa oli se, että käytännössä kaikki opiskelijat olivat osallistuneet live-opetustunneille ja -tuokioihin säännöllisesti. Myös itsenäinen työskentely sekä pari- ja ryhmätyöskentely tuntui opettajien mielestä sujuneen useimmilta opiskelijoilta hyvin. Toisaalta opettajat totesivat, että opiskelijoiden todellista läsnäoloa ja paneutumista oli lopulta vaikea arvioida, vaikka opiskelijat näyttivätkin olevan opetuksessa hyvin läsnä.

Kuitenkin lähes puolet lukiolaisista arvioi Suomen Lukiolaisten Liiton kyselyssä opetuksen laadun heikentyneen etäopetusvaiheessa. Lukio-opintojen etenemiseen etäopiskelulla ei tosin ollut opiskelijoiden näkemysten mukaan kovin suurta vaikutusta. Lukiolaisista noin 15 prosenttia arvioi opintojensa hidastuneen ja alle 10 prosenttia lukiolaisista joutui keskeyttämään yhden tai useamman kurssin koronatilanteen takia. Karvin arviointiraportin mukaan 21 prosenttia lukiolaisista koki, etteivät heidän opintonsa olleet edenneet kovin hyvin etäopetuksen aikana. Vastaavasti 64 prosenttia opiskelijoista arvioi opintojensa edenneen varsin hyvin.

Opiskelijoiden omien arvioiden mukaan heidän tietotekniset taitonsa paranivat etäopiskelun myötä. Lisäksi nuoret kokivat ottaneensa itse enemmän vastuuta opiskelustaan etäopiskeluvaiheen aikana. Opiskelijat myös kertoivat huomanneensa terveellisten elämäntapojen (mm. uni, liikunta, ravinto) positiivisen vaikutuksen oppimiseen.

Opettajat

Lähes puolet opiskelijoista oli sitä mieltä, että heidän opettajillaan oli ollut riittävät valmiudet sähköisen opetuksen toteuttamiseen. Eri mieltä väitteestä oli reilu viidesosa lukiolaisista.

OAJ:n kyselyssä noin puolet lukio-opettajista arvioi, että heidän opetuksensa voidaan ainakin pääosin toteuttaa etäopetuksena. Vastaavasti puolet lukion opettajista kertoi etäopetuksen aiheuttavan opetussuunnitelman tavoitteiden sisältöjen ja työtapojen karsimista.

Opettajien mukaan he itse olivat etäopetuksen aikana oppineet ennen kaikkea verkko-opetuksessa tarvittavia vuorovaikutustaitoja ja työtapoja sekä pystyneet kehittämään tietoteknisiä taitojaan. Opettajat arvioivat etäopetusjakson parhaimpana antina olleen uusien opetusmenetelmien kokeilun. Opettajat teettivät etäopetuksessa aiempaa enemmän erityyppisiä tehtäviä, ja tehtävät sekä kokeet olivat soveltavampia kuin lähiopetuksessa. Molemmat muutokset tukevat sekä opetussuunnitelman että ylioppilaskirjoitusten tavoitteita.

Opetuksen osa-alueista vuorovaikutus tuntityöskentelyssä oli opettajien mielestä toiminut etäopetuksessa heikommin kuin normaalissa lähiopetuksessa. Opiskelijoiden työskentelyn seuraaminen oli ollut vaikeampaa ja kommunikointi vähäisempää ja yksipuolisempaa. Vuorovaikutuksen vähäisyyden vuoksi opettajien oli ollut myös vaikeampaa oppia tuntemaan opiskelijoita kurssien aikana.

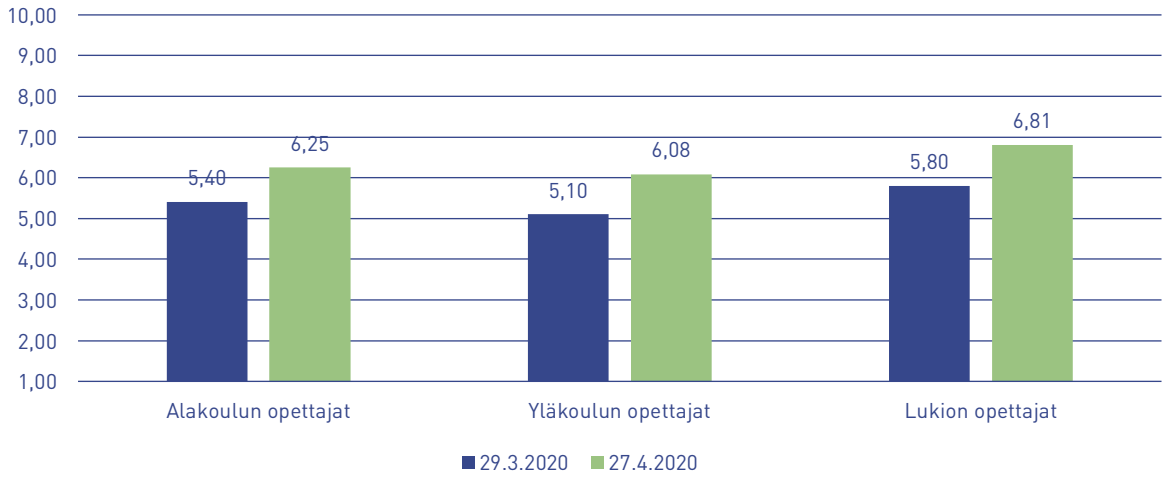
Moni opiskelija koki, että opettajan tehtävien jakaminen ja tehtävien palautus oli ollut enimmäkseen selkeää ja toimivaa. Toisaalta osa opiskelijoista moitti sitä, että tehtäviä ja niihin liittyviä ohjeita jaettiin liian monen eri viestintäkanavan ja sovelluksen kautta, jolloin opiskelijan oli vaikea löytää, hahmottaa ja hallita tehtäviään kokonaisuutena. Tyypillinen opiskelijoilta tullut etäopetuksen kehittämisehdotus olikin verkko-opiskelualustojen määrän rajaaminen.

Opettajien mukaan niin opiskelijoiden vastauksiin kuin opettajien omaan opetettavan asian käsittelyyn oli tullut lisää napakkuutta. Keskittymällä perusasioihin opettajat olivat saaneet pidettyä opiskelijat motivoituneina.

Kustantajien sähköinen oppimateriaali ja koepankit olivat monen opettajan mielestä merkittävä helpotus tehtävien ja kokeiden laadinnassa ja tarkastamisessa. Opettajat olivat digitaalisia oppimateriaaleja ja oppimisalustoja käyttäessään voineet seurata opiskelijoiden etenemistä ja hyödyntää tarjolla olevaa oppimisdataa ohjauksessa, palautteen antamisessa ja arvioinnissa (Kuopion kaupungin opettajakysely).

Sekä opettajien että opiskelijoiden mielestä arviointi oli etäopetusjakson aikana monipuolistunut selvästi. Samoin koettiin, että kurssin aikainen formatiivinen arviointi oli lisääntynyt etäopetuksessa verrattuna lähiopetukseen. OAJ:n kyselyn mukaan lukion kurssiarvioinnin suorittaminen etäopetuksessa onnistui pääosin, vaikka se olikin opettajille normaalia vaikeampaa. Kuitenkin viidennes opettajista kertoi kurssiarvioinnissa olleen merkittäviä vaikeuksia ja arvioinnin olevan siksi heikosti vertailtavissa ns. normaaleihin arviointeihin.

Opetushenkilöstön yleisfiilis oli Kuopion kevään kyselyjen mukaan lukioissa selvästi parempi kuin peruskoulun ala- ja yläluokkien opettajilla.

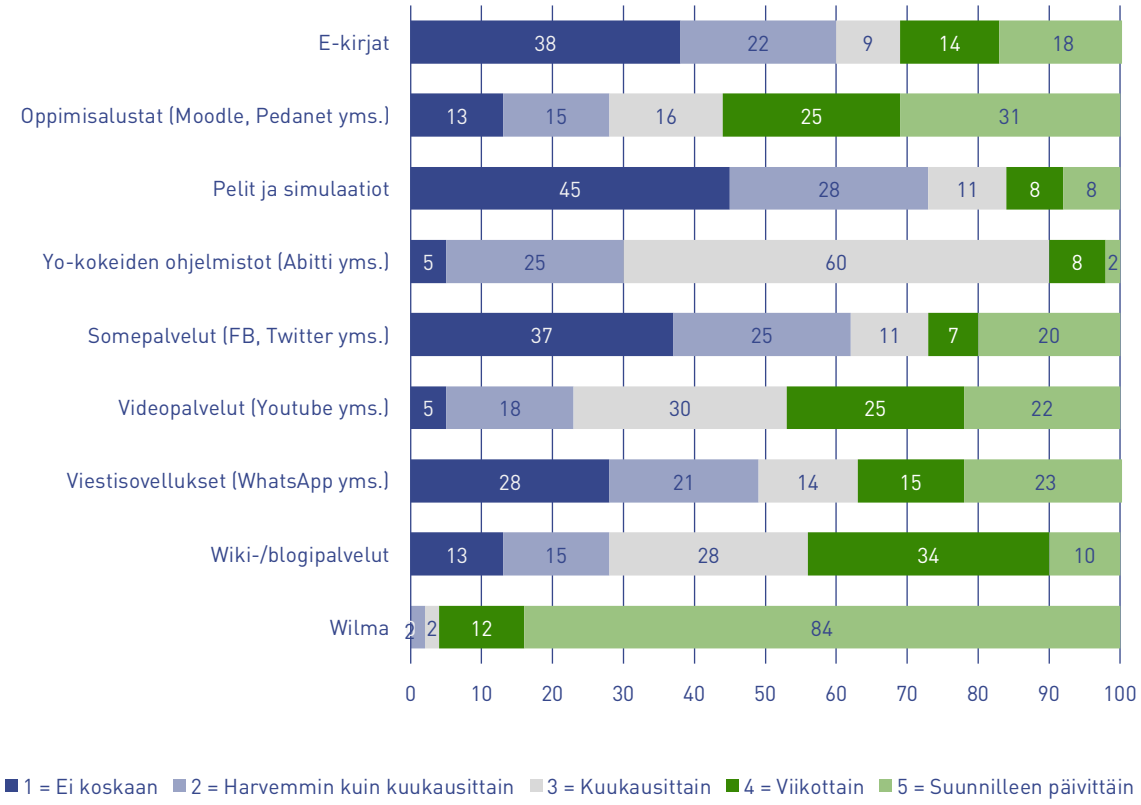
KUVIO 39. OPETTAJIEN YLEISFIILIS ASTEIKOLLA 1-10, JOSSA 1 NEGATIIVISIN JA 10 POSITIIVISIN ARVIO. LÄHDE: KUOPION KAUPUNGIN KYSELYT 29.3. (N=606) JA 27.4.2020 (N=626).

5.2 TVT-osaaminen ja käyttö

Opiskelijat

Lukiolaisbarometriin keväällä 2019 vastanneista lukiolaisista 81 prosenttia oli sitä mieltä, että opetuksessa hyödynnetään sujuvasti digitaalisia laitteita. Samoin 73 prosenttia koki, että lukiossa tuetaan nykyaikaisten tieto- ja viestintäteknisten taitojen oppimista. Kun lukiolaisilta kysyttiin digitaalisista taidoista, 80 prosenttia arvioi osaavansa käyttää sujuvasti yleisimpiä toimisto-ohjelmia, mutta muissa käyttötaidoissa lukiolaiset eivät kokeneet itseään erityisen taitaviksi. Esimerkiksi kuvien, videoiden tai musiikin tekemisessä ja editoimisessa vain vajaa neljännes (23 %) arvioi itsensä taitavaksi ja vain joka kymmenes arvioi osaavansa tehdä ja päivittää verkkosivuja. Myös koodaamisessa vain 5 prosenttia lukiolaisista luokitteli itsensä taitavaksi.

Opiskelussa lukiolaiset käyttävät useita digitaalisia ympäristöjä, palveluja tai materiaaleja (ks. kuvio 40). Wilmaa kertoi käyttävänsä 84 prosenttia vastaajista opiskeluunsa päivittäin. Noin puolet (56 prosenttia ilmoitti käyttävänsä opiskeluunsa ainakin viikoittain oppimisalustoja, kuten Peda.netiä, Moodlea tms, 47 prosenttia videopalveluita (esim. YouTubea ja Yle Areenaa) ja 44 prosenttia wiki- tai blogipalveluita. Vain 5 prosenttia lukiolaisista ilmoitti, ettei ollut koskaan käyttänyt videopalveluita oppimiseen. Myös sähköisiin ylioppilaskirjoituksiin liittyviä ohjelmistoja, kuten Abittia, käytetään ahkerasti, joskin pikemminkin kuukausittain kuin päivittäin. Vähiten opiskeluun käytetään pelejä tai simulaatioita, e-kirjoja ja sosiaalisen median- tai viestisovelluspalveluja.

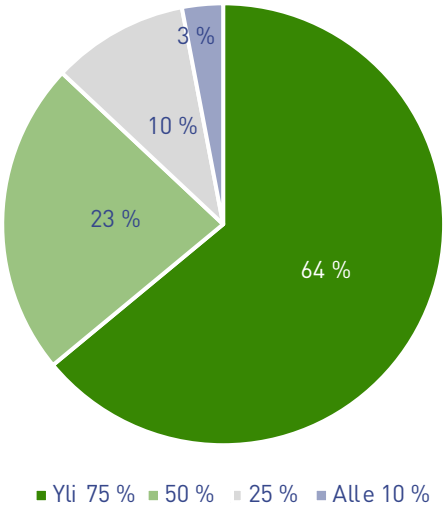
KUVIO 40. KUINKA USEIN KÄYTÄT OPISKELUUN SEURAAVIA DIGITAALISIA YMPÄRISTÖJÄ, PALVELUJA TAI MATERIAALEJA? LÄHDE: LUKIOLAISBAROMETRI 2019 (N=3 000).

Kuopion kaupungin kyselyn mukaan lähes kaikki lukiolaiset käyttivät kevään 2020 aikana etäopiskeluun pääasiassa omaa tietokonettaan. Vain erittäin harvoin ensisijaisena opiskeluvälineenä käytettiin puhelinta tai jotain muuta päätelaitetta.

TAULUKKO 41. OLEN KÄYTTÄNYT OPISKELEMISEEN PÄÄSÄÄNTÖISESTI (VALITSE YKSI). LÄHDE: KUOPION KAUPUNGIN OPISKELIJAKYSELY 29.3.2020.

Omaa kännykkää	3	0,3 %
Omaa tablettia	1	0,1 %
Omaa tietokonetta	836	97,4 %
Paperista oppi- ja tehtäväkirjaa sekä tehtävävihkoja	15	1,7 %
Perheemme yhteistä tablettia	1	0,1 %
Perheemme yhteistä tietokonetta	2	0,2 %
Yhteensä	**858**	**100,0 %**

Suoraa videoyhteyttä opettajan ja muiden opiskelijoiden kanssa oli käytetty opiskelussa tavallisesti useita kertoja päivässä. Alkuvaiheen teknisten ongelmien jälkeen reaaliaikainen videovälitteinen opetus ja -ohjaus olivat sujuneet lukiolaisten mukaan varsin hyvin, ja opiskelijat pitivät live-opetusta oppimisen kannalta hyvin tärkeänä. Lukujärjestyksen mukaiset video-oppitunnit myös rytmittivät opiskelua hyvin. Myös oppituntitallenteita ja muita opetusvideoita oli hyödynnetty opiskelussa.

KUVIO 42. KUINKA MONTA PROSENTTIA VIIKON OPETUS- JA OHJAUSTUNNEISTASI PIDÄT LIVE-OPETUKSENA (TEAMSIN, GOOGLE/HANGOUTS MEETIN, ZOOMIN TMS. AVULLA)? LÄHDE: KUOPION KAUPUNGIN OPETTAJAKYSELY 27.4.2020 (N=78).

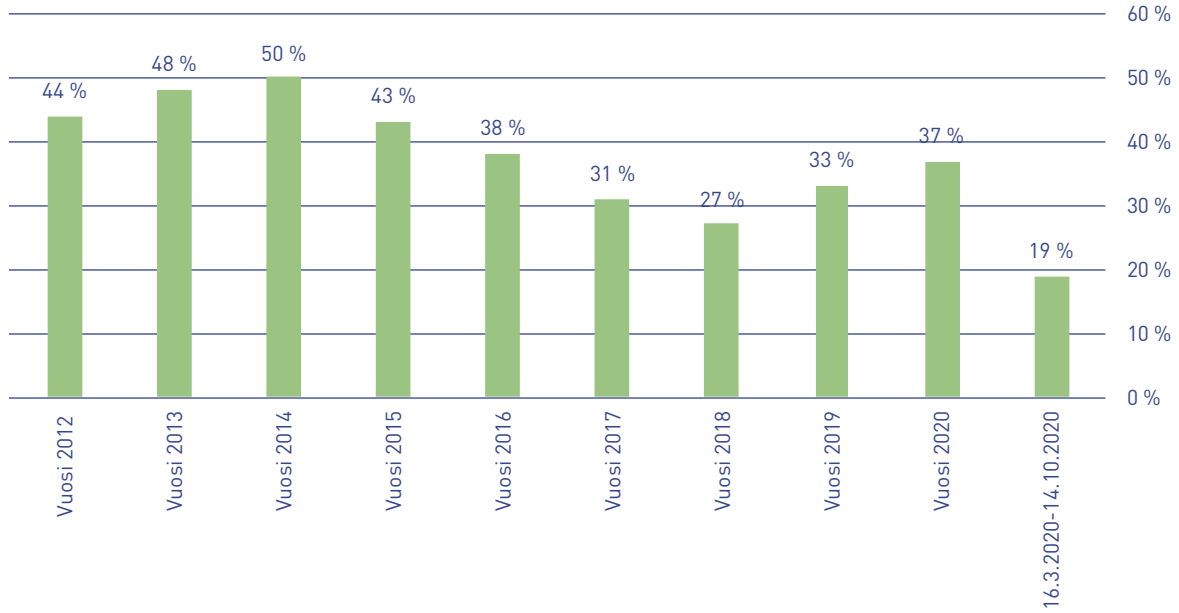
Eri kyselyiden mukaan opiskelijat käyttivät etäopiskelussa varsin yleisesti erilaisia verkko-oppimisympäristöjä (esim. Moodle, Pedanet, Optima). Myös erilaisia pikaviestisovelluksia (mm. WhatsApp) ja oppilashallintojärjestelmiä (Wilma, Helmi) oli hyödynnetty yhteydenpidossa runsaasti.

Opettajat

Lukion opettajien digiosaamista, teknologisia valmiuksia, toimintatapoja, opetuskäyttöä ja asenteita tarkastellaan seuraavassa Opeka-kyselyn tulosten perusteella (ks. https://opeka.fi/fi). Opettajien digiosaamisen eri osa-alueita ja niiden kehittymistä on seurattu Opeka-kyselytyökalun avulla jo lähes kymmenen vuoden ajan. Tässä tarkastelussa keskitytään erityisesti vuoden 2020 aikana annettuihin vastauksiin (n=230). Lisäksi pyritään hahmottamaan Korona-pandemian aiheuttamien poikkeusolojen mahdollisia muutoksia lukio-opettajien vastauksiin. Koska kyselyyn on vastannut ajalla 15.3.–14.10.2020 vain 32 lukio-opettajaa, ei aineiston perusteella kuitenkaan ole mahdollista tehdä luotettavia tilastollisia analyyseja ja johtopäätöksiä. Sen sijaan joitakin havaintoja voidaan nostaa esille jatkotutkimusta silmällä pitäen. Luvun lopussa nostetaan esille kevään poikkeusolojen havaintoja muiden tuolloin tehtyjen kyselyiden ja selvitysten pohjalta.

Vuoden 2020 aikana Opeka-kyselyyn vastanneista lukio-opettajista 84 prosenttia (n=230) oli sitä mieltä, että heidän käytössään olevat TVT-laitteet ja ohjelmistot toimivat opetuskäytössä kokonaisuutena hyvin. Perusopetuksen yläluokkien opettajien (n=745) kyselyssä saman arvion antoi 72 prosenttia opettajista. Lukio-opettajien tyytyväisyys laite- ja ohjelmatilanteeseen on lisääntynyt selvästi kahden viimeisen vuoden aikana (+10 prosenttiyksikköä). Koronatilanteen aikana vastanneiden lukio-opettajien (n=32) tyytyväisyys laitteisiin ja ohjelmistoihin näyttäisi kasvaneen entisestään (94 % tyytyväisiä). Lukion opettajista 93 prosenttia on saanut työnantajalta käyttöönsä tarvitsemansa TVT-laitteet (vrt. yläkouluopettajista 83 %). Lukio-opettajista 78 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän koulullaan on riittävän nopea internetyhteys, joskin kevään 2020 jälkeen tyytyväisyys oli hieman laskenut (69 %).

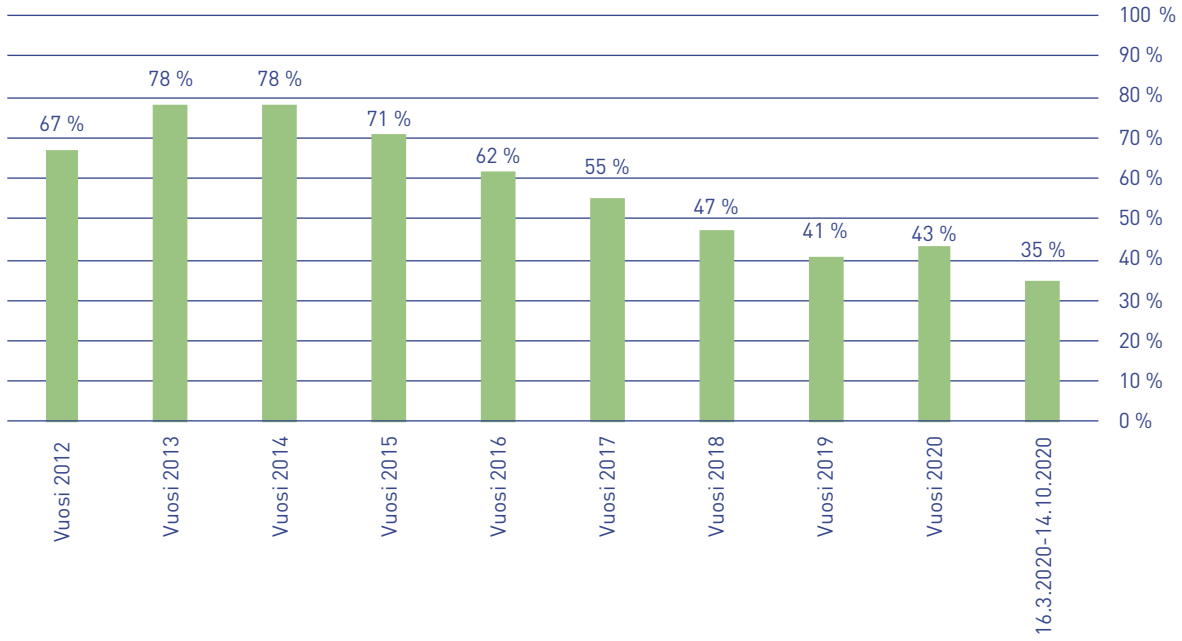
Lukio-opettajien vastausten mukaan vain noin kolmannes heistä koki voivansa vaikuttaa oppilaitoksensa TVT-hankintoihin, ja vuosikymmenen aikana trendi on ollut laskeva. Korona-ajan vastauksista käy ilmi, että opettajien arviot mahdollisuuksistaan vaikuttaa lukionsa TVT-hankintoihin ovat laskeneet selvästi.

KUVIO 43. OPEKA-KYSELYT 2012–2020 JA VERTAILU 16.3.–14.10.2020: ”MINULLA ON MAHDOLLISUUKSIA VAIKUTTAA KOULUNI TVT-HANKINTOIHIN.”

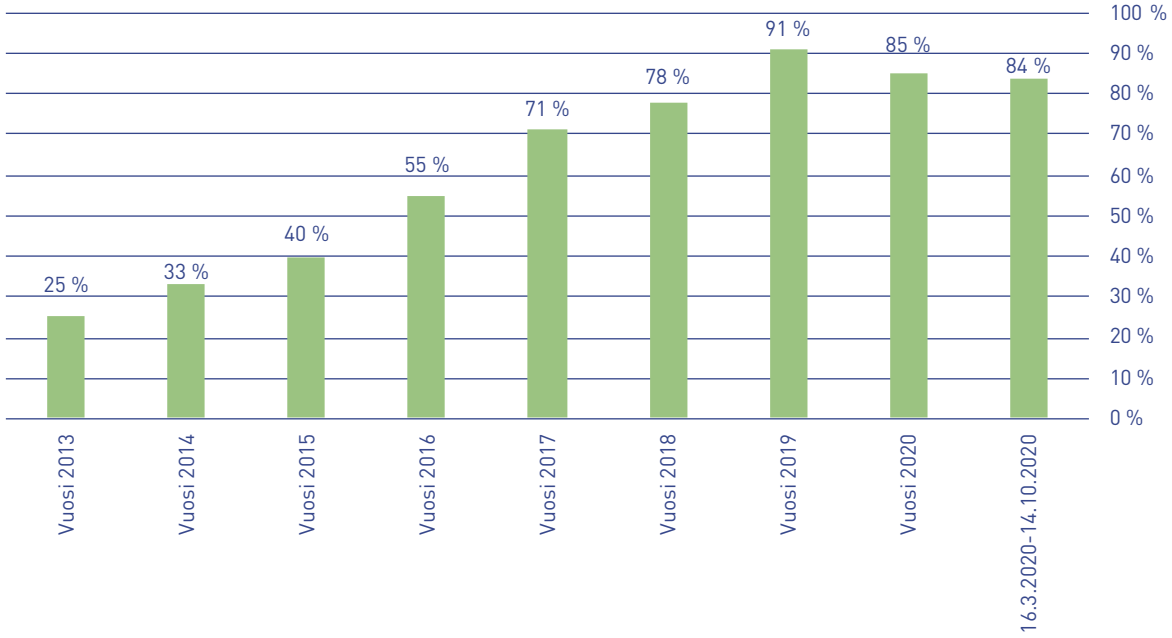
Lukio-opettajien asennoituminen TVT:n käyttöön opetuksessa oli keskimäärin varsin positiivista. Toisaalta lähes 70 prosenttia lukio-opettajista piti jatkuvaa uuden tekniikan tuomista opetukseen ja opiskeluun kuormittavana. Erityisesti teknologian tarjoamat tehokkaammat tiedonhankintaan ja -käsittelyyn liittyvät mahdollisuudet opettajat kokevat oppimista edistävinä seikkoina. Selvä enemmistö ei näe TVT:n käytön vähentävän esim. opiskelijoiden välistä yhteistyötä tai vaikkapa opiskelijoiden lasku- ja arviointitaitoja. Toisaalta opettajista vain alle viidennes arvioi TVT:n käytön parantavan opiskelijoiden opintosuorituksia.

Opeka-kyselyn vastausten mukaan näyttää siltä, että noin kaksi kolmasosaa lukio-opettajista kokee käyttävänsä tieto- ja viestintäteknologiaa opetuksessaan jo riittävästi Korona-aika on vastausten mukaan odotetusti vähentänyt edelleen niiden opettajien osuutta, jotka haluaisivat vielä lisätä TVT-opetuskäyttöään.

KUVIO 44. OPEKA-KYSELYT 2012–2020 JA VERTAILU 16.3.–14.10.2020: ”HALUAISIN KÄYTTÄÄ TIETO- JA VIESTINTÄTEKNOLOGIAA ENEMMÄN OPETUKSESSANI.”

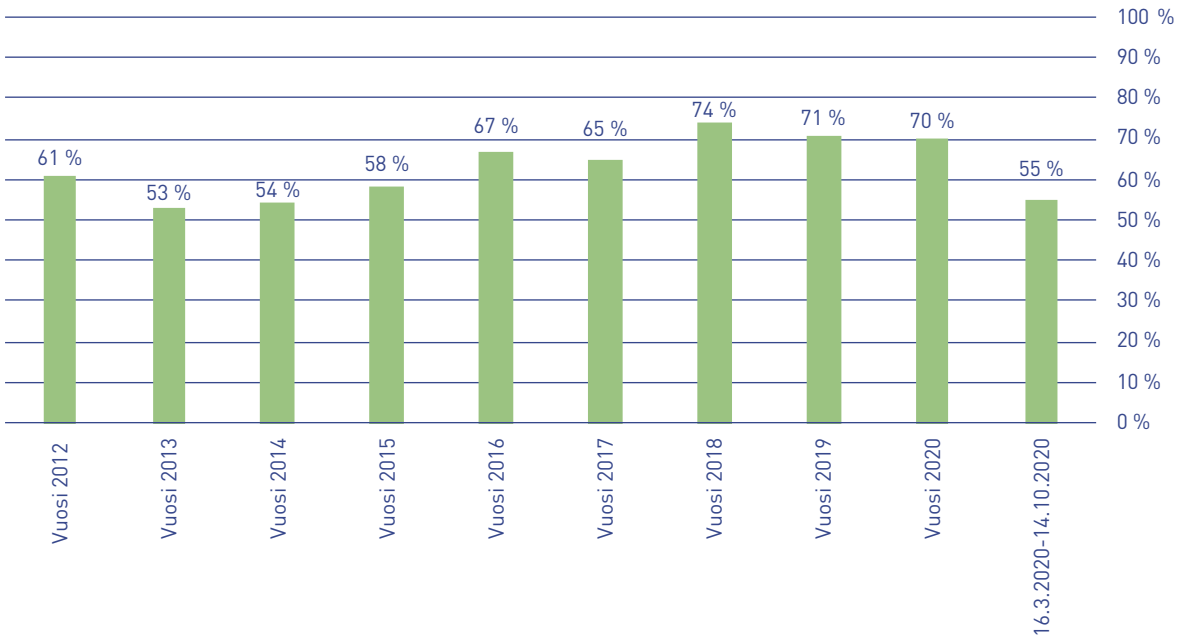
Lähes kaikki lukio-opettajat (93 %) ilmoittivat käyttävänsä itse tieto- ja viestintäteknologiaa suurimmalla osalla oppitunneistaan. Lähes yhtä moni opettaja (85 %) kertoi, että suurimmalla osalla heidän tunneistaan opiskelijat käyttävät tieto- ja viestintäteknologiaa. Korona-ajan vastaukset eivät juurikaan eroa edeltävistä vastauksista näissä kohdissa. Sen sijaan, kun tarkastellaan pidemmän aikavälin trendiä, huomataan selvä ja nopea kasvu opiskelijoiden TVT:n käytössä oppitunneilla vajaan vuosikymmenen aikana. Ylioppilastutkinnon digitalisoituminen asteittain vuodesta 2016 alkaen on epäilemättä edistänyt tätä kehitystä.

KUVIO 45. OPEKA-KYSELYT 2013–2020 JA VERTAILU 16.3.–14.10.2020: ”SUURIMMALLA OSALLA TUNNEISTANI OPPILAAT KÄYTTÄVÄT TIETO- JA VIESTINTÄTEKNOLOGIAA.”

Hieman yli puolet opettajista hyödyntää oman näkemyksensä mukaan tieto- ja viestintäteknologiaa oppilaiden oppimisen jatkuvassa arvioinnissa. Korona-ajan vastausten perusteella etäopetukseen siirtyminen on jonkin verran lisännyt TVT:n käyttöä arvioinnissa. Sen sijaan oppimisanalytiikan hyödyntäminen opiskelijoiden oppimisen jatkuvassa arvioinnissa on edelleen hyvin vähäistä, vain noin 10 % opettajista kertoo käyttävänsä oppimisanalytiikkaa opetuksensa ja ohjauksensa apuna.

Noin kaksi kolmasosaa lukio-opettajista arvioi, että tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen opetussuunnitelman mukaisesti on sujuvaa ja heidän omat TVT-valmiutensa ja osaamisensa ovat riittäviä verrattuna opetussuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Korona-ajan vastauksissa arviot ovat näiltä osin hieman alhaisemmat, erityisesti luottamus omaan TVT-osaamiseen on laskenut 69:stä 61 prosenttiin. Mielenkiintoinen havainto on, että poikkeusajan vastausten perusteella opettajilla on ollut aiempaa enemmän vaikeuksia löytää eri oppimistilanteisiin soveltuvia hyviä tieto- ja viestintäteknologian käyttötapoja (ks. kuvio 46) Etäopetukseen siirtyminen on selvästi uutena tilanteena asettanut opettajille uusia pedagogisteknologisia haasteita.

KUVIO 46. OPEKA-KYSELYT 2012–2020 JA VERTAILU 16.3.-14.10.2020: ”LÖYDÄN ERI OPPIMISTILANTEISIIN HYVIÄ TAPOJA HYÖDYNTÄÄ TIETO- JA VIESTINTÄTEKNOLOGIAA.”

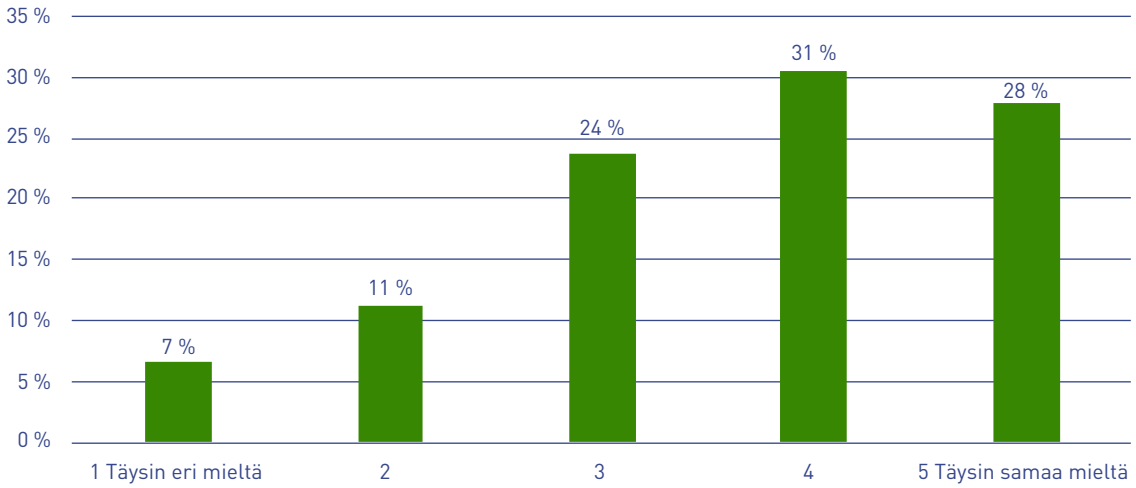
Opeka-kyselyssä 2020 lukio-opettajista 80 prosenttia ilmoitti osaavansa käyttää monipuolisesti jotakin digitaalista oppimisympäristöä (esim. Moodle, SanomaPro, Peda.net, itslearning). Samoin digitaalisten oppimateriaalien käytön opetuksessa kokivat hallitsevansa lähes kaikki opettajat.

OAJ:n selvityksen mukaan 60 prosenttia opettajista kuvasi kevään opetustaan reaaliaikaiseksi etäopetukseksi, 29 prosenttia kuvasi opetusta tunneittain annettaviksi ohjeiksi. Kuopion kaupungin kyselyn mukaan vajaa kolmannes opettajista käytti etäopetuksessa omaa tietokonetta, loput työnantajan tarjoamaa laitetta. Opettajat olivat käyttäneet opetuksessaan monipuolisesti eri oppimisalustoja, sovelluksia ja oppimateriaaleja. Video-oppitunteja pidettiin mm. Teamsin, Zoomin, Google Meetin ja Jitsin avulla. Oppimisalustoina mainittiin mm. Google Classroom, Pedanet, O365, itslearning ja Moodle. Lisäksi opetuksessa ja yhteydenpidossa oli useimmiten käytetty puhelinta, Wilmaa, Skypeä, WhatsAppia, Kahootia, YouTubea sekä oppimateriaalikustantajien painettuja ja digitaalisia oppimateriaaleja.

5.3 Työmäärä ja hyvinvointi

Opiskelijat

Monet opiskelijat pitivät etäopiskelun itsenäisyydestä, työrauhasta ja vapaudesta suunnitella omat aikataulunsa. Koulumatkoista säästyvää aikaa kiiteltiin monessa vastauksessa ja mainittiin mm. mahdollisuudesta hyödyntää sitä pidempiin yöuniin ja harrastuksiin. Toisaalta osalle lukiolaisista opiskelun aikatauluttaminen, rytmistä kiinni saaminen ja keskittyminen koulutyöhön oli ollut välillä haastavaa. Pahimmillaan osa opiskelijoista oli kokenut etäopiskelun aikana stressiä ja ahdistusta.

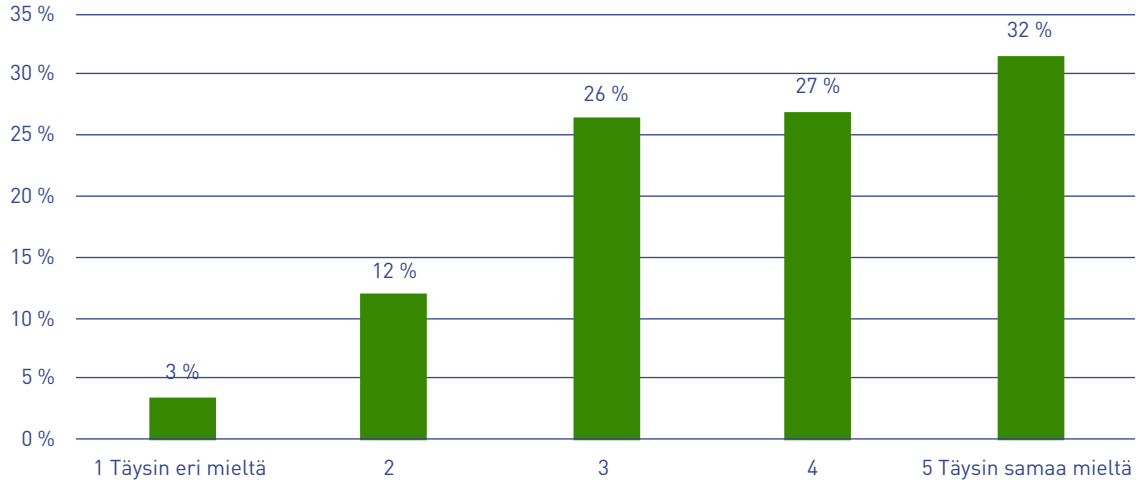
KUVIO 47. OPISKELIJAT: KOEN ETÄOPETUKSEN JA ITSENÄISEN OPISKELUN HENKISESTI RASKAANA. LÄHDE: SLL:N KYSELY.

Oulun kaupungin toukokuussa 2020 tekemän opiskelijakyselyn (n=1 520) tulosten mukaan:

- 35 % nuorista oli sitä mieltä, että heidän jaksamisensa oli heikentynyt,
- 53 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että poikkeustilan aiheuttama eristäytyminen ei vaikuttanut heidän jaksamiseensa,
- 12 % koki, että heidän jaksamisensa oli parantunut sosiaalisen eristäytymisen aikana.

Karvin arvioinnin tulosten mukaan kaksi kolmasosaa lukiolaisista arvioi, että etäopiskelu on ollut normaalia opiskelua kuormittavampaa. Yli puolet opiskelijoista kuitenkin koki, että oli saanut tarvitsemaansa tukea opiskelijahuollosta (terveydenhoitajalta, kuraattorilta, lääkäriltä). Etäopetuksen kuormittavuus korostui selkeimmin opiskelijoilla, joilla oli erityisen tuen tarve.

Lukiolaisten arvioimana etäopetus kasvatti selvästi heidän työmääräänsä. Puolet lukiolaisista koki, että itsenäisesti suoritettavia tehtäviä oli ollut liian paljon, kun taas vain alle prosentti vastaajista koki tehtäviä olleen liian vähän. Opiskeluun koettiin menevän huomattavasti enemmän aikaa ja resursseja kuin normaalisti: ”Opiskelen nykyään helposti kellon ympäri, sillä osa opettajista ei hahmota tehtäviin kuluvaa aikaa.” Erityisesti etäopetuksen alkuvaiheessa normaalia suurempi työmäärä kuormitti opiskelijoita aiempaa ns. tavallista lukio-opiskelua enemmän.

KUVIO 48. OPISKELIJAT: ETÄOPETUKSEEN SIIRTYMINEN ON LISÄNNYT VIIKOITTAISTA TYÖMÄÄRÄÄNI. LÄHDE: SLL:N KYSELY.

Etäopiskelu oli ehkä hieman yllättäenkin rohkaissut lukiolaisia sosiaalisuuteen. Moni introvertiksi itseään kuvannut opiskelija kertoi, että oli etäopetuksen aikana uskaltanut osallistua opetukseen aiempaa aktiivisemmin ja tuoda reippaammin omia mielipiteitään esille. Myös opettajien havainnot tukivat tätä ilmiötä.

Lukio-opiskelijoiden etäopetustilanteessa kokemaa työmäärää ja hyvinvointia on hyvä tarkastella myös Korona-pandemiaa edeltävän ajan valossa. Lukiolaisbarometrin 2019 mukaan jo Korona-pandemiaa edeltävänä ns. normaalitilanteen opetuksen aikana noin 40 prosenttia lukiolaisista koki oman asenteen, opiskelumotivaation ja uupumuksen hidastavan heidän lukio-opintojaan. Samoin noin kolmannes arvioi opintoihin liittyvän työmäärän ja opintojen sovittamisen muuhun elämään opintoja hidastaviksi tekijöiksi.

Lukiolaisbarometriin vastanneista lukiolaisista jopa 40 prosenttia koki lukio-opinnot henkisesti raskaiksi. Näin vastasivat naiset (47 %) huomattavasti miehiä (28 %) yleisemmin. Opintojen ja muun elämän yhdistämisen vaikeuksia oli kohdannut 28 prosenttia lukiolaisista, jälleen naiset miehiä yleisemmin. Enemmän tukea opiskeluunsa kaipasi lähes joka viides lukiolainen, naiset (22 %) miehiä (13 %) selvästi useammin.

Etäopetustilanne on nähtävästi lisännyt entisestään monien lukio-opiskelijoiden kokemaa työkuormaa ja vaikuttanut negatiivisesti heidän henkiseen hyvinvointiinsa ja jaksamiseensa. On kuitenkin hyvä samalla huomata tässä selvät yksilökohtaiset erot: toisaalta moni lukiolainen kokee, ettei poikkeusajan etäopiskelu ole vaikuttanut hänen hyvinvointiinsa ja jaksamiseensa merkittävästi kun taas osan mielestä hyvinvointi ja jaksaminen ovat jopa parantuneet.

Opettajat

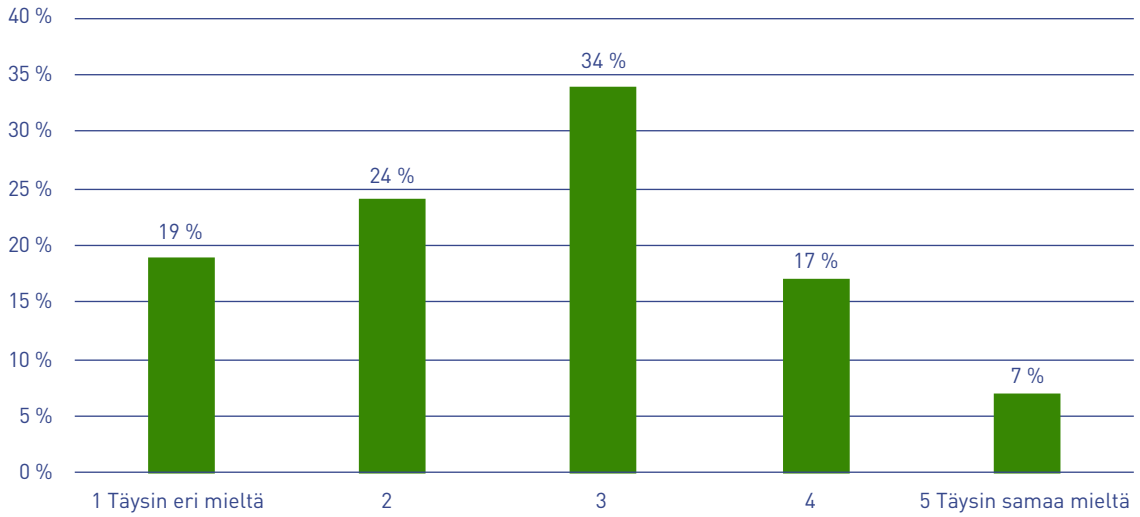
Etätyön suurimmiksi haasteiksi mm. kuopiolaiset opettajat arvioivat selvästi kasvaneen työmäärän sekä työergonomiasta huolehtimisen ja sosiaalisuuden puutteen. Etäopetuksen suunnittelu, varsinainen opetus (mm. live-oppitunnit), ryhmä- ja yksilöohjaus ja tehtävien arviointi olivat vieneet todella paljon aikaa, esim. 75 minuutin oppitunnin suunnitteluun ja jälkitöihin saattoi kulua useampikin tunti. Kollegoilta ja esimieheltä saatu tuki oli opettajille erityisen tärkeää. Opettajat kokivat saaneensa apua ja vinkkejä mm. sähköisten alustojen käyttöön. Opettajapalaverit ja koulutukset sujuivat hyvin etänäkin, ja niitä oli ollut tarjolla kiitettävä määrä.

5.4 Oppimisen tuki

Oppimisvaikeuksia ei opiskelijoiden mielestä otettu riittävästi huomioon, ja sen takia etäopiskelu oli tuntunut heistä raskaalta. Osa opiskelijoista koki, että välillä oli vaikea saada opettajalta yksilöllistä tukea opinnoissa. Lukiolaisten Liiton kyselyssä lähes joka neljäs opiskelija kertoi tarvitsevansa selvästi enemmän tukea etäopiskeluunsa. Forssan lukiolaiset arvioivat lukionsa kyselyssä opettajien antaman tuen oppimisvaikeuksissa kohtuulliseksi (ka 3,4 asteikolla 1–5). Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian kyselyssä opiskelijat arvioivat saamaansa tukea yleisarvosanalla 1–5. Opettajilta ja muulta henkilöstöltä saatavan tuen määrälle opiskelijat antoivat yleisarvosanan 3,5, opintojen suunnitellusti etenemiselle 3,4 ja omalle aktiivisuudelleen yhteydenpidossa opettajiin 3,9.

Opiskelijoiden keskittymishaasteet ja itseohjautuvuuden tuen tarve tulivat myös esille kyselyissä. Hyvinä kokemuksina opiskelijat mainitsivat muun muassa verkossa pidetyt videooppitunnit, jotka auttoivat rytmittämään päivää ja jäsentämään aikatauluja. Moni piti positiivisena myös siitä, että etäopiskelu oli mahdollistanut opiskelun itselle sopivalla rytmillä. Luentotallenteet olivat tukeneet hyvin omatahtista opiskelua.

Lukiolaisten oikeus opinto-ohjaukseen ja opiskeluhuoltoon oli toteutunut SLL:n kyselyn mukaan pääosin hyvin: lähes 80 prosenttia lukiolaisista kertoi, että heillä oli ollut halutessaan mahdollisuus näihin palveluihin. Kuitenkin noin joka viides lukiolainen oli kokenut epätietoisuutta siitä, onko hänellä mahdollisuutta tarvittaessa saada ohjaus- ja tukipalveluja poikkeustilanteen aikana.

KUVIO 49. TARVITSEN ENEMMÄN TUKEA OPISKELUUN KUIN SAAN. LÄHDE: SLL:N KYSELY.

5.5 Opettajien tuki

OAJ:n kyselyn mukaan valtaosa lukion opettajista (69 %) piti saatuja valtakunnallisia ja opetuksen järjestäjän ohjeita etäopetukseen selkeinä. Lähes puolet koki kuitenkin saadun tuen puutteelliseksi (46 %). Myös lukiossa omalta esimieheltä saatu tuki sai kiitosta: riittävästi tai melko riittävästi tukea oli saanut 73 prosenttia opettajista. Kollegoilta saatu tuki koettiin erityisen tärkeänä, ja 87 prosenttia lukio-opettajista vastasi kollegiaalisen tuen olleen hyvin tai melko riittävää.

Opeka-kyselyn vuoden 2020 tulosten mukaan lukio-opettajista 82 prosenttia kokee saavansa riittävästi ja riittävän nopeasti teknistä tukea TVT:n käyttöön. Korona-aikana annetuissa vastauksissa tyytyväisyys tukeen näytti laskeneen 75 prosenttiin. Yhtenä syynä tähän voisi olla tuen tarpeen huomattava ja yllättävän nopea lisääntyminen lukioiden siirryttyä etäopetukseen, jolloin tukipalveluita ei pystytty ehkä mitoittamaan tarvetta vastaavaksi. Noin puolet opettajista mainitsi, että heidän lukiossaan on yhteisesti sovitut tavoitteet TVT:n hyödyntämisestä opetuksessa. Silti vain vajaa kolmannes vastaajista tunsi oppilaitoksensa TVT:n kehittämistyötä ohjaavan suunnitelman sisällön.

Opettajista reilut 60 prosenttia piti saamaansa TVT-täydennyskoulutusta sisällöltään hyödyllisenä. Suurimmalla osalla (83 %) opettajista oli saatavilla pedagoginen tukihenkilö TVT:n opetuskäytön apuna omassa lukiossaan, mutta toisaalta yhä reilu viidennes opettajista koki, ettei saa tukea TVT:n opetuskäytön kehittämisessä. Opettajien välinen osaamisen jakamisen kulttuuri on lukioissa hyvällä tasolla, kun opettajat ilmoittivat jakavansa TVT:n opetuskäytön vinkkejä (86 %) ja itse tuotettuja digitaalisia oppimateriaaleja (60 %).

5.6 Yhteenveto

Opettajien digiosaaminen

Lähes 70 prosenttia lukio-opettajista on Opeka-kyselyissä arvioinut, että heidän omat tieto- ja viestintäteknologiset valmiutensa ja osaamisensa riittävät opetussuunnitelman tavoitteiden mukaiseen opetuksen antamiseen. Etäopetukseen siirtyminen asetti kuitenkin selvästi opettajille uusia pedagogisia ja teknologisia haasteita. Puolet lukion opettajista kertoikin etäopetuksen aiheuttavan opetussuunnitelman tavoitteiden sisältöjen ja työtapojen karsimista. Erityisesti vuorovaikutukseen kehittämiseen ja opiskelijoiden oppimisprosessin seuraamiseen ja ohjaamiseen sekä arviointiin opettajat kaipasivat apua. On selvää, että kokonaan tai pääosin verkko-opetuksena toteutettava etäopetus ja etä- ja lähiopetusta yhdistelevä ns. hybridiopetus edellyttävät opettajilta uusia pedagogis-teknologisia taitoja.

Opiskelijoiden digiosaaminen

Lukio-opiskelijoilla on yleisesti ottaen varsin hyvät perusdigitaidot. He selviävät keskimäärin hyvin etäopiskelutilanteen edellyttämistä, osin uusistakin teknologisista haasteista. Kaikilla opiskelijoilla on käytössään henkilökohtainen tietokone, jota myös käytetään opiskelussa päivittäin. Erityisen haasteellisena opiskelijat kokevat opetuksessa käytössä olevien sovellusten suuren määrän ja epäyhtenäisyyden. On myös huomattava, että osalla lukio-opiskelijoita on puutteita TVT-perustaidoissakin. Samoin lukio-opiskelussa ja ylioppilastutkinnossa

edellytetään tiettyjen ohjelmistojen ja sovellusten hallintaa, jota on harjoiteltava vielä lukio-opintojen aikana.

Etä- ja hybridiopetuksen laatu

Kevään koronatilanne osoitti jälleen konkreettisesti sen, että verkossa toteutettava etäopetus edellyttää opettajalta toisenlaisia pedagogisia menetelmiä kuin lähiopetus. Tämäkään ei vielä yksin riitä, sillä etäopetuksen laatu on kokonaisuus, joka ulottuu varsinaisen opetuksen lisäksi aina oppilaitos- ja koulutuksen järjestäjätasolle asti. Osa lukioista ja koulutuksen järjestäjistä on laatinut TVT-strategian ja on myös huolehtinut sen laajasta toimeenpanosta, osa taas ei.

Oppimisanalytiikan hyödyntäminen opetuksessa, ohjauksessa, arvioinnissa ja tuessa

Opeka-kyselyn mukaan vain noin 10 prosenttia opettajista kertoi käyttävänsä oppimisanalytiikkaa opetuksessa, ohjauksessa tai arvioinnin apuna. Kevään kyselytulosten mukaan monet opiskelijat kokevat tarvitsevansa enemmän palautetta omasta oppimisestaan ja opiskelustaan etäopiskelun aikana.

Oppimisanalytiikan avulla opettajan olisi mahdollista saada tietoa esimerkiksi verkko-oppimisalustan ja digitaalisen oppimateriaalin keräämän oppimisdatan avulla mm. seuraavista asioista:

- paljonko yksittäinen opiskelija tai opiskelijaryhmä on käyttänyt aikaa tiettyjen tehtävien tekemiseen
- mihin kellonaikaan ja minä päivinä opiskelu on tapahtunut
- millaisia oppimateriaaleja opiskelija on käyttänyt
- mikä on ollut opiskelijan etenemisjärjestys
- miten opiskelija on suoriutunut tehtävistä.

Oppimisanalytiikka mahdollistaisi opiskelijan oppimisen etenemisen seurannan ja arvioinnin tehostamisen hyödyntämällä ”piilossa” olevaa teknologiaa. Oppimisanalytiikan avulla voisi tunnistaa ne opiskelijat, joilla on oppimisen vaikeuksia tai joille ajankäytön suunnittelu on haastavaa tai jotka ovat potentiaalisia pudokkaita tai keskeyttäjiä. Oppimisanalytiikan tarjoaman informaation perusteella opettajan ja muiden asiantuntijoiden olisi myös mahdollista tarjota oppijoille yksilöllisempiä ohjaus- ja tukitoimia. Opetusta voitaisiin myös eriyttää opettajan toimesta ja/tai automaattisesti oppimisanalytiikkaa hyödyntämällä (ns. adaptiiviset oppimateriaalit ja tehtävät). Oppimisanalytiikka tuo opettajalle apuvälineen myös oppimisen arviointiin.

Isossa-Britanniassa ja monissa muissa maissa on lähdetty käyttämään hyvin laajasti paljon muutakin kuin vain varsinaista oppimisdataa esim. potentiaalisten koulupudokkaiden tunnistamisessa (mm. sosiaali- ja terveyssektorin dataa). Toisaalta datan käyttöön liittyvät todella vahvasti eettiset kysymykset ja tietoturva-asiat, joihin Suomessa onkin kiinnitetty paljon huomiota.

Jatkossa tulisi kiinnittää enemmän huomiota opiskelijalle annettavan ohjauksen ja palautteen laatuun, määrään ja oikea-aikaisuuteen. Voidaanko palautteenantoa osin automatisoida esimerkiksi oppimisanalytiikkaa hyödyntäen? Voidaanko digitaalisten sovellusten tarjoamien

työkalujen avulla tukea opettajan mahdollisuuksia havaita, seurata ja arvioida opiskelijan etenemistä ja antaa tehokkaammin ryhmä- ja yksilökohtaista palautetta ja ohjausta?

Opetuksessa ja opiskelussa käytettävät sovellukset

Etäopetuksen aikana opettajat arvioivat antaneensa opiskelijoille monipuolisempia ja soveltavampia tehtäviä kuin lähiopetuksessa. Opiskelijoiden mukaan tehtäviä ja niihin liittyviä ohjeita kuitenkin monesti jaettiin liian monen eri kanavan ja sovelluksen kautta, jolloin opiskelijan oli vaikea hahmottaa ja hallita tehtäviään kokonaisuutena. Tyypillinen opiskelijoilta tullut etäopetuksen kehittämisehdotus olikin opiskelussa käytettävien verkkoalustojen ja sovellusten määrän rajaaminen.

Opiskelijoiden kuormitus ja oppimisen tuen tarve

Selvitysten mukaan etäopetuksessa opiskelijoiden haasteiksi nousivat liian suureksi koettu työmäärä, itseohjautuvuustaitojen ja oman motivaation puute, oppimisvaikeudet sekä jaksamiseen liittyvät ongelmat, pahimmillaan jopa koulu-uupumus. Kokemukset poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä tosin jakoivat oppijoita. Osalle lukiolaisista etäopiskelu sopi hyvin, he hyötyivät ajasta ja paikasta riippumattomasta opiskelusta sekä kykenivät aktiivisesti hakemaan tarvitsemaansa tukea ja ohjausta. Itseohjautuvuustaitojen korostuminen kuitenkin asetti opiskelijat keskenään eriarvoiseen asemaan. Poikkeustilanteessa elämänhallinnan ongelmat, oppimiseen liittyvät vaikeudet ja erilaiset mahdollisuudet opiskella kotiympäristössä vahvistivat eroja opiskelijoiden välillä.

6 KOTIMAISET SELVITYKSET POIKKEAVISTA OPETUSJÄRJESTELYISTÄ AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

Ammatillisen koulutuksen toimintaa on selvitetty monelta taholta koronaepidemian alettua vuoden 2020 keväällä. Ammatillisen koulutuksen toimintaa poikkeusolojen aikana ja syksyn aikana tarkasteltiin useissa selvityksissä. Ammatillisen koulutuksen kenttä näyttää selvinneen koronaepidemian haasteista hyvin, mutta myös oppimisen kohtia on tullut esille. Selvityksiä ovat tehneet mm. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvi, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry, Suomen Opiskelija-Allianssi OSKU ry, Opetusalan ammattijärjestö OAJ ja Turun yliopisto.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvi on selvittänyt tasa-arvon ja yhdenvertaisen oppimisen edellytyksiä poikkeustilan aikana, AMKE ry on selvittänyt johdon näkemyksiä koronaepidemian vaikutuksista ammatillisen koulutuksen toimintaan kolmessa kyselyssä kevään, kesän ja syksyn 2020 aikana, Opiskelija-Allianssi OSKU ry teki kyselyn ammatillista perustutkintoa opiskeleville poikkeustilan vaikutuksista opiskeluun ja opiskelijoiden arkeen, Opetusalan ammattijärjestö OAJ on selvittänyt opetuksen poikkeusjärjestelyjä kevään ja alkusyksyn aikana ja Turun yliopisto on tehnyt Valmistuitko koronakeväänä -kyselytutkimuksen toisen asteen opinnoista valmistumassa oleville nuorille. Selvitykset on kuvailtu tarkemmin liitteessä 3.

6.1 Poikkeustilanteen vaikutukset ammatillisen koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvi teki kevään 2020 aikana arvioinnin poikkeustilan vaikutuksista tasa-arvoisiin ja yhdenvertaisiin oppimisen edellytyksiin. Karvin tekemä arviointi tuotti tietoa koronaepidemiasta johtuvan poikkeustilan vaikutuksista tasa-arvoisiin ja yhdenvertaisiin oppimisen edellytyksiin koulutusjärjestelmän eri osissa. Tietoa tuotetiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien sekä korkeakoulujen tueksi.

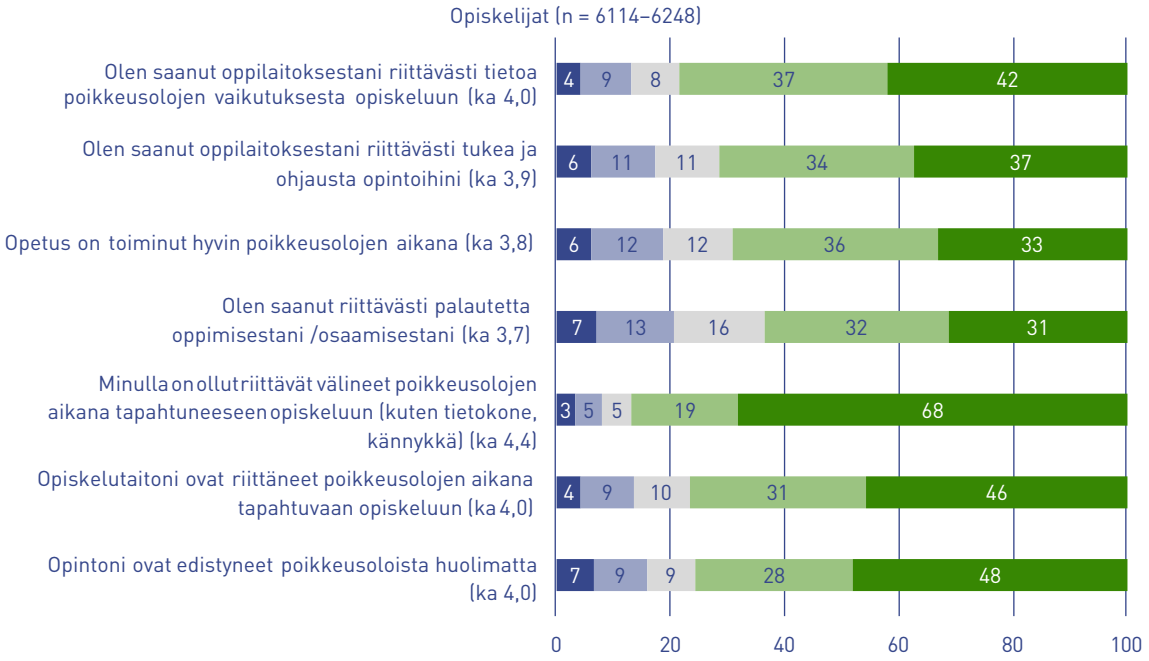
Karvi selvitti kyselyllään sitä, millaisia vaikutuksia poikkeustilanteesta johtuvilla opetusjärjestelyillä on ollut koulutuksellisen sekä yhteiskunnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle ja mitkä tekijät ovat edistäneet tai estäneet varhaiskasvatuksessa ja eri koulutusasteilla tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi selvitettiin, millaisia vaikutuksia tilanteella on ollut opintojen etenemiseen ja tuen sekä ohjauksen tarpeeseen eri koulutusasteiden nivelvaiheissa ja oppilaiden ja opiskelijoiden sekä opettajien hyvinvointiin. Arvioinnin pohjaksi tehtiin synteesi pidemmän ajan arviointitiedosta.

Ammatillisen koulutuksen kyselyt kohdennettiin tutkintotavoitteisessa koulutuksessa opiskeleville 25.5-5.6.2020. Kysely toteutettiin yhteistyössä SAKKI ry:n ja OSKU ry:n kanssa ja kyselyyn vastasi 6427 vastaajaa. Lisäksi kysely toteutettiin opetus- ja ohjaushenkilöstölle sekä kuraattoreille 25.5-5.6.2020 ja kyselyyn vastasi 2277 vastaajaa. Koulutuksen järjestäjille suunnattu kysely toteutettiin 25.–29.5.2020 yhteistyössä AMKE ry:n kanssa ja kyselyyn vastasi 57 järjestäjää.

Yhteydenpito, opiskelun tuki ja opetus

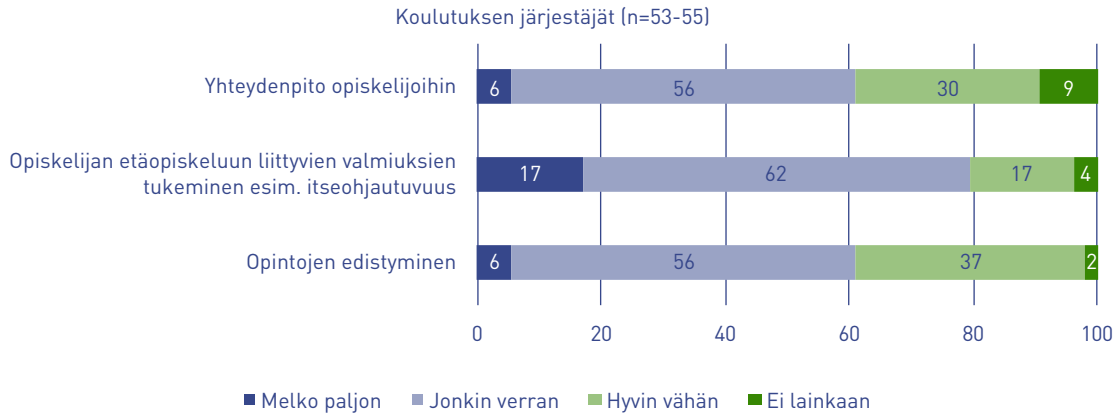
Karvin tekemän selvityksen mukaan ammatillisen koulutuksen vastaajista suurin osa opiskelijoista piti opintoihinsa saamaansa tukea ja ohjausta riittävänä sekä opetuksen toimivuutta hyvänä. Vastaajista noin viidennes oli asiasta eri mieltä ja kriittisimmin opiskelijat suhtautuivat oppimisestaan ja osaamisestaan saamansa palautteen riittävyyteen.

Vastanneista opiskelijoista 79 prosenttia koki saaneensa oppilaitokselta riittävästi tietoa ja 71 prosenttia riittävästi tukea. Vastaajista 69 prosenttia arvioi, että opetus on toiminut poikkeusoloissa hyvin, mutta 20 prosenttia eli viidennes vastaajista arvioi, etteivät olleet saaneet riittävästi palautetta. Vastanneista 8 prosenttia koki opiskeluvälineensä ja 13 prosenttia opiskelutaitonsa täysin tai melko riittämättömiksi. Opiskelijoista 76 prosenttia koki, että opinnot olivat edistyneet poikkeusoloista huolimatta.

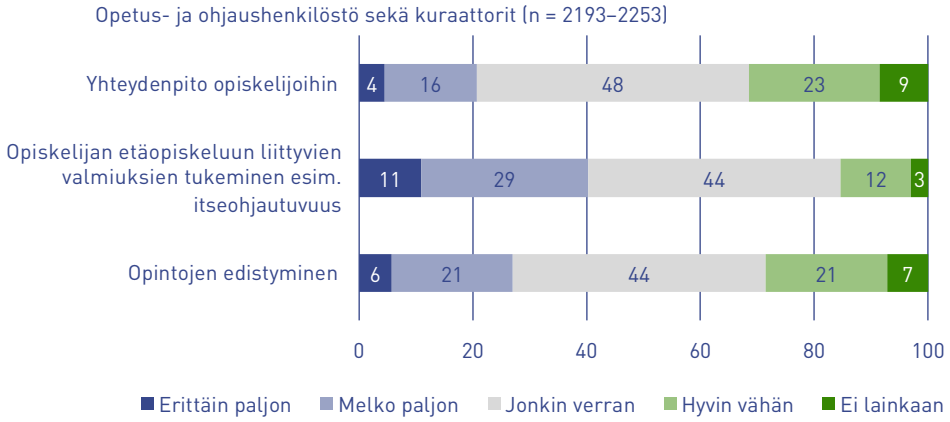
KUVIO 50. YHTEYDENPITO, OPISKELUN TUKI JA OPETUS. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, millaisia vaikutuksia tilanteella on ollut opintojen edistymiseen. Koulutuksen järjestäjistä 56 prosenttia arvioi, että poikkeustilanne on vaikuttanut opintojen etenemiseen jonkin verran. Koulutuksen järjestäjistä 17 prosenttia arvioi, että tilanne on vaikuttanut melko paljon opiskelijoiden etäopiskeluun liittyvien valmiuksien tukemiseen. Lisäksi 62 prosenttia koulutuksen järjestäjistä arvioi tilanteen vaikuttaneen yhteyden pitoon opiskelijoiden kanssa melko paljon tai jonkin verran.

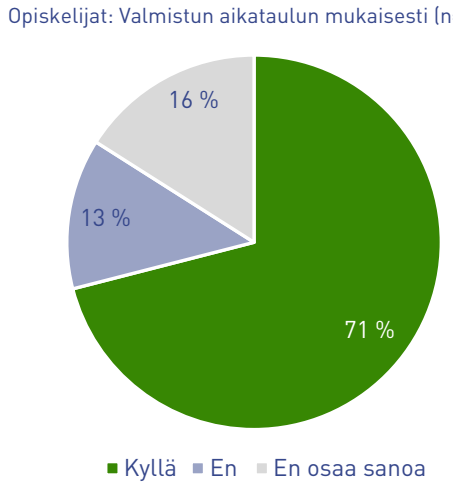
KUVIO 51. KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJIEN ARVIOT OPINTOJEN EDISTYMISESTÄ, OPISKELIJOIDEN ETÄOPISKELUN TUESTA JA YHTEYDENPIDOSTA. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

Opetus- ja ohjaus henkilöstöltä sekä kuraattoreilta kysyttiin myös, millaisia vaikutuksia tilanteella on ollut opintojen edistymiseen. Opetus- ja ohjaus henkilöstöstä sekä kuraattoreista 44 prosenttia arvioi, että poikkeustilanne on vaikuttanut opintojen etenemiseen jonkin verran. Vastanneista 29 prosenttia arvioi, että tilanne on vaikuttanut melko paljon opiskelijoiden etäopiskeluun liittyvien valmiuksien tukemiseen. Lisäksi 64 prosenttia opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä kuraattoreiden vastaajista arvioi tilanteen vaikuttaneen yhteyden pitoon opiskelijoiden kanssa melko paljon tai jonkin verran. Lisäksi 4 prosenttia vastaajista arvioi, että tilanne on vaikuttanut yhteydenpitoon opiskelijoiden kanssa erittäin paljon.

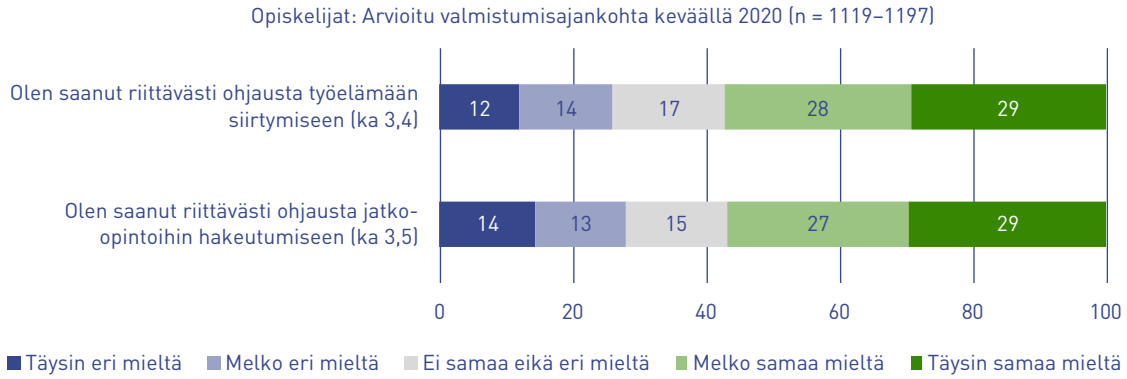
KUVIO 52. OPETUS- JA OHJAUSHENKILÖSTÖN ARVIOT YHTEYDENPIDOSTA, OPISKELUN TUESTA JA OPINTOJEN EDISTYMISESTÄ. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

Karvin kyselyyn vastanneista opiskelijoista 71 prosenttia arvioi keväällä 2020, että valmistuu aikataulun mukaisesti, kun taas 11 prosenttia arvioi, ettei valmistu aikataulun mukaisesti. Vastaajista 16 prosenttia ei osannut arvioida valmistumisen aikataulua.

KUVIO 53. OPISKELIJOIDEN ARVIOT VALMISTUMISESTA AIKATAULUN MUKAISESTI. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

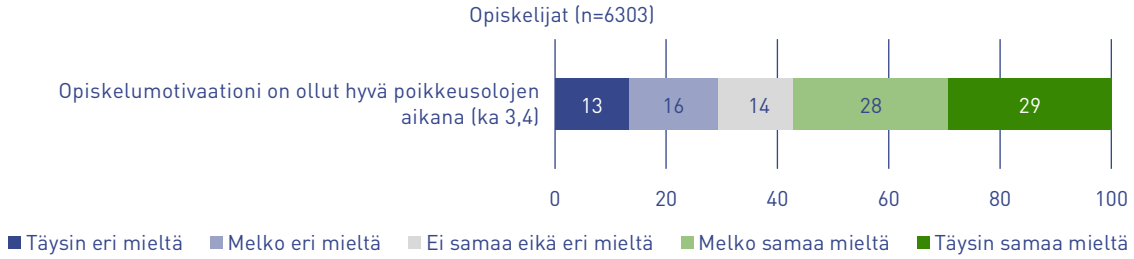
Keväällä 2020 valmistuvat opiskelijat (n=1119–1197) arvioivat asteikolla 1–5 ohjauksen riittävyyttä työelämään siirryttäessä (ka 3,4) ja jatko-opintoihin hakeutumisessa (ka 3,5). Opiskelijoista 57 prosenttia oli täysin tai melko samaa mieltä siitä, että olivat saaneet riittävästi ohjausta työelämään siirtymiseen. Opiskelijoista 56 prosenttia oli täysin samaa tai melko samaa mieltä siitä, että olivat saaneet riittävästi ohjausta jatko-opintoihin hakeutumiseen. Opiskelijoista 26 prosenttia vastasi olevansa täysin tai melko eri mieltä ohjauksen riittävyydestä työelämään siirryttäessä, ja 27 prosenttia vastasi olevansa täysin tai melko eri mieltä ohjauksen riittävyydestä jatko-opintoihin siirryttäessä.

KUVIO 54. KEVÄÄLLÄ 2020 VALMISTUVIEN OPISKELIJOIDEN ARVIOT OHJAUKSEN RIITTÄVYYDESTÄ. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

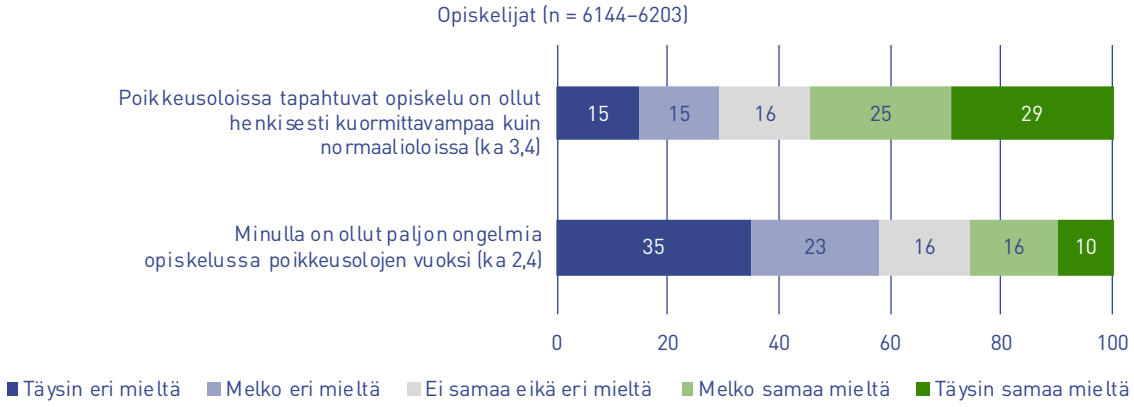
Opiskelijoiden hyvinvointi, opiskelijahuolto ja opinto-ohjaus

Kyselyn mukaan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 57 prosenttia oli väittämän kanssa melko tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelumotivaatio on ollut hyvä poikkeusolojen aikana, ja vajaalla kolmanneksella oli ollut motivaation suhteen ongelmia.

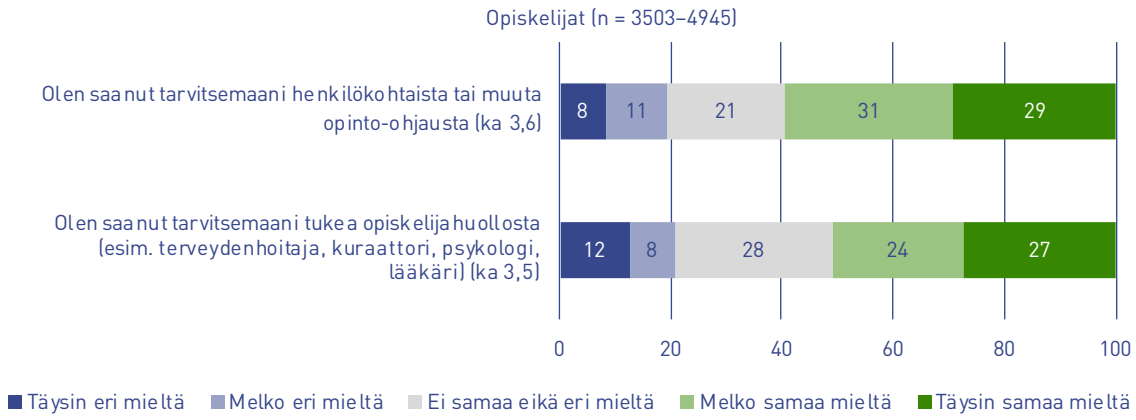
KUVIO 55. OPISKELIJOIDEN OPISKELUMOTIVAATIO POIKKEUSOLOJEN AIKANA. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

Opiskelijoista yli puolet (54 %) oli melko tai täysin samaa mieltä, että poikkeusoloissa tapahtuva opiskelu on ollut kuormittavampaa kuin normaalioloissa. Vastaajista noin neljännes (26 %) oli melko tai täysin samaa mieltä, että heillä oli ollut paljon ongelmia opiskelussa poikkeusolojen vuoksi. 58 prosenttia oli väittämän kanssa joko täysin tai melko eri mieltä.

KUVIO 56. OPISKELIJOIDEN ARVIOT OPISKELUN KUORMITTAVUUDESTA JA ONGELMISTA POIKKEUSOLOJEN AIKANA. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

Karvin selvityksen mukaan 60 prosenttia opiskelijoista oli kesän 2020 alussa samaa mieltä siitä, että oli saanut tarvitsemaansa henkilökohtaista tai muuta opinto-ohjausta, ja 51 prosenttia koki saaneensa tarvitsemaansa tukea opiskelijahuollosta. Viidennes vastaajista eli 20 prosenttia vastaajista ei ollut kokemuksensa mukaan saanut tarvitsemaansa opinto-ohjausta ja opiskelijahuoltoa.

KUVIO 57. OPISKELIJOIDEN ARVIOT SAAMASTAAN TUESTA POIKKEUSOLOJEN AIKANA. LÄHDE: POIKKEUKSELLISTEN OPETUSJÄRJESTELYJEN VAIKUTUKSET TASA-ARVON JA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISEEN 2020. KARVI 2020.

Yhteenveto

Karvin kyselyn mukaan poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutuksia ja haasteita tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta oli ammatillisessa koulutuksessa eniten työelämässä tapahtuvassa oppimisessa ja näytöissä sekä etäopiskeluun liittyvien valmiuksien tukemisessa.

Karvin kyselyn pohjalta voidaan arvioida, että ammatillisessa koulutuksessa ohjausta työelämään tai jatko-opintoihin siirtymiseen ei ollut riittävästi tarjolla poikkeustilanteen aikana. Lisäksi opiskelijoiden itseohjautuvuusvalmiuksien kehittämiseen tarvitaan tukea ammatillisessa koulutuksessa. Vastaajat korostivat, että poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden vaikutusten seuranta on myös jatkossa tarpeen, sillä mahdolliset vielä näkymättömissä olevat vaikutukset saattavat tulla esiin vasta lukuvuoden 2020-2021 aikana.

Ammatillisessa koulutuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota valmistuvien opiskelijoiden työelämään ja jatko-opintoihin ohjaukseen. Lisäksi työelämässä tapahtuvan oppimisen ja näyttöjen järjestämiseen työpaikoilla tai muissa oppimisympäristöissä tarvitaan ohjausta. Erityisesti tulisi huolehtia siitä, että kaikki opiskelijat saavat tarvitsemaansa tukea opiskeluvalmiuksiensa parantamiseen etäopetusjaksojen aikana.

6.2 Ammatillisen koulutuksen johdon näkemykset poikkeusolojen vaikutuksista koulutuksen järjestämiseen

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry on tehnyt kolme kyselyä ammatillisen koulutuksen johdolle koronan vaikutuksista ammatillisen koulutuksen toimintaan. Seurantakyselyn ensimmäinen osa tehtiin koronakevään aluksi 31.3-7.4.2020, toinen osa toteutettiin 25.5-29.5.2020 ja kolmas kysely 7.9-16.9.2020. Kyselyjen tavoitteena on ollut saada tietoa koulutuksen järjestäjien kokonaistilanteesta AMKE:n edunvalvontaa varten ja viranomaisten päätöksenteon tueksi sekä auttaa AMKEN jäseniä hahmottamaan kokonaistilannetta.

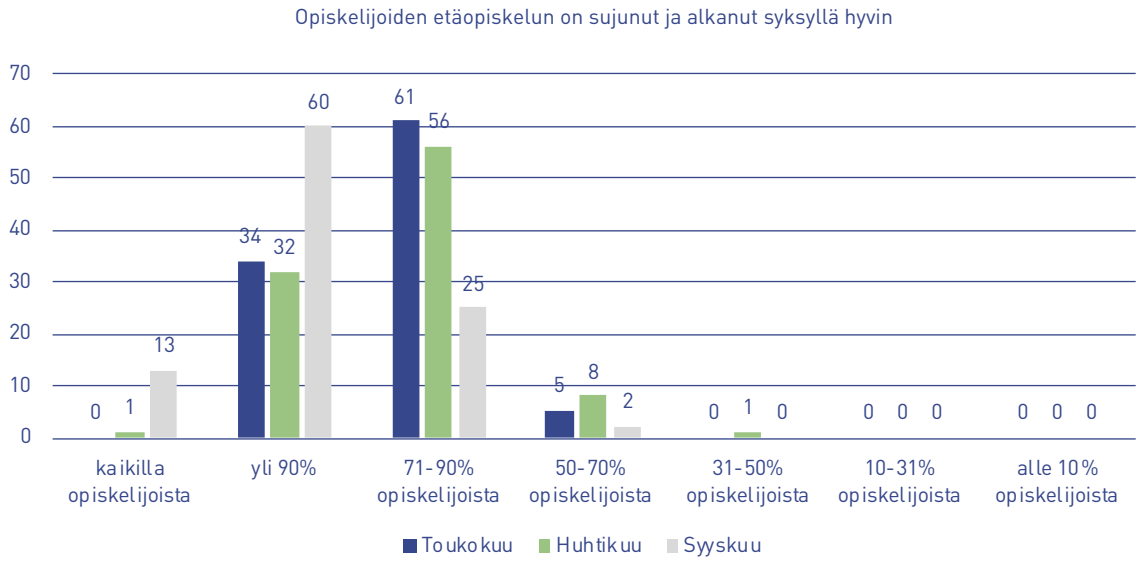
Ensimmäiseen kysely osaan vastasi 71 koulutuksen järjestäjää, toiseen 57 koulutuksen järjestäjää ja kolmanteen 51 koulutuksen järjestäjää 162 koulutuksen järjestäjästä. Ensimmäiseen kyselyyn vastasi 85 prosenttia AMKE:n jäsenistöstä.

Selvityksissä myös todetaan, että tilanne muuttuu ja elää jo kyselyiden aikana. Viestinnän merkitys on korostunut ja digitaalisten taitojen rooli oppimisessa, opetuksessa ja johtamisessa on vahvistunut.

Kyselyt toteutettiin teemoittain. Teemoja olivat: 1. Etäopetukseen siirtyminen, etäopetuksen toteutus ja opintojen käynnistyminen syksyllä 2. Opiskelijoiden sisäänotto ja valmistuminen keväällä ja alku kesällä sekä opiskelijoiden valmistuminen syksyllä 3. Vaikutukset työelämässä oppimiseen 4. Vaikutukset henkilöstöön.

Etäopetukseen siirtyminen, etäopetuksen toteutus ja opintojen käynnistyminen syksyllä

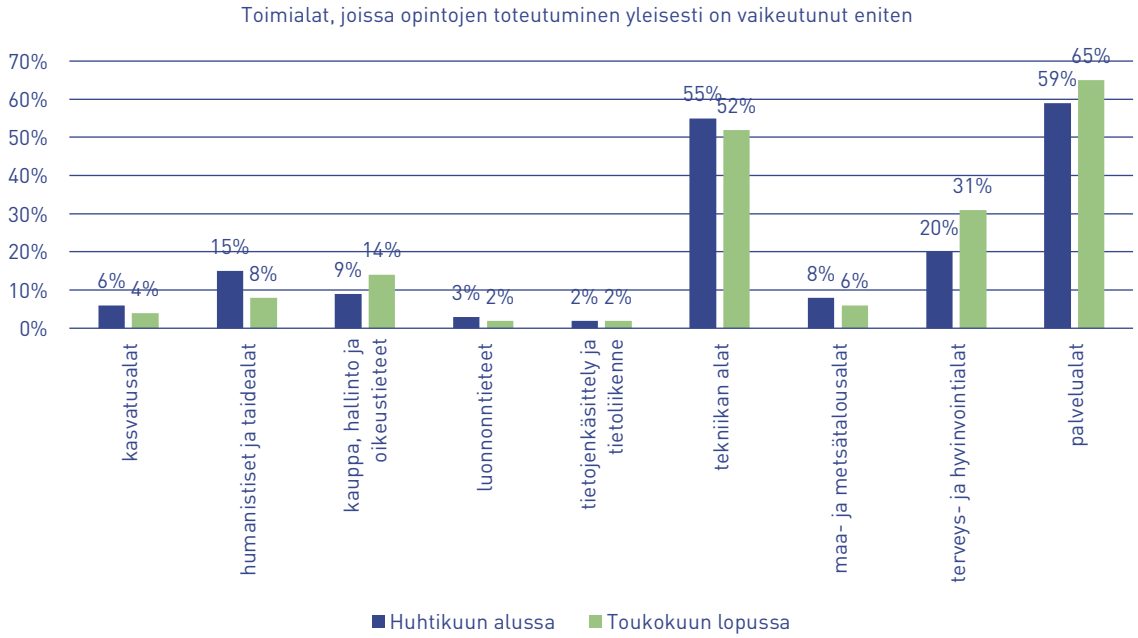
Huhtikuussa, toukokuussa ja syyskuussa 2020 tehtyjen kyselyiden vastausten vertailussa näkyy, että opiskelijoiden etäopiskelu on sujunut vastaajien näkemysten mukaan pääosin hyvin, ja että opiskelut ovat alkaneet myös syksyllä hyvin. Syyskuussa koulutuksen järjestäjien edustajista 60 prosenttia arvioi, että opiskelijoista yli 90 prosentilla opinnot ovat alkaneet hyvin. Huhtikuussa vastaajat arvioivat, että opiskelijoista vain 32 prosentilla ja toukokuussa 34 prosentilla etäopiskelu olisi sujunut hyvin.

KUVIO 58. OPISKELIJOIDEN ETÄOPISKELU ON SUJUNUT JA ALKANUT SYKSYLLÄ HYVIN. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

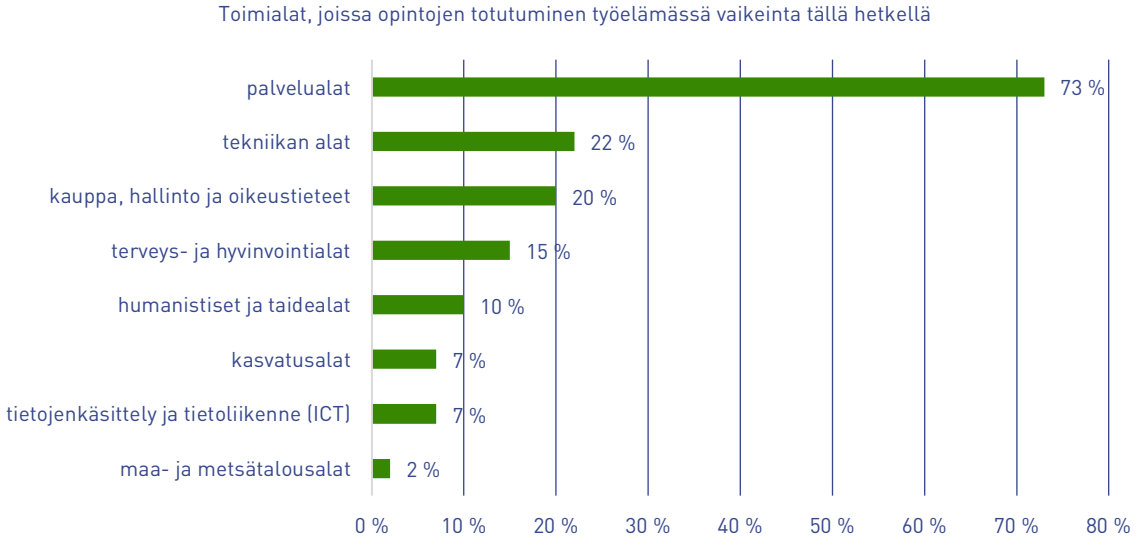
Ammatillisen koulutuksen järjestäjien huhti–toukokuun vastausten mukaan opinnot vaikeutuivat eniten tekniikan ja palvelualoilla. Toimialojen erot korostuvat voimakkaasti.

Toimialoilla tilanne parani hieman toukokuussa tekniikan ja liikenteen, humanististen ja taidealojen sekä maa- ja metsätalousalojen osalta, mutta heikkeni edelleen palvelualojen, terveys- ja hyvinvointialojen sekä kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden osalta.

KUVIO 59. TOIMIALAT, JOISSA OPINTOJEN TOTEUTUMINEN ON VAIKEUTUNUT ENITEN HUHTI- JA TOUKOKUUSSA. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

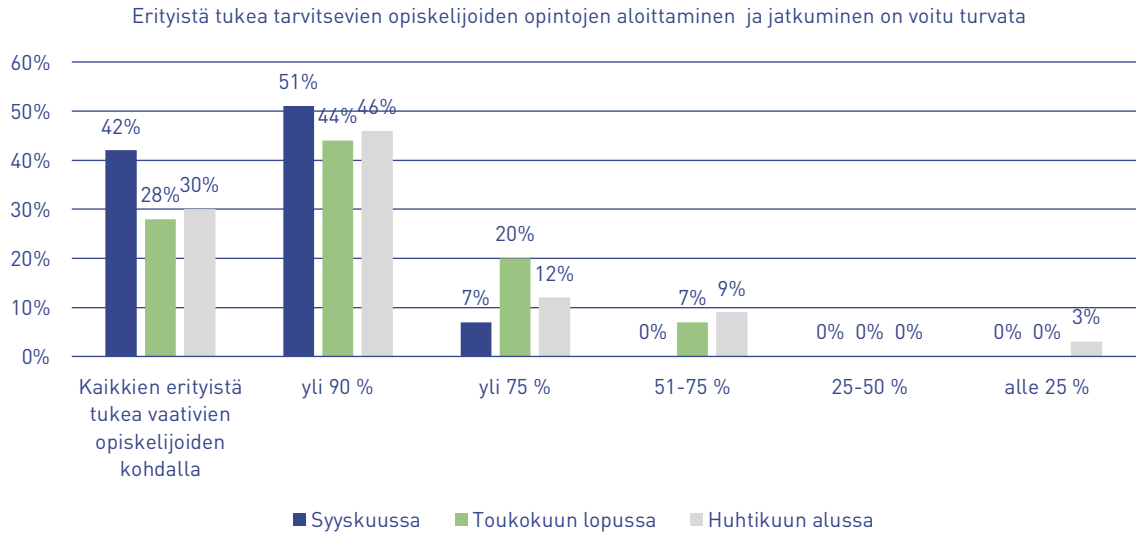
Syksyn 2020 osalta tilanne kehittyi vastaajien arvion mukaan niin, että opintojen toteuttaminen työelämässä oli vaikeinta palvelualalla (73 %), tekniikan alalla (22 %) ja kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden aloilla (20 %).

KUVIO 60. TOIMIALAT, JOISSA OPINTOJEN TOTEUTTAMINEN TYÖELÄMÄSSÄ VAIKEINTA SYYSKUUSSA 2020. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

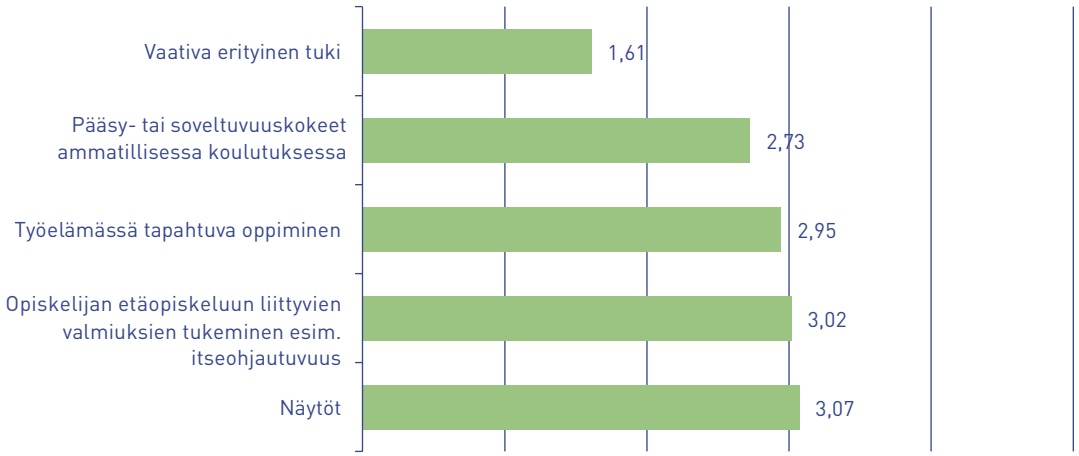
Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen aloittaminen ja jatkuminen on voitu turvata

Erityistä tukea vaativien opiskelijoiden opintojen jatkuminen on voitu pääosin turvata sekä keväällä ja kesällä että syksyllä 2020. Vastaajista keväällä 46 prosenttia, kesän alussa 44 prosenttia ja syksyllä 51 prosenttia oli sitä mieltä, että erityistä tukea vaativien opiskelu on voitu turvata yli 90 prosentille opiskelijoista. Keväällä 12 prosenttia, 20 prosenttia alkukesällä ja 7 prosenttia syksyllä oli sitä mieltä, että erityistä tukea vaativien opiskelijoiden opinnot on voitu turvata yli 75 prosenttisesti.

KUVIO 61. ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN OPISKELIJOIDEN OPINTOJEN ALOITTAMINEN JA JATKUMINEN ON VOITU TURVATA. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

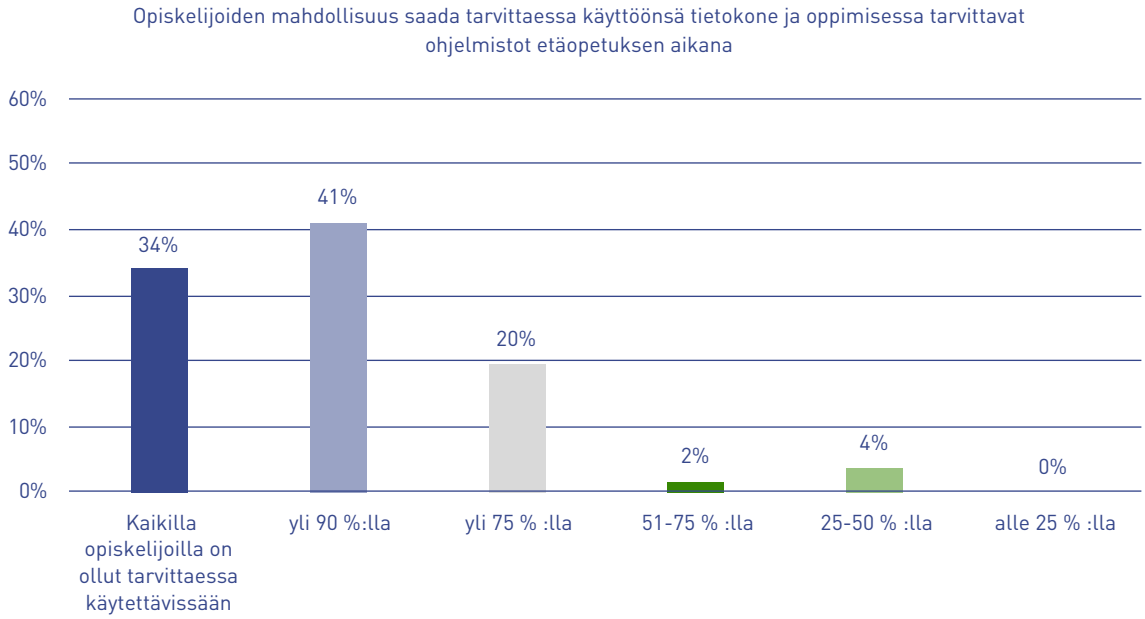
Opiskelijoiden yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen haasteina vastaajat kokivat vaativan eritys tuen (ka 1,61) ja pääsy- ja soveltuvuuskokeet ammatillisessa koulutuksessa (ka 2,73). Lisäksi haasteita koettiin työelämässä tapahtuvan oppimisen (ka 2,95), opiskelijoiden etäopiskeluun liittyvien valmiuksien tukemisessa (ka 3,02) sekä näyttöjen järjestämisessä (ka 3,07).

KUVIO 62. OPISKELIJOIDEN YHDENVERTAISUUDEN JA TASA-ARVON TOTEUTUMISEN HAASTEET. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

Digitaalisten välineiden ja ohjelmistojen riittävyys

Ammatillisen koulutuksen edustajat arvioivat kesäkuussa etäopetuksessa tarvittavien digitaalisten välineiden ja ohjelmistojen riittävyyttä. Koulutuksen järjestäjien edustajista 41 prosenttia arvioi, että etäopetuksessa tarvittavia digitaalisia välineitä ja ohjelmistoja on ollut riittävästi yli 90 prosentilla opiskelijoista. Vastaajista 20 prosenttia arvioi, että yli 75 prosentilla opiskelijoista oli käytettävissään riittävästi digitaalisia välineitä ja ohjelmistoja.

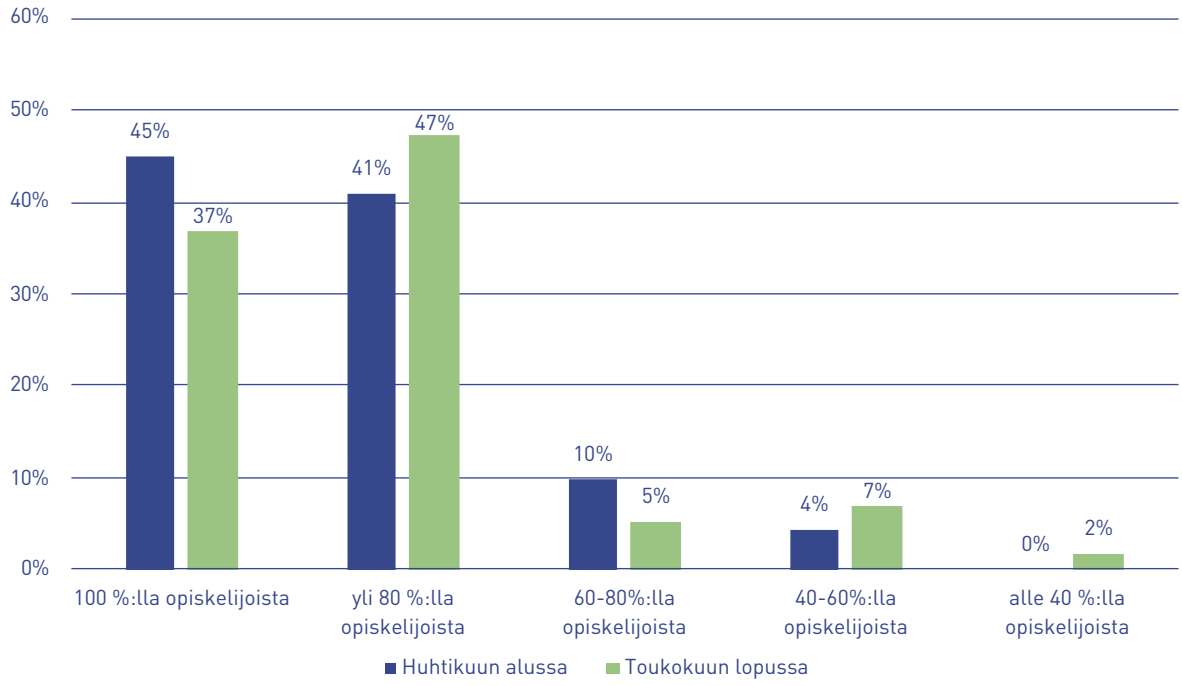
KUVIO 63. ARVIO AMMATILLISEN KOULUTUKSEN OPISKELIJOIDEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVIEN DIGITAALISTEN VÄLINEIDEN JA OHJELMISTOJEN RIITTÄVYYDESTÄ ETÄOPETUKSEN AIKANA. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

Lisäksi vastaajat arvioivat digitalisten ohjelmistojen toimivuutta opetuksessa. Ohjelmistot olivat toimineet etäopetuksessa erinomaisesti 28 prosentin mielestä, tai hyvin 69 prosentin mielestä huhtikuussa 2020. Toukokuussa 36 prosenttia vastaajista arvioi digitaalisten ohjelmistojen toimineen erinomaisesti, ja hyvin 63 prosentin mielestä. Ohjelmistojen toimivuuden ovat arvioineet tyydyttäväksi vain 3 prosenttia huhtikuussa ja 2 prosenttia toukokuussa.

Työelämässä tapahtuvan oppimisen toteutuminen

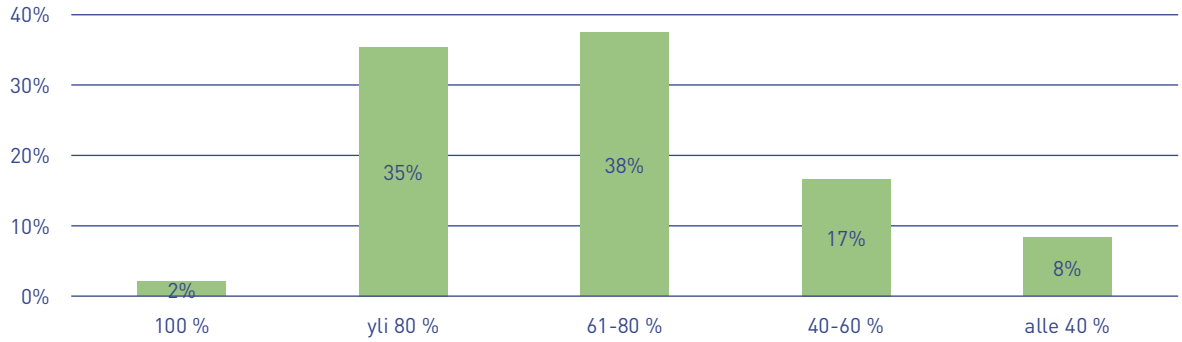
Vaikutukset työelämässä tapahtuvalle oppimiselle näkyivät koulutus- ja oppisopimusten keskeyttämisinä. Työelämässä tapahtuvan oppimisen toteutumista vastaajat arvioivat, että koulutus- ja oppisopimuksen keskeyttäneiden opiskelijoiden opinnot jatkuivat muilla tavoin.

Koulutus- ja oppisopimuksen keskeyttäneiden opintojen jatkumista muulla tavoin arvioitiin huhti- ja toukokuussa 2020. Huhtikuussa vastanneista 45 prosenttia ja toukokuussa 37 prosenttia vastanneista arvioi, että kaikki opiskelijat ovat jatkanut opintoja muulla tavoin. Huhtikuussa 41 prosenttia ja toukokuussa 47 prosenttia vastanneista arvioi, että yli 80 prosenttia opiskelijoista on jatkanut opintoja muulla tavoin. Vastaajista 2 prosenttia arvioi toukokuussa, että alle 40 prosenttia opiskelijoista on jatkanut opintojaan muulla tavoin.

KUVIO 64. KOULUTUS- JA OPPISOPIMUKSEN KESKEYTTÄNEIDEN OPINTOJEN JATKUMINEN MUULLA TAVOIN. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

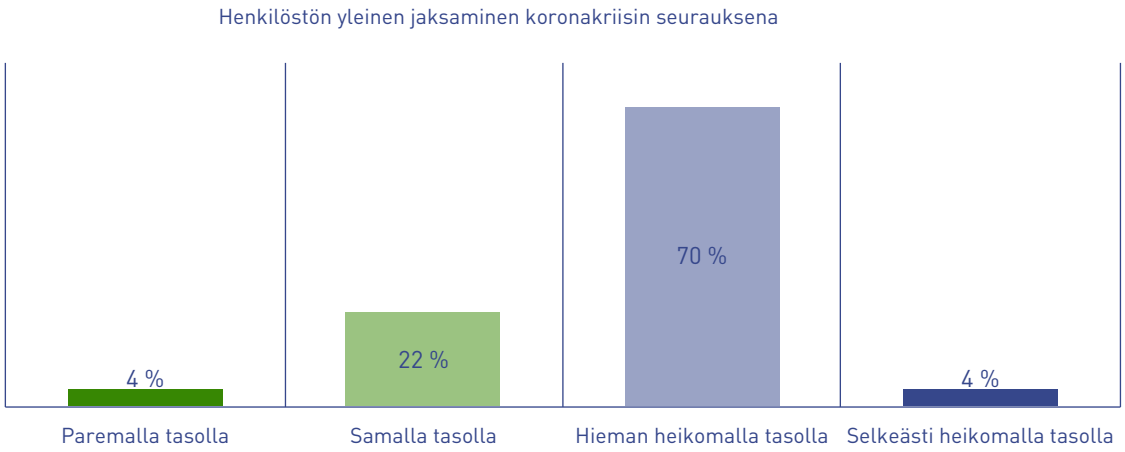
Työelämässä toteutettujen näyttöjen osalta vain 2 prosenttia vastaajista arvioi, että 100 prosenttia näytöistä voitiin järjestää työpaikoilla. Vastaajista 35 prosenttia oli sitä mieltä, että yli 80 prosenttia ja 38 prosenttia sitä mieltä, että 61–80 prosenttia näytöistä voitiin toteuttaa työpaikoilla. Loput vastaajista eli 17 prosenttia arvioi, että 40–60 prosenttia ja 8 prosenttia, että vain alle 40 prosenttia näytöistä voitiin järjestää työpaikoilla maalis-syyskuussa 2020.

KUVIO 65. NÄYTTÖJEN TOTEUTTAMISEN LAAJUUS TYÖELÄMÄSSÄ MAALIS-SYYSKUUSSA 2020. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

Henkilöstön jaksaminen

Koulutuksen järjestäjien syksyn vastauksissa arvioitiin henkilöstön jaksamisen olevan hieman heikommalla tasolla koronakriisin seurauksena. Selvästi heikommaksi henkilöstön jaksamisen arvioi 4 prosenttia vastaajista ja 70 prosenttia arvioi jaksamisen olevan hieman heikommalla tasolla. Vastaajista 22 prosenttia arvioi jaksamisen olevan samalla tasolla ja 4 prosenttia arvioi jaksamisen olevan paremmalla tasolla kuin ennen koronakriisiä.

KUVIO 66. HENKILÖSTÖN YLEINEN JAKSAMINEN KORONAKRIISIN SEURAUKSENA. LÄHDE: AMKE RY KYSELYT 2020.

Ammatillisen koulutuksen johtamisen ja esimiestyön onnistuminen

Ammatillisen koulutuksen kyselyssä selvitettiin toukokuussa myös sitä, miten johtaminen ja esimiestyö ovat onnistuneet poikkeusjärjestelyjen aikana ja syksyn kyselyssä sitä, miten johtaminen ja esimiestyöhön valmistautuminen on onnistunut syksyllä.

Toukokuussa vastanneista koulutuksen järjestäjistä 19 prosenttia arvioi johtamisen ja esimiestyön onnistuneen erinomaisesti ja 79 prosenttia arvioi johtamisen esimiestyön onnistuneen hyvin. Lisäksi toukokuun vastaajista vain 2 prosenttia koki johtamisen ja esimiestyön onnistuneen tyydyttävästi. Syksyn vastaajista 33 prosenttia arvioi johtamisen ja esimiestyön onnistuneen erinomaisesti valmistautumisessa syksyyn ja 67 prosentin mielestä valmistautuminen oli sujunut hyvin.

Yhteenveto

Toukokuussa tehdyn kyselyn mukaan ammatillinen koulutus näyttää toimineen hyvin myös poikkeusoloissa. Etäopiskelu on sujunut pääosin hyvin ja tyytyväisyys digitaalisiin ohjelmistoihin oli kasvanut. Vastaajista 19 prosenttia koki, että etäopetuksessa on onnistuttu hyödyntämään sopivaa pedagogiikkaa ja 75 prosentin mielestä tässä on onnistuttu hyvin ja 5 prosentin mielestä tyydyttävästi.

Opettajat ovat sopeutuneet tilanteeseen ja toteuttaneet tehtäviä erinomaisesti 44 prosentin tai hyvin 55 prosentin mielestä. Opiskelijoiden opinnot myöhästyvät koronaepidemian vaikutuksesta enemmistöllä keskimäärin 1–3 kuukautta.

Työpaikalla järjestettävää koulutusta on jouduttu keskeyttämään, mutta yleensä opiskelijoille on kuitenkin löydetty vaihtoehtoisia tapoja opintojen jatkamiseen. Näyttöjen toteuttaminen työpaikoilla onnistui melko hyvin eli 75 prosenttia vastaajista arvioi, että yli 60 prosenttia näytöistä voitiin järjestää työpaikoilla, vaikka alakohtaiset erot olivatkin selkeät.

Koulutuksen järjestäjien yhteistyötä ja opettajien alakohtaista yhteistyötä tulisi tiivistää erityisesti poikkeustilanteissa, mutta yhteistyö tulisi nähdä ammatillisen koulutuksen voimavarana myös muina aikoina. Henkilöstön jaksamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota erityistilanteessa ja on muistettava, että poikkeusaikojen vaikutukset ulottuvat myös pidemmälle tulevaisuuteen.

Digitaalisten materiaalien ja valtakunnallisten oppimateriaalipankkien kehittäminen ammatillisen koulutuksen tarpeisiin olisi käynnistettävä pikaisesti. Vaikka opiskelijoiden vastauksissa ilmeni, että opinnot ovat pääosin sujuneet hyvin ja opiskelijat ovat saaneet myös tukea opintoihinsa, niin. erityistä huomiota olisi jatkossa kiinnitettävä opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin ja erityisen tuen tarpeisiin.

6.3 Opiskelijoiden mielipiteet poikkeusajan ammatillisesta koulutuksesta

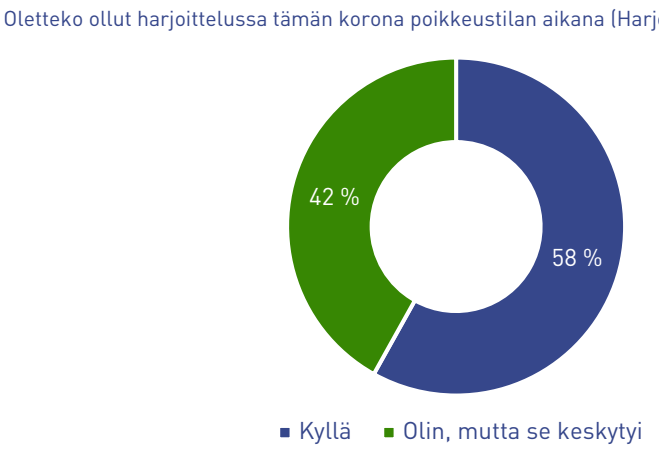
Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry ja Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry selvittivät kyselyllä ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden mielipiteitä. Kysely suunnattiin ammatillista perustutkintoa opiskeleville ja kyselyllä haluttiin selvittää poikkeustilan vaikutuksia opiskeluun ja opiskelijoiden arkeen. Kyselyyn vastasi yli 1600 opiskelijaa, joista 407 kertoi arvioidun valmistumisajan olevan kevät 2020 sekä 599 kertoi olevansa tai olleensa työelämässä oppimassa. Kysely lähetettiin järjestöjen jäsenille, mutta siihen pystyivät vastaamaan myös muut ammatilliset opiskelijat. Kyselyssä käytettiin asteikkoa 1-5, jossa 1 oli huonoin ja 5 paras.

Opiskelijat antoivat etäopetukselle ja tiedotukselle tilanteeseen nähden kohtuulliset arvosanat.

Kyselyyn vastanneet opiskelijat arvioivat etäopetuksen toimivuuden (ka 3,2) ja tiedottamisen (ka 3,5). Poikkeusjärjestelyt tulivat hyvin nopealla aikataululla voimaan, ja koulutuksen järjestäjät sekä erityisesti opettajat joutuivat uusien tilanteiden eteen nopeasti.

Opiskelijat kokivat näyttöjen järjestämisestä epätietoisuutta

Opiskelijoilta kysyttiin harjoittelun jatkamisen mahdollisuuksista ja enemmistö harjoittelussa olleista opiskelijoista eli 58 prosenttia opiskelijoista oli pystynyt jatkamaan harjoitteluaan. Näistä opiskelijoista 36 prosenttia ei kuitenkaan tiennyt, miten näytön arviointi tullaan toteuttamaan.

KUVIO 67. HARJOITTELUIDEN JATKUMINEN KORONAPOIKKEUSTILAN AIKANA. LÄHDE: SAKKI RY:N JA OSKU RY:N KYSELY 2020.

Ammatillista perustutkintoa suorittavista opiskelijoista 42 prosenttia oli joutunut keskeyttämään koulutus- tai oppisopimuksensa ja keskeyttäneistä enemmistöllä eli 58 prosentilla ei ollut vielä tietoa siitä, miten jatkon suhteen toimitaan. Merkittävä osa keskeyttäneistä (30 %) ei myöskään vielä tiennyt miten näytön arviointi toteutetaan. Näyttö oli peruuntunut 20 prosentilla vastaajista ja 19 prosentin kohdalla näyttöä oli siirretty.

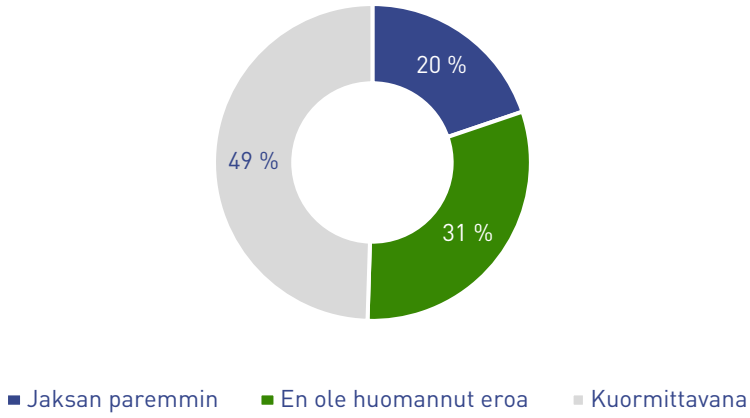
Keväällä 2020 valmistuvien opiskelijoiden tilanne oli epävarma eikä osa opiskelijoista tiennyt valmistumisensa aikatauluista. Opiskelijat, joiden valmistumisaika oli keväällä arvioivat, että valmistuminen toteutuu aikataulun mukaisesti noin kolmasosalla (34 %), viivästyy reilulla viidenneksellä (23 %) ja yli kaksi viidestä (44 %) ei vielä tiennyt valmistumisen tilannetta.

Työvälineet, opiskelun tuki ja osaaminen riittivät pääosin

Vastanneista opiskelijoista 76 prosenttia arvioi, että työvälineet ovat etätyöskentelyyn riittävät ja 17 prosenttia arvioi, etteivät työvälineet ole riittäviä etäopiskeluun. Työvälineiden oletettiin tarkoittavan pääasiassa tietokoneita, joilla saada etäyhteys.

Koulutuksen järjestäjät tarjosivat käytännön työvälineitä 19 prosentille vastaajista, 31 prosentin kohdalla oli mahdollisuus lainata työvälineitä ja 29 prosentille ei tarjottu työvälineitä ja loput eivät osanneet sanoa. Tilanne vaihteli melko paljon aloittain. Osalla aloista, esimerkiksi hammastekniikassa tai elintarviketeollisuudessa, työvälineitä oli mahdotonta järjestää kotiin.

Selvityksen mukaan opiskelijat olivat saaneet tarvittaessa tukea, vaikka opiskelijat kokivat tilanteen kuormittavana. Opiskelijoista 50 prosenttia koki tilanteen aiempaa kuormittavampana, 31 prosenttia ei kokenut eroa aikaisempaan kuormittavuuteen ja 20 prosenttia eli viidennes jaksoi jopa paremmin. Osa opiskelijoista koki opiskelevansa jopa paremmin etänä, kun esimerkiksi koulumatkat jäivät pois ja tehtäviin sai keskittyä rauhassa.

KUVIO 68. OPISKELIJOIDEN KOKEMA JAKSAMINEN ETÄOPISKELUN AIKANA. LÄHDE: SAKKI RY:N JA OSKU RY:N KYSELY 2020.

Opiskelijoista 65 prosenttia koki omien opiskelutaitojensa riittävinä etäopiskeluun, mutta 20 prosentin mielestä omat opiskelutaidot eivät olleet riittävät etäopiskeluun. 14 prosenttia opiskelijoista ei osannut sanoa, riittävätkö opiskelutaidot etäopiskeluun.

Lisäksi opiskelijoista 56 prosenttia ilmoitti saaneensa tarvittaessa tukea etäopiskeluun ja 16 prosenttia ilmoitti, ettei ollut saanut tarvitsemaansa tukea. Opiskeluhuollosta tukea oli saanut 34 prosenttia ja ilman tukea oli jäänyt 18 prosenttia vastaajista. Noin puolet eli 48 prosenttia valitsi vaihtoehdon "En osaa sanoa".

Yhteenveto

Sakki ry:n tekemä kysely antaa kohtuullisen kattavan kuvan ammatillista perustutkintoa suorittavien opiskelijoiden näkökulmasta. Kevään selvityksen mukaan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista osa pystyi jatkamaan työelämässä oppimista normaalisti ja monille järjestyi vaihtoehtoisia tapoja opiskella. Opiskelijat olivat kokeneet järjestelyt, etäopetuksen ja tiedotuksen sekä omat etäopiskelutaitonsa vähintään kohtuullisiksi.

Uudessa tilanteessa keväällä 2020 oli ymmärrettävää, ettei kaikkia opetuksen tai näyttöjen järjestelyitä saatu heti hoidettua. Osa opiskelijoista koki etätyöskentelyn kuitenkin kuormittavana ja raskaana, mutta toisaalta osa opiskelijoista jaksoi paremmin poikkeustilan etäopetuksessa. Eniten parannettavaa oli valmistumisen, työssäoppimisjaksojen tai näyttöjen suorittamisen tiedottamisessa.

Etäopiskelumahdollisuuksien järjestämisessä on paljon opittavaa myös normaaliolojen toteutettavaksi. Koulutuksen järjestäjien tulisi tiedottaa opiskeluun ja valmistumisiin liittyvistä asioista aktiivisesti ja selkeästi.

Näyttöjäkin voidaan tarvittaessa järjestää myös muissa työelämän ympäristöissä ja osaamisen arvioimiseen on myös löydetty vaihtoehtoisia tapoja. Monimuotoisten opiskelumahdollisuuksien tarjoaminen opiskelijoille on varmasti myös tulevaisuudessa tarpeellista. Erilaisia vaihtoehtoisia keinoja osaamisen hankkimiseen olisi mahdollista käyttää ja niihin tulisi myös rohkeasti tarttua.

6.4 Opettajien kokemuksia ammatillisesta koulutuksesta poikkeusolojen ajasta

Opetusalan ammattijärjestö OAJ selvitti opetuksen poikkeusjärjestelyjä kevään ja alkusyksyn aikana. OAJ:n kevään kysely toteutettiin 2–15.4 2020 ja ammatillisen koulutuksen vastaajia oli 550. Syksyn kysely toteutettiin elokuussa 2020 ja vastauksia saatiin 365 opettajalta. Suurin osa vastaajista oli ammatillisten tutkinnon osien opettajia, joita oli vastaajissa 245 henkilöä.

Yhteisten tutkinnonosien opettajia vastaajista oli 59, opinto-ohjaajia 7, erityisopettajia 27, valmentavassa koulutuksessa opettavia 17, esimiestehtävissä toimivia 6 ja hanke-/projektitehtävissä toimivia 4. Vastaajissa oli tekniikanalan, terveyden ja palvelualojen opettajia eniten ja loput jakaantuivat eri alojen opettajiin sekä muihin opetusalan tehtäviin.

Keväällä OAJ:n kyselyyn 2–15.4 2020 vastanneista opettajista 28 % kertoi antavansa reaaliaikaista etäopetusta. Valtaosin opiskelijat saivat ohjeet työskentelyynsä päivittäin tai jokaiseen opiskeltavaan asiaan.

Vastaajien mielestä erityisenä vaikeutena nousi esiin käytännön työtehtävien opetus ja ohjaus. Niiden osalta jouduttiin keskittymään teoriaan, kun esim. työsalit, laitteet ja koneet eivät olleet käytössä.

Opettajat kokivat, että kevään aikana opiskelijoiden eriarvoisuus lisääntyi opetuksen ja ohjauksen määrässä ja saatavuudessa. Lisäksi välineiden saatavuudessa ja opiskelijoiden digiosaamissa oli suuria eroja, mikä osaltaan hankaloitti kevään opiskeluja. Vastaajat arvioivat myös, että näyttöjen järjestäminen on vaikeutunut ja osin estynytkin. Lisäksi koulutus- ja oppisopimuksia on jouduttu keskeyttämään työpaikkojen tilanteiden vuoksi.

Opettajien arvioivat alkusyksyn tilannetta niin, että toiminta on käynnistynyt pääosin ”normaalisti” ja opettajat ovat palanneet oppilaitoksiin lähiopetukseen. He ovat kuitenkin kokeneet, että opetuksen järjestäminen on haastavaa, koska tilanteet muuttuvat nopeasti ja vaativat jatkuvasti uusia erityisjärjestelyitä.

Opettajista yli 90 prosenttia kuitenkin koki oman osaamisensa lisääntyneen kevään etäjakson aikana. Opettajat myös arvioivat, että kevään kokemusta on voitu käyttää hyödyksi syksyn alkaessa. Poikkeusjärjestelyistä saatua kokemusta on voitu hyödyntää opetuksessa monin tavoin syyskauden alun suunnittelussa.

Syksyllä 79 prosenttia kertoi olevansa lähiopettajana oppilaitoksessa ja vain 9 prosenttia opettavansa eniten etänä. Työpaikalla lähiopettajana toimi osin tai eniten 27 prosenttia vastaajista.

Yhteenvetoa opettajien tilanteesta

OAJ:n kyselyn mukaan suurin osa opettajista pitää samanaikaisesti annettavaa lähi- ja etäopetusta huonona ratkaisuna eikä sitä nähdä järkevänä opiskelijoidenkaan näkökulmasta. Vastaajat toivovat, että lähiopetus voisi jatkua.

Turvaetäisyyksien ja turvallisuudesta huolehtiminen oppilaitoksen tiloissa koetaan kuitenkin haasteelliseksi, kun opiskelijoiden liikkuminen ja isot ryhmät vaikeuttavat turvavälien pitämistä. Hankaluuksia aiheutuu, kun osa henkilöstöstä tai opiskelijoista on joko karanteerissa tai menossa testeihin ja epävarmuus on jatkuvasti läsnä.

Opettajia huolestuttaa epävarmuus tulevaisuudesta ja ohjeistuksen epäselvyys tuo lisäpaineita käytännön toteutuksiin. Työssäoppimisen liittyvät haasteet ovat edelleen olemassa ja osalla aloista korostuneet entisestään. Vastauksista löytyi kuitenkin myös luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen ja iloa onnistumisista.

Työpaikalla tapahtuva opiskelu oli ollut liki pysähdyksissä ja näyttöjen tekeminen siirtyi osin oppilaitoksiin. Vastaajien mielestä eniten tilanteesta on kärsinyt erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetus. Eriarvoisuutta ei ole pystytty välttämään, vaikka erilaisia malleja ja ratkaisuja on etsitty sekä kokeiltu.

6.5 Valmistuvien opiskelijoiden opintojen ja näyttöjen järjestäminen

Turun yliopiston kysely suunnattiin toisen asteen kolmannen vuoden opiskelijoille ja siihen saatiin kaikkiaan 5 005 vastausta. Vastaajista 84 prosentilla oli tarkoitus valmistua keväällä 2020. Raportin aineistossa on mukana vain vastaajat, jotka valmistuivat tai joilla oli tarkoitus valmistua koronakeväänä (n=4 190). Vastaajista noin neljännes (24 %) opiskeli ammattikoulussa (n=986) ja kolme neljäsosaa (74 %) lukiossa (n=3 086). Kolme prosenttia vastaajista opiskeli kaksoistutkintoa. Kyselyyn vastanneista 77 prosenttia oli naisia ja 23 prosenttia miehiä.

Ammattiin valmistuminen poikkeusoloissa

Ammattiin valmistumassa olleista useampi kuin joka viides eli 22 prosenttia ilmoitti valmistumisen viivästyneen koronarajoitusten takia ja 14 prosenttia ei valmistunut lainkaan keväällä 2020 vaikka tarkoitus oli valmistua. Ammattiin opiskelleiden kohdalla poikkeusolot vaikeuttivat erityisesti ammattiosaamisen näyttöjen ja työelämässä oppimisen jaksojen suorittamista. Vaikeudet olivat samansuuntaisia kuin opiskelijajärjestöjen kyselyssä koronakeväältä.

Vastaajista 27 prosenttia kertoi ammattiosaamisen näytön vaikeutuneen ja 21 prosenttia vastaajista ilmoitti työelämässä tapahtuvan harjoittelun keskeytyneen. Lisäksi osa opiskelijoista kertoi avoimissa vastauksissa valmistumisen siirtyvän syksyyn tai olevansa epätietoinen valmistumisen ajankohdasta.

Ammattiin opiskelleista 29 prosenttia eli hieman yli neljännes oli hakenut jatko-opiskelupaikkaa. Näistä kaksi kolmesta (64 %) oli hakenut ammattikorkeakouluun, 16 prosenttia yliopistoon ja 16 prosenttia toiseen ammatilliseen oppilaitokseen tai lukioon. Opiskelupaikkaa hakeneista 23 prosenttia oli jäänyt ilman paikkaa ja yli joka kolmas (36 %) oli vielä epävarma tilanteestaan.

Luottamus työelämän näkymiin oli selvästi heikompi sekä miehillä että naisilla koronakevään 2020 jälkeen. Huomattava ero on väittämässä ”Olen pitkiä aikoja työttömänä”, jota piti Amisbarometrissä 2019 todennäköisenä vain 10 prosenttia naisista ja 13 prosenttia miehistä. Tässä kyselyssä luvut olivat kasvaneet, naisilla jopa yli kaksinkertaiseksi (22 %). Lisäksi 34 prosenttia ammattiin valmistuvista ei uskonut työllistyvänsä alalleen lainkaan. Yli kolmannes eli 37 prosenttia juuri ammattiin valmistuvista naisista ja 22 prosenttia miehistä uskoi vaihtavansa alaa. Kun aiemmassa kyselyssä sukupuolten välillä ei ollut selvää eroa, on tässä kyselyssä naisten luottamus työuraansa heikompi jokaisen väittämän kohdalla.

Ammattiin valmistuneista 33 prosenttia koki koronatilanteen heikentäneen työllistymismahdollisuuksiaan. Vastaajista 52 prosenttia aikoi olla syksyllä palkkatyössä tai yrittäjänä ja pysyvän työpaikan löytämiseen uskoi 57 prosenttia ammattiin valmistuneista. Työpaikka oli syksyksi tiedossa 25 prosentilla vastaajista.

Vastaajilta kysyttiin myös, kokivatko he tarvitsevansa tukea johonkin asiaan. Epävarmuus työllistymisestä näkyi myös näissä vastauksissa. Ammattiin valmistuvista 43 prosenttia kaipasi apua työllistymiseen tai 44 prosenttia toimeentuloon liittyen ja 28 prosenttia kaipasi ohjausta myös ammatinvalintaan tai jatko-opintoihin.

Yhteenvetoa valmistuvien opiskelijoiden tilanteesta

Ammattiin opiskelleista joka viides ilmoitti valmistumisen viivästyneen koronarajoitusten takia. Ammattiin valmistuvien nuorten luottamus omaan työllistymiseen ja työuraan on selvästi heikompi kuin aiemmassa kyselyssä (Amisbarometri 2019). Ammattiin valmistuvista vain kaksi kolmesta uskoi työllistyvänsä omalle alalleen.

Naisista jopa yli kolmannes uskoi vaihtavansa alaa ja enemmän kuin joka viides uskoi olevansa pitkiä aikoja työttömänä. Vain 25 prosenttia ammattiin valmistuvasta oli työpaikka tiedossa syksyksi.

Vastaajista lähes puolet kaipasi apua tai tukea työllistymiseen, toimeentuloon, ammatinvalintaan tai jatko-opintoihin liittyen.

Turun yliopiston kyselyssä toimenpide-ehdotuksina esitettiin, että valmistuvien nuorten työllisyyttä ja tulevaisuususkoa tulee vahvistaa esimerkiksi tukemalla yrityksiä nuorten työllistämisessä ja laajentamalla erilaisia tuetun työllistymisen ratkaisuja. Lisäksi toimenpide-ehdotuksissa esitetään, että tarvitaan erityistoimenpiteitä, jotta nuorille saadaan kesätöitä myös poikkeusolojen jatkuessa kesällä 2021.

Lisäksi Turun yliopiston toimenpide-ehdotuksissa esitetään, että valtionhallinnon ja kuntien tulisi vahvistaa opiskelijahuollon valmiutta ja resursseja vastata kasvaviin mielenterveyden ongelmiin. Erityisin toimenpitein olisi huomioitava juuri toiselta asteelta valmistuvat nuoret. Kuntien ja koulutuksen järjestäjien tulisi varmistaa, että näistä nuorista tukea tarvitsevat tavoitetaan poikkeusolojen aikana.

Toimenpide-ehdotuksena nostetaan myös esille, että koulutuksen järjestäjien tulee vahvistaa jatko-opintoihin liittyvää ohjausta ammatillisessa koulutuksessa. Ehdotuksena on myös oppilaitosten henkilöstön digitaitojen ja -tuen vahvistaminen etätyöuupumuksen ehkäisemiseksi.

6.6 Yhteenveto

Koulutuksen järjestäjien edustajista 33 prosenttia arvioi 2020 syksyllä, että johtaminen ja esimiestyön ovat onnistuneet erinomaisesti ja tulevaan syksyyn valmistautuminen onnistui 67 prosentin mielestä hyvin.

Lisäksi digitaalisten materiaalien ja valtakunnallisten oppimateriaalipankkien kehittämistä sekä hyvien pedagogisten mallien jakamista ammatillisen koulutuksen tarpeisiin tulisi edistää ja vahvistaa.

Opiskelijoiden ohjaus

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta ammatillisen koulutuksessa oli eniten puutteita työelämässä tapahtuvassa oppimisessa ja näytöissä, etäopiskeluun liittyvien valmiuksien tukemisessa sekä erityisessä tuessa.

Työelämässä tapahtuva oppiminen

Poikkeusolojen vaikutukset työelämässä tapahtuvalle oppimiselle näkyivät koulutus- ja oppisopimusten keskeyttämisinä. Keväällä työpaikalla järjestettävää koulutusta jouduttiin keskeyttämään, mutta yleensä opiskelijoille kuitenkin löydettiin vaihtoehtoisia tapoja opintojen jatkamiseen.

Ammatillisen koulutuksen opettajat kokivat, että kevään aikana opiskelijoiden eriarvoisuus lisääntyi opetuksen ja ohjauksen määrässä ja saatavuudessa. Lisäksi välineiden saatavuudessa ja opiskelijoiden digiosaamissa oli suuria eroja, mikä osaltaan hankaloitti kevään opiskeluja.

Etäopiskeluun liittyvät valmiudet ja tuki

Yli puolet opiskelijoista koki poikkeusolojen aikana tapahtuvan opiskelun henkisesti kuormittavampana kuin normaalioloissa ja noin joka neljännellä vastanneista oli ollut paljon ongelmia opiskelussa poikkeusolojen vuoksi.

Vaikka suurin osaopiskelijoista koki, että oli saanut tarvitsemaansa henkilökohtaista tai muuta opinto-ohjausta ja tarvitsemaansa tukea opiskelijahuollosta, niin viidesosa vastaajista ei kuitenkaan ollut saanut tarvitsemaansa opinto-ohjausta ja opiskelijahuoltoa.

Näyttöjen järjestäminen

Näyttöjen toteuttaminen työpaikoilla onnistui keväällä 2020 vielä melko hyvin, vaikka alakohtaiset erot olivatkin selkeät. Opiskelijat kokivat epätietoisuutta näyttöjen järjestämisestä, kun osalla opiskelijoista näyttö oli peruttu kokonaan ja osalla näyttö siirrettiin myöhempään ajankohtaan.

7 POHDINTA

Koulutuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat koronan myötä joutuneet uusiin haasteellisiin olosuhteisiin. Niin maailmalla kuin Suomessa koronapandemiasta johtuneet koulujen ja oppilaitosten sulkemiset, poikkeavat opetusjärjestelyt ja erilaiset häiriöt opetuksessa näyttävät vahingoittavan erityisesti lapsia ja nuoria, joiden oppimisen edellytykset olivat jo ennen pandemiaa haasteelliset. Negatiivisia vaikutuksia lapsille, nuorille ja heidän oppimiselleen on pystyttävä paikkaamaan tarjoamalla erilaisia tuen muotoja. Niin kauan, kuin koronapandemia ja yhteiskunnan kriisitilanne jatkuu, on haasteellista korjata kaikkia niitä ongelmia, joita on syntynyt. Lasten ja nuorten mahdollisuuksien ja hyvän elämän edellytysten turvaaminen on koko yhteiskunnan tehtävä. Hyvin tärkeä rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta on esimerkiksi sillä, että huoltajat pysyvät työllisinä[93]. Koronapandemian jatkuessa on myös yhä enemmän kiinnitettävä huomiota siihen, miten etäopetusta järjestetään niin, että oppijoiden hyvinvointia voidaan tukea[94].

Työryhmä esittelee selvityksen pohjalta havaintoja ja kysymyksiä. Tarkoituksena on aloittaa sekä jatkaa keskustelua siitä, mihin suuntaan perus- ja toisen asteen koulutusta tulisi mahdollisesti kehittää erityisesti digitalisaation näkökulmasta. Keskeisenä seikkana pidetään, että kehittämistoimissa, kansallisissa suuntaviivoissa ja paikallisessa kehittämistyössä tarvitaan laajan sidosryhmän yhteinen näkemys, miten koulutuksen digitalisaatiota voidaan kestävällä ja yhteisillä keinoilla kehittää havaittujen oppien kautta.

Kansainväliset ja kansalliset koulutuksen digitalisaation mittarit

Kansainvälisessä vertailussa suomalaisen perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kyky siirtyä etäopetukseen historiallisen haastavissa poikkeusolosuhteissa oli hyvä. Kouluissa ja oppilaitoksissa oli digitaalisia oppimisympäristöjä ja lisäksi opettajilla oli riittävät valmiudet ja kokemusta digitaalisista työkaluista, jolloin etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen pystyttiin siirtymään vain päivien varoitusajalla. Oppiminen ja opetus jatkuivat. Kansainvälisesti katsottuna Suomi pystyi tältä osin pääasiallisena etäopetuksen käytäntönä toimimaan digitaalisilla työvälineillä, joskin ei ongelmitta, ei ilman haasteita, ja ei ilman, etteikö olisi edelleen töitä tehtävänä. Globaalisti vuoden 2020 lopussa edelleen 320 miljoonaa lasta eivät olleet koulussa[95].

Monissa maissa etäopetukseen käytettiin kaikkia mahdollisia menetelmiä: puhelimia, sähköpostia, tekstiviestejä, postia, TV:tä, radiota ja sanomalehtiä. Käytettiin keinoja, jotka olivat olemassa, ja ajan myötä niitä, joita pystyttiin hankkimaan ja ottamaan käyttöön. Esimerkiksi Saksassa osassa osavaltioita digitaalisia oppimisympäristöjä ryhdyttiin käyttämään ensimmäisen kerran vasta kevään 2020 poikkeuksellisissa olosuhteissa. Kussakin maassa, alueella ja koulussa on omat haasteensa etäopetuksen järjestämisen kanssa. Monessa Euroopan Unionin jäsenmaassa on ollut todellisia haasteita etäopetuksen järjestämisessä, ja tautitilanne on osaltaan myös määrittänyt, miten etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta ja kouluarkea pandemiakriisin keskellä on pystytty järjestämään. Kansainvälinen kuva on, että Suomessa digitaalinen infrastruktuuri ja osaaminen olivat jotakuinkin olemassa, ja ne pystyttiin valjastamaan etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen joustavasti. Aivan tyhjästä ei

93 OECD, 2020.
94 Opetushallitus, 2021.
95 UN News, 2020b.

lähdetty liikkeelle. Tilanne etäopetuksen suhteen on ollut arvion mukaan hyvin samanlainen muissa Pohjoismaissa. Tarkempaa kansainvälistä tilannekuvaa saataneen kansainvälisten vertailevien aineistojen myötä lähitulevaisuudessa. Kansainvälinen ja kansallinen aineisto, joissa mitataan esimerkiksi opetus- ja ohjaushenkilöstön, rehtoreiden ja oppijoiden asenteita koulutusteknologian käyttöä kohtaan, mitataan digitaalista osaamista, ja koulujen ja oppilaitosten digitaalista varustelutasoa, on osoittautunut vaihtelevaksi, ja siinä on osittaisia luotettavuus- ja tulkintaongelmia. Kouluista ja oppilaitoksista on haastavaa saada tarkkaa sekä luotettavaa tilannekuvaa niiden digitaalisesta varustelutasosta sekä opettajien ja oppijoiden digitaalisesta osaamistasosta. Miten varmistetaan, että käytössä olisi ajantasainen ja luotettava tilannekuva siitä, miten opettajien ja oppijoiden digitaalinen osaaminen kehittyy, ja mikä on koulujen ja oppilaitosten digitaalisen infrastruktuurin taso? Miten varmistetaan, että tilannekuva olisi laajasti ja reaaliaikaisesti eri sidosryhmien käytössä koulutuksen kehittämisen välineenä?

Digitaaliset laitteet ja oppimisympäristöt

Selvityksen aineiston mukaan toisen asteen laite- ja verkkoyhteyksien taso on hyvä niin opettajien kuin opiskelijoiden osalta. Suuremmaksi haasteeksi näyttääkin muodostuvan ohjelmistojen moninaisuus, ja voi olla, että jatkuva uuden teknologian käyttöönotto aiheuttaa myös haasteita opettajien ja oppijoiden keskuudessa. Tältä osin tarvittaisiin laajempaa tutkimustietoa. Lukiokoulutuksessa Ylioppilastutkintolautakunnan vuonna 2015 julkaisema sähköinen koejärjestelmä Abitti on ollut keskeisessä roolissa lukiokoulutuksen digitalisaatiossa. Vaikka tilanne toisella asteella laitteiden ja infrastruktuurin suhteen on ollut hyvä, tarvitaan myös toisen asteen digitalisaation jatkotarkastelua ja -kehittämistä yhteistyössä koulutuksenjärjestäjien kanssa. Miten esimerkiksi voitaisiin yksinkertaistaa ja yhdenmukaistaa lukuisten käytössä olevien sovellusten ja ohjelmistojen käyttöä opetuksessa ja opiskelussa? Onko tarpeen suunnata kehittämistä ja rahoitusta opetuksessa käytettävien sovellusten yhteentoimivuuden parantamiseen sekä sähköisiin työpöytäratkaisuihin, joiden kautta opetushallinto, opettajat ja oppijat pääsevät opetuksessa käytettäviin palveluihin, järjestelmiin ja sovelluksiin sekä oppimateriaaleihin kertakirjautumisella.

Oppimateriaalit perustuvat Suomessa perusasteella edelleen voimakkaasti kustannettuun painettuun materiaaliin. Digitaaliset oppimateriaalit ovat laajemmin käytössä perusopetuksen ylemmillä vuosiluokilla, ja etenkin toisella asteella. Ammatillisessa koulutuksessa oppimateriaalinen kirjo on moninaisempi, sillä perus-, ammatti- ja erkoisammattitutkintoja on tarjolla laaja valikoima. Siten oppimateriaalien tuotanto on erilaista verrattuna esimerkiksi lukioon, jossa kurssit ja kokonaisuudet ovat melko vakiintuneita. On odotettavissa, että kustannettu materiaali yleisemmän digitalisaatiokehityksen myötä siirtyy yhä enemmän digimuotoon, mutta painetulla materiaalilla on edelleen arvonsa tulevaisuudessakin. Suomessa on laadukkaat oppimateriaalit, ja ne tehdään laajassa yhteistyössä kentän toimijoiden, opettajien ja järjestöjen kanssa. Mikä rooli painetulla ja digitaalisella oppimateriaalilla on tulevaisuuden koulutuksessa, ja onko jotain merkittäviä kehittämisen paikkoja löydettävissä itse oppimateriaaleista? Entä mikä rooli avoimilla digitaalisilla oppimateriaaleilla on jatkossa ja miten niiden laatu ja saatavuus voidaan varmistaa?

Verkkoyhteyksien osalta voidaan todeta, että ne ovat kouluissa ja oppilaitoksissa hyvällä tasolla vaikkakin uudet digitaaliset sisällöt ja materiaalit voivat vaatia niidenkin kehittämistä jatkossa. On selvää, että haasteita digitaalisten laitteiden ja oppimisympäristöjen osalta on perusopetuksessa. On myös todettava, että koulujen, kuntien ja alueiden välillä on eroja ja digitalisaatio ei ole kehittynyt tasavertaisesti eri puolilla Suomea, tai edes saman kunnan sisällä.

Perusopetuksen opettajilla ei ole poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä ollut riittäviä työvälineitä etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen järjestämiseen täysimääräisesti ja kaikkialla Suomessa. Kaikilla opettajilla ei ole ollut omaa henkilökohtaista laitetta käytössään, ja suurelta osalta opettajista puuttuu työpuhelin. Laadukasta etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta on vaikeaa järjestää, jos opettajilla ei ole edellytyksiä sen toteuttamiseen. Älypuhelimet ovat myös nousseet keskeisiksi työvälineiksi, jotka mahdollistavat pikaviestipalveluiden käyttämisen ja työskentelyn etäolosuhteissa sekä yhteydenpidon oppijoihin sekä kollegoihin. Monet opettajat paikkasivat laitetilannetta omilla laitteillaan sekä verkkoyhteyksillään. Miten varmistetaan, että jokaisella opettajalla olisi asianmukaiset digitaaliset työvälineet?

Perusopetuksen oppilailta puuttui poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä laitteita. Laitepuutteet ovat vaarantaneet oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun. Monissa kunnissa jaettiin oppilaille laitteita, ja niitä myös lahjoitettiin kouluille ja kunnille, mutta myös monet oppilaista käyttivät perheiden laitteita. Vaikka laitetilanne kokonaisuutena mahdollisti etäopetuksen poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä, laitetilanne ei ollut täysin riittävä ja siinä on ollut liikaa vaihtelua koulujen välillä. Miten varmistetaan, että kunnissa ja kouluissa on riittävät laiteresurssit oppilaille? Vaarana myös on liialliseen laitekeskeisyyteen jääminen, ja pitäisi myös keskustella ohjelmistoista, pedagogiikasta sekä koulu- ja aluekohtaisista ratkaisuista. Miten laitteiden käyttämiseen, pedagogiikkaan ja kehittämiseen saadaan laajat sidosryhmät, kuten yritykset ja kustantamot mukaan rakentamaan yhteistä näkemystä laiteresursseista ja käytöstä? Miten luodaan kestävää laitekantaa ja -käytänteitä?

Ammatillisen koulutuksen näyttöjen toteuttamisessa alakohtaiset erot ovat olleet suuria ja siksi yhteistyötä koulutuksen järjestäjien, työelämän edustajien ja alakohtaisten asiantuntijoiden välillä tulee edelleen kehittää. Digitaalisten välineiden ja ohjelmistojen mahdollisuuksia tulee hyödyntää näyttöjen toteuttamisessa työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä. Näyttöjä tulee tarvittaessa järjestää erilaisissa ympäristöissä ja näyttöjen arvioimisessa on hyödynnettävä hyviä vaihtoehtoisia tapoja, joita myös digitaaliset menetelmät voivat tarjota. Miten ammatillisen koulutuksen näyttöjä voitaisiin jatkossa suorittaa myös digitaalisesti ja etäyhteyksillä?

Opettajien tutkintokoulutus ja työssä tapahtuva osaamisen päivittäminen

Jo vuonna 2010 julkaistussa selvityksessä todetaan, että opettajankoulutuslaitosten ja korkeakoulutasoisen opettajankoulutuksen teknologinen varustelu ei ole niinkään ongelma opettajaksi opiskelevien TVT-taitojen kehittämisessä. Haasteena on enemmänkin se, että korkeakoulut suunnittelisivat TVT-kursseja opettajaksi opiskeleville, ja kursseilla olisi selkeät konkreettiset ja käytännölliset tavoitteet, joita myös systemaattisesti seurataan[96]. Miten opettajankoulutusta kehitetään koronapandemian aikana ja sen jälkeen saatujen oppien pohjalta? Mikä rooli opettajankoulutuksella voisi olla digipedagogisen osaamisen kouluttamisessa sekä tutkimuksessa ja kehittämisessä?

Opettajien TVT-opetuskäyttöön liittyvän osaamisen kehittäminen edellyttää tulevaisuudessakin jatkuvaa täydennyskoulutusta ja paikallista joustavaa lähitukea (esim. tutoropettajatoiminta). Haasteena on pystyä tarjoamaan riittävän räätälöityä koulutusta ja tukea opettajien erilaisia tarpeita. Olisiko tarpeen selvittää tarvetta opettajien TVT-osaamismerkkijärjestelmälle, joka voisi raamittaa ja ryhdittää opetushenkilöstön digiosaamisen kehittämistä? Myös oppilaitosjohdon digiosaamisen tukemiseen olisi löydettävä uusia toimintamalleja. Opetushenkilöstö tarvitsee oman oppiaineen, ammattialan, pedagogiikan, didaktiikan sekä

96 Meisalo, Lavonen, Sormunen & Vesisenaho, 2010.

työvälineiden osaamista. Jatkuvaa osaamista tulisi päivittämistä suunnitelmallisesti. Osaamisen kehittymissuunnitelman ja sen toteuttamisen lisäksi tarvitaan monipuolisia yhteistyöverkostoja ja niiden jatkuvaa uudistamista.

Kansallinen suunta ja strategia

Valtiontarkastusvirasto (VTV) tarkasti vuonna 2019 yleissivistävän koulutuksen opetus- ja oppimisympäristöjen digitalisaation tilanteen. Yleisesti tarkastuskertomus toteaa, että digitalisaatiokehitys on hajautunut. Tarkastuksessa suositeltiin, että digitalisoinnin kokonaisohjausta tulisi parantaa: digitalisoinnille tulisi määrittää suuntaviivat, eri toimijoiden tehtäviä, rooleja ja vastuita tulisi selventää, ja digitalisointia palvelevaa tietoa ja sen hallintaa tulisi kehittää. Koronapandemia ja siitä seuranneet poikkeavat järjestelyt koulutuksessa sekä siirtyminen etäopetukseen ovat osoittaneet, että Suomessa on tarve kansalliselle jaetulle näkemykselle koulutuksen digitalisaation kehittämisestä. Koulutuksen digitalisaatiota tulisi johtaa sekä ohjata vastuulliseen ja kestävään suuntaan kansallisilla reunaviivoilla ottaen huomioon myös paikalliset ratkaisut ja tarpeet. Kansallista kehittämistyötä, pitkän aikavälin tavoitetilaa sekä visiota tulisi tehdä laajassa yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa, ja sitä pitäisi seurata ja tarkentaa säännöllisesti. Ilman yhteistä kansallista tavoite- ja tahtotilaa, joka on määritelty ja yhteisesti sovittu keskeisten toimijoiden kanssa, on hankalaa luoda kestäviä, aidosti toteutettavissa olevia ja vaikuttavia toimenpiteitä koulutuksen digitalisaation suhteen. Yksi keskeinen tehtävä kansallisella strategialla tulisi olla digitaalisen kuilun kurominen umpeen koulujen ja kuntien välillä pitkällä aikavälillä, ja saavuttaa kansallisia yhteisesti sovittuja periaatteita ja vastuita koulutuksen digitalisaation suhteen. Miten varmistetaan, että koulutuksen digitalisaatio etenee kestävästi yhteisesti hyväksyttyjä tavoitteita ja päämääriä kohti ottaen huomioon paikalliset ja alueelliset olosuhteet ja tarpeet? Miten voitaisiin jakaa parhaat ja tutkitusti toimivimmat käytänteet etäyhteyksiä hyödyntävästä opetuksesta? Miten taataan julkisella rahoituksella tuotettujen palveluiden jatkuvuus ja kehittäminen elinkaarimallilla? Miten taataan, että koulutuksen kehittämisessä tutkittu tieto on keskeisessä roolissa määrittämässä kehittämisen suuntaa?

Koulutuksen digitalisaatio kehittyy ja edistyy monella tasolla samanaikaisesti. Mikä rooli on koulutuskentän verkostoitumisella ja vertaistuella? Onko nykyinen taso riittävä vai tulisiko yhteistyöhön käyttää resursseja ja ohjausta? Onko ilmennyt uusia kehittämisen alueita, joissa verkostoitumisella, jakamisella ja vertaistuella voitaisiin saavuttaa lisäarvoa? Miten opetuksen järjestäjiä ohjataan ja osallistetaan kansalliseen viitearkkitehtuuriin ja digitalisaatioon liittyvien pelisääntöjen yhteiskehittämiseen ja käyttöönottoon? Miten yhdessä luodaan pelisääntöjä ja reunaehtoja esimerkiksi laitekantaan, käytettäviin ohjelmistoihin, ja digitaaliseen osaamiseen?

Valtionavustustoiminta

Yksi keskeinen keino tukea opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjien erilaisia digitalisaation ja oppimisympäristöjen kehittämishankkeita, on ollut myöntää valtionavustuksia. Valtio on myöntänyt rahoitusta julkisen sektorin digitalisaatiokehityksen vauhdittamiseksi valtion organisaatioille sekä kunnille ja opetuksen sekä koulutuksen järjestäjille. Valtionavustuksilla voitaisiin luoda uusia ratkaisuja havaittuihin kehittämisen paikkoihin.

Valtionavustustoiminta on keskeinen strateginen työkalu luoda pilotteja, hankkeita ja myöntää resursseja opetus- ja koulutusalan koko kentän kehittämiselle. Miten varmistetaan, että VA-rahoitus tukee strategisia digioppimisen tavoitteita, jotka kohdentuvat yhä enemmän strategisille tavoitteille, jotka tukevat koko hallinnonalan yhteisiä tavoitteita koulutuksen

digitalisaatiossa? Miten kehitetään VA-toimintaa ennakoivasti ja pitkäjänteisesti kohti ohjelmallista rahoitusinstrumenttia, ja luodaan kohdennettuja pitkän tähtäimen tavoitteita? Lisäksi miten opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjät, hankkeet sekä sidosryhmät voisivat jatkossa olla yhä enemmän mukana VA-toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä? Miten VA-toiminnan tunnettuutta ja hakijoiden määrää lisätään entisestään?

Koulutuksen sektorille tarvittaisiin myös rahoitusta, jossa laadullisilla kriteereillä on enemmän painoarvoa, koska teknologian opetuskäyttöä ja pedagogiikkaa on haastavaa kehittää erikseen. Myös luovia sekä avoimia hankekokonaisuuksia olisi hyvä rahoittaa. Miten mahdollistetaan myös luovempien digioppimisen hankkeiden ja kokeilujen rahoittaminen valtionavustuksilla?

Valtionavustustoiminta voisi myös vahvemmin kohdentua koko digitaalisen ekosysteemin kehittämiseen yhteiskehittämisen kautta. Miten luodaan edellytyksiä, jossa VA-rahoitusinstrumentti kannustaisi julkishallintoa, oppilaitoksia, yrityksiä ja kolmatta sektoria yhteiskehittämiseen? Toteutetuista hankkeista olisi myös hyvä saada mahdollisimman laajasti tietoa ja käytänteitä talteen ja hyödynnettäväksi. Miten luodaan paremmat edellytykset julkaista ja levittää VA-hankkeiden kokemuksia, tuloksia ja vaikutuksia sekä hankkeissa kehitettyjä ratkaisuja, malleja ja sovelluksia kansalliseen (ja kansainväliseen) käyttöön?

Miten VA-rahoitusta voitaisiin kehittää asiakas- ja tarvelähtöisemmäksi niin, että mahdollisimman monella potentiaalisella opetusalan kehittäjällä ja organisaatiolla on mahdollisuudet tehdä laadukasta kehittämis- ja kokeilutoimintaa valtionavustuksin.

Pohdintoja oppivelvollisuuden laajentamisesta

Oppivelvollisuuslaki astuu voimaan 1.8.2021, mutta perusopetuksen ohjaus- ja valvontavastuu astui voimaan kuitenkin jo 1.1.2021. Oppivelvollisuuslaki koskee ensimmäisen kerran perusopetuksen keväällä 2021 päättäviä nuoria (perusopetus päättyy 1.1.2021 jälkeen). Oppivelvollisuuslain piiriin siirrytään ikäluokka kerrallaan. Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä koulutus on opiskelijalle maksutonta, kun opiskelija suorittaa ensimmäistä toisen asteen tutkintoaan ja on aloittanut opintonsa ennen 18 vuoden ikää. Maksuttomuus jatkuu sen kalenterivuoden loppuun saakka, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta.

Oppivelvollisuuden laajentaminen tulee jatkossa vaikuttamaan opiskelijoiden opiskeluun, kun opiskelijalle ovat maksuttomia opetus ja päivittäinen ruokailu, opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit sekä opetuksessa tarvittavat työvälineet, -asut ja -aineet. Tämä tarkoittaa, että kaikilla ammatillisen koulutuksen ja lukion opiskelijoilla on jatkossa käytössään myös tietokoneet. Miten oppivelvollisuuden laajentaminen tulee vaikuttamaan jatkossa opiskelijoiden käytössä oleviin laitteisiin, yhteyksiin ja ohjelmistoihin? Miten voidaan parhaiten hyödyntää maksuttomuuden mukanaan tuomia mahdollisuuksia koulutuksen ja monimuotoisten oppimisympäristöjen kehittämisessä? Vaihtoehtoisten ja yksilöllisten opintopolkujen rakentaminen on samalla ainutlaatuinen mahdollisuus ja haaste opetukselle, ohjaukselle ja oppimiselle.

Lisäksi tutkintokoulutukseen valmentava TUVA tulee voimaan 1.8.2022. Tutkintokoulutukseen valmentava eli TUVA koulutus yhdistää perusopetuksen lisäopetuksen, lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen (LUVA) ja ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA). Miten tämä kokonaisuus vaikuttaa digitaalisten laitteiden ja oppimisympäristöjen käyttämiseen toisella asteella?

Oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointi ja jaksaminen

Lasten ja nuorten terveydentilasta ollaan enemmissä määrin huolissaan pitkittyneessä pandemiassa. Vaikka etäyhteyksillä on kenties voitu jossain määrin paikata perinteisiä mielenterveyden palveluita, ja keksitty uusia toimintatapoja, ei tutkijat ole vakuuttuneita näiden menetelmien tehosta, tai tutkimusta tällaisista strategioista ei ole riittävästi[97]. Lapset ja nuoret kaipaavat läsnä olevia aikuisia, ystäviään ja vuorovaikutusta. Koulut ja oppilaitokset ovat hyvin keskeinen osa lasten ja nuorten elämää, ja tarjoavat keskeiset hyvinvointivaltion palvelut. Koronapandemia on nostanut esiin tätä koulutuksen tehtävää, joka ei normaalioloissa aina saa osakseen ansaitsemaansa huomiota. Poikkeavien opetusjärjestelyiden aikana huolta viranomaisten ja lastensuojelun asiantuntijoissa aiheutti kaventuneet mahdollisuudet ”nähdä perheisiin sisään” ja kohdentaa perheisiin ulkoista kontrollia lasten suojelun nimissä[98].

Korona-aikana lasten ja perheiden tuen tarpeet ovat kasvaneet. Eri palveluissa toimivan henkilöstön mukaan perheiden taloudelliset vaikeudet, yksinäisyys ja turvattomuuden tunne, vanhemmuuden haasteet ja parisuhde- sekä mielenterveysongelmat ovat kasvaneet huomattavasti korona-aikana verrattuna vuoteen 2019[99]. Ongelmat ovat kasautuneet ja vaikeutuneet.

Esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa poikkeusolojen vaikutukset työelämässä tapahtuvalle oppimiselle näkyvät koulutus- ja oppisopimusten keskeyttämisinä. Opiskelijoille tarjottavaa tukea ja ohjausta tulee vahvistaa erityisesti silloin, kun opintojen keskeyttäminen tai viivästyminen on uhkana. Yhteistyötä ja uusien ratkaisumallien hakemista työelämä toimijoiden kanssa on edelleen kehitettävä.

Poikkeuksellisissa opetusjärjestelyissä nousi esiin erityisesti kaipuu parempaan vuorovaikutukseen sekä yhteisöllisyyteen, kun ystäviä, opettajia ja lähimmäisiä ei pystytä tapaamaan fyysisesti. Etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa on paljon käyttämätöntä potentiaalia luoda tilaa kohtaamiselle, vuorovaikutukselle, tukimuodoille ja keskustelulle. Miten etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa voitaisiin paremmin pitää huoli siitä, että lasten ja nuorten jaksaminen otettaisiin huomioon? Miten nuorisotyö, seurat, järjestöt ja opiskelijahuolto voisi olla entistäkin paremmin yhteydessä lapsiin ja nuoriin etäyhteyksien avulla? Miten etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa voitaisiin rakentaa ja tukea yhteisöä etäyhteyksillä?

Vaikka on hyvä, että myös kodeissa pystyttiin tukemaan etäopetuksen toteuttamista poikkeavissa opetusjärjestelyissä, on ongelmallista, että etäopetuksen sujuminen on ollut paljolti kiinni siitä, millaisessa perheessä lapsi ja nuori elää. Useissa maissa on noussut huoli nimenomaan perheiden liiallisesta vaikutuksesta etäopetuksen sujumiseen ja onnistumiseen. Näin on siis myös Suomessa, ja koulutuksen epätasa-arvo on kiihtynyt erityisesti koronapandemian aikana[100]. Kehitys on kuitenkin ollut pidempiaikaisempaa, ja digitaalisten taitojen lisäksi myös monet muut taidot ja osaamiset ovat eriytymässä lasten ja nuorten välillä, kuten lukutaito. Digitaalinen kuilu on koko suomalaista väestöä koskeva haaste, joka on tullut esiin erityisesti aikana, jolloin etätyötä ja -opiskelua on vaadittu[101]. Digitaalinen kuilu ja epätasa-arvoinen pääsy digitaalisiin resursseihin kodeissa on ollut globaalisti yksi

97 de Miranda, da Silva Athanasio, de Sena Oliveira & Silva, 2020.

98 Savisalo, 2021.

99 Hakulinen, Hietanen-Peltola, Hastrup, Vaara, Jahnukainen, & Varonen, 2020.

100 Doyle, 2020.

101 Iivari, Sharma & Ventä-Olkkonen, 2020.

merkittävin digitaalisen etäopetuksen poissulkeva tekijä[102]. Myös Suomessa on digitaalista epätasa-arvoa, ja kansainvälisissä vertailuissa koulussa ei opita keskeisiä digitaalisia taitoja, vaan pikemminkin vapaa-ajalla. Miten varmistetaan, että digitaalinen epätasa-arvo lasten ja nuorten välillä ei syvenny? Miten pidetään huoli, että lapset ja nuoret saavat riittävät digitaaliset taidot perus- ja toisella asteella, ja olennaisia taitoja opetetaan koulutuksessa riittävästi?

Opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä rehtoreiden hyvinvoinnin tuki

Myös opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä johdon työn, jaksamisen ja hyvinvoinnin tuen vahvistaminen on osoittautunut poikkeusoloissa erityisen välttämättömäksi. Kouluyhteisön hyvinvoinnin tukemiseen ja henkisen kuormittavuuden vähentämiseen tulisi kehittää toimintamalleja ja vahvistaa resursseja. Opettajat ovat kokeneet etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen tyypillistä koulutyötä kuormittavammaksi. Miten opetus- ja ohjaushenkilöstön jaksamista voitaisiin tukea? Miten etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta tulisi toteuttaa, jotta se kuormittaisi vähemmän? Millaisia tukimuotoja opetus- ja ohjaushenkilöstö tarvitsee? Entä miten rehtoreiden jaksamista voitaisiin tukea?

Opetushallituksen arvion mukaan tutortoiminnan tarjoaman tuen piirissä on lähes 95 prosenttia perusopetuksen opettajista. Tutoropettajatoiminta on koronapandemian etäopetuksen selvityksissä näyttäytynyt tärkeänä lähituen muotona, jossa on korostunut erityisesti digipedagoginen osaaminen. Tutoropettajatoiminta on ollut hyvin tärkeässä roolissa innovaatio- ja kokeilutoiminnan jalkauttamisessa, ja se on kattanut hyvin eri alueet, ja siten ollut tärkeä keino ja alusta koulun tasavertaisessa kehittämisessä. Myös Virossa on hieman vastaavanlainen järjestelmä, jossa joka koulussa toimii digitaaliseen oppimiseen erikoistunut opettaja. Myös Virossa näiden opettajien roolia koronapandemian aikana on pidetty hyvin keskeisenä siinä, että etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen on pystytty joustavasti siirtymään. Miten varmistetaan, että tutoropettajajärjestelmä vakiintuu ja kehittyy?

Lopuksi

Tässä selvityksessä tarkastellaan kansainvälisiä ja kotimaisia tutkimuksia sekä selvityksiä liittyen koronapandemian aiheuttamaan koulujen ja oppilaitosten etäopetukseen perus- ja toisella asteella. Erityisenä tarkastelun kohteena on koulutuksen digitalisaatio. On selvää, että tarvitaan edelleen kansainvälisiä ja kansallisia vertaisarvioituja tutkimustuloksia, joiden avulla koulutusta voitaisiin kehittää tutkimukseen perustuvasti. On vielä varhaista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä maaliskuussa 2021, kun koronapandemian Suomessa aiheuttamista koko yhteiskuntaan kohdistuneista tapahtumista, suluista ja politiikkatoimista on kulunut vasta noin vuosi. Pitkittäistutkimuksia ei ole vielä saatavilla, eikä laajaa kansainvälistä luotettavaa vertailua etäopettamisen vaikutuksista ole toistaiseksi saatavilla.

Selvityksen pohjalta on kuitenkin tärkeää aloittaa kansallinen keskustelu ja toimenpidetyö, sillä monet koronapandemian esille nostamista kehittämisen paikoista perus- ja toisella asteella eivät ole täysin uusia. Keskeinen kysymys onkin, mihin suuntaan perus- ja toisen asteen koulutusta ryhdytään nyt kehittämään, ja millaiset kehittämisen raamit luodaan koulutuksen digitalisaatiolle. Opetushallitus jatkaa työtä yhdessä sidosryhmien kanssa keväällä 2021. Kehittämistyön keskiössä tulee pitää lasten ja nuorten hyvinvointi, oppiminen ja kasvu.

102 UNESCO, UNICEF and the World Bank, 2020.

LÄHTEET

Azevedo, J. P., Hasan, A., Goldemberg, D., Iqbal, S. A., & Geven, K. (2020). Simulating the potential impacts of COVID-19 school closures on schooling and learning outcomes: A set of global estimates. The World Bank. http://pubdocs.worldbank.org/en/798061592482682799/covid-and-education-June17-r6.pdf

Bergdahl, N., & Nouri, J. (2020). Covid-19 and crisis-prompted distance education in Sweden. Technology, Knowledge and Learning, 1-17. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7463097/

Burke, J. & Dempsey, M. (2020). Covid-19 Practice in Primary Schools in Ireland Report. Maynooth University. https://www.maynoothuniversity.ie/sites/default/files/assets/document/Covid-19%20Practice%20in%20Primary%20Schools%20Report_0.pdf

Deloitte, IPSOS & Euroopan Unionin komissio. (2019a). 2nd Survey of Schools: ICT in Education. Luxembourg, Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2nd-survey-schools-ict-education

Deloitte, IPSOS & Euroopan Unionin komissio. (2019b). 2nd Survey of Schools: ICT in education — Luxembourg, Publications Office of the European Union. Finland Country Report 2019 – 22 pages. https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2nd-survey-schools-ict-education

Devex. (2020). Funding the response to COVID-19. https://public.tableau.com/profile/devexdevdata#!/vizhome/COVIDFundingvisualisation/COVID-19funding.

Dorn, E., Hancock, B., Sarakatsannis, J., & Viruleg, E. (2020). COVID-19 and student learning in the United States: The hurt could last a lifetime. McKinsey & Company. https://www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Industries/Public%20and%20Social%20Sector/Our%20Insights/COVID-19%20and%20student%20learning%20in%20the%20United%20States%20The%20hurt%20could%20last%20a%20lifetime/COVID-19-and-student-learning-in-the-United-States-FINAL.pdf

Doyle, O. (2020). COVID-19: exacerbating educational inequalities?. Public Policy. https://publicpolicy.ie/downloads/papers/2020/COVID_19_Exacerbating_Educational_Inequalities.pdf

Eickelmann, B., & Drossel, K. (2020). Schule auf Distanz. Perspektiven und Empfehlungen für den neuen Schulalltag. Eine repräsentative Befragung von Lehrkräften in Deutschland. Zugriff am, 27, 2020. https://www.vodafone-stiftung.de/wp-content/uploads/2020/05/Vodafone-Stiftung-Deutschland_Studie_Schule_auf_Distanz.pdf

Eivers, E., Worth, J., & Ghosh, A. (2020). Home Learning during COVID-19: Findings from the Understanding Society Longitudinal Study. National Foundation for Educational Research. https://www.nfer.ac.uk/media/4101/home_learning_during_covid_19_findings_from_the_understanding_society_longitudinal_study.pdf

Etäkoulu Kulkuri. (2020). Etäopetuksen tietopaketti. Koostettu 30.6.2020. https://docs.google.com/document/d/123f2BZSrZZ8rnK9WtTepM-renKvF00fajEyAlKbdyZE/edit

European Commission/EACEA/Eurydice. (2019). Digital Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://op.europa.eu/s/oNAM

Fritz, J. & Persson, H. A. (2020). Children´s experiences with digital learning during COVID-19 period. Telia Company, World Childhood Organization and IPSOS. https://www.teliacompany.com/globalassets/telia-company/documents/sustainability/children-online/telia-cap-digital-learning-report-2020-june.pdf

Hakulinen, T., Hietanen-Peltola, M., Hastrup, A., Vaara, S., Jahnukainen, J. & Varonen, P. (2020). ”Pahin syksy ikinä” - Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpaperi 37/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hanushek, E. and L. Woessmann (2020), "The economic impacts of learning losses", OECD Education Working Papers, No. 225, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/21908d74-en.

Iivari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life–How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?. International Journal of Information Management, 55, 102183.

IMF. (2020). A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery. World economic outlook update. Kesäkuu 2020. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020

Jenavs, E. & Strods, J. (2020). Managing a school system through shutdown: lessons for school leaders. https://home.edurio.com/report-shutdown-lessons

Jyväskylän yliopisto. (2019). ICILS-tutkimuksen tulokset. 5.11.2019. https://ktl.jyu.fi/fi/icils/tulokset

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. (2020). Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Osa I: Kansallisen arvioinnin taustaraportti, synteesi ja tilannearvio valmiiden aineistojen pohjalta. 7.5.2020. https://karvi.fi/app/uploads/2020/05/Poikkeuksellisten-opetusj%C3%A4rjestelyjen-vaikutukset-osa-I-Karvi-7.5.2020-1.pdf"

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. (2020b). Poikkeuksellisilla opetusjärjestelyillä vaikutuksia tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen oppimiseen – Poikkeustilanne toi digiloikan, mutta oppimisen tuki ei ollut riittävää. https://karvi.fi/2020/12/14/poikkeuksellisilla-opetusjarjestelyilla-vaikutuksia-tasa-arvoiseen-ja-yhdenvertaiseen-oppimiseen-poikkeustilanne-toi-digiloikan-mutta-oppimisen-tuki-ei-ollut-riittavaa/

Kouluopetuksen eurooppalainen verkkofoorumi. (2020). Kysely verkko- ja etäopiskelusta – Tulokset. 8.6.2020. https://www.schooleducationgateway.eu/fi/pub/viewpoints/surveys/survey-on-online-teaching.htm?fbclid=IwAR3eNIH7Ew5eK1I9Sb_VElWPAzdWyKmsHBO5iR4jeX5jzLX0ycf6ux6CPG0

Lakio, L. (1992). Monimuoto-opetuksen kehittäminen aikuiskoulutuksessa. Aikuiskasvatus, 12(3), 156–158. https://doi.org/10.33336/aik.96826

Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., ... & Vettenranta, J. (2019). PISA 2018 ensituloksia: Suomi parhaiden joukossa [PISA 2018 first results: Finland among the top performers]. Publications of the Ministry of Education and Culture 2019, 40. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf

Leino, K., Rikala, J., Puhakka, E., Niilo-Rämä, M., Sirén, M., & Fagerlund, J. (2019). Digiloikasta digitaitoihin: kansainvälinen monilukutaidon ja ohjelmoinnillisen ajattelun tutkimus (ICILS 2018). http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7937-9

Lerkkanen, M.-K., & Pakarinen, E. (2018). Opettajan merkitys oppimismotivaatiolle. Teoskessa K. Salmela-Aro (toim.). Motivaatio ja oppiminen. (s. 181-196). Jyväskylä: PS-kustannus.

Liu, C. H., & Doan, S. N. (2020). Psychosocial Stress Contagion in Children and Families During the COVID-19 Pandemic. Clinical Pediatrics, 59(9–10), 853–855. https://doi.org/10.1177/0009922820927044

Lärarnas Riksförbund. (2020a). Coronapandemin och kunskapstappet i skolan. Toukokuu, 2020. https://www.lr.se/download/18.48c9289d171c2357975a1b1/1589370600831/PM1_Coronapandemin_och_kunskapstappet_i_skolan_LRUND184PM_202005.pdf"

Lärarnas Riksförbund. (2020b). Distansundervisning och teknik under pandemin. https://www.lr.se/download/18.7d39a1fc1724048c5293c3f/1590760289272/PM4_Distansundervisning_och_teknik_under_pandemin_LRUND188PM_202006.pdf

Marques de Miranda, D., da Silva Athanasio, B., Sena Oliveira, A. C., & Simoes-E-Silva, A. C. (2020). How is COVID-19 pandemic impacting mental health of children and adolescents?. International journal of disaster risk reduction : IJDRR, 51, 101845. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101845

Masten, A.S., Motti-Stefanidi, F. Multisystem Resilience for Children and Youth in Disaster: Reflections in the Context of COVID-19. ADV RES SCI 1, 95–106 (2020). https://doi.org/10.1007/s42844-020-00010-w

Meisalo, V., Lavonen, J., Sormunen, K., & Vesisenaho, M. (2010). ICT in Finnish initial teacher education: Country report for the OECD/CERI New Millennium Learners Project ICT in Initial Teacher Training. Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2010:25. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-977-6

Munro, A. P., & Faust, S. N. (2020). Children are not COVID-19 super spreaders: time to go back to school. Archives of disease in childhood, 105(7), 618-619.

Muroga, A., Zaw, H. T., Mizunoya, S., Lin, H-C., Brossard, M. & Reuge, N. (2020). COVID-19: A reason to double down on investments in pre-primary education, Innocenti Working Papers no. 2020-11, UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence. https://www.unicef-irc.org/publications/1137-covid-19-a-reason-to-double-down-on-investments-in-pre-primary-education.html

OECD. (2020). Combatting COVID-19's effect on children. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132643-m91j2scsyh&title=Combatting-COVID-19-s-effect-on-children

OECD/Harvard University. (2020). Global education innovation initiative of Harvard and OECD rapid assessment of COVID-19 education response. https://globaled.gse.harvard.edu/education-and-covid-19-pandemic

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020a). Ohjeita tueksi lähiopetuksen turvalliseen järjestämiseen ja tilojen käyttöön. 12.5.2020. https://minedu.fi/-/ohjeita-tueksi-lahiopetuksen-turvalliseen-jarjestamiseen-ja-tilojen-kayttoon

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020b). Perusopetuksen poikkeuksellisia opetusjärjestelyitä koskevat säännökset voimaan elokuussa - muutoksia myös ammatillisiin näyttöihin ja korkeakoulujen poissaolosääntöihin. 25.6.2020. https://minedu.fi/-/perusopetuksen-poikkeuksellisia-opetusjarjestelyita-koskevat-saannokset-voimaan-elokuussa-muutoksia-myos-ammatillisiin-nayttoihin-ja-korkeakoulujen-poissaolosaantoihin

Opetushallitus. (2021). Toisen asteen etäopiskelu ja opiskelijoiden hyvinvoinnin tukeminen. Uutinen 04.03.2021. https://www.oph.fi/fi/uutiset/2021/toisen-asteen-etaopiskelu-ja-opiskelijoiden-hyvinvoinnin-tukeminen

Opetushallitus. (2020a). Ammatillisen koulutuksen järjestäminen ja työelämäyhteistyö 1.1.2021 alkaen. https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammatillisen-koulutuksen-jarjestaminen-ja-tyoelamayhteistyo-112021-alkaen

Opetushallitus. (2020b). Faktaa Express 2A/2020. Toiveena eriyttämismahdollisuuksia, yksilöllisiä oppimispolkuja ja vaikuttavaa visuaalisuutta. Valtakunnallisen oppimateriaalikyselyn 2019 tuloksia. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/faktaa-express_2a_2020.pdf

Reimers, F. M., & Schleicher, A. (2020). A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. OECD. April, 14(2020). https://oecd.dam-broadcast.com/pm_7379_126_126988-t63lxosohs.pdf

Reimers, F., Schleicher, A., Saavedra, J., & Tuominen, S. (2020). Supporting the continuation of teaching and learning during the COVID-19 Pandemic. Oecd, 1(1), 1-38. https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/supporting-the-continuation-of-teaching-and-learning-during-the-covid-19-pandemic.pdf

Savisalo, O. (2021). Lastensuojelu COVID-19-epidemian etäopetusjakson aikaisessa julkisessa keskustelussa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (2021):1. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140979/YP2101_Savisalo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sharp, C., Nelson, J., Lucas, M., Julius, J., McCrone, T., & Sims, D. (2020). The challenges facing schools and pupils in September 2020. https://www.nfer.ac.uk/media/4119/schools_responses_to_covid_19_the_challenges_facing_schools_and_pupils_in_september_2020.pdf

"Skolinspektionen. (2020). Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19. Skolinspektionens centrala iakttagelser efter intervjuer med rektorer. Rapport 2020-06-251 (37). https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/ovriga-publikationer/2020/gymnasieskolors-distansundervisning-under-covid-19/"

Skolverket. (2020a). Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning Augusti, 2020. https://www.skolverket.se/getFile?file=7079

Skolverket. (2020b). Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning oktober, 2020. https://www.skolverket.se/getFile?file=7473"

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2020). Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut kansanterveysuhkaan varautumista koordinoivan ryhmän. 25.2.2020. https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveysministerio-on-asettanut-kansanterveysuhkaan-varautumista-koordinoivan-ryhman

Taajamo, M. & Puhakka, E. (2018). Opetuksen ja oppimisen kansainvälinen tutkimus TALIS 2018. Perusopetuksen vuosiluokkien 7–9 ensituloksia, osa 2. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opetuksen_ja_oppimisen_kansainvalinen_tutkimus_talis_2018_osa_2.pdf

Tanhua-Piiroinen, E., Kaarakainen, S. S., Kaarakainen, M. T., & Viteli, J. (2020). Digiajan peruskoulu II. Opetus- ja kulttuuriministeriö 18.05.2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:17. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-823-6

Tanhua-Piiroinen, E., Kaarakainen, S. S., Kaarakainen, M. T., Viteli, J., Syvänen, A., & Kivinen, A. (2019). Digiajan peruskoulu. Valtioneuvoston kanslia 15.02.2019. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 6/2019. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-634-8

Tanhua-Piiroinen, E., Viteli, J., Syvänen, A., Vuorio, J., Hintikka, K. A., & Sairanen, H. (2016). Perusopetuksen oppimisympäristöjen digitalisaation nykytilanne ja opettajien valmiudet hyödyntää digitaalisia oppimisympäristöjä. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 18/2016. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/18_Opeka.pdf/4daec15d-248b-4925-ad41-c0188c41fc92/18_Opeka.pdf?version=1.0&t=1462273096000

Teräs, M., Suoranta, J., Teräs, H. & Curcher, M. (2020). Post-Covid-19 Education and Education Technology 'Solutionism': a Seller's Market. Postdigit Sci Educ. https://doi.org/10.1007/s42438-020-00164-x

UN News. (2020a). 'Emergency' for global education, as fewer than half world's students cannot return to school. 1.7.2020. https://news.un.org/en/story/2020/09/1071402

UN News. (2020b). The virus that shut down the world: Education in crisis. 28.12.2020. https://news.un.org/en/story/2020/12/1080732

UN Women. (2020). Justice for Women Amidst COVID-19. UN Women, IDLO, UNDP, UNODC, World Bank and The Pathfinders. Toukokuu, 2020. https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/justice-for-women-amidst-covid-19-en.pdf?la=en&vs=5442

UNESCO, UNICEF and the World Bank (2020). What have we learnt? Overview of findings from a survey of ministries of education on national responses to COVID-19. Paris, New York, Washington D.C.: UNESCO, UNICEF, World Bank. http://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/10/National-Education-Responses-to-COVID-19-WEB-final_EN.pdf

UNESCO. (2018). Global education monitoring report 2019: migration, displacement and education: building bridges, not walls. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265866

UNESCO. (2020a). UN Secretary-General warns of education catastrophe, pointing to UNESCO estimate of 24 million learners at risk of dropping out. Lehdistötiedote 6.8.2020. https://en.unesco.org/news/secretary-general-warns-education-catastrophe-pointing-unesco-estimate-24-million-learners-0

UNESCO. (2020b). Education: From disruption to recovery. https://en.unesco.org/covid19/educationresponse

UNESCO. (2020c). Global education monitoring report 2020: inclusion and education: all means all. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718

UNESCO. (2020d). Startling digital divides in distance learning emerge. Lehdistotiedote 21.4.2020. https://en.unesco.org/news/startling-digital-divides-distance-learning-emerge

UNESCO-UIS. (2017). More Than One-Half of Children and Adolescents Are Not Learning Worldwide. Fact Sheet No. 46 September 2017 UIS/FS/2017/ED/46. http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs46-more-than-half-children-not-learning-en-2017.pdf

USAID. (2020). Demographic and Health Surveys. 2020. DHS StatCompiler. https://www.statcompiler.com/en/

Valtioneuvosto. (2020a). Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Tiedote 140/2020. 16.3.2020. https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi

Valtioneuvosto. (2020b). Valtioneuvoston linjaukset varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen, korkeakoulutuksen, vapaan sivistystyön sekä taiteen perusopetuksen järjestäjille koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi. Tiedote 16.3.2020. https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/valtioneuvoston-linjaus-suosituksista-varhaiskasvatuksen-esiopetuksen-perusopetuksen-lukio-ja-ammatillisen-koulutuksen-korkeakoulutuksen-vapaan-sivist

Valtioneuvosto. (2020c). Yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstö. Tiedote 145/2020. 17.3.2020. https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto

WHO. (2020). Report of the WHO-China Joint Mission on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). 16-24 February 2020. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf"

Williamson, B. & Hogan, A. (2020). Commercialisation and privatisation in/of education in the context of Covid-19. Education International Research. https://issuu.com/educationinternational/docs/2020_eiresearch_gr_commercialisation_privatisation?fr=sZDJkYjE1ODA2MTQ

Yhdistyneet Kansakunnat. (2020). The sustainable development goals report 2020. https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf

YLE. (2018). Suomessa on kouluja, joissa yli 10 oppilasta käyttää yhtä konetta – katso oman kuntasi tilanne. Uutinen 15.5.2018. https://yle.fi/uutiset/3-10203469

Yoshikawa, H., Wuermli, A. J., Britto, P. R., Dreyer, B., Leckman, J. F., Lye, S. J., Ponguta, L. A., Richter, L. M., & Stein, A. (2020). Effects of the Global Coronavirus Disease-2019 Pandemic on Early Childhood Development: Short- and Long-Term Risks and Mitigating Program and Policy Actions. The Journal of pediatrics, 223, 188–193. https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.05.020

LIITTEET

LIITE 1 Perusopetuksen selvitykset

Kyselyiden toteuttamisajankohta on maaliskuu-toukokuu 2020, ja vastaajina ovat oppilaat, opetushenkilöstö ja huoltajat. Kyselyihin on vastannut yhteensä noin 6 000 oppilasta, noin 3 000 opettajaa ja yli 10 000 peruskouluikäisen oppilaan huoltajaa. Kyselyvastausten piirissä on yli kolmekymmentä kuntaa. Opetuksenjärjestäjät ovat toimittaneet aineistoja Opetushallituksen pyynnöstä. Merkittävä osa aineistoista on kerätty perusopetuksen tutoropettajien ja alueellisen tutoropettajatoiminnan koordinaattorien toimesta.

TAULUKKO 69. PERUSOPETUKSEN ERI SELVITYKSET.

Kyselyn toteuttaja	Kyselyn ajankohta	Maantieteellinen alue	Vastaajaryhmät	Vastaajien lkm	Lisätietojen antaja
Hämeenlinnan kaupunki		Hämeenlinnan kaupunki	Opettajat		
Hämeenlinnan kaupunki ja Hämeenlinnan seudun vanhempainyhdistys ry		Hämeenlinnan seutu	Huoltajat		
Pirkanmaan		Pirkanmaan maakunnan opetuksen järjestäjät	Opettajat		
Tampereen kaupunki		Tampereen kaupunki	Opettajat		
Kuopion kaupunki		Kuopion kaupunki	Oppilaat Opettajat Huoltajat		
Laukaan		Laukaan	Opettajat		
Raision kaupunki		Raision kaupunki	Oppilaat Opettajat		
Uudenkaupungin kaupunki		Uudenkaupungin kaupunki	Oppilaat Opettajat Huoltajat		
Päijät-Häme		Päijät-Hämeen maakunnan opetuksen järjestäjät	Opettajat		
Jyväskylän kaupunki			Huoltajat		

Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n selvitykset

OAJ:n ensimmäinen kysely toteutettiin osittain jäsenkyselynä, johon vastaajat poimittiin satunnaisotannalla ja osittain Opetusalan Ammattijärjestön internetsivulla ja some-kanavilla jaettavalla kyselylinkillä. Vastaamisaika oli jäsenkyselyssä 30.3.– 5.4. ja jaettavalla linkillä 2.4.–15.4. Vastaajien kokonaismäärä oli 5571. Ensimmäisen kyselyn tulokset kuvaavat maalis-huhtikuun 2020 havaintoja. OAJ toteutti myös toisen kyselyn kevään 2020 päätteeksi. Toinen kysely toteutettiin osittain jäsenkyselynä, johon vastaajat poimittiin satunnaisotannalla ja osittain Opetusalan Ammattijärjestön internetsivulla ja some-kanavilla jaettavalla kyselylinkillä. Toinen kysely kuvaa lähiopetukseen paluuta etäopetuksesta ja siitä tehtyjä

havaintoja. Vastaamisaika jäsenkyselyssä oli 1.6.–7.6., ja jaettavalla linkillä 1.6.–7.6. Vastaajien kokonaismäärä oli 1663.

Linkki: https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/koronavirus-kyselyl/?utm_medium=Email&utm_source=Uutiskirje23042020&utm_campaign=

KARVI selvitys hyvistä käytänteistä poikkeavissa opetusjärjestelyissä

Karvi arvioi koronaepidemiasta johtuvan poikkeustilan vaikutuksia keväällä ja syksyllä 2020. Arviointitietoa tuotettiin poikkeusolojen vaikutuksista tasa-arvoisiin ja yhdenvertaisiin oppimisen edellytyksiin koulutusjärjestelmän eri osissa. Karvi kysyi yleissivistävän koulutuksen parissa työskenteleviltä "Millaisia hyviä käytänteitä on syntynyt poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen aikana, joita aiotte mahdollisesti käyttää jatkossakin?". Kysymykseen vastasi 171 opetuksen ja koulutuksen järjestäjää, 52 perusopetuksen rehtoria, 34 lukiokoulutuksen rehtoria, 131 perusopetuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön edustajaa, ja 143 lukion opetus- ja ohjaushenkilöstön edustajaa. Tulokset teemoiteltiin.

Linkki: https://karvi.fi/app/uploads/2020/11/Hyvat_kaytanteet_yleissivistava_koulutus.pdf

KARVI selvitys poikkeustilanteen vaikutuksista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen

Karvi selvitti poikkeavien opetusjärjestelyiden vaikutuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Arviointikysymykset olivat, (1) Millaisia vaikutuksia poikkeustilanteesta johtuvilla opetusjärjestelyillä on ollut koulutuksellisen sekä yhteiskunnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle? Seuraavat asiat olivat tarkastelussa: oppiminen, oppimisen ja osaamisen arviointi, ohjauksen ja tuen tarpeet sekä palvelujen saatavuus, erityisryhmien tarpeiden huomioiminen. (2) Mitkä tekijät ovat edistäneet tai estäneet varhaiskasvatuksessa ja eri koulutusasteilla tavoitteiden saavuttamista? (3) Millaisia vaikutuksia tilanteella on ollut opintojen etenemiseen ja tuen sekä ohjauksen tarpeeseen eri koulutusasteiden nivelvaiheissa? Lisäksi (4) Vaikutukset oppilaiden ja opiskelijoiden sekä opettajien hyvinvointiin?

TAULUKKO 70. KARVIN SELVITYKSEN TUNNUSLUVUT.

Vastaajaryhmä	Vastaajien lukumäärä	Ajankohta 2020
Perusopetuksen järjestäjät (kunnat)	199	kevät
Rehtorit	114	kevät
Opettaja- ja ohjaushenkilöstö	400	kevät
Perusopetuksen 6. ja 9. luokkien oppilaat	1 792	syksy

Kuntaliiton selvitys

Selvityksen aineisto kerättiin huhtikuussa, 27.–30.4.2020 välisenä aikana sähköisenä kyselynä ja se lähetettiin jokaisen 310 kunnan kuntajohtajille kuntapulssi-kyselynä. Kyselyyn saatiin vastauksia 163 kunnasta ja kaupungista ja vastausprosentiksi on 53%. Vastausaktiivisuus vaihteli lähtien alle 5 000 asukkaan kuntien 43 prosentista päätyen yli 50 000 asukkaan kaupunkien 100 prosenttiin. Kuntatyypeittäin tarkasteluna vastausaktiivisuus vaihteli kehyskuntien 50 prosentista C23-kaupunkien 100 prosenttiin. Vastanneissa kunnissa asuu yhteensä 4,3 miljoonaa asukasta eli 78 prosenttia koko maan väestöstä. Kyselyssä korostui erityisesti kaksi kysymystä, jotka ovat tämän etäopetuskyselyn kannalta olennaisia. Kysymys 17. Mitä asioita tulisi erityisesti huomioida, jotta koulujen opetus käynnistyisi koronakriisin jälkeen mahdollisimman kivuttomasti oppilaiden arjen ja opetustyön sujuvuuden näkökulmasta, sekä Kysymys 18. ”Mitä mieltä olette korona-aikana käyttöön otettujen digitaalisten käytäntöjen hyödyntämisestä koronakriisitilanteen normalisoiduttua?”.

Linkki: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Koronakriisi_koontiraportti%20%28002%29.pdf

Suomen Vanhempainliiton selvitys

Vanhempainliitto julkaisu kevään päätteeksi Mitä perheille kuuluu -kyselyn väliraportin 21.4.2020. Suomen Vanhempainliiton Mitä perheille kuuluu -verkkokyselyyn oli vastannut 21.4.2020 mennessä 390 vastaajaa. Kyselyyn oli vastattu ympäri Suomen 53:lta eri paikkakunnalta muun muassa Akaasta, Helsingistä, Jyväskylästä, Lempäälästä, Oulusta, Rovaniemeltä, Turusta ja Vantaalta.

Linkki: https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2020/04/Mita%CC%88-perheille-kuuluu-v%C3%A4liraportti-21.4.2020.pdf

Tampereen ja Helsingin yliopiston tutkimus

Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskus (HEA) ja Tampereen yliopiston Lasten ja nuorten terveyden edistämisen tutkimusryhmä (NEDIS) ja Helsingin ja Tampereen yliopistoissa toimiva Koulutuksen, arvioinnin ja oppimisen tutkimusryhmä (REAL) teettivät kyselytutkimuksen koronaepidemian alkuvaiheessa (kevät 2020) perusopetuksen rehtoreille, opettajille, koulun oppilashuoltohenkilöstölle, huoltajille ja oppilaille. Rehtori- ja opettajakyselyt ovat yhteneväisiä Norjassa ja Virossa käynnissä olevien tutkimushankkeiden kyselyiden kanssa vertailevan tutkimustulosten saamiseksi. Tutkimushanketta rahoittaa Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö. Keskeisiä tavoitteita tutkimushankkeelle ovat johtamiskäytänteiden selvittäminen, arviointikäytänteet, digitaalinen infrastruktuuri, koulutuksen tasa-arvon toteutuminen, oppimisen ja koulunkäynnin tukitoimenpiteet, ja hyvinvointi ja jaksamisnäkökulmat niin kouluissa kuin perheissä. Kaikki aineisto kerättiin sähköisesti. Tutkimusryhmä on julkaissut ensivaiheen tulokset, jotta tuloksia voidaan hyödyntää koulutuksen kehittämisessä. Vastaajamäärät ovat listattuna taulukossa 71.

TAULUKKO 71. VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT JA KYSELYIDEN AJANKOHDAT.

Vastaajakategoria	Aineistonkeruu	Vastaajat (n)	Koulut (n)	Kunnat (n)
Rehtorit	20.5.2020–7.6.2020	870	857	228
Opettajat	20.5.2020–7.6.2020	5 361	853	218
Oppilashuoltohenkilöstö	20.5.2020–7.6.2020	1 343	573	186
Oppilaat	20.5.2020–31.5.2020	56 784	809	217
Huoltajat	20.5.2020–3.6.2020	35 586	838	214
	Yhteensä	**99 944**		

Vastaajien yhteismäärä viidessä kyselyssä on 99 944, joista yli puolet on perusopetuksen oppilaita (n=56 784). Vastaajia oli sekä suomen- ja ruotsinkielisistä kouluista.

Linkki: https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/141903720/Raportti_ensituloksista_elokuu_2020.pdf

Turun yliopiston tutkimus

Turun yliopiston INVEST-lippulaivahankkeen psykologian tutkimusryhmä teetti verkossa kyselyn lapsille ja nuorille opiskelun ja oppimisen, sosiaalisten suhteiden sekä mielen hyvinvoinnin suhteen etäopiskelun aikana. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa INVEST-lippulaivahanketta. INVEST keskittyy yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämiseen ja hyvinvointivaltion uudistamiseen. Lasten, nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointia parannetaan uusia interventioita kehittämällä. Kysely oli avoinna KiVa-koulu ohjelmaan osallistuvien perusopetuksen koulujen (n=960) oppilaille. Kyselyn tavoitteena oli selvittää oppilaiden kokemuksia etäopetuksesta, saatavilla olevasta tuesta, vertaissuhteista ja hyvinvoinnista poikkeusolojen aikana. Otos kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella 4.5.2020–13.5.2020 välisenä aikana, ja siihen saatiin vastauksia 416:a koulusta (n=416). Kyselyyn vastanneiden vastaajien taustatiedot vastaajamäärineen ovat taulukossa 72.

TAULUKKO 72. TURUN YLIOPISTON TUTKIMUKSEN VASTAAJAMÄÄRÄT JA -JAKAUMA LUOKKA-ASTEILLE.

Luokka-aste	Vastaajat (n)	%	% (yläkoulu/alakoulu)
9	4978	10,3 %	
8	5298	11,0 %	33,2 %
7	5751	11,9 %	
6	6212	12,9 %	
5	6088	12,6 %	
4	6444	13,3 %	66,8 %
3	5951	12,3 %	
2	4425	9,2 %	
1	3191	6,6 %	
Yhteensä	**48 338**	**100,0 %**	**100,0 %**

Linkki: https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNmM0MmNhODMtZjM4OS00OGY4LTg2YzUtYTRiY2VhNTc3ZjdmIiwidCI6ImY1OTJjYjVmLWI4YmMtNDFiOS05MDFmLTlhOTlhYjg0YWZhNiIsImMiOjh9

Jyväskylän yliopiston tutkimus

Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos teetti osana Suomen Akatemian rahoittamaa Teacher and Student Stress and Interaction in Classroom (TESSI) -hanketta Webropol-kyselyn koronaepidemian aikana (huhti-toukokuu 2020) perusopetuksen rehtoreille (n = 51) ja alakoulun opettajille (n = 280) yhdessätoissa kunnassa. Kyselyn tavoitteena oli selvittää koronaepidemian aikaisia johtamis- ja etäopetuskäytänteitä sekä missä määrin etäopetusaika vaikutti rehtoreiden ja opettajien työhyvinvointiin, kuormitukseen ja stressin kokemukseen sekä pystyvyyden tunteisiin.

Linkki: www.jyu.fi/tessi

Tampereen yliopiston tutoropettaja -tutkimus

Etäopetuksen opit tutoreilta -selvityksen tarkoituksena oli selvittää tutoropettajien sekä aluekoordinaattoreiden näkemyksiä etäjakson onnistumisista ja haasteista. Selvitys toteutettiin yhteistyössä Tampereen yliopiston TRIM-tutkimuskeskuksen ja eOppimiskeskuksen kanssa. Kevään 2020 kysely toteutettiin 13.5.–3.6. suomen- ja ruotsinkielisinä verkkokyselyinä. Osallistumispyynnöt välitettiin aluekoordinaattoreiden kautta tutoropettajille. Lisäksi haastateltiin koulujen rehtoreita sekä opetuksen kehittäjiä. Selvityksen aineisto edustaa 201 tutoropettajaa, joista 19 on aluekoordinaattoreita.

Linkki: https://digikilta.files.wordpress.com/2020/09/tutorselvityksen-i-raportti.pdf

LIITE 2 Lukiokoulutuksen selvitykset

Suomen Lukiolaisten Liiton (SLL) kyselyyn vastasi 1 487 lukiolaista ympäri Suomen. Kysely toteutettiin verkkolomakkeella 7.-20.4.2020. Linkki kyselyn koosteeseen.

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian tutkinto-opiskelijoille suunnattu etäopiskelukysely toteutettiin 17.–29.4.2020, ja siihen vastasi 2 722 opiskelijaa, joista ammatillisia opiskelijoita oli 1 685 ja lukiolaisia 1 037. Kyselyn vastausprosentti oli 26. Linkki mediatiedotteeseen.

Oulun kaupungin kysely lukioiden opettajille ja opiskelijoille toteutettiin toukokuussa 2020. Kyselyyn vastasi 1 520 lukiolaista ja 159 lukio-opettajaa. Linkki tiedotteeseen.

OAJ:n kysely perusopetuksen ja lukion opettajille sekä rehtoreille tehtiin 25.5.–7.6.2020. Kyselyyn vastasi noin 1700 vastaajaa, joista lukion opettajia noin 200 sekä perusopetuksen ja lukion yhteisiä noin 65. Linkki kooste-esitykseen.

Kuopion kaupunki toteutti maaliskuun lopulla (kyselydata päivätty 29.3.2020) perusopetuksen ja lukion oppilaille/ opiskelijoille, opetushenkilöstölle ja vanhemmille suunnatun kyselyn. Vastaava kysely uusittiin kuukautta myöhemmin (data 27.4.2020). Vastaajina 1. kyselyssä 858 ja 2. kyselyssä 825 lukio-opiskelijaa, opettajia vastaavasti 103 ja 78. Raportit ja data julkaisemattomia.

Forssan yhteislyseon 1. ja 2. vuoden opiskelijoilta kysyttiin 27.-30.5.2020 palautetta etäjaksosta. Kyselyyn vastasi 77 opiskelijaa (noin kolmasosa opiskelijoista). Yhteenveto on julkaisematon.

Opeka-työkalun kyselydata ja julkaistut raportit (luettu: 28.10.2020). Kyselyyn vastanneiden lukion opettajien lukumäärät ovat vaihdelleet vuosikohtaisesti, esim. n=230 (v. 2020), n=332 (v. 2019), n=616 (v. 2019). Linkki Opeka-työkaluun.

Lukiolaisbarometri 2019 on Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksen tuottama selvitys, johon osallistui keväällä 2019 noin 3 000 lukio-opiskelijaa 45 lukiosta. Linkki julkaisuun.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) arviointi Poikkeustilanteen vaikutukset eri koulutusasteilla, julkaisu 14.12.2020. Kevään 2020 kyselyssä vastaajina 839 lukio-opiskelijaa.

LIITE 3 Ammatillisen koulutuksen selvitykset

Karvi eli Kansallisen koulutuksen arviointikeskus teki kevään 2020 aikana arvioinnin poikkeustilan vaikutuksista tasa-arvoisiin ja yhdenvertaisiin oppimisen edellytyksiin. Karvin tekemän arviointi tuotti tietoa koronaepidemiasta johtuvan poikkeustilan vaikutuksista tasa-arvoisiin ja yhdenvertaisiin oppimisen edellytyksiin koulutusjärjestelmän eri osissa.

Tietoa tuotetiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien sekä korkeakoulujen tueksi: poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen ja etäopetuksen aikana tunnistettuja hyviä käytänteitä ja toimintamalleja.

Karvin kyselyn arviointikysymykset olivat seuraavat:

1. Millaisia vaikutuksia poikkeustilanteesta johtuvilla opetusjärjestelyillä on ollut koulutuksellisen sekä yhteiskunnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiselle?
2. Mitkä tekijät ovat edistäneet tai estäneet varhaiskasvatuksessa ja eri koulutusasteilla tavoitteiden saavuttamista?
3. Millaisia vaikutuksia tilanteella on ollut opintojen etenemiseen ja tuen sekä ohjauksen tarpeeseen eri koulutusasteiden nivelvaiheissa?
4. Vaikutukset oppilaiden ja opiskelijoiden sekä opettajien hyvinvointiin?

Arvioinnin pohjaksi tehtiin synteesi pidemmän ajan arviointitiedosta. Pidemmän aikavälin arviointiin käytettiin seuraavia lähteitä:

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista koskevia arviointituloksia:

- Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuudet sekä huolenaiheet pitkällä aikavälillä ennen poikkeustilannetta Karvin arviointitulokset vuosilta 2015–2020
- Yhteenveto muiden tiedontuottajien selvityksistä. Poikkeustilannetta koskevat selvitykset keväältä 2020
- Näkökulmien ja tiedon yhdistämisellä kohti kokonaiskuvaa
- Lisäselvitysten sekä arviointi- ja tutkimustiedon tarpeet

Ammatillisen koulutuksen kyselyt kohdennettiin tutkintotavoitteisessa koulutuksessa opiskeleville 25.5–5.6.2020. Kysely toteutettiin yhteistyössä SAKKI ry:n ja OSKU ry:n kanssa ja kyselyyn vastasi 6427 vastaajaa. Lisäksi kysely toteutettiin opetus- ja ohjaushenkilöstölle sekä kuraattoreille 25.5–5.6.2020 ja kyselyyn vastasi 2277 vastaajaa. Koulutuksen järjestäjille suunnattu kysely toteutettiin 25.–29.5.2020 yhteistyössä AMKE ry:n kanssa ja kyselyyn vastasi 57 järjestäjää.

Linkki: https://karvi.fi/publication/poikkeuksellisten-opetusjarjestelyjen-vaikutukset-tasa-arvon-ja-yhdenvertaisuuden-toteutumiseen/

AMKE ry:n selvitys

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry on tehnyt kolme kyselyä ammatillisen koulutuksen johdolle koronan vaikutuksista ammatillisen koulutuksen toimintaan. Seurantakyselyn ensimmäinen osa tehtiin koronakevään aluksi 31.3–7.4.2020, toinen osa toteutettiin 25.5–29.5.2020 ja kolmas kysely 7.9–16.9.2020. Kyselyjen tavoitteena on ollut saada tietoa

koulutuksen järjestäjien kokonaistilanteesta AMKE:n edunvalvontaa varten ja viranomaisten päätöksenteon tueksi sekä auttaa AMKEN jäseniä hahmottamaan kokonaistilannetta.

Ensimmäiseen kysely osaan vastasi 71 koulutuksen järjestäjää, toiseen 57 koulutuksen järjestäjää ja kolmanteen 51 koulutuksen järjestäjää 162 koulutuksen järjestäjästä. Ensimmäiseen kyselyyn vastasi AMKE:n jäsenistöstä

Selvityksissä myös todetaan, että tilanne muuttuu ja elää jo kyselyiden aikana. Viestinnän merkitys on korostunut ja digitaalisten taitojen rooli oppimisessa, opetuksessa ja johtamisessa on vahvistunut.

Kyselyn on totutettu pääosin teemoittain: 1. Etäopetukseen siirtyminen, etäopetuksen toteutus ja opintojen käynnistyminen syksyllä 2. Opiskelijoiden sisäänotto ja valmistuminen keväällä ja alku kesällä sekä opiskelijoiden valmistuminen syksyllä 3. Vaikutukset työelämässä oppimiseen 4. Vaikutukset henkilöstöön

Linkki: https://www.amke.fi/media/grafiikka/2020/koulutuksenjarjestajat_seuranta_040620.pdf

SAKKI ry:n ja OSKU ry:n selvitys

Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry ja Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry selvittivät kyselyllä ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien mielipiteitä. Kysely suunnattiin ammatillista perustutkintoa opiskeleville ja kyselyllä haluttiin selvittää poikkeustilan vaikutuksista opiskeluun ja opiskelijoiden arkeen. Kyselyyn vastasi hieman yli 1600 opiskelijaa, joista 407 kertoi arvioidun valmistumisajan olevan kevät 2020 sekä 599 kertoi olevansa tai olleensa harjoittelussa.

Kysely lähetettiin järjestöjen jäsenille, mutta siihen pystyivät vastaamaan myös muut ammatilliset opiskelijat. Kyselyssä käytettiin asteikkoa 1–5 (1 oli huonoin ja 5 paras).

Linkki: https://sakkiry.fi/poikkeustilan-kysely/

Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n selvitys

Opetusalan ammattijärjestö OAJ selvitti opetuksen poikkeusjärjestelyjä kevään ja alkusyksyn aikana. OAJ:n kevään kysely toteutettiin 2–15.4 2020 ja ammatillisen koulutuksen vastaajia oli 550. Syksyn kysely toteutettiin elokuussa 2020 ja vastauksia saatiin 365 opettajalta. Suurin osa vastaajista oli ammatillisten tutkinnon osien opettajia, joita oli vastaajissa 245 henkilöä.

Yhteisten tutkinnonosien opettajia vastaajista oli 59, opinto-ohjaajia 7, erityisopettajia 27, valmentavassa koulutuksessa opettavia 17, esimiestehtävissä toimivia 6 ja hanke-/projektitehtävissä toimivia 4. Vastaajissa oli tekniikanalan, terveyden ja palvelualojen opettajia eniten ja loput jakaantuivat eri alojen opettajiin sekä muihin opetusalan tehtäviin.

Linkki: https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/koronavirus-kysely/

Turun yliopiston selvitys

Turun yliopiston kysely suunnattiin toisen asteen kolmannen vuoden opiskelijoille ja siihen saatiin kaikkiaan 5 005 vastausta. Vastaajista 84 prosentilla oli tarkoitus valmistua keväällä 2020. Raportin aineistossa on mukana vain vastaajat, jotka valmistuivat tai joilla oli tarkoitus valmistua koronakeväänä (n=4 190). Vastaajista noin neljännes (24 %) opiskeli ammattikoulussa (n=986) ja kolme neljäsosaa (74 %) lukiossa (n=3 086). Kolme prosenttia vastaajista opiskeli kaksoistutkintoa. Kyselyyn vastanneista 77 prosenttia oli naisia ja 23 prosenttia miehiä.

Verkkojulkaisu
ISBN 978-952-13-6736-6
ISSN 1798-8926

Opetushallitus
www.oph.fi